ANTON HOLBAN

O MOARTE CARE NU DOVEDEȘTE NIMIC

Anton Holban
O moarte care nu dovedește nimic. Ioana
© LITERA, 2011
ISBN 978-606-600-208-0

Lectura digitală protejează mediul

Versiune electronică realizată de Elefant.ro

Cuprins

O moarte care nu dovedeşte nimic

Ioana

Ediţia de faţă reuneşte două romane din tripticul erotic, preluate din volumul Anton Holban **O moarte care nu dovedeşte nimic**, seria *Biblioteca pentru toţi*, Editura Minerva, Bucureşti, 1993 (ediţie îngrijită de Elena Beram).

În text au fost respectate formele de limbă specifică autorului.

O moarte care nu dovedeşte nimic

Fericirea a fost mare când mi s-a dat prilejul să plec la Paris! Scopul copilăriei mele se realiza. Aveam să străbat în fine eu însumi toate ungherele prin care mă orientam cu uşurinţă cu mintea şi unde plasasem numai cu imaginaţia sute de romane a căror acţiune se petrecea acolo. Palpitând de bucurie, studiam, alături de Irina, ghidurile, hărţile, cărţile explicative. O purtam cu mine prin magazine, pe la legaţii, pe la birouri de bilete de tren, perorându-mi toate planurile. Ziua plecării sosi, şi mă conduse la gară. Trenul mai avea 20 de minute până la plecare, mă instalasem bine şi acum nu ştiam ce să-i vorbesc. (Poate pentru că mă obseda ideea că despărţirile trebuiesc întovărăşite de suspine şi de vorbe.) Şi am schiţat o teorie: „Întotdeauna înainte de a te despărţi de cineva drag nu te pricepi să-i vorbeşti, tocmai pentru că ai prea multe de spus”. Îmi scuzam astfel uscăciunea din momentul acela? Sau era un mijloc să mă liniştesc, văzând-o indiferentă? În orice caz, sarbezi eram amândoi (poate că din cauza lumii care ne împiedica) şi despărţirea n-avea nimic din tragediile de odinioară, din fiecare seară. Pe obrazul rece pusei o sărutare scurtă, iar gura ei nici nu mă atinse. Apoi trenul porni.

Am uitat repede motivele de griji pe care le lăsasem. Trăiesc din surprize, şi seara adorm istovit de atâta goană prin muzee şi pe străzi. De la Irina îmi vin scrisorile la data fixă, aşa cum hotărâsem acasă. Îi răspund conştiincios, dar grăbit, cu gândul în altă parte, vorbindu-i de lucruri care probabil n-o interesează. De pildă, într-o scrisoare nu i-am spus decât de Sainte-Chapelle. Despre mine şi despre dânsa nimic, doar un „dragă” la început şi „sărutări” la urmă. Aşa îşi scriu îndrăgostiţii şi acestea sunt mijloacele de a întreţine focul nestins?

A trecut o lună şi mă găsesc într-un amurg în Jardin du Luxembourg. E minunat, soarele abia a apus, seara coboară armonios, pe pomi, pe flori, pe bazinurile cu apa cu reflexe roşcate. Singur, împreun mâinile, îndrept ochii spre cer şi mă rog:

“Doamne, te vizitez rar, dar sunt acum aşa de fericit că vizita mea e obligatorie, oricât de neatent ai fi Tu faţă de toţi, sau numai faţă de mine. Graţie Ţie, poate, viaţa mea este în perpetuă transformare. Surprizele îmi împodobesc orice moment cu noi prilejuri de îmbătare... Îmi simt corpul sănătos şi sprinten, nici un defect la maşinăria complicată, iar mintea o pot îndrepta după voie, înspre descoperirile cele mai subtile. Ai îmbogăţit lumea ca ochii şi urechile să fie în veşnică încântare. Sunt aproape complect fericit. Toate nemulţumirile de odinioară au dispărut, poate pentru că am exagerat crezându-mă iremediabil bolnav, indiferent de motive.

Numai o singură nemulţumire. Am lăsat acasă o fată care mă

iubeşte. Nu e frumoasă, şi ochii mei au obosit repede îndreptându-se spre silueta ei bicisnică. Nu e savantă, şi am ostenit vorbind singur, inutil şi ridicol. Nu e bogată şi mi-ar îngreuia mersul purtând-o pe umerii mei, ca melcul cocioaba. Dar e îndrăgostită, căci pentru dragoste nu e nevoie de minte, de frumuseţe sau de bani. Am simţit-o că trăieşte numai din gândul la mine, că singură s-ar usca întocmai ca o floare neudată.

Doamne, fă să-mi recapăt libertatea... Cum, nu ai putea pricepe decât Tu, cu priceperea Ta savantă. Eu nu sunt în stare de nici o hotărâre."

Cum au trecut trei zile, şi cum n-am primit scrisoare de la Irina, după obicei, am telegrafiat: *"Ecrivez. Comprends pas votre silence."*

Telegrama mea a rămas, după o săptămână, fără răspuns. O nelinişte bruscă mi-a alungat calmul şi mi-a uscat curiozitatea pentru frumos, pe care o socoteam inepuizabilă. Rugăciunea mea de acum câteva zile mi se pare fără sens, sau eu acum sunt fără sens, căci neaşteptată era tulburarea care mă stăpâneşte. Încerc să mă gândesc precis la Irina, ca să pot găsi explicaţia probabilă (lăsând la o parte vreo fatalitate a naturii extravagante). Poate că mă enervează mai mult faptul neputinţei logicii mele decât motivul însuşi al întârzierii scrisorii. Cum? Să nu pot deduce ce ar fi în stare să facă Irina în lipsa mea, după ce am trăit atâţia ani în preajma ei şi, chiar dacă nu m-am ocupat special s-o analizez, totuşi o cunosc, fatal, destul de bine? Să mă gândesc la sărutările disperate din fiecare seară... dar şi la sărutul rece de la urmă... A evoluat poate? Însă mi-aduc aminte de mărturisiri tandre care s-au petrecut în ultimul timp. Şi apoi mai sunt atâtea probe care se contrazic în timp, sau, chiar cu înţelesuri inverse, se suprapun. Ca să fiu sincer, nu pot afirma nimic. Cu cât mă gândesc mai mult cu atât se multiplică detaliile şi văd mai puţin clar. E dureros că sufletul omenesc este aşa de lipsit de consistenţă. Şi cu groază văd că se poate ca Irina să fi luat hotărâri exagerate sau atâtea altele intermediare. Se poate, admiţând posibilităţile cele mai extreme, *să se fi omorât pentru mine* sau *să se fi măritat pentru un altul.*

Când am cunoscut-o, eram tânăr de tot, abia intrasem la Facultatea de litere. Aveam toate defectele tinereţii. Mă credeam frumos şi întârziam bucuros la oglindă, unde îmi variam mereu pozele, printre care buza răsfrântă mi se părea un semn sigur de distincţie. Îmi schimbam hainele de mai multe ori pe zi, mă pudram şi dădeam chiar cu roşu. Mă comparam cu ceilalţi studenţi, mă găseam cel mai bine şi, în dragoste, succesele mele mi se păreau indiscutabile. Totuşi, până atunci, aventurile fuseseră foarte vagi. O timiditate dezastruoasă mă oprea să fac primul pas, să îndrăznesc să mă apropii de o fată fără recomandaţie prealabilă şi îndelungi preliminarii, timiditate care — vedeam cu ciudă — îmi întârzia planurile, însă în acelaşi timp mă şi consola: puneam pe seama ei singurătatea mea. Dar am izbutit cu încetul să am cunoştinţe. Vorbeam cu toate fetele urâte. Curios, ca să intru în vorbă cu ele, nu simţeam nici o emoţie. Voiam să fiu încântat cu orice preţ, şi la început n-am băgat de seamă că, în definitiv, eram tot aşa

de singur. Faţă de o urâtă eram incapabil să mă angajez în vreun fel. Priveam însă din fundul amfiteatrului şi mă felicitam că lipsea încă puţin ca să cunosc pe toată lumea.

Un grup de trei fete, îndeosebi, mi se părea intangibil.

Erau mereu împreună, fără amestec printre ceilalţi, vioaie, grăbite, surâzătoare, pricepându-se, mi se părea, să fie politicoase faţă de toţi şi în acelaşi timp distante. Uşurinţa cu care se strecurau prin lumea multă, siguranţa gesturilor şi totuşi singurătatea lor mă impresionau, şi atunci o ambiţie m-a străbătut: cunoştinţa lor — nu mergeam mai departe — ar fi o dovadă a importanţei mele. Dar nu ştiam cum să încep. Începutul mi se părea totdeauna extrem de dificil. Mă temeam ca prima mea mişcare să nu fie ridicolă. Înclinat de pe atunci la neurastenie, găseam un motiv bun de chin. Şi exclamam ridicol — ridicol pe care-l credeam atenuat, deoarece îmi dam seama de prezenţa lui: „Nu voi fi niciodată un don Juan!”

Le examinam tot timpul pe cele trei muze, în grup şi, uneori, pe câte una, fără să le disting la început bine şi fără să am vreo preferinţă. Pe atunci mi se părea că semănau între ele. Dădeam fiecăreia aceeaşi importanţă generală de culoare, mişcare şi zgomot. Din imaginea tuturor trei se întregea o singură fiinţă nouă. Decât să aleg în parte, preferam jucăria întreagă.

Cu vremea am auzit cum le cheamă. Maia era mai blajină, mai umilă. Dudu surâdea fără întrerupere cunoscuţilor şi necunoscuţilor, strecurându-se graţios prin mulţimea care se grăbea întotdeauna să-i facă loc. Irina era mai greu de definit. Odată s-a aşezat, singură, în apropierea mea. Gătită într-o rochie de mătase scurtă, îi ieşeau picioarele subţiri, interminabile, pe care şi le legăna pe rând, fără sfială, ca o persoană care n-ar simţi nici cea mai mică nedumerire printre streini, cu mâinile fără mâneci în mânuşi lungi, cu faţa pudrată prea mult. A fost întrebată ceva de profesor şi a răspuns cu un glas melodios, cu un timbru uşor, tremurător, franţuzesc. Răspunsul, cu toate că începetişor, era dat fără ezitare, întreg, explicit. Însă cu tot glasul franţuzesc şi sigur, picioarele dezvelite şi fardul mi se păruseră exagerate.

Şi în altă sală, în aceeaşi zi, impresie diferită. Pe neaşteptate o zării la spatele meu. Într-o bluză albă, capul ei mi se păru mic, cu părul, din cauza căldurii, ud de transpiraţie şi căzând în laţe sărace, faţa umflată şi moale, genele aproape inexistente, nasul cârn, dinţii subţiri şi interminabili.

În faţa neînsemnătăţii ei am fost satisfăcut ca de un câştig personal. Vioiciunea şi prestanţa ei de odinioară mă umilise. Şi într-adevăr, la o întâlnire pe scara mare a Universităţii — ea urca, eu coboram — cu tot aerul ei semeţ, înfoindu-mă în hainele mele noi, i-am aruncat o privire încrezătoare în acele ce vor urma. Curaj mare pentru sfiiciunea mea obişnuită.

Cunoştinţa se făcu într-o zi întâmplător, din nimic. O excursiune

studenţească la Curtea de Argeş cu nişte camarazi neprietenoşi şi abia cunoscuţi ne-a apropiat. Acolo, în faţa mămăliguţei cu brânză şi a cepei, ne descoperirăm amândoi mofturoşi (sau că făcea pe mofturoasa ca să-mi placă). Amândoi nu reuşirăm, ca ceilalţi, să ne culcăm imediat. După o ezitare, în urma propunerii mele, se hotărî să meargă cu mine prin noapte. Din urmă, o amică ne vesti stupid: „Bine, o să vă spun mâine domnului profesor!”

Pornirăm în întuneric şi coborârăm la Argeş. Era linişte, aerul curat, copacii lăsau umbre lichide. Argeşul tremura sprinten, luminând argintiu pietricelele. Atmosfera poetică, amândoi singuri, abia scoţând câte o vorbă. Ne simţeam aproape. Şi atunci un regret m-a chinuit: n-o cunoşteam mai bine ca să am curajul unei sărutări. După cum se vede, pe atunci aveam gustul armoniei oricărui fapt.

Preliminările amorului trebuiau să aibă o durată hotărâtă.

Oricât de neaşteptată ar fi fost o sărutare atunci, după un aşa de puţin timp de cunoştinţă (era tânără şi, cu tot fardul, nu-i bănuiam experienţe sentimentale), cred că ar fi fost bine primită. O exclamare acolo, în noapte, în singurătatea noastră, departe de târg, ar fi fost ridicolă. Dar am preferat să ne întoarcem, nu prea târziu, ca să nu ne speriem complect vecinii, trecând pe lângă o prăvălie luminată, fără să am curajul să cumpăr ceva de mâncare, de frică să nu par greoi, tulburându-mă o foame teribilă, la care, cu tot amorul şi poezia Argeşului, mă gândeam tot timpul, şi astfel mi-o exageram. Pe drum, aducându-mi aminte de ameninţarea camaradei, o învăţai o minciună (ca şi cum ar fi fost nevoie să ne scuzăm faţă de cineva!): „Mâine vei spune singură domnului S. de plimbarea noastră nocturnă. Astfel paralizezi orice aluzie răutăcioasă.”

În trenul care ne întorcea mai târziu acasă, amândoi, lângă fereastră, ne întreceam să prindem din fugă frunzele copacilor apropiaţi, cu exclamaţii, bucurii şi regrete copilăreşti şi, ca din întâmplare, ne atingeam mâinile. De pe banca din faţă, profesorul S. deschidea vag pleoapele lăsate greoi, şi ne zâmbea amuzat de vreun vis scurt sau de aventura ce se înnoda, în faţa lui, tot mai puternic la fiecare stâlp de telegraf.

Am continuat la Bucureşti conversaţiile lungi şi neînsemnate fără să ne fi făcut vreo mărturisire anume, dar simţindu-ne complici. Găseam între noi asemănări care ne apropiau: eram pripiţi şi dezordonaţi. Observaţia o făcu Dudu: „Ce nostimi şi identici sunteţi când vă vede cineva de departe!”

Părerile asupra ei mi se schimbaseră mult. O priveam cu un aer de uşoară superioritate. Nu mai eram impresionat de vreun aspect de-al ei. Odată o fată o întrerupse cu o voce răguşită şi întrebuinţând mulţi „la dracu” în vorbă. „Sora mea Elena”, prezintă Irina fără să încerce cu timbrul vocii să o scuze.

Altădată, Irina făcea planuri pentru viitorul nostru, fără să mă numească pe faţă. „O să mă scol târziu, să mi se aducă la pat cafeaua cu

lapte.”

Orice socoteală de viaţă tihnită mi s-a părut totdeauna ridicolă, burgheză, cu toate că personal am fost un burghez care se înspăimânta la prima noapte nedormită. Totuşi, n-am protestat, probabil dintr-o mică perversitate: mă apropiam mai mult de ea, aveam mai multe drepturi, fără ca în schimb să-i făgăduiesc ceva anume. Conştiinţa era liniştită. Dar poate că mă ponegresc acum şi nu-mi mai aduc bine aminte. În orice caz, Irina poate că a luat totul ca o aprobare.

Vacanţa mare venise. Toate aceste se întâmplaseră foarte repede, şi după atâtea nedumeriri de o iarnă întreagă, explicaţiile asupra caracterului şi a aspectului Irinei se rezolvaseră de îndată. Nu mai aveam curiozităţi. Dudu şi Maia nu mă mai interesau. Tot grupul mi se clarificase de îndată ce cunoşteam bine o parte din el. Eram, de fapt, foarte încurcat, neîncrezător într-o legătură definitivă. În schimb, îmi pierdeam timpul şi-mi limitam inutil probabilităţile de succes pentru mai târziu. Crezându-mă „aranjat” nimeni nu s-ar mai fi gândit la mine. Se făceau şi glume, iar camarazii mei — mi se părea — nu mă invidiau prea mult. Aveam şi remuşcări. Mă simţeam vinovat faţă de speranţele pe care o lăsam să şi le puie în mine.

Tragic început pentru un don Juan...

Dar era prea târziu să mă opresc în drum. N-aş fi avut curajul — şi mi-ar fi părut prea umil — să provoc o explicaţie sinceră. Ca să fiu drept, mă obişnuisem cu viaţa mea nouă şi-mi era frică să nu rămân iar singur.

Acum, Irina nu se mai sfia să rămână tot timpul cu mine, inventând amândoi minciunile cu care trebuia să-şi explice întârzierile acasă. Dar mereu nimic între noi. Rude, cunoştinţe, profesori, examene... Câteodată, într-o aglomeraţie o strângeam puţin de mână, acesta îmi era tot curajul. Într-o zi îmi spuse: „Să înconjurăm strada. S-ar putea să văd pe cineva de acasă.”

Atmosferă periculoasă, care însă nu se înregistra prin nici un semn. Nu mai ştiu, de-atunci e vreme multă, să reconstitui fiecare zi în parte, acum mi se par toate la fel, probabil însă că era o adâncire perpetuă. Obişnuinţa ne ajută fără voia noastră.

Vacanţa veni tot atunci. Trebuia să plec în străinătate pentru câteva luni, şi acolo aveam timpul tuturor reflexiilor. Aveam prilejul de a înceta aventura mea. Prea pierdusem timpul... Nasul scurt al Irinei mă persecuta. Îmi aduceam aminte de drumurile lungi pe străzile mărginaşe, apoi de toate descoperirile asupra cunoştinţelor ei simple; mai ales o vorbă de a tatălui meu mă convinsese: „Cine era urâţica ceea cu care te-am văzut pe stradă?”

De ar fi zis „urâta” nu m-ar fi impresionat aşa, l-aş fi numit numai răutăcios. „Urâţica” avea o impresie de adevăr care mă umilea. Încercai astfel de la Berlin să răspund tot mai rar (totuşi răspundeam!) la scrisorile Irinei, care veneau tot mai dese. Scria la întâmplare, fără virgule şi puncte

(o ironizam mai târziu că scrie *“genre Mallarmŭ”*), înseilând laolaltă tot felul de idei care-i alergau prin cap. Din înţelesul lor general, trăgeam concluzia că mă iubeşte la nebunie şi că se plictiseşte singură.

E uşor de închipuit, găseam toată istoria stupidă. La întoarcere, nu am căutat s-o văd la început. M-a zărit într-o seară de la plafonul Operei. Era cu familia, pe care n-o văzusem în complectul ei până atunci...

„Domnule Sandu, mă aşteptaţi la ieşire, nu-i aşa?” Am dispărut la ieşire, dar am întâlnit-o mai târziu. Era fatal în târgul Bucureştilor, mă mir cum nu prevăzusem de la început. Şi după câteva reproşuri şi după scuze de ale mele pocăite (mă scuzam faţă de mine, interpretând îndoielnic morala „nu vreau s-o fac să sufere”, cu toate că nu-mi luam nici o obligaţie pentru mai târziu: de fapt, eram laş şi foarte plictisit de singurătate), plimbările începură — mai întâi pe strada principală şi apoi pe din dos — şi discuţiile despre familie şi despre rochii; şi apoi, intr-o seară de lună plină, sărutările nebune cu tot felul de demonstraţii din partea ei. Şi apoi zilele identice: întârzieri pe uliţe, sărutări la întuneric... Despărţirile zilnice se făceau tot mai greu. Trebuia multă imaginaţie ca să-şi explice acasă întârzierile.

Începuse să plângă în faţa tramvaiului, şi asta în fiecare seară. Lumea se uita curios la noi şi mie îmi era ruşine. Acasă, din pricina întârzierilor, dădeam naştere la ironii, şi eu nu puteam suferi ironii pe seama mea. Şi timpul trecu la fel, plictisindu-mă, dezgustat de mine, regretând succesele la care renunţasem şi deseori având remuşcări. Mă obicinuisem însă, şi astfel eram zilnic cu ea. Nu mai căutam minciuna cu care să mă sustrag. Văzându-mă incapabil să iau vreo hotărâre, eram şi mai nenorocit. Ca să nu pierd timpul, încercai să vorbesc cu ea de pictură sau literatură, subiectele care mă interesau orişicând. Îi dam să citească volumele pe care le studiam în acelaşi timp, şi discutam mai pe urmă impresiile. De fapt, eu îmi spuneam părerile, iar Irina aproba. Aproba însă cu aşa vioiciune, că nu-i mai simţeam rolul subordonat. Între timp, la vacanţa Crăciunului, am mai încercat o despărţire definitivă. Într-o scrisoare am avut curajul să-i spun multe. Îi arătam că nu-i pot promite nimic pentru viitor, că aveam de gând să-mi păstrez toata viaţa independenţa. Am găsit-o la scoborârea mea din tren, mititică, înfrigurată în paltonul subţire, neavând curajul să-mi iasă înainte, cerşind cu privirea o vorbă bună. Ce milă am avut de dânsa atunci! Cum mă socoteam o brută pentru toate planurile mele viclene! O luai strâns de mână şi merserăm kilometri fără să ne spunem nici o vorbă. Şi mă chinuiam: „Ce trebuie să fac, Doamne, ce trebuie să fac?” Mă durea acum supărarea ei, frigul care o răzbea şi nu ştiam cum s-o liniştesc. „Voi fi iubind-o!” Privind-o întreagă, simţeam că mi-e dragă. Am promis la urmă ca s-o îmbun: „Fac tot ce vrei!” Şi apoi iar plictiseală şi îndoieli. I-am repetat: — „Nu mă voi însura, dar vei fi prietena mea cea mai bună!”

Când o simţeam mai mâhnită, căutam s-o entuziasmez asupra

frumuseţii naturii cu teorii fantastic de naive: „Eşti o intelectuală, vom citi, vom discuta!”

Cu toate că nu vedeam nici un sfârşit pentru mai târziu, nu-mi mai făceam iluzia că e posibilă o întrerupere bruscă. Îmi dam seama, în sfârşit, că nu eram în stare de nici o hotărâre definitivă.

Mă resemnam cu gândul că nu mi-am sacrificat decât prezentul (cu toate că nu vedeam nimic pentru viitor, şi încetarea iubirii ei sau renunţarea mea mi se păreau oribile). Prezentul, însă, vedeam, era cu desăvârşire sacrificat. Nu mai puteam spune nici un cuvânt altei fete fără să întâmpin lacrimile Irinei. De altfel, nu mă mai lua nimeni în serios. La şcoală cu toţii mă osândiseră printre „aranjaţii definitiv”. Totul era aşa de limpede, încât nu mai încasam nici măcar ironii.

Încercai cel puţin ca acest prezent să fie cât mai copios: citeam împreună tot timpul, vizitam expoziţiile şi respiram melancolia parfumului de tei de pe bulevarde, îi dam sfaturi cum să se îmbrace, cum să râdă, cum să-şi ţie capul, cum să se coafeze.

Sfaturi binevoitoare de „prieten bun”, de fapt indelicateţe. Mult am arătat-o, sărmana!

Am dat examene, am făcut excursii, am discutat, a trecut multă vreme în felul acesta; am simţit emoţii mari şi, mereu cu ea, a trebuit să i le împărtăşesc. Căutam deseori consolarea în fiinţa ei; uneori lăcrimam, alteori mă exaltam în faţa vreunui apus de soare.

În ce fel aş putea descrie această viaţă cu mici obiceiuri zilnice şi alteori cu surprize vaste! Cum nu mai făceam planuri de elaborare, nu mai aveam remuşcări. Din pricina teoriilor pe care le peroram mă credeam darnic: o educam!

Într-o zi n-a venit: a fost la nunta unei prietene. Mi-a povestit a doua zi toată petrecerea, cu entuziasm pentru dans, invitaţi şi muzică.

La toate reflexiile mele nu mai era aşa de atentă ca de obicei. Citisem o carte, nu m-a întrebat de impresiile pe care le-am avut. Numai rochii, glume, mirele şi mireasa. Fusese domnişoara de onoare şi avusese cavaler. M-am enervat că nu mai eram luat în seamă şi prefera, în locul discuţiilor intelectuale, flecărelile mahalalei. Ca să fiu sincer, m-a durut mai ales petrecerea la care se amuzase fără mine. Eram gelos, îmi dam seama, şi mă supăram, căci mă găseam ridicol. Sentimentul geloziei nu pretinde neapărat dragostea. Eu nu iubeam, eram convins de asta. Nu făceam nici un sacrificiu, aveam veşnic necazul de a fi legat fără voie, şi, în genere, mă plictiseam. Şi totuşi, atunci, lângă Irina povestind vioi petrecerea, am suferit. Îmi trebuia o răzbunare imediată. Am urcat-o într-un automobil închis şi am tras perdelele. Pe drum îmi vorbea despre nuntă.

Am ajuns la o casă de petreceri cunoscută şi obscură în acelaşi timp.

Am cerut de mâncare şi-mi aduc perfect aminte de nişte varză roşie.

Apoi am dezbrăcat-o pe încetul, întârziind la sânii goi, pe care ii cunoşteam mai de mult. N-a protestat o clipă, nu s-a revoltat şi n-a făcut

nici gestul cedării amoroase.

A scâncit doar, şi, în întunericul care se lăsa, îi vedeam ochii mari deschişi, sforţându-se să vadă tot ce se petrecea cu dânsa. Probabil că nu era curiozitatea, ci mai mult frica. La întoarcere mi-am exagerat răul pe care mi-l făcuse vinul băut ca să mă pot duce de-a dreptul acasă, căci bănuiam că după un act aşa de mare erau necesare tot felul de mulţumiri şi de efuzii sentimentale care m-ar fi întârziat pe drumuri. Irina mi-a dat astfel drumul, încercându-se să nu plângă şi trimeţându-mă singură ca să mă îngrijesc. Plin de milă pentru gestul ei — ştiam cât plânge la despărţirile obicinuite — am lăsat-o totuşi. Probabil că par grozav de hain. Cred că oricine, de şi-ar exprima sincer vagile impresii, ar ajunge la aceleaşi rezultate. De obicei sunt cu toţii de rea-credinţă şi nu-şi recunosc slăbiciunile. Pentru mine, însăşi această sinceritate scrupuloasă şi încercare de analiză lucidă nu este o scuză? Vina mea depinde de punctul de vedere din care era privită. Irina era destul de mare ca să-şi dea seama de actele comise şi nu protestase în nici un fel. N-o minţisem niciodată asupra viitorului: voiam să-mi păstrez libertatea. Ca prieten îi făgăduisem totdeauna ajutorul. Eram în tovărăşia ei pe cât puteam şi nu mă gândeam să mă sustrag vreodată.

Nu aveam nici o pretenţie de nici un fel, şi mărturisesc că nu fără plăcere am dat legăturii noastre o nouă putinţă de împrospătare. Dacă nu eram încă peste măsură de înfierbântat, nu eram eu de vină. Sunt vinovat, dar a mea este singura aventură din lume? Aventura nu mai revoltă pe nimeni acum.

Probabil că mă iubea şi nu-şi precupeţea darurile. Trebuia imediat să mă sacrific? De altfel, nu renunţasem la orice planuri pentru mai târziu?

Odată îmi spusese: „Cum suntem văzuţi tot timpul împreună, de ce nu vii acasă la mine să faci o vizită? Asta i-ar asigura pe toţi. Eşti un copil şi n-or să te creadă periculos.”

M-am dus cu toată timiditatea mea, din curiozitate.

O casă cu trei etaje, subţire şi înaltă ca un joben, cu o scară învârtindu-se în loc, păsări şi oameni peste tot.

Voci care întrebau de la acoperiş la pivniţă: „Cine-i acolo?” Apoi un tril de pian şi apoi o ocară care n-avea înţeles. Însoţit de Irina, am intrat într-un salonaş, şi, la intrarea mea, am auzit cele patru uşi ale camerei închizându-se în grabă.

Am început conversaţia, jenat. Irina mă încuraja. „Nu te speria, aşa e la noi!” Apoi, pe rând, au intrat, membrii familiei. *Madame* Lisa, cu o rochie *beige* cu trenă, cu *evantail* şi coafată „Pompadour”, cu obrazul de 60 de ani vopsit gros, mereu cu vorba „Noi, femeile”... Apoi *madame* Cleo, încorsetată şi cu sânii pepeni, examinându-mă cu *pince-nez-ul*; apoi *madame* Aspasie, subţire şi nesfârşită, întoarsă ca un cinci. Se vorbea: „*Mon Dieu!*” — „*C’est epatant*!” „Noi, femeile!” — „Vai, cum zici!”... „Ţi-aduci aminte!”... „Asta nu se cade!”

M-a privit fiecare în felul ei: *madame* Aspasie se subţia, *madame Cleo* se îngroşa, *madame* Lise zâmbea graţios. Apoi apăru şi Michel, tatăl Irinei, căpitan pensionar.

Era gros, cu cărarea în mijloc, cu guşa proeminentă prin gulerul tare răsfrânt. Râdea şi făcea pe glumeţul, şi cucoanele întrerupeau ciripind: „Vai, cum spui, Michel! Uiţi că suntem şi noi de faţă! Noi, femeile!” Totul era ridicol şi amuzant. Nu înţelegeam nimic, zâmbeam şi aprobam. Toţi vorbeau laolaltă şi nimeni nu înţelegea ce spune celălalt. Păreau mai multe gramofoane puse în mişcare deodată, cu plăci diferite.

Michel deveni impudic, şi cum femeile se revoltau, se enerva că i se strică efectul povestirii. Vocile se ridicau. Am fost luat ca martor. În acelaşi timp, la uşă începură lătrături diferite.

Tânărul Grŭgoire, galben şi unsuros ca un sparanghel fiert, îşi făcu apariţia:

Tante Eliza scuză: „Grŭgoire adoră animalele!” Nu puteam pricepe gradele de rudenie ale fiecăruia. Aveam impresia că stau cu toţii în camera aceea. Grŭgoire întrerupse cu un aer autoritar: „Năprasnic zgomot!” Apoi, ca şi cum i s-ar fi înmuiat enervarea, căzu ca o haină pe un scaun.

Convorbirea continuă, suvenirurile circulau, reflexiile melancolice fumegau. Râsul gros al lui Michel reîncepu. La fiecare izbucnire i se zguduia tot stomacul. Picioarele umflate stau depărtate unul de altul şi i se vedea coada jachetei pe sub scaun bălăbănindu-se.

Apărură atunci două graţii tinere. Domnişoarele Riri şi Coca, în *rose* şi *bleu.* „Porumbiţele noastre!”

„Războiul de la 77”. „Lasă, Michel, s-a terminat cu eroismul!” Riri începu la piano o romanţă, cu mâna stângă trecând peste mâna dreaptă. Ce oi fi gândit eu atunci? Nu mai ţiu minte. La un moment dat, ştiu că socoteam, măsurând din ochi pulpele rotunde ale lui Michel, dacă ar putea pune un picior peste celălalt. Grŭgoire numai din când în când spunea câte o vorbă: „Fantastic!” „Năprasnic!” „Bombastic!” Îşi întărea astfel moliciunea galbenă prin cuvinte energice.

Am plecat cu frică să nu strivesc păsările şi oamenii, ameţit, învârtindu-mă pe scara învârtită, pe când, pe deasupra capului meu, reîncepuseră conversaţiile dintre pod şi pivniţă. În poartă, Irina îmi spuse: „A apărut luna!” Vorba mi se păru fără nici o noimă.

Irina vorbea deseori de rudele ei şi totdeauna le critica sau se amuza pe socoteala lor. Nu o dată punea în mişcare scene hazlii. Am avut nedelicateţa, în faţa complectei ei îngăduinţe, să râd din ce în ce mai tare.

„Ce curios lucru: toţi ai tăi au ceva strâmb în ei. Poartă haine demodate şi sclipitoare, amestecă românească cu franţuzeasca într-un mod caraghios. Tu singură din toţi eşti precisă, ai simţul proporţiunilor, n-ai fost influenţată de casă, de oameni şi de păsări!”

Irina surâse măgulită şi primi vorbele mele ca pe un compliment.

Timpul trecea, scenele se repetau întocmai. Irina îmi suporta firea.

Nici una din speranţele sau din deziluziile mele n-aveam delicateţa sau n-aveam tăria sa i le ascund. Nu eram nici copil, nici om întreg, şi transformarea aceasta aducea cu sine o stare nesigură, entuziasm, planuri, petreceri şi apoi şovăială, neîncredere, disperare. Prezumţios peste măsură, fiecare insucces mă istovea. Era pe timpul când începea să mă tulbure înţelesul morţii, la care nu mă gândisem până atunci decât cu uşurinţă, şi mă deprindeam cu greu cu această idee. Irina suferea toate toanele mele. O pedepseam amarnic de orice mi se întâmpla, o umileam, o dispreţuiam. Găseam cuvinte savant combinate care s-o doară. De la tatăl meu, care înjura birjăreşte, şi până la mine, care căutam şi în mânie să mă exprim interesant, era un progres mare. Când o vedeam aşa de abătută, mă cuprindea mila, şi o târam cu aceeaşi frenezie spre camera unde ne întâlneam de obicei, şi acolo ne grăbeam sa ne îmbrăţişăm pătimaş, ca să nu mai avem vreme să ne gândim la ceea ce a fost. La urmă plângeam încetişor, şi Irina mă mângâia ca o soră. Atunci mă recunoşteam incapabil de a duce viaţa singur, şi nimeni altul nu mă putea potoli mai bine ca Irina. Şi bucuria, tot aşa de intensă, mi-o revărsam tot asupra ei. Râdeam copilăreşte, fugeam fără să-mi pese de nimeni pe stradă, făceam planuri, pline de fantezie, şi fata se lăsa în voia fericirii mele. Aveam încredere în mine atunci, şi, la braţ cu Irina, visam succese cu altele...

Cu toate lacrimile Irinei, care izbucneau zilnic înaintea celei mai scurte despărţiri, cu toate îmbrăţişările ei înfrigurate, uneori eram nefericit din cauza ei chiar. Astfel de întâmplări erau însă rare, fie că ea le pricinuia numai uneori, fie că eu, ţinând-o tot timpul lângă mine, nu-i dam prilejul. M-am indignat intr-o zi că a putut prelungi o discuţie cu mediocrul X. Irina, la argumentele mele, spuse: „Ai dreptate, eu nu-mi dădeam seama!” Cu un astfel de răspuns de femeie — şi deseori veneau astfel de răspunsuri din partea Irinei — nu erai sigur de nimic. Aveam vag intuiţia că toate teoriile mele asupra vieţii, a naturii sau a artei, aprobate cu atâta grabă şi împământenite imediat, nu fuseseră decât nişte monologuri, Irina neavând decât rolul să-mi întreţie elocinţa, rolul confidentelor din tragediile clasice.

Am făcut o excursie de elevi, şi am avut multe peripeţii şi nedumeriri. Amicii erau, unii, de cea mai proastă calitate. Fete cu vorbe greoaie şi gesturi la fel. Schimbau între ele zilnic cele câteva rochii şi cei câţiva ciorapi pe care-i aveau. E ridicol să vezi aceeaşi bluză roşie cu panglicuţe colorate, ornamentate pretenţios, apărând în fiecare zi pe alt trup. Mă indignam când vedeam că Irina lasă să i se schimbe hainele în felul acesta. „Dacă mi le iau ele, ce vrei să fac!” Băieţii se îmbătau, glumeau grosolan şi ţineau la mese interminabile discursuri. Unul din ei păruse Irinei bine. „Cel mai bine după tine!” Iar deoarece eu, la început, mă jenasem să stau numai cu dânsa, Irina se împrietenise cu celălalt. A trebuit să-i arăt cum avea beţia vorbelor, cum adăuga spume şi floricele la fiecare cuvânt şi cum, la masa oficială care ni se dădea, aruncă în mijlocul peroraţiei un „cu vârf şi *strălucit* îndesat!”

Toate acestea îmi arătau gustul prost al Irinei şi că, de nu m-ar fi întâlnit întâmplător pe mine, ar fi găsit cu uşurinţă pe altcineva pe care l-ar fi admirat. La fel gust prost a arătat şi când am cântat la pian mai mult ca mediocru, spre admiraţia celorlalţi nepricepuţi, şi apoi când, rămaşi singuri, Irina avu o criză de lacrimi nebune de umilinţă şi de admiraţie pentru priceperea mea vastă. Cunoşteam destul de bine muzica, ca să ştiu ce prost cântasem, dar laudele ei îmi făcură plăcere şi nu am tras imediat concluzii rele. De atunci, Irina spunea despre mine, ca şi despre toţi cei care îi erau simpatici — „Sandu cântă drăguţ la piano!" După atâtea cărţi citite şi comentate împreună, se mulţumea cu astfel de formulări rudimentare, care nu însemnau nimic şi care demonstrau nepriceperea ei complectă.

În preajma tuturor — şi toţi răuvoitori — făcusem cele mai mari imprudenţe. Curios, dorinţa de a-mi păstra independenţa persista totuşi în mine şi îmi era tot aşa de urât să-mi leg existenţa într-o aventura mică. Ridicolul de a mă vedea suspectat de alţii pe care-i socoteam inofensivi şi mai ales ironizat mă chinuia. Dar groaza de a rămâne singur şi de a vedea pe Irina cu alţii mă făcea să suport orice ridicol. Astfel, la braţ cu dânsa, făceam un colţ separat, căutând doar să-l mai atenuez, aducând între noi pe inofensivul Niki Mihail. Trio caraghios, la care ne pretam cu toţii — Niki şi Irina, din inconştienţă, eu din nemernicie.

Deseori mi se întâmpla să mă plictisesc cu Irina, dar asta nu ne oprea să fim mereu împreună şi să ne părăsim cu greu. Neputinţa de a o avea în voia mea îmi îmboldea dorinţele. De îndată ce nervii se discordau, temerile de a nu fi descoperiţi veneau, şi mai ales plictiseala de a rămâne cu ea când nimic nu mă mai tenta, cu tot trupul fraged şi gol de lângă mine. Atunci nu ştiam ce să-i mai vorbesc şi mă simţeam rău în camera străină.

Cu perversitate îmi pregăteam plecarea, ca ea să nu simtă plictiseala şi indiferenţa mea, când voiam să părăsesc camera după o oră, eu, care înainte de a intra, dorind-o, îi promisesem că vom sta patru ore împreună. Cugetam minciuna pe îndelete, şi printr-o jumătate de vorbă reflectam că ceasul meu întârzie, că timpul trece fără să ne dăm seama, că aveam presupunerea că cineva ne pândeşte intrarea. Plângând, Irina întârzia pe cât putea plecarea. Când se hotăra să se îmbrace, era încovoiată ca la o veste rea. Îmi părea rău, şi în stradă nu ştiam ce să fac ca să-i readuc veselia.

Irina nu a fost niciodată convinsă că eu ţin la ea. Nu făceam nici un sacrificiu, nu renunţam la nici un spectacol numai pentru a rămâne cu dânsa şi nu o puteam minţi cu totul. Îi şi spuneam răspicat că nu o voi lua de nevastă. Pretextam, pentru ca s-o îmblânzesc, o teorie asupra temperamentelor artistice, din care voiam s-o conving că făceam parte. Un astfel de temperament trebuia lăsat în voie şi nu trebuia înlănţuit cu obiceiuri burgheze. Ba izbucnea în lacrimi: „Dar dacă eu nu mă pot lipsi de tine!" Atunci tot aşa de pervers, dar cu sufletul în acelaşi timp plin de

părere de rău pentru durerea ei, o povăţuiam să aibă voinţa să mă uite şi să se distreze cu alţii. Imediat ce s-ar fi distrat, aş fi suferit. Odată, familia Irinei i-a găsit chiar un candidat, la ţară, la o mătuşă. Când mi-a spus Irina, râzând, istoria, am trimis-o să-l vadă şi, dacă se poate, să-l accepte. La întoarcere mi-a povestit toată prostia candidatului şi eu m-am amuzat cel dintâi.

(Am trimis-o ca să încerc să găsesc o modalitate de a scăpa de ea, în acelaşi timp, să-i văd repulsia faţă de alţii şi întoarcerea ei şi mai nebună spre mine.)

În imposibilitatea de a găsi vreo scăpare, Irina se gândea deseori la moarte, în momentele despărţirii mărturisea scâncit, făcându-mă sa lăcrămez eu însumi: „Ştii cum aş vrea să mor, Sandule!” Nu mai ştiu când a spus pentru prima oară Irina astfel de vorbe şi nici când le-a transformat, dându-le un sens nou: „Eu o să mă omor!” Îmi dam seama că de la cuvinte la fapt distanţa era enormă, dar astfel de evenimente, oricât de rare, se întâmplă totuşi, şi uneori era aşa de complectă tragedia ei întipărită pe toata fiinţa, că o simţeam în stare de orice. Această stare i-o producea neîncrederea pe care o avea în viitor. (Eu nu-i promiteam nimic, dimpotrivă, o consolam doar spunându-i că întotdeauna voi trece pe la ea şi aş fi făcut-o, căci n-aş fi avut curajul s-o părăsesc când aş fi ştiut-o nenorocită.) Aceasta neîncredere era o hrană veşnică şi un veşnic motiv de explozie la despărţirile noastre de fiecare seară. Nu ştiam cum s-o conving că însăşi dragostea ei pentru mine o oprea să facă aşa ceva, deoarece ştia ce nevoie aveam de ea. Eram deseori trist, şi atunci o chemam să mă consoleze. Atunci Irina nu mă mai ameninţa că se omoară. Vorbea despre viitorul ei cu o oarecare linişte.

Adăuga doar — însă ca ceva normal: „Nu mă omor, fiindcă nu mă laşi tu!” Şi de câte ori eram împreună lângă vreun pericol — deasupra unei stânci în excursii — o simţeam mişcată, îşi uita vorba şi privea în spaţiu. Pricepeam că se petrecea ceva anormal în ea. De cele mai multe ori vedeam clar ce o zbuciuma pe Irina, uneori însă nu înţelegeam bine, fie că în ea se petreceau lucruri neobişnuite, fie că firea mea curioasă, nesuprapunându-se pe starea ei normală, o făceau să mi se pară ciudată (căci eu nu puteam părea faţă de mine ciudat, fiind deprins cu sinuozităţile mele, care mi se păreau normale).

Astfel, poate din pricina mea, apărea Irina tulbure şi neînţeleasă. Zbuciumul ei era aşa de spontan că nu-l bănuiesc nesincer.

Într-o zi vorbeam, bătându-mi joc de fetele bătrâne şi, ca s-o chinui, am adăugat, fără vreo schimbare a vocii, ca să creadă că glumesc sau că sunt numai răutăcios şi astfel să-şi pregătească un răspuns: „Tu ai să rămâi fată bătrână” — „Asta pentru nimic în lume!”

La o nouă întrebare, de data asta sinceră, căci eram prea îndurerat ca să nu fiu sincer: „Dar ce o să faci?”, nu-mi răspunse nimic, dar nici nu fu în stare să repare ceva. Ce rost a avut vorba aceea (sau ce rost a avut

întrebarea mea)? Şi asta dacă nu la începutul dragostei, totuşi, pe când mai plângea încă cu aceeaşi deznădejde.

Se gândea că în cele din urmă tot o s-o iau? Sau dragostea ei pentru mine n-o împiedica să-şi facă, măcar uneori, şi mici socoteli pentru mai târziu?

În ce constau mai târziu uşurinţele Irinei? Într-o vorbă pe care i-o spuneam deseori, fără să bănuiesc ce adevărată era: în a nu conta niciodată pe dânsa. Cu toate că aceasta privea numai lucrurile neînsemnate, totuşi îndoielile mele subzistau.

Un exemplu: una din pretenţiile mele era să vie exact la întâlniri (ceea ce era destul de greu pentru ea, care sta departe). Reuşeam s-o fac să fie exactă, dar întotdeauna aveam impresia că are grijă de a nu întârzia numai spre a nu provoca mânia mea. Scuzele ei umile la cea mai mică inexactitate nevoită îmi făceau milă. Nu puteam însă renunţa la pretenţia mea: simţeam că imediat ce nu s-ar teme, ar veni fără nici o ordine, m-ar face să aştept ridicol, şi nu mi-ar face plăcerea decât în cazuri cu totul speciale, când m-aş fi plâns, şi numai puţină vreme după plângerea mea, înainte de a uita din nou.

Nu contam pe dânsa, mai ales când o rugam de ceva care nu i se părea că mi-e necesar neapărat. Îmi plăcea să discut cu ea literatură sau artă, chiar dacă nu făcea decât să-mi repete părerile, şi asistam, ascultând-o, la propriile mele gânduri. Îmi plăcea să se ocupe şi ea singură, fie că aş fi voit o dezvoltare a personalităţii ei, fie că aş fi voit să adâncească vreun autor pe care-l cunoşteam superficial, şi la care, ocupat aiurea, nu puteam să întârzii. Ea mi-ar fi întreit cunoştinţele, fără să fiu nevoit să mă ocup special.

Dar observaţiile ei erau aşa de disperate, încât nu puteam armoniza nimic. Când plecam undeva, îi lăsam un plan de studii, ea trebuia să-mi scrie observaţiile şi nu-mi scria niciodată despre asta în fierbinţeala rândurilor pasionate sau numai oarecare, iar la întrebările mele repetate se mulţumea numai cu generalităţi („foarte interesant” sau „nu-mi prea place”), care mă enervau.

La întoarcere, constatam că nu lucrase aproape nimic, că în fiecare zi i se întâmplase câte un accident care s-o oprească, şi că ceea ce cetise fusese în fugă, fără de nici un sistem.

Nu-mi plăcea la Irina nici uşurinţa cu care vorbea despre oameni, împărţind repede acel „e drăguţ” sau „e antipatic” sau „e bine, vorbeşte franţuzeşte”, care arătau cât de superficială şi cât de egală tuturor fetelor era în judecăţile ei. Uneori, câte o exclamare de a ei venea aşa de pe neaşteptate şi în aşa contradicţie cu temperamentul meu, pe care presupuneam că-l cunoaşte cel puţin în trăsăturile lui generale, încât rămâneam uimit. Unul din cele mai puternice sentimente pe care le aveam era acel al cinstei (excepţie în dragoste), pe care-l împingeam la exces, şi pentru care aveam toate scrupulele. De aci, o veşnică persiflare a

moravurilor celorlalţi şi de cele mai multe ori dezgust. Poate că totul pornea din acelaşi instinct de a mă diferenţia şi de a avea motivele unor noi mândrii personale. Nu admiteam deci nu numai necinstea făţişă, dar nici aranjamentele cele mai nuanţate care sunt în obiceiul celor mai cinstiţi dintre noi. Irina, bineînţeles, că oricând, îmi împărtăşea părerile. Fuseseră sute de discuţii şi totdeauna râsese şi ea, batjocorise şi ea, despreţuise şi ea. Asta n-o împiedecase odată să mă întrebe fără de nici o îndoială: „Prietena mea Florica (o prietenă oarecare, pe care abia o suportam) e ameninţată la profesorul X, camaradul tău de şcoală. Insistă tu s-o treacă!”

Si, în momentul când îmi arătam indignarea şi mâhnirea adâncă, văzând că atâtea discuţii fuseseră zadarnice şi atâtea momente de înţelegere între noi, o farsă — căci ea nu făcuse decât să mă aprobe şi să mă repete fără vreo convingere proprie, că mai ales mă lăsasem prins de această glumă — ea adaugă şi mai inconştient: „Bine, ştiu că nu trebuie să faci de astea *pentru nimic în lume*, dar credeam că pentru mine e altceva!”... Răspuns de femeiuşcă...

Mi-aduc aminte că i-am făcut o morală lungă de un ceas, şi în momentul când i-o făceam simţeam ce inutilă e această morală, ce ridicolă, nu numai pentru că era imposibil de schimbat ceva din fiinţa Irinei, dar şi pentru vorbele mele înseşi, care nu se mai isprăveau, repetau aceleaşi lucruri, eram banal ca cele mai banale pagini de morală de prin clasele primare; nu aveam nici o convingere de a schimba ceva ca să dau o viaţă vorbelor, sau poate aveam chiar indiferenţa după unul din instinctele mele ciudate de a-mi fi brusc indiferent un fapt pentru care lucrasem, la care visasem ani de zile, de a mă persecuta brusc, în miezul unor gânduri, pe care le crezusem primordiale, o prăjitură colorată pe care n-o puteam s-o alung din minte cu cât mă încăpăţânam mai mult s-o uit, conştient în acelaşi timp că mă amuz, neputând-o s-o alung. Şi totuşi, continuam cu persecuţia spre Irina, pe care mi-o închipuiam distrată, plictisită, enervată, doritoare s-o las mai iute în pace, cu plăcerea de a mă simţi şi a apărea caraghios, plăcere egală cu aceea când, fiind de obicei bun, faci fără nici o pricină rău unui animal la care ţii, numai ca să te simţi rău, să te dispreţuieşti şi să-ţi strici o reputaţie la care lucraseşi cu trudă şi de care te simţeai mândru.

Mereu nici o scrisoare.

Un vis... Mă găsii deodată într-o bisericuţă de mahala. Acolo, o nuntă umilă şi tot lume cunoscută, ocupată toată ca să dea impresia unei nunţi mari. Într-un colţ Niki Mihail îşi rezimase capul pe gâtul de cocostârc şi, în mijloc, mirii: domnul, rotofei, făcut cu peniţa rondă; alături, Irina, dizgraţioasă în văluri albe, gesticulând dizgraţios, vopsită cu roşu pe faţa ei roşie. O simţeam că joacă un rol şi că-şi permite chiar să facă exclamări sau gesturi ridicole ca să impresioneze pe cei care găseau prezenţa ei acolo nefirească. După ce acceptase totul, nu numai faptul, dar şi exhibiţia lui în toate detaliile, acum i se părea, din scrupul pentru trecut,

că n-ar trebui să rămână calmă. Din când în când arunca chiar câte un răspuns nervos vecinului conciliant. Rudele toate în preajmă, cu demnitate. Cărarea impecabilă a lui Michel se prelungea, lată şi albă prin părul negru, sticlos de pomadă. Apoi un popă piţigăiat a început *Isaia dănţuieşte*, şi au început cu toţii să se învârtească după vocea lui. Tot mai repede şi mai dizgraţios. Irina şoptea mereu vecinului: „Ah, cum mă enervează!" În mers, voalurile i se deranjaseră. Mă gândeam cum să mă răzbun... Să-mi fac apariţia brusc acolo. Dar cum?...

Sufeream îngrozitor, dar preferam orice, numai să nu fiu ridicol. Tot atunci atenţia îmi fu atrasă în altă parte, pe obiectul din mijloc, în jurul căruia se dănţuia. Mi se păruse la început o masă, dar era un catafalc. (Vis melodramatic, stupid, însă care mă face şi acum să tremur.) Şi pe el, printre câteva flori, cu ochii închişi, cu gura deschisă, cu nasul cârn, iarăşi Irina. Vânătă, umilă, şi mică, tocmai ca atunci când o alungam acasă şi ea se ţinea după mine. Fără mişcare, acolo, din pricina mea... Nu puteam s-o văd decât uneori, ceilalţi treceau mereu primprejur şi-mi împiedecau vederea. Treceau tot mai repede şi mă miram cum de nu ameţesc. De la o vreme au început să ţopăie. Şi la un moment dat — şi mă asigur că asta e nemaipomenit chiar şi în vis, — *le-am văzut pe amândouă deodată*. Una roşie, dizgraţioasă, cealaltă neagră, înţepenită.

M-am trezit ţipând. Imaginile erau aşa de puternice, că le-am văzut încă şi treaz. A trebuit să-mi întăresc toată judecata ca să mă potolesc. Nu se poate să fie aşa. Aceeaşi persoană de două ori deodată, asta nu se poate. Aş înţelege să se fi măritat, chiar din motive uşuratice. S-a deprins cu altul, speră să înceapă altă viaţă, cu toate că repede s-au mai petrecut toate. Dar să fi făcut nunta la biserică, adică să dea amploare unor lucruri pe care trebuia să le lase în cât mai mare obscuritate pentru ea şi pentru alţii, asta nu cred. O cred astfel în stare de vicii fundamentale şi mi se par imposibile anumite chestiuni de detaliu. Nu pot să mă explic bine, dar sunt convins că toţi care ar cunoaşte perfect situaţia ar judeca la fel.

Fac sforţări s-o reconstituiesc ca să pricep ce a făcut. Caut acum din memorie să refac scenele dintre noi, în toate nuanţele — căci mai cu seamă nuanţele pot trăda adevărul. Să dau exactă însemnătate unor vorbe pe care nu le-am adâncit atunci decât vag, pentru că atunci nu mă interesau decât rareori, când aveam vreo nemulţumire sau când nervii mei mă chinuiau mai ascuţit. Să aflu adevărul după nişte frânturi de adevăr care pot fi interpretate în atâtea feluri. Greutatea vine mai ales din neputinţa de a putea clasa toate amintirile. Sunt doar vorbe, priviri, interjecţii care nu se leagă de nici un eveniment. Nu ştiu în ce ordine s-au produs ele, şi astfel nu voi izbuti să dau o consistenţă precisă descoperirilor mele. Voi forma o fiinţă statică compusă din sute de exclamări trădătoare, care s-au petrecut în timp.

În definitiv, Irina poate a evoluat. M-a iubit la început mult, şi apoi gândul că trebuie să se aranjeze într-un fel i-a încolţit, i-a înmuiat

dragostea şi la urmă a invadat-o complect. Deci sentimentele ei au fost în veşnică mişcare. Şi nici evoluţia nu s-a făcut mecanic.

Au fost reveniri, remuşcări, apoi din nou hotărâri de eliberare. Ezitările perpetue complică extrem chestiunea. Memoria mea nu poate să aranjeze trecutul. (Opera lui Proust e o dovadă de memorie prodigioasă. Cu cât mai complicată ar fi fost din punct de vedere psihologic dacă memoria lui ar fi fost defectuoasă! Dar n-ar fi putut şti adevărul, şi numai adevărul interesează în anumite ocazii.) Aruncând la întâmplare tot ce-mi aduc aminte despre dânsa, formez o fiinţă stranie din cauza prea multor apucături contradictorii şi suprapuse. Nu imposibilă, căci în viaţă toate sunt posibile. Oamenii sunt făcuţi din pământ netrecut prin sită, au fost lucraţi în grabă. Nu mi se pare că rezultatul la care voi ajunge va fi lipsit de viaţă.

Aud respiraţia Irinei, nu ştiu numai dacă aceasta va fi Irina adevărată, şi asta aş vrea s-o ştiu. Şi mereu încep cercetările mele de la capăt, cercetări zadarnice, care nu vor duce la nici un rezultat, dar la care nu am tăria să renunţ. Cum să ştiu adevărul asupra ei când nu ştiu adevărul asupra mea? Şi eu mă am la îndemână, mă ştiu sincer faţă de mine, şi în acelaşi timp mă analizez pasionat şi fără întrerupere de când mă cunosc. Când mă gândesc, văd ce gusturi mereu contrarii am avut întotdeauna. De-mi citesc jurnalul de zi al câtorva clipe din viaţa mea, vad că uneori sunt mulţumit şi alteori disperat, uneori mi-e milă de ea şi alteori o urăsc şi alteori nu mă interesează. Cum să disting din tot ce a spus ea ce e sincer, când eu nu sunt sigur dacă reflexiile mele nu sunt pornite din ciudă sau din remuşcare, şi că n-o judec pe rând sau cu excesivă îngăduinţă sau cu excesivă severitate. Nu ştiu dacă tot chinul meu se numeşte dragoste sau amor propriu... Dacă mi-ar părea rău să aflu că a murit... Nu ştiu în cât timp m-aş consola dacă a murit şi în cât dacă m-a înşelat. Cred însă că dacă aş afla că totul n-a fost decât o glumă, aş fi fericit pentru o clipă. Mi-aş destinde nervii, m-aş odihni. Apoi, cu dânsa, iar aş începe să mă plictisesc groaznic, cum m-am plictisit tot timpul. Sau poate între doi care se cunosc total, care au terminat de a gunguri amorul şi care îl practică la ore fixe, ca într-un menaj autentic, plictiseala este inevitabilă? Sau port cu mine această plictiseală? Sau numai sunt sugestionat de ideea asta? Sunt incapabil de dragoste proaspătă mereu reîncepută, cu toate că mintea mea o visează întotdeauna. Mă duc cu mine şi nu mă cunosc, cu toate că mă observ cu o grijă migăloasă şi trudă inutilă. Vreau să pricep pe alţii! Mă mir cum pot suporta să târâi cu *mine*, pretutindeni, pe mine, străinul. Şi uneori acel străin e blând, agreabil, dar alteori e odios cu egoismul lui. Şi eu îl port mereu cu mine...

Sfinxul înţepeni pe nisipuri (cârn ca şi Irina), încruntat, cu buza atârnând, pare că păstrează un secret din pricina tăcerii lui îndelungate. Oamenii vorbesc tot timpul. Dacă ar fi înregistrat pe discuri tot ce spun zilnic, te-ai îngrozi de atâta pierdere de vreme, şi mai ales de atâtea

contraziceri. Legând toate vorbele din timp de o lună te-ai crede într-un haos. Te-ai îndoi de pretenţia noastră de a te crede organic şi de a-ţi da limite. Ar trebui să degajezi — imensă dificultate — ceea ce-ţi aparţine personal de ceea ce e omenesc. O muncă inversă de cea pe care o faci în artă. Acolo cauţi generalităţi şi aci le dai la o parte. Nu mă interesează prin ce semăn cu alţii, ci prin ceea ce difer. Aş găsi pe discul gramofonului meu imaginar tot felul de exclamări momentane, mereu contrare şi idioate: „mi-e foame, mi-e sete, mi-e frig, mi-e cald", sau „supa te încălzeşte, friptura e prea arsă, prăjitura prea dulce", mici exclamaţii necesare, se va zice, totuşi numărul lor mare e sinistru. Unul făcea socoteală asupra bunicii lui, buna menajeră, cât a dormit în viaţă şi cât a mâncat. Chiar câteva zile în şir n-a făcut decât să sune pe slugi. Cu toţii spunem fraze goale şi inutile de milioane de ori. Căci e inutil să spui că ţi-e foame când ai mâncarea gata regulat la aceeaşi oră. Să căutăm să degajăm din acest lest ce e caracteristic unui anumit om care ne interesează şi îi aparţine în mod special. De altminteri, chiar şi acele exclamaţii pot servi. Numărându-le şi comparându-le, vei putea zice: A e mai mâncăcios ca B. A e cel mai mâncăcios din toţi cei o sută pe care i-am cercetat. Cu toate că concluziile pot fi defectuoase. Într-adevăr, un om poate să mănânce mult şi să nu spuie la fiecare moment „mi-e foame". Şi invers, altul se poate tângui toată ziua, tocmai pentru că nu are ce mânca. Oricum, un om e tot aşa de misterios ca şi Sfinxul. Unul pentru că tace, celalt pentru că vorbeşte.

Am fost într-o seară într-o tavernă lângă Saint-Julien la Pauvre. Era distractiv. Sub pământ, într-o veche închisoare a Revoluţiei, se cântau cântece vechi franceze, tandre sau cu o savoare galică. Cornemusa acompania. A cântat romanţe sentimentale şi o mică babă vopsită exagerat, sforţându-se să pară tânără. M-a străfulgerat o idee: aşa va fi Irina la bătrâneţe! Într-adevăr, cu toată carnea boţită, avea mult din aspectul Irinei.

Silueta, culoarea feţii şi a părului, ochii, nasul scurt, dinţii lungi, buza inferioară strivită. Apoi gesturile aveau, ca şi la Irina, ceva strident în ele.

Aşa va fi Irina bătrână! Ce satisfacţie am avut! Simţeam că descoperirea asta are să mă bucure întotdeauna, chiar când totul îmi va fi egal.

Aveam o răzbunare pentru a mă potoli puţin. Consolare imbecilă, îmi dădeam seama, dar mă bucuram totuşi...

Sunt talente speciale ca să pricepi o operă literară, o bucată muzicală, o statuie sau un copac, oricât ar părea că aceste lucruri sunt la îndemâna oricui. Într-adevăr, deşi fiecare mărturiseşte fără jenă că nu poate pricepe o problemă de matematică, îşi va permite să-şi dea părerile asupra chestiunilor literare (mai ales în Franţa), se va ofensa de nu le vei lua în serios şi nu va crede că pentru asta trebuie pricepere înnăscută pe care s-o educi apoi prin ani de zile de muncă migăloasă. În orice caz, nimeni nu va mărturisi (afară de cei care vor să fie originali) că nu gustă natura. Pot să

nu facă nici cea mai mică sforţare să fie în preajma ei, pot să trăiască ani de zile fără să se gândească la ea, pretenţia lor nu este mai mică. Ca şi cum a nu pricepe farmecul naturii ar însemna ceva pentru inteligenţa cuiva. Genialul Kant a putut să transforme judecata lumii fără să facă mica distanţă dintre Kцnigsberg şi mare ca să vadă valurile. Fiecare poate să aibă alte competinţe, să scrie un act judecătoresc caligrafic, de pildă. Poate că fiind aşa de legaţi de schimbările perpetue ale anului, de raze şi de frunze, e greu de mărturisit că n-am învăţat nimic de la ele.

Există lucruri şi mai strâns legate de noi şi nu le observăm: *moartea*. Nici măcar groaza că vom suporta-o nu ne dezmorţeşte. Unii dau o interpretare: preferăm să nu ne gândim. N-au dreptate. Nu renunţăm la gândul ei din stoicism sau din laşitate mascată, ci din incapacitatea de a o gusta. A gusta moartea (cu spaimă sau cu delicii, în orice caz a fi impregnat de ea) este un talent special, şi oamenii talentaţi sunt rari. De aceea vedem atâtea înmormântări, şi nu facem nici o reflexie, după cum vedem atâtea apusuri de soare, şi nu le observăm. (Bineînţeles, sunt unii care observă toate apusurile şi alţii care freamătă la fiecare mort, iar amintirea lor continuă apoi să-i tulbure.) Facem doar o socoteală de tarabă: „s-ar putea să mai trăim, deoarece sunt oameni mai bătrâni ca noi”. Şi ne punem din nou la micile noastre treburi zilnice. Amânăm cu uşurinţă pe anul viitor un plan mai neobişnuit, fără de nici o grabă ne sorbim cafeaua şi ne facem siesta, şi nici în momentul când, în sfârşit, facem pasul sacru, nu ne tulburăm, căci suntem mediocri şi atunci. Mă gândeam odată că ar fi interesant de studiat un om mediocru fiind obligat să facă un gest mare. De pildă, un general prost, trebuind să ia o hotărâre mare într-o luptă, cu riscul că de va greşi sau de se va sustrage va fi împuşcat. Ar fi interesant de văzut storcându-şi creierul şi mişcându-şi fruntea cum nu mai obicinuise să facă, încruntându-şi trăsăturile, de obicei moi şi leneşe. La fel şi un om care este silit să moară şi nu pricepe ce e moartea. Un viteaz dă o ultimă comandă de luptă, ceea ce se admiră, dar mie, care nu pricep regulile militare, şi care nu mă preocup decât de cadavre, mi se pare fără rost această admiraţie. E tot aşa de enervant ca şi pentru un muzician, căruia în momentul interpretării unei sonate a lui Beethoven i-ai povesti despre o importantă teoremă algebrică. Un gramatic va face în timpul morţii o observaţie gramaticală (în isonul lui Felix d’Arvers), un funcţionar îşi va clasa actele, un avar îşi va aranja banii, unul care a avut impresia că a fost un tată exemplar va da poveţe. Nu vor savura clipă cu clipă toată amplitudinea morţii decât acei care au trăit tot timpul cu sufletul şi toate gândurile în preajma ei şi au pus-o în toată meseria lor zilnică, la care, deşi nepricepuţi, trebuiau să ia parte. Cel ales va fi agasat de vecinii care îl tulbură, de doctorul care-l pipăie, de rudele care ţipă după el. Are o unică ocazie să simtă în toată plenitudinea un vis pe care l-a urmărit atâta vreme şi acela îi este ratat din neghiobia celorlalţi. Căci ceilalţi nu-i pot pricepe gustul, talentul morţii fiind rar de tot.

Fără rost a fost, de pildă, moartea lui Bonbonel. Subţirel, în haina perfectă periată, cu pantaloni pe dungă. De vreo 24 ani. Avea trăsăturile fine, complect bărbierit, nasul subţire uşor arcuit, buzele abia conturate, sprâncenele abia vizibile, faţa alb-galbenă, pe care cea mai mică bubuliţă era cu îngrijire ascunsă sub pudră. Gesturile îi erau întotdeauna „interesante”, şi la discuţii spinteca uşurel aerul cu două degete alipite la vârf. Vocea îi era subţirică, discretă, dând impresia că face reflexii subtile. Eu eram copil pe atunci, şi tot îmi dădeam seama de farsa neîntreruptă a lui Bonbonel. Asta nu mă împiedeca să-l iau de model, dar nu-l salutam, căci înţelegeam că ar fi fost ridicol să-l saluţi. Veşnic îl vedeam în tovărăşia domnişoarelor, care, mi se spunea, nu-l luau niciodată în serios. Le oferea servicii. Astfel, o dată a promis să le facă fotografii. Le-a dat întâlnire în grădina publică, le-a aranjat în grupe şi în parte, pe alei, pe bănci, printre flori, a montat aparatul, l-a apropiat şi l-a depărtat, a cerut de zece ori imobilitate perfectă, şi când, peste o săptămână, i s-au cerut fotografiile, a mărturisit cu râsul lui subţirel că „totul n-a fost decât o glumă”. Pe la serbările orăşelului, care se făceau la grădină, era bătut de toţi cu confeti, pe jumătate ironic, el răspundea tuturor graţios *merci*, şi îşi lăsa confetile pe haine, pe pălărie şi în urechi. Când cineva îi atrăgea atenţia să se scuture, schiţa un gest de supremă plictiseală, se peria vag cu mâna de câteva ori şi adăuga:

— Închipuieşte-ţi, *mon cher*, nu ştiu ce să mă mai fac! Şi apoi, la prima ocazie, iarăşi *merci*!

Acest „fleac” purta în el o tragedie autentică. Inima lui mică, probabil şi ea graţioasă şi parfumată, bătea capricios, mai tare şi mai încet, ameninţând la fiecare moment să se oprească de tot.

Părea imposibil ca fluturatecul de Bonbonel să aibă ascuns în el un secret aşa de grav. Orice mişcare de a lui te făcea să crezi că totul nu este decât o nouă „poză”, cu toate că, de data aceasta, toţi doctorii atestau adevărul. Într-adevăr, la vreo sincopă, îşi lungea degetele în stânga pieptului cu atâta eleganţă, îşi închidea pe jumătate ochii cu atâta falsitate, murmura un *mon cher* aşa de delicat, că nu puteai fi impresionat. Moartea i-a venit după două zile de boală în pat. Mi s-a spus că nu şi-a schimbat deloc obiceiurile nici atunci. A rugat să fie ridicat ca să i se puie sub saltea pantalonii pentru dungă. În pantalonii ireproşabili l-au dus la cimitir şi din Câmpiile Elizee trebuie să se fi privit încântat. Ce rost are moartea să vie la astfel de oameni?

La Ivonne Segal, vecina mea din târgul X, a intrat moartea la fel. Ovreica purta vreo 50 de ani, dar era încă frumoasă, elegantă, zdravănă. Bărbatul său, avocatul Segal, avea ochii subţiaţi şi buzele lungite de satisfacţia de a avea o astfel de nevastă. Băiatul lor, subţirel şi cochet, tocmai venise de la Paris, unde-şi terminase studiile. Seara făcuseră petrecere, şi casa lor din mijlocul grădinii înflorite fusese singura luminată până târziu în strada neagră şi calmă. Au stins apoi luminile, pe rând, în

salon, în camera băiatului şi în ietac. A doua zi dimineaţa am fost trezit de nişte ţipete sfâşietoare şi curând am văzut pe băiat fugind prin grădină, rupând câţiva trandafiri şi intrând în casă, lăsând uşa deschisă. Apoi au început lumini, palide din pricina zilei, întâi în ietac şi apoi în salonaş.

Mi s-a spus că Ivonne se trezise cu o durere de piept şi murise, înainte de a veni doctorul, de o anghină pectorală pe care o ignorase. La uşa din faţă, un om a aşezat draperii negre, în timp ce altul ţinea scara. Pe o uşă din dreapta au început vizitatorii. După o zi a pornit coşciugul. S-au coborât draperiile, s-au deschis ferestrele, şi totul a reintrat în normal. Lângă gard o mică bătrână făcea reflexia:

— Săraca! Cu o zi înainte era fericită, cântase la piano, mâncase bine. Cine s-ar fi aşteptat!

Într-adevăr, aşa am văzut şi pe bărbatul ei mai pe urmă. Nu împovărat de o grozăvie precisă, ci subţiat ca un semn de întrebare, căutând să priceapă un eveniment care nu avea rost în casă la el.

În schimb, spălătoreasa familiei noastre, Dumitra, avea despre moarte, cu toată neghiobia ei, idei mai precise. Nu doară că pricepuse cine ştie ce sisteme filosofice complicate în legătură cu ea, nici că o persecutau curiozităţi metafizice şi nici măcar nu închipuia, pentru folosul ei, vreo poveste copilărească, în care îngerii ar cânta fără grije. Numai când freca rufele de dimineaţă până seara, îndoindu-şi corpul schilod deasupra albiei, reflecta cu toată sinceritatea: „De-aş muri odată, să mă odihnesc şi eu!”

Atâta a înţeles Dumitra: un loc de repaos. Şi câţi sunt oamenii mai deştepţi decât ea care să înţeleagă măcar atâta?

Cum a simţit Dumitra cea schiloadă că e pe ducă, s-a îmbrăcat cu haina ei de sărbătoare, şi-a întins trupul mic cât a putut mai bine, fără să economisească din spaţiu dintre cele patru scânduri. N-a renunţat nici la o părticică din dreptul ei, dar n-a luat o poză prea impertinentă, ca şi cum nu s-ar mai teme de dojană. Faţa ei era sfioasă, aşa cum se cade să fie la o ocazie atât de solemnă.

Boierul Barbu Pandele, dimpotrivă, a iubit cu furie viaţa. N-a făcut teorii, dar a sorbit din ea cum sorbi apa proaspătă după o zi de muncă pe căldură, cu violenţă şi cu zgomot. Copil, slugile se îndoiau de pe atunci sub ordinele lui despote. În războiul de la 77 s-a jucat cu viaţa altora fără nici o consideraţie, ca şi cum numai pentru distracţia lui s-ar fi început un joc boieresc. A vârât groaza şi în inamici, şi în amici, şi era convins că un glonte n-ar îndrăzni să-l lovească. Ca şi cum ar fi avut dreptate, gloanţele nu omorau decât pe vecinii lui. Nici patriotism, nici instinctul datoriei, numai satisfacţia de a porunci şi de a-şi cheltui energia.

Făcea impresia unei forţe imense: corp enorm, muşchii tresărind la orice mişcare. Faţa roşie de sânge, vinele umflate, părul ţepos. Avea gesturile scurte, iar vorba aspră, sacadată nu permitea nici o ezitare.

După luptă, dragostea. Femeile de pe moşie veneau la porunca lui, fete sau neveste, fără împotrivire, ca şi cum ai găsi nerod să te împotriveşti

unui cataclism. Le ţinea câteva zile la dânsul, apoi le da drumul. Cine le cunoştea mai dinainte nu le mai recunoştea. Trupurile lor palpitând de tinereţe, sânii puternici, coapsele vânjoase, râsul sănătos, toate dispăreau. Ca nişte umbre împovărate, mute, gălbui, îşi vedeau de treabă, parcă boierul le-ar fi stors în câteva clipe toată pofta de viaţă. Le furase fără milă şi tinereţea, şi frumuseţea, şi sănătatea. Pandele, în schimb, neistovit, apărea imediat pe calul vânjos ca un taur, în căutarea unor noi succese. Umili, ţăranii îl salutau, iar el nu răspundea în nici un fel. Nu se supăra nimeni şi-l acceptau cum accepţi neputincios o forţă de a naturii.

Ospeţele de la conac erau celebre în ţară.

Avea Pandele o imensă satisfacţie de a primi bine. Aştepta pe musafiri în capul scării, încercând chiar să surâdă graţios. În antreul enorm era aranjată o armată de lăutari. Apoi începeau jocul. Pandele privea din jelţ, indulgent şi dispreţuitor, cum ai privi o jucărie pe care, de învârteşti de manivelă, dansează câteva păpuşi într-o melodie de câteva sunete. Mosafirii se ameţeau de dansul şi de veselia la care erau siliţi negreşit, şi mai ales de teama care plutea în aer. Se începea, mai târziu, mâncarea. Păsările nenumărate erau aduse pe masă, vinul clocotea în sticle. În bucătărie, pe un cuptor mare cât un rug, se frigea boul întreg. Cu toţii mâncau şi beau ca smintiţii, pe nerăsuflate, şi la urmă, ghiftuiţi, umflaţi, învineţiţi, cu bale la gură, cu sos pe haine, beţi complect, adormeau pe mese, şi de sforăiturile lor tremura casa. Boierul, care mâncase şi băuse mai mult decât toţi, rămânea însă neschimbat. Impunător, de pe jelţ patrona pe adormiţi, după cum un păzitor şi-ar păzi porcii. Când se convingea că nimeni nu-l mai stinghereşte, chema un lăutar şi punea să-i cânte la ureche cântecul lui favorit *La deal la Anişoara*!...

Cu o mână îşi ţinea necontenit paharul la gură, cu toate că nu sorbea tot timpul, iar cu cealaltă bătea în masă tactul.

Când se lumina de ziuă, pleca la culcare, fără să se mai îngrijească de cei rămaşi. În lipsa lui totul reintra în ordine.

Îşi iubea pământul cum ai iubi un om. Privea lanurile de grâu cu ochii sclipind, cum s-ar fi uitat la carnea de femeie albă, proaspătă, neacoperită. Îşi îngrijea pomii fructiferi cum şi-ar îngriji o mamă copilul. Cu artă desprindea un măr pârguit, şi-l întorcea ca să-l arăte, cum ai întoarce un vas preţios. Şi când apărea în vârful dealului de unde coborau grădinăriile, şi când se apleca asupra sufletelor de pomi, asupra straturilor fără număr unde legumele cele mai felurite sorbeau pământul, făcea impresia unui muzician inspirat, dirijând la o imensă orchestră o simfonie extrem de complicată, dar săltând de viaţă. Căci pentru boierul Pandele ramurile copacilor erau braţe fierbinţi, trunchiurile umede corpuri prin care curge sângele, iar merele rotunde sâni de femeie împlinită.

A murit deodată, doborât ca un stejar într-o pădure. Oamenii s-au minunat de această veste şi şi-au făcut cruce. Erau deprinşi ca în fiecare an să conducă pe cineva la cimitir, dar boierul li se părea etern. Toţi repetau

ştirea, nedumeriţi. Şi dacă Pandele s-ar fi sculat din sicriul enorm în care încăpuse cu greu, nu s-ar fi mirat nimeni.

I s-a făcut o înmormântare magnifică, aşa cum hotărâse el prin testament şi cum se şi cădea să se facă. Era tocmai în zi de Paşte. Se strânsese lume multă şi, ceea ce nu hotărâse boierul mai dinainte, mulţi erau sincer emoţionaţi. Femeile pe care le terorizase odinioară acum jeluiau din toată inima. Au venit domni de la oraş care au adus coroane multe, muzică militară şi au ţinut discursuri. Ca şi cum natura ar fi fost părtaşă la această sărbătorire, cireşii toţi erau în floare. Pe dedesubtul florii albă-roz au purtat opt ţărani asudând trupul de plumb. Când a atins sicriul pământul din fundul gropii, zgomotul a avut o nuanţă ciudată: un plescăit special, prelungit şi forte, ca o sărutare pe care ar fi dat-o Wotan Endei.

Preoţii au continuat multă vreme cântecele lor tânguitoare şi nepotrivite pentru bătrânul Pandele. Ar fi fost mai bine, în loc de flori, să dea drumul unui butoi de vin pe ţărna răscolită şi, în preajmă, să se întindă un praznic monstru unde să se ghiftuiască mosafirii, căci boierului nu-i plăcea să plece nimeni de la el flămând. Să se aducă haita de vânătoare care să se bată netulburată pe sub masă după ciolanele întregi, să se râdă, să se facă glume suculente. Cine-l cunoştea pe boier şi-ar fi dat seama că e singura petrecere demnă de el; ţipetele beţivilor ar fi părut sacre, iar sindrofia întreagă ciudată, dar corespunzătoare. Iar la urmă, când ar fi căzut pe jos, neputând să se mişte din pricina stomacului prea plin şi ar fi adormit sforăind, un lăutar să se aplece la capul lui Pandele şi să-i cânte prelung — *În sat, la Anişoara...*

Căci n-ar fi fost nici un sacrilegiu...

Ce-o fi crezut Irina despre moarte?

Odată, de pildă — dar amândoi eram în ocazia aceea identici — intrasem dispuşi, vorbăreţi, flămânzi, intr-o cofetărie mică.

În momentul când Irina îşi îndesa cu chef dinţii într-o prăjitură de şocolată, privirea îi alunecă pe fereastră şi exclamă: „Ah! Ce întâmplare!”

Mă uit: la masa de pe pavaj a cofetăriei şedea, domol, domnul Cornea, o cunoştinţă destul de vagă de a noastră. Ştiam că domnului Cornea îi murise cu câteva zile înainte nevasta; îl cunoşteam destul de puţin şi ne simţeam destul de tineri ca să trebuiască să-i fi scris câteva rânduri de condoleanţă, dar, de obicei, când îl întâlneam, vorbeam cu el. Era imposibil să plecăm fără să ne oprim în calea noastră la el. Era complicat, văzându-l abătut, să ne prefacem că nu ştim nimic despre nenorocirea lui şi că nici măcar nu-i observam răspunsurile anevoioase. Eram prea grăbiţi, prea dornici de plimbare ca să-l aşteptăm să plece, şi domnul Cornea sta cu răbdare, mânca încet, ca un om care nu mai preţuia timpul. Eram prea bine dispuşi ca să fim trişti şi să-i spunem cuvinte de consolare. Am fi fost comici, hipocriţi, şi — cine ştie? — ne-ar fi cuprins un râs nervos şi ridicol în momentul acela. Am iesit şi am vorbit cu el ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ne-am arătat mai veseli ca de obicei, am

făcut şi mai mult scandal, ca să facă impresia că nu-i observăm deloc nici figura, nici doliul de la mână, am debitat spirite unul lângă altul, stupide toate, pe un ton strident, şi l-am lăsat brusc, fără să ştim dacă el a spus vreo vorbă tot timpul...

Oricum ar fi luat domnul Cornea scena aceasta — sau de-i va fi sunat falsitatea ei, sau de va fi crezut-o adevărată — această explozie căzându-i deodată, într-un moment când se credea mai singur, trebuie să-i fi părut dezgustătoare şi totdeauna îi vom apare în mintea lui ca nişte personagii groteşti.

Am avut remuşcări, dar de ce se vor fi produs ele? Ruşinea de a fi fost comic? Gelozia de a fi dat domnului Cornea o ocazie de superioritate? Sau gândul morţii, care, ca de obicei, a început curând să mă tulbure? Sau bucuria de a-mi găsi o scuză şi de a arunca, laş, numai pe Irina tot dispreţul pe care-l meritam amândoi? Şi acum, după atâţia ani, când a pornit să mă frământe gândul micimii mele de atunci — totul n-o fi decât încercarea de a o ponegri pe Irina şi astfel a mă consola?

Dar o altă ocazie îmi precizează sensibilitatea ei faţă de moarte. În absenţa mea, murise tatăl unui bun prieten comun. Prietenul fusese deseori cu noi, arătase un suflet ales şi ne era drag. Mi-a părut rău desigur, acea părere de rău obişnuită la oameni (timp de zece minute, după noutate, discuţii asupra prietenului, asupra durerii lui, asupra ultimei clipe când l-am văzut, supoziţii, apoi discuţia trece asupra altui obiect, asupra vremii, a prăjiturilor uneori, ca să revie din timp în timp şi tot mai rar, prin câte un „săracul").

Când asişti personal la toată desfăşurarea morţii şi a durerii celor dimprejur, atunci discuţiile şi chiar părerea de rău durează mai mult. Totul e în raport cu cantitatea peripeţiilor. Moartea, singura importantă, ţine mai puţin atenţia decât detaliile ei fără importanţă. Unei mame căreia i s-ar aduce vestea morţii pe neaşteptate a copilului ei, înainte de a ţipa, de a plânge, de a leşina, de a se omorî chiar, ar întreba: „Cum?"

Irina părea şi ea afectată de supărarea prietenului nostru. Mi-a spus: „I-am scris. Cum erai absent, te-am scuzat şi pe tine!" Gestul ei mi-a plăcut. Îl făcuse singură, fără să-i dau ideea, o ştiam leneşă la scris şi eram mişcat. E drept cu acel „te-am scuzat şi pe tine" suna oficial şi demonstra că ea scrisese mai mult pentru că „trebuia" decât pentru că simţise nevoia. Dar era inutil să interpretez în rău ceea ce făcuse.

Era zadarnic şi imposibil sa reconstituiesc starea ei sufletească din momentul acela, şi faptul „de a mă fi scuzat şi pe mine" nu era poate decât o expresie greşită. Se gândise să mă amintească, fie că orice emoţie de a ei venea spre mine, fie că ştiuse supărarea pe care aveam s-o împărtăşesc şi eu. Dar nu este totul. Curând după aceea, abia după două săptămâni, bietul prieten îşi pierdu şi pe mama, şi tot aşa, din cauza lipsei mele, am aflat vestea mai târziu de la Irina.

— Şi i-ai scris?

— Trebuia?

O! Acel „trebuia”, care arăta perfect ce stearpă sufleteşte era! Crezuse de datoria ei să scrie întâi, dar printr-o interpretare uşor forţată putea să nu se mai căznească a doua oară (şi ce caznă îţi pricinuiesc scrisorile acestea când nu simţi mare lucru!). Cum termenii primei scrisori erau vagi, mintea prietenului meu era destul de dezordonată acum ca să-şi mai dea seama; avea mai târziu să profileze scrisoarea unică pe suferinţa lui dublă şi să ne păstreze recunoştinţa. În special, uşurinţă sufletească din partea ei. Îi păruse rău o dată, era obositor să reînceapă părerea de rău. Prilejul unei îndoite morţi era rar, şi ea nu-şi educase sensibilitatea decât pentru o singură moarte. Dar poate, din motive exact contrarii, în sufletul prietenului nostru se petrecuse o stare sufletească similară. Fusese răpus aşa de mult prima oară, se simţea încă aşa de extenuat, încât a doua lovitură o suportase calm (căci durerea nu se înmulţeşte cu numărul morţilor. Dimpotrivă, parcă se linişteşte: capeţi convingerea că nu mai ai nici un rost în viaţă şi că totul poate să-ţi fie egal). Cu toate că a doua lovitură era mult mai teribilă: prietenul nostru rămânea singur pe lume...

Moartea Irinei n-ar putea fi decât mediocră. E plictisitor cum natura sileşte pe toţi oamenii să joace un rol la care nu se pricep. Te dezguşti de ei văzându-i aşa de stângaci. Îi auzi în momentul acela rostind câte o vorbă goală, pe care aveau obiceiul s-o spuie şi altădată, la masă sau la culcare, întreabă, şi întrebările rămân tot aşa de neînsemnate, cer cu stăruinţă să li se povestească pentru a zecea oară spiritul unui copil al familiei sau descrierea unui eveniment care umple ultima pagină a unui ziar. Mor pentru o veşnicie şi spun grav vreunui copil: „Să nu uiţi şi să asculţi de mama ta!”, când copilul, în câţiva ani doar, va fi mare. Trec hotare nemăsurate şi măsură cu metrul. Irina n-ar putea înţelege un astfel de moment, ar vorbi tot timpul şi chiar ar da din mâini. Ar spune ceva similar lui: „X cântă drăguţ la piano!”, cu toate că ea nu poate distinge decât un *tango* de un *schimmy.* Şi-ar da un aer de importanţă ca să aibă ce povesti lumea, acelaşi aer pe care şi l-ar da şi dacă s-ar mărita.

Mă recitesc: or fi adevărate observaţiile mele, sau singurul lucru adevărat o fi numai ura mea împotriva ei, bănuind-o necredincioasă? Cu ce drept trag concluzii pentru viitor când eu nu ştiu nimic precis despre trecut? Sau pot fi sigur că eu, în momentul morţii, voi fi mai puţin mediocru? În orice caz, voi fi atât de curios să mă văd cum sunt, că sentimentele mele nu vor mai fi spontane. Cu tot gustul pentru adevărul pur, în momentul cel mai tragic voi fi artificial...

Un gând nou mă interesează acum: ce credea Irina despre Dumnezeu? Asta nu pentru că mă preocupă în mod special astfel de chestiuni, dar poate pentru că vreau să umplu cu tot dinadinsul cu vreun sentiment trupul Irinei, pe care, cu toată bicisnicia lui, nu pot să-l admit deşert, şi aş vrea să-l ştiu interesându-se de ceva, chiar în afara gusturilor mele. Mi-aduc aminte de o figură convenţională, când întâmplător intram

prin vreo biserică. Continua, fără sfială, să-mi strângă mâna şi acolo. Apoi mi-aduc aminte cum îşi bătea joc de preotul care o spovedea, de copilă, în fiecare an, şi care o mai întreba încă, şi acum, când cunoştea toate păcatele, de nu fura din dulapul mamei vreo bucăţică de zahăr. La fel convenţională era şi faţă de vreo tragedie umană. Uneori chiar era rea. Mi-a povestit, astfel, că s-a dus cu mai multe camarade să-i prezinte condoleanţe unei profesoare la care ţinea şi căreia îi murise tatăl. Acolo, în momentul când profesoara, de obicei reţinută, a izbucnit în lacrămi, ele s-au pornit pe un râs nebun, suspect, pe care au trebuit să şi-l ascundă cu batista, prefăcându-se că plâng, astfel că profesoara, îngrijorată, nu ştia cum sa le mai potolească. Situaţia era grotescă şi denota uscăciune sufletească. E drept însă că eu, când mi s-a spus întâmplarea, în loc să mă indignez, am găsit că nu e decât un interesant caz psihologic, când în momente grave, cu toate intenţiile bune şi emoţia sinceră, te manifestezi invers de cum ar trebui.

Mă întreb iar dacă îi plăcea natura. O duceam, în entuziasmul meu, pretutindeni după mine, pe dealuri, prin păduri, pe munţi, la mare, exclamam, ţipam, tremuram de plăcere sau eram melancolic când, imperial, se cobora soarele să se culce. Îmi întrerupeam extazul numai pentru a întreba: „Nu e aşa că e frumos?” Şi mi se răspundea identic: „Da!” Cum pot să ştiu, aşadar, întrucât îi plăceau aceste lucruri cu adevărat sau numai mă repeta şi dacă truda excursiei n-o suporta decât din dragoste pentru mine? Dar pe atunci nu-mi puneam astfel de întrebări. Vedeam clar numai cu intermitenţe, şi aceste luciditǎţi nu cauzau frici zadarnice. Când eram asupra vreunei lecturi, mă mulţumeam de cele mai multe ori cu aproximaţii din partea ei, şi eu continuam, ca un nebun, să-mi monologhez părerile şi eram fericit. Când, deci, în faţa unor chestiuni destul de precise, mă lăsam înşelat, cu atât mai mult nu puteam să-mi dau seama întrucât admiraţia Irinei pentru natură era profundă, aci, unde afirmaţiile nu se pot face precis. Imaginile sau observaţiile lăturalnice nu vădesc neapărat înţelegerea. Şi apoi eu însumi, care sunt aşa de mândru în chestiunea aceasta, de câte ori nu părăsesc o seară parfumată, cu stele sclipitoare, cu luna enormă, cu pomii foşnitori legănând umbre, ca să mă duc să mă culc, înainte chiar de a-mi fi somn?! Cred, totuşi, că acum nu-mi dau seama de credinţele religioase ale Irinei pentru că nu mă interesează religia, şi nu-mi dau seama de gustul ei pentru natură tocmai pentru că mă interesa prea mult natura, şi vibraţia mea proprie îmi era suficientă.

Erau însă şi subiecte asupra cărora n-am discutat niciodată cu Irina, cu toate că mă preocupau mult. Muzica, la care mă gândeam mereu, care mă urmarea prin vreo frază zile întregi, pentru care făceam toate sacrificiile şi toate nebuniile, îi era complect necunoscută. Nu am lipsit timp de ani de la un singur concert, mergeam de zeci de ori la aceeaşi operă şi nu mă văd o singură dată împreună cu ea. O părăseam seara oricât de disperată aş fi lăsat-o, fără să pot face sacrificiul vreunei ore de muzică.

Să simţi că te cuprinde în întregime vreun pasaj wagnerian, să te urmărească întocmai ca o fiinţă, să-ţi pui în el toate gândurile, toate voile, să-ţi răscolească toate puterile tale interioare, în momentele acelea să nu existe pentru tine altceva pe lume, şi aceea cu care stai tot timpul împreună să nu poată pricepe nimic din toate acestea! (Şi nici nu poţi să-i numeşti sufletul sterp, căci totul nu e decât un mic defect al urechii.) Mă mir că am putut crede în oarecare asemănări dintre noi. Irina era vorbăreaţă, spunea la întâmplare tot ce auzea, tot ce credea momentan, dar timp de ani, cât am fost împreună, nu-mi amintesc s-o fi auzit vreodată făcând vreo reflexie asupra muzicii. Doar uneori o vorbă banală şi proastă, pe care o zicea identic şi cu aceleaşi intenţii: „E un băiat foarte drăguţ!" şi apoi „cântă drăguţ la piano " înlocuit câteodată prin „vorbeşte drăguţ franţuzeşte!"

Lipea pe acelaşi „drăguţ" de fraze enervant de banale.

În definitiv, nici nu ştiu cât era de dezinteresată. Nu că mici apucături de a primi şi cheltui bani cu uşurinţă ar însemna ceva pentru o dragoste profundă. Amândouă instinctele pot coexista, după cum un avar desăvârşit poate avea ureche muzicală. Îmi pun întrebarea ca să încerc s-o înţeleg mai bine, şi nu ca s-o critic neapărat sau s-o laud... Ştiu perfect că a avut mai puţin de la mine decât femeia cea mai nepretenţioasă şi nu primea decât câteva bomboane, câteodată; îşi plătea de obicei toate excursiile, petrecerile şi chiar biletele de teatru. Voi fi eu aşa de pornit împotriva ei încât, cu atâtea dovezi mari, totuşi să ezit de a fi concludent? Şi totuşi, n-am încredere în absoluta ei scrupulozitate, după cum nu mi se pare nici un gust al ei absolut indiscutabil. Poate din pricină că mi-o închipui într-o atmosferă generală, fluidă, care nu admite liniile bine trase, şi amestec laolaltă ezitările şi siguranţele ei, neţinând seama de motivele diferite care le cauzase. Ştiu că, prevăzător, îi spusesem răspicat: „N-aş vrea să-ţi dau un ban niciodată, pentru că între noi totul trebuie să rămână pur. Minciuna ta faţă de ai tăi nu numai că are toate scuzele din pricina dragostei, dar, prin sacrificiile zilnice, este şi de admirat. Însă la cea mai mică nebăgare de seamă totul s-ar putea murdări. Atunci ai rămâne ca toate celelalte şi ai fi o simplă femeie întreţinută." Era un argument care abia masca frica de a nu fi obligat să fac prea multe sacrificii şi care poate fi uşor interpretat ca o simplă grosolănie de a mea. Am simţit însă că-i necesar să-l dau. Cu o altă ocazie, cu o altă femeie, nici nu m-am gândit la un astfel de mijloc, nu fiindcă eram de data asta cu adevărat îndrăgostit, ci pentru că aveam încredere deplină. (Şi unei alte femei, vizibil interesată, i-am dat ce a cerut.)

Fără să mă fi convins mai mult decât printr-un gest mic dar definitiv, simţeam că faţă de Irina trebuie să-mi susţin o teorie, ca să nu trebuiască să par meschin sau să nu fiu nevoit să fac sacrificii pe care nu le-aş fi putut îndeplini tot timpul.

Irina era săracă şi în acelaşi timp cheltuitoare. Când avea bani, cheltuia în modul cel mai nesocotit posibil. Veşnic se plângea de sărăcia ei,

dar numai pentru că-i plăcea să vorbească despre tot ce gândea, nu pentru a mă face să iau vreo hotărâre. Vorbele „nu vreau să fii întreţinută” o zguduiseră puţin şi făcuseră imposibile orice fel de intenţii rele. Nu cred însă că pătrunseseră adânc în fiinţa ei, căci ar fi trebuit ca fiinţa ei să fie profundă, şi atunci n-ar mai fi fost nevoie de ele. Însă când voiam s-o iau cu mine la vreo petrecere pentru care nu avea bani, şi când voiam să-i dau eu, ea protesta identic: „Nu vreau să fiu întreţinută!” Întrebuinţa propriul meu argument, şi simţeam că dacă n-ar fi fost acela, ea nu ar fi avut nimic de spus. De altfel, aveam o putere aşa de mare asupra ei, încât la prima rugăminte renunţa şi la el. Şi nu vedeam atunci pe obrazul ei dezastrul resemnării, cum îl vedeam pentru motive mult mai mici, de pildă când trebuia să ne despărţim pentru o noapte.

Cred că s-ar putea dovedi destul de lămurit acestea. Un cadou de ziua ei, aceasta nu putea ridica riposta „eşti întreţinută”. Deci, fără scrupule, putea anunţa din vreme ziua ei de naştere şi cele două de botez (o chema şi Marie-Anne) şi îmi spunea printr-un ton degajat cât de mult ţinea la ele. Eu mă revoltam (cu durere, văzând ce uşor o înţeleg, şi cu perversitatea de a-i strica planurile), arătând că mi se pare stupid obiceiul acesta. Ea atunci, cu un ton de copilă mică de tot, îmi explica, mângâindu-se că „o amuză” să primească daruri (ca şi cum nu darul ar avea vreo importanţă, ci gesturile ce-l întovărăşesc). Irina, care atât de uşor renunţa la părerile ei literare sau la oricare alte credinţe, aici insista. Într-o astfel de ocazie am avut o impresie care m-a cutremurat aproape. De dimineaţă îmi anunţase ziua ei, care trebuia să se întâmple peste două zile, şi eu mă arătasem tot aşa de contrar obiceiului. După masă mi-a venit cu noi argumente, ceea ce-mi sugera gânduri destul de curioase. După puţin timp sosi fratele ei, care spuse fără legătură: „Ştii că poimâine e ziua Irinei!” Atunci am înţeles prin cuvântul brusc ce venea stângaci după cele două conversaţii că Irina îşi prevenise fratele în felul acesta. Mi s-a părut că-i aud vocea: „Când vezi pe Sandu după amiază, adu-i aminte de ziua mea”. Deci nu numai înţelegeri cu mine asupra altora, ci şi invers. Sunt convins că aşa a fost înţelesul zilei aceleia. Numai doar de nu eram prada unei idei fixe, pe care câteva întâmplări ridicole mi-o întreţineau.

Nu vreau să probez interesul ei, ci numai uşurinţa ei.

Întâmplător am găsit câteva excepţii într-o chestiune în care, în bloc, din indiferent ce motive, s-a arătat ireproşabilă. Cred că cea mai corespunzătoare caracteristică a Irinei era de a putea fi influenţată imediat de mine, după cum voiam. (Mai târziu va trebui să mă conving că oricine putea face această operaţie asupra ei?)

Dacă n-avea calităţi intelectuale, nu cred să fi fost în stare nici de instincte puternice. N-o ţin minte de minciuni grozave, de ură, de gelozie disperată, de sacrificii rare. Cuvintele ei, uneori mari, nu-mi făceau iluzii şi nu le luam decât ca rezultatul unei logici şubrede. Cu toate acestea, era formată numai din instincte. Niciodată n-am văzut-o contrazicându-mă

numai din pricina unei judecăţi proprii.

Aceste instincte erau însă fără vreun relief, comune, înlocuindu-se unul pe altul la întâmplare, în voia ultimei impresii. Femeia momentului, una din acele femei obicinuite, care sunt în stare numai de mici răutăţi sau generozităţi. A fost deseori geloasă, dar starea ei permanentă nu era gelozia. De îi dam vreo ocazie, se consola destul de iute, şi raţionamentul meu cel mai fals o liniştea.

Era senzuală? Iarăşi încep ezitările înainte de a da un răspuns şi văd cât de neprecis va trebui să fiu. Cum senzualitatea — vădită sau cel puţin sub forma unei sărutări fugare — pricinuia cele mai multe scene dintre noi, nu poate fi cercetată cu uşurinţă.

Au fost strângeri pătimaşe, când făceam pentru ele, cu toate că fricoşi, cele mai mari imprudenţe. În case străine, în camere necunoscute, în mijlocul naturii sau profitând de întuneric, în preajma cunoştinţelor. N-a avut amorul nici o practică pe care Irina să n-o cunoască şi la care să nu se preteze. N-am văzut-o numai umilită, ci tremurând, plângând. În vreun tren, alături de mine, în noapte, tresărea când îmi luneca mâna pe toată pielea caldă. Dar cu toate momentele aceste ascuţite, n-aş fi renunţat pentru ele la vreun bilet de concert. Dânsa mărturisea că nu asta o făcea cea mai fericită, ci dragostea însăşi, care începea cu mult înainte şi dura infinit după împlinire. Să stea fără întrerupere lângă mine, aceasta a fost fără îndoială satisfacţia ei cea mai adevărată, mai ales când, întâlnindu-mă zilnic, această stare era întreţinută. N-am văzut-o timp de ani niciodată grăbită să se întoarcă spre casă, după oricâtă vreme petrecută împreună şi după orice-aş fi făcut.

Totdeauna despărţirile erau disperate. Pentru a şi le întârzia, făcea, fără ezitare, sacrificii zilnice.

Dar dacă separaţiile dintre noi erau mai lungi, imediat se simţea o oarecare răceală din partea ei. Dacă se amuzase cu alţii, nu mai contenea să povestească amuzamentul, şi simţeam o atmosferă streină, cu toate că faptul de a-mi povesti tocmai mie toate detaliile mă făcea să nu mă impresionez prea mult.

Astfel, se duse într-o zi cu toată familia la logodna unei prietene de a ei, şi numai cu greu putu să se hotărască să renunţe la un timp pe care l-ar fi putut petrece cu mine. A doua zi, însă, nu mai înceta să-mi povestească şi să-mi critice, dar cu un ton în care se simţea că s-a distrat, chiar făcând aceste critice. Îmi spuse apoi lămurit: „Am făcut cunoştinţă cu ziaristul X. M-am amuzat tot timpul cu el, e un băiat foarte inteligent” etc.

Nu m-am putut opri să nu-i spun: „După cum se vede, nu m-ai regretat prea mult!”

Când despărţirea era mai mare, se simţeau şi mai mari schimbări în ea. O părăseam deznădăjduită şi o regăseam discutând cu alţii, veselă, vorbareţă. Şi atunci, imediat, cu toate că în lipsă o dorisem vag, voiam s-o

supun iarăşi, în loc să mă bucur de această desfacere liniştită a noastră, la care mă gândisem atâta. O luam cu mine, mă tânguiam, o îmbrăţişam, până ce o vedeam tot aşa de subjugată ca şi la început şi spunând ca o scuză: „Încercasem cu tot dinadinsul să mă vindec de tine, dar văd că nu se poate”.

Bineînţeles, totul intra în normal, dânsa mereu îndrăgostită, iar eu din când în când dorind-o, iar restul timpului petrecându-l cu ea, uneori din afecţie, alteori din milă sau din plictiseală şi mereu cu impresia că-mi sacrific tinereţea în mod neinteresant.

Mintea ei capabilă de a uita imediat s-a trădat mai ales atunci când a trebuit să se mute cu familia ei în provincie. Cred că acest eveniment a produs, de fapt, tragedia de la urmă, şi de am fi rămas împreună nu ştiu cum s-ar fi terminat legătura dintre noi. N-aş fi avut curajul nici s-o las pe dânsa, nici sa încep cu alta, şi, fiind zilnic sub influenţa mea, s-ar fi crezut fericită aşa.

A făcut tot posibilul şi a mai rămas câteva zile după plecarea alor ei. Apoi am condus-o până la o staţie intermediară. Tremurând toată de deznădejde, strângându-se lângă mine convulsiv, în întunericul vagonului îmi lua mâna şi mi-o săruta în neştire. Şi, la despărţire, sub lumina felinarului din gara umilă de provincie, am văzut-o cu obrazul ud de lacrimi, cu cearcăne adânci în jurul ochilor, cu privirea rătăcită şi lucind nefiresc, cu dinţii înţepeniţi unii într-alţii lăsându-se la întâmplare împinsă de mine până la trenul de schimb pe care trebuia să-l ia. Scena aceasta m-a urmărit de multe ori, şi când mi-o aduc aminte nu pot să nu scuz atâtea uşurinţe pe care le-a făcut mai târziu şi să nu cred că, indiferent de cele câteva probe care mă convinseră că urmărea în ascuns şi mici planuri egoiste, era învăluită întreagă în plasa dragostei pentru mine, tragică şi dezinteresată. Desigur, nu trebuie căutat ceva raţional în această dragoste. Ea nu-şi da seama de nimic din tot ce se întâmpla cu noi, şi totul la ea, cu toate orele petrecute în preajma lecturilor subtile, nu era întemeiat pe nici o convingere, pe nici o înţelegere a mea, pe nici o cunoaştere a ei, ca să-şi poată da seama întrucât îi pot fi eu — şi nu altul — indispensabil, şi se lăsa în voia instinctelor care o făceau, capricios să se sacrifice, să dispereze, să spere, să se amuze şi să mă uite.

Ne-am făgăduit să ne vedem săptămânal, şi s-a ţinut multă vreme de făgăduială, făcând drumul lung şi obositor până la orăşelul unde trebuia să ne întâlnim.

Atunci revederile erau pasionate, îmbrăţişările repezi şi puternice, iar senzualitatea ne făcea să comitem cele mai mari imprudenţe. Despărţirile, fără să semene cu nebunia primei despărţiri, erau totuşi dureroase. Simţeam însă că multe se schimbaseră în fiinţa ei. E curios cu ce luciditate şi fără să-mi fac nici o iluzie o judecam tot timpul. Asta nu m-a împiedicat, poate din indiferenţa cu care primeam aceste noutăţi, ca să adaug „poate mă înşel”. Îmi povestea, după obicei, tot ce se petrecea în

târgul mediocru — politica, hoţiile, amorurile. Acum, deoarece aceeaşi situaţie dura, personagiile pentru mine se conturau, se detailau, le ştiam cususrurile şi calităţile toate, clevetirile, existenţa lor umilă.

Observam că discuţiile noastre de odinioară asupra unor chestiuni mai înalte nu folosiseră la nimic şi că, în loc să înceapă să-mi povestească tot ceea ce citise în lipsa mea, sau măcar tot ceea ce gândise despre mine, îşi pierdea timpul în mod neînsemnat. Alături de critici trebuiau să vie şi laudele. Erau acei „drăguţi", acei „buni", acei „care cântau drăguţ la piano". Îndeosebi calificativul de „bun" îl risipea cu multă dărnicie. De o întrebam „a citit ceva?" sau „se pricepe în ceva?" îmi riposta, ca o scuză suficientă: „Dar e aşa de bun!", ca şi cum bunătatea ar fi putut să-l caracterizeze în mod deosebit pe sublocotenentul X. zornăind de dimineaţa până seara sabia pe trotuarul străzii principale, ieşit ofiţer numai cu cinci clase liceale, terminate şi ele anevoie.

Aşa şi-a început Irina existenţa ei în afară de a mea.

Cum eram nemulţumit, ca să nu mă supere, trebuia să mă mintă deseori. De fapt, nu-mi dau seama întrucât a minţit, nu ştiu dacă obiceiul acesta nu l-a avut întotdeauna. Totuşi, la început nu mi s-a părut că minte, poate pentru că fiind tot timpul împreună cu mine, n-avea prilejul să ascundă ceva. Fiind fericită alături de mine, petrecând din tot ce petreceam eu, nu avea motive. Am văzut-o deseori disperată, şi nu cred ca această disperare să fi fost numai o înaltă comedie magnific jucată ca să mă facă să iau anumite hotărâri, cu toate că, după cum am mai spus, anumite socoteli nu-i lipseau. Se poate ca aceste minciuni care trebuiau să-mi liniştească îndoielile să fi fost pricinuite chiar de mine, bineînţeles, ea având instinctul, de pe când îi inventam cu un lux de detalii prevăzătoare scuzele pe care trebuia să le ducă la familie, despre tot ceea ce se întâmpla ciudat în viaţa ei de îndrăgostită. Mă întreba întotdeauna, cu nelinişte, înainte de despărţirea de la miezul nopţii, cum îşi va explica întârzierea. Asta ar putea fi o probă că obiceiul nu-l avea de la început. Trebuia să-l înveţe de la mine şi apoi să-l mânuiască îndemânatec tocmai împotriva mea. Aşa mi-am plătit vina. Acum nu-mi mai aduc aminte decât de o singură minciună înainte de despărţirea noastră: îi dădusem o întâlnire şi ea întârziase cu o oră. Ploua teribil şi eu eram indignat, căutând-o pe la toate colţurile străzii. În sfârşit, o găsii, şi ea pretextă că se adăpostise sub un balcon şi se prefăcea mirată fiindcă nu mă văzuse. Eu, care o căutasem de mai multe ori în locul acela, am putut să-mi dau seama de neadevăr. Totuşi, n-am mai insistat, nedând nici o importanţă faptului, indignat numai fiindcă o aşteptasem în ploaie. Acum revăd aşa de bine scena, că mă mir cum am fost aşa de neatent atunci.

După plecarea Irinei, bănuielile mele aveau de ce să fie înteţite.

Observam toate stângăciile ei, dar nu le cercetam cu de-amănuntul. Sufeream pentru alte motive (sau fără motiv) şi aveam nevoie să fiu mângâiat cât mai iute. Începetam deci toate întrebările de îndată ce vedeam

pe faţa ei cea mai mică părere de rău. Poate şi caracterul meu era înclinat, după atâtea dovezi de dragoste, să nu creadă într-o aşa de mare transformare sufletească. Acum, când îmi închipui de tot ce a fost ea în stare, dau invers o interpretare rea tuturor gesturilor ei.

Sunt întotdeauna de o nervozitate extremă. Asta mă face ca să nu pot fi niciodată potolit. Fiziceşte nu-mi găsesc locul. Am ticuri. Îmi mişc mâinile şi picioarele până când adorm. Ideea acestei nervozităţi mi-o accentuează încă. Intelectual, sar tot aşa de la un gând la altul. Când vorbesc, sunt deseori incoherent, fiindcă mintea mea, fugind prea repede, nu are timpul să întârzie şi să se explice faţă de ceilalţi. Astfel, nu mă pot niciodată bucura de moment. Nu pot savura pe începutul developarea lui. N-am putut citi niciodată o carte pe îndelete, în muzică, trăiesc mai ales din aşteptarea notei următoare. Este ca şi cum la Luvru, în faţa *Giocondei*, ai tresări pentru Crivelli. Gândul e tot aşa de puternic, emoţia e mare şi de calitate bună, dar eşti ca în faţa unei fotografii care ţi-ar arăta că aparatul este bun, dar că n-a fost bine pus la punct. Această nervozitate place la femei la început. A fi nervos e pentru ele un atribut nobil. Denotă inteligenţă şi mai ales vioiciune, iar o femeie poate suporta uneori oameni proşti, dar îi sunt insuportabili cei blegi.

Place numai la început. De la o vreme, această mişcare veşnică oboseşte. Femeia, ca şi pisica, e repede la mişcare, electrică, dar îi place să se şi încălzească, să fie mângâiată, să lâncezească. Mie nu mi-a plăcut niciodată langoarea. Mă plictiseam făcând mereu aceleaşi lucruri. Momentele de dragoste începeau brusc şi se terminau brusc, ca şi răutăţile sau suspinele tandre.

Nu eram însă superficial. Trăiam cu intensitate. Am o memorie sentimentală impecabilă, care leagă emoţiile mele disparate şi le dă amploare.

Am brodat numai o dantelă mai fină, aceasta e diferenţa. Dar pentru un om normal aceste salturi sunt obositoare. Irina se simţea bine ameţită, goală, pe perne moi şi calde, şi eu plimbându-mi mâna în lungul trupului ei. Şi vorbele bune să curgă abia auzite, abia înţelese, dar care făceau bine numai prin murmurul lor. Încet, pe frunte, pe obraz, pe sâni, pe şolduri, pe coapse. Plăcerea ei se ţinea de mâna mea, în mişcarea care o făceam, ca prinsă cu clei. „Şi era bună şi cuminte, şi deşteaptă, şi îi era dragă... şi o să se mândrească de ce diferită o să fie de altele. Şi o s-o facă bucuroasă, mereu bucuroasă”...

Calm, bine, dar ea ar fi voit ca farmecul să continue zile întregi, şi eu mă plictiseam îndată. Simţeam cum sângele îmi bate tot mai iute. Printr-o mişcare bruscă, îmi încleştam unghiile şi îi făceam rău. Ţipa şi apoi se uita la mine, nepricepând, iar eu râdeam, ca şi cum ar fi fost o glumă. Apoi îi vorbeam de planuri artistice. De-mi arăta părere de rău, o ambiţionam: „Nu-ţi plac astfel de conversaţii? Dar înainte de toate tu eşti o intelectuală!” Cum putea să se mai împotrivească fără ca să pierd

admiraţia pentru ea?

Ce scenă de înalt ridicol! În momentul când o femeie se dă cu toată carnea şi sufletul, tu să-i vorbeşti despre Proust, „căci eşti intelectuală!” Şi ea să trebuiască să spuie: „Desigur!”

Mă recitesc. Aşa găsesc de identice unele motive cu ale lui Proust, că mi se pare inutilă această povestire, care nu poate fi decât o copie palidă a unui original magistral.

De altfel, nici nu ştiu dacă mirajul lui Proust nu mă face, din cauza unor asemănări exterioare, să-mi complic starea sufletească. Poate că dacă n-aş fi citit *Albertine disparue*, în altfel (mai bine sau mai rău), aş fi suportat dispariţia Irinei. Proust ne îmbracă în o haină care nu ni se potriveşte. Când te gândeşti că în nopţile mele albe mototolesc perna şi bâigui până la epuizare întrebarea „ce s-o fi făcut Irina” poate numai din pricina unei influenţe literare!

Irina a suportat, aprobând, toate descoperirile mele artistice. Mândria de a se şti zilnic mai bogată i-a întărit răbdarea. Dar, oricum, nu asta e o poveste de dragoste.

Am văzut odată o coniţă uitându-se la mare prin *face-a-main*.

Apa nemărginită în veşnică legănare, cu imensele ei bogăţii de culoare, cântece şi parfumuri, dezgolindu-şi întreaga fiinţă fără nici o pudoare meschină, arătându-şi toată tulburătoarea ei nuditate, şi, în faţă, minuscul şi artificial, tremurând capricios deasupra unui nas ştrengar, două sticluţe pe un beţişor de abanos, la capăt cu un funduleţ de mătase. Am râs nebuneşte la imaginea grotescă. Mă rezimasem de o stâncă, şi de aş fi fost Pantagruel, aş fi dărâmat dealul.

Coniţa s-a scuzat foarte normal.

— Oricât de ridicol ţi s-ar părea gestul meu, nu văd bine!

Această imagine îmi sugerează acum felul cum mă folosesc de Irina, persoană inofensivă, cu ocazia unor chestiuni aşa de importante ca moartea, viaţa, natura sau arta.

Alăturând-o unor lucruri aşa de mari, de care ea habar n-avea, sunt eu vinovatul. Şi eu încă nu întrebuinţez pe Irina — cum făcea coniţa odinioară cu *face-a main*-ul — ca pe ceva din nefericire indispensabil pentru alte lucruri importante, dar chiar se pare că mă uit la acele lucruri numai ca să utilizez sticluţele cu beţişorul de abanos şi cu funduleţul de mătase la capăt!...

Într-o zi, când eram mai grăbit ca altădată, şi când arătam nerăbdare la mângâierile ei încete, Irina îmi spuse:

— Ce nu-mi place la tine e că nu pot să am linişte mai îndelungată. Parcă ai fi o apă care curge!

Într-adevăr, observasem şi eu la ea contrariul. Nu-mi plăcea că stă pe loc. Ar fi stat lipită de mine la infinit, şi eu nu puteam asta. Ar fi tăcut fără ca vreun gând s-o zguduie brusc sau ar fi vorbit fără încetare lucruri mici, aceleaşi.

— Mi-eşti drag, mi-eşti drag!...

Dorinţa şi împlinirea ei nu erau pentru dânsa decât fapte neînsemnate, care nu tulburau şopotul ei dulce.

Un gest familiar de-al ei: cum scotea bluza, pe cap, apucând-o cu mâinile cruciş, de cele două laturi.

Toţi spuneau: „Cum s-o fi uitând Sandu la ea! Nu e nici prea cuminte!”

De fapt, când lipseam, îşi trecea timpul mereu cu alţii. Uneori chiar era numai cu câte unul, făcea haz de el, vorbea, citea cu el alături. Dar niciodată n-am crezut că asta înseamnă ceva periculos. Acei cu care rămânea nu-mi inspirau teamă. N-aş fi fost convins că Irina şi-ar fi dat seama de neînsemnătatea lor, dar nu-i credeam pe ei în stare să facă gestul isteţ.

Irina era cu cineva, cu oricine, numai să nu rămână singură. Văzându-i mişcările repezi, ai fi crezut-o foarte personală, dar depindea de cel care i-ar fi poruncit. Singură nu avea forţă. Oricine îi putea da o opinie. Când protestam, se scuza: „Ai dreptate! Vezi că nu mă gândisem!” De altfel, imediat ce mă întorceam, îmi reluam toate drepturile. Sclavajul ei total reîncepea fără gândul vreunei împotriviri.

O chinuiam mult, poate, dar nu numai din răutate. Mă simţeam umilit cu ea, dar n-aş fi vrut să se irosească dragostea. Mi se părea că prin răutăţi i-o întreţineam. Când o vedeam calmă, mi se părea că s-a săturat de mine. Voiam o pildă evidentă că nu-i adevărat; şi atunci aruncam vorba care trebuia să dezlănţuie furtuna. Ochii brusc în mişcare, faţa galbenă şi o mişcare a piciorului...

Aveam satisfacţie momentană, apoi păreri de rău. Şi o împăcam cu tot atâta grabă. Clipele de împăcare erau calde, mi-amintesc.

Deci mă mulţumeam cu satisfacţii imediate, fără să mă gândesc că repetarea lor ar putea produce transformări mult mai profunde şi iremediabile.

Găsesc câteva pagini dintr-un jurnal de zi vechi. Vor explica ceva asupra noastră?

E vorba de o plimbare făcută cu mai mulţi camarazi la mare.

Luni. Trenul fuge printre oiţe şi maci. Culoarea de lut. Apoi marea. Ce-o fi făcând Ela? Câţiva turci, câţiva măgari, o goarnă încercând sunete în mijlocul zilei, căsuţe albe, unele după altele, coborând spre mare ca o turmă de oiţe: Balcicul. Balcicul: impresia unei fetiţe blonde, care, cu gesturi graţioase din cap, din buze şi din mâini, ţi-ar spune: „Poftim la masă!” Mi-e somn, sunt obosit, bună seara, Ela de departe...

Marţi. O slugă mică, Hamiri, îmi deretică prin cameră. Ies şi, singur, o pornesc. Pe drum, un cimitir mic aţipit. Pe deal, mormintele turceşti. Apoi în grădina publică. Unul face un spirit local: „E aşa de mică grădina, că dacă s-ar culca un măgar, i-ar rămâne coada afară”!

Miercuri. Pe stânci cu Irina. Am căţărat-o cu de-a sila. Până la mine

s-au suit nişte oiţe bune şi cuminţi. Picioarele lor sunt ţepene şi neterminate parcă. De fug, pocnesc pământul ca nişte bastoane de lemn. Pupilele şi le ţin în vârful irisului: persoane încrezute.

Le privesc cuminţenia şi-mi dau lacrimile. Irina nu pricepe prostia mea, şi eu a trebuit s-o liniştesc şi a trebuit să-i explic ce simţeam. La urmă face şi ea: „Cum ai dreptate!" şi le priveşte cu simpatie.

Joi. Hamiri îmi aruncă un potop de vorbe. Are ochi frumoşi şi scânteiaţi. Pleoapele îi clipesc cu repeziciune şi inegal, ai crede aripile unei păsări care ar vrea să-şi ţie echilibrul pe un băţ prea subţire. Apoi se opresc şi rămân nemişcate pentru câtăva vreme.

După prânz. La poarta cimitirului creştin, un mormânt mic înconjurat cu un gard alb, înalt. La un capăt, o cruce mare, sub ea un felinar. Pe lemn, scris numele unui copil. În preajmă, maci şi melci.

Vineri. Irina a izbutit să scape de privirile prietenilor şi să vie la mine pentru o clipă. Era şi timpul...

Hamiri, măturându-mi camera, mă întreabă dacă sunt „*măritată*". Ea este! Are 15 ani, şi nu 12, cum credeam. Îmi istoriseşte scena din menajul ei, din care eu nu pricep decât foarte puţin. Acum s-a vârât sub pat cu măturatul, dar povestirea nu şi-o curmă.

Sâmbătă. Şi am plecat pe neprevăzute, fără să-mi iau rămas bun nici de la mare, nici de la oiţe, nici de la Hamiri. Şi iarăşi trenul printre maci...

Toată ziua amărât îndelung, ca de obicei fără motiv. Aş spune că mă gândesc la moarte dacă n-aş auzi riposta unui om sănătos, bine odihnit şi ghiftuit: eşti banal. Irina, cu toată prietenia ei, nu poate să-mi facă nimic, iar gândul la Ela e ca ceva cum nu se mai potriveşte pe ziua de azi.

Duminică. Un popas la Constanţa, şi iar pe drum. Ceilalţi dorm, declamă, cântă, fac dragoste. Eu îmi port melancolia la cele două capete ale vaporului. Irina, sărmana, păzeşte, pentru mine, curentele.

(Urmează o poezie de a lui Geraldy, copiată întreagă. Mi se păruse că se potriveşte situaţiei dintre noi, indiferent de versurile mediocre.)

Tu avais jadis, lorsque je t'ai prise —
Il y a trois ans —
Des timiditŭs, des pudeurs exquises,
Je te les ai desaprises
Je les regrette a prusent.

(Ştiam că pagina va fi citită de Irina, astfel că poezia era socotită să fie o mică răutate şi să-i facă un mare necaz. Reprezenta şi un adevăr: plictiseala pe care o simţeam, cunoscând-o prea bine. Dar, de fapt, la o judecată dreaptă, versurile erau o laudă pentru ea, însemnau că cel puţin o dată am preţuit viaţa noastră. Ceea ce nu e adevărat. Chiar înainte de a mă deprinde cu ea mi se păruse că mă sacrific. Apoi, la început, ea n-a arătat

nici un fel de ezitare şi nici o timiditate. Nu făcea vreun gest, dar mă lăsa să fac orice fără de nici o împotrivire.)

Măgăruşii: pitici. Tot aşa de mici, cu aceleaşi figuri de copii îmbătrâniţi, cu aspectul lor comic şi tragic în acelaşi timp.

Luni. La Constanţa. Băieţii toţi la un loc. Seara la culcare zarvă mare, spirite cazone, râsete suave, foc pe călcâie, cremă de ghete, pe nasuri, curiozităţi indiscrete pe sub plăpumi. Se joacă printre paturi. Roll îşi lasă să i se vadă formele graţioase prin cămăşuţa trandafirie. Niki zâmbeşte mereu, Nelu râde cu sughiţuri, ecouri şi rezonanţe. Dascălul aleargă iepureşte într-un curcubeu de culori. Îmi place Dascălul... Are picioare de două ori mai lungi ca pantalonii şi mâinile de două ori mai lungi decât mânicele. E cel mai înalt din toţi şi pare făcut numai din chibrituri. Apoi timbrul vocii îi este de „biserică”. Numai timbrul. Cuvintele îi sunt lumeşti. Minte cuprinzătoare, imaginează cu uşurinţă spiritele celorlalţi.

Marţi. Suport mai uşor pe Dascălul. Seara a venit la mine la pat cu o bomboană...

Irina, lângă mine, citeşte ce scriu. O amuză. E bună, aşa de bună cum nu se mai poate. O simt caldă. Dar sunt chinuit. Pe vapor mi-am găsit dezlegarea. Cu Irina alături, singuri în noapte, tremurând sub frig, am plâns împreună. Şi ne întrebam: „Nu e aşa că suntem fericiţi?” Am plâns mult, pentru durerile de odinioară şi pentru cele ce au să vină.

Pe cer, din toate părţile, cădeau stele...

I-am spus că mi-e dragă, şi o credeam... şi plângeam. De ce? Ea spunea că eram atins în mândria mea de om independent, că năzuinţele mele au fost înfrânte. Cine ştie de ce eram aşa de deznădăjduit! Mă simţeam slab? sau ridicol?

Şi mă gândesc, şi-i măsor cuvintele, şi nu-mi iese măsurătoarea şi-i, urmăresc gesturile, şi sunt multe care nu-s pentru mine, şi acum, când stă alături, ar vrea să se ducă până la ceilalţi pentru puţin, iar de încep să-i vorbesc de dragoste, dânsa lasă vorba frântă, fără curiozitatea sfârşitului. Se încearcă să doarmă lângă mine, iar eu mă stăpânesc, ca să n-o tulbur. Dar când o simţ adormită, cu o mână atârnată şi cu gura întredeschisă, nu mă mai opresc. Doarme uşor, sărăcuţa, cu lacrimile încă pe ochi, a adormit de îndată. E obosită, tot păzindu-mi supărarea şi oboselile mele. Singur privesc marea şi cerul.

Miercuri. Aseară, pe mal, în aşteptarea vaporului, s-a dus cu alţii. Nu s-a întors decât târziu de tot. Priveam mereu în întuneric pe unde plecase ea, dar nu vedeam nimic. A râs, a ţopăit între străini, aş fi vrut să urlu. „O să fim fericiţi!” Durerea mă frământă tot, dar respiraţia ei domoală continuă. De-ar şti Irina ce-am scris, mi-ar strânge mâna ca de obicei, apoi ar căuta să mă îmbune. Sau poate — cine ştie? — văzând că este un mijloc ca să fiu mai aproape de ea, va căuta să se producă aceste scene cât mai des.

S-a trezit cu vorba: „Aş vrea sa mor!” De ce tocmai acum, când m-a văzut suferind pentru dânsa? Pentru ce atunci? Fără motiv... Şi ea şi-o fi dat seama de toate acestea, când eu, care mereu mă gândesc la mine, nu pricep nimic?

E atât de bizară viaţa...

Joi. Azi m-am distrat atât de bine, că aproape nu-mi venea a crede scena de ieri. Irina e din nou neînsemnată.

Ce-o fi făcând Ela?

Vineri. Am suferit zilele acestea cea mai puternică emoţie din viaţa mea, şi asta din pricina Irinei. Strâmba, cu picioarele sucite, cu părul laţe, cu nasul cârn, cu rochia de 10 lei metru, cu locuinţa în mahalaua Dudeştilor, funcţionară, mâine poate telegrafistă şi viitoare soţie de avocat mediocru de provincie, cu cunoştinţe franceze de modistă, cu un sentimentalism de melodramă, la dispoziţia mea când vreau şi când nu vreau! Să mă chinui eu din pricina ei!

Sâmbătă. Sărmana! Supărare după supărare. Ca s-o pedepsesc şi mai mult, am lăsat anume să găsească o scrisoare de a mea către Ela. Am făcut-o să nu mai poată şi să vrea să se omoare. Lângă mine, înţepenită, cu ochii uscaţi şi cu gura întredeschisă, iar eu o rugam zadarnic să-şi revie. Niciodată n-am văzut-o aşa de hotărâtă. I-am vorbit, dar nici nu mă asculta, ca şi cum aş fi fost un străin. Noroc că a fost la noi Dascălul care prin prezenţa lui caraghioasă (şi venirea lui la noi a fost curiozitate grosolană sau fineţe desăvârşită?) a reuşit s-o domolească. Dascălul, fără să ştie, e un erou căruia îi datorez viaţa şi fericirea mea.

Seara, a trebuit să ţin o conferinţă şi am avut un succes mare. Ea exalta de fericire. O întrebai:

— Nu era rău dacă nu erai în seara asta?

Îmi răspunse cu o seriozitate bruscă:

— Nu!

...Trebuie s-o fac fericită, s-o împiedic să se mai gândească la rău.

Duminică. Irina alături, împăcată, îmi citeşte ultimele rânduri, îmi ia creionul şi adaugă:

Te iubesc mult, nemăsurat, mult de tot, căci eşti bun şi drag, şi de nu sunt de tot fericită, e că mi-e frică. Mi se pare că n-o să pot să mă bucur mult de această fericire. Dar orice s-ar întâmpla de aici încolo, nu voi uita că ţie îţi datorez aceste clipe.

Luni. Trebuia să vie la hotel la 9 dimineaţa şi a venit la 11; iar acum îşi aranjează părul şi-şi face buzele...

Timpul a trecut, trebuie să ne întoarcem la casele noastre...

Marţi. Ne-am întors, mi-e urât, mi-e dor de ea. Mâine avem întâlnire, ora convenabilă. Nu ne vom revedea prea devreme şi nu ne vom despărţi prea târziu. Împreună vom fi prudenţi. De vom întâlni cunoştinţele, vom râde cu ei, ne vom împărţi în grupuri, ea înainte şi eu în urmă, şi nu vom părea decât prieteni buni. Şi apoi ne vom da o altă

întâlnire, aleasă şi ea cu chibzuială, ca să nu se bănuiască nimic.

Miercuri. Cum această situaţie mă indispune, prefer o transformare radicală: plec la ţară.

Joi. După atâta vreme de vorbă şi scris, aş vrea acum, convins că nimeni nu se apleacă pe umăr să citească, să fiu complect sincer.

Scrisorile Irinei sosesc tot mai alarmate şi mie mi-e lene să răspund şi stau mereu la îndoială cum or să se termine toate acestea. Îmi place variaţia şi recurg la toate minciunile ca s-o văd mereu alta, plângând, râzând, nenorocită sau veselă, în veşnică trudă. Când două scrisori i se aseamănă, eu trebuie să-i pricinuiesc o nemulţumire sub aparenţele celor mai bune intenţii ca să am ceva nou, iar noutatea nu întârzie mai mult decât de la un factor la altul. Şi mereu e mai nemulţumită şi deseori mi-e milă de ea, căci o ştiu de ce e în stare să facă. Apoi încep din nou...

Am crezut întotdeauna că n-o iubesc. Nici când eram singur, nici când eram gelos, nici când era bună şi nu ştiam ce să-i mai fac ca să fie fericită. Niciodată nu mi-am închipuit că o să mă însor cu ea şi nici măcar că legătura noastră o să continue prea mult. De ce o chinui atunci? O chinui pentru că nu sunt de un temperament egal, şi, de o las calmă, ea se distrează inconştientă cu alţii, uită, face uşurinţe. Şi sunt mândru. Iar dacă aş şti-o disperată, mi-ar părea rău şi aş chema-o înapoi. Tragicomedie...

(Urmează o sută de pagini unde ea nu mai are rol).

Am căutat să analizez cu migală paginile acestea şi n-am ajuns la nici un rezultat. Sunt desigur numeroase, pline de Irina, dar ce contează ele faţă de miile de impresii scrise, de pe timpul ei, dar printre care ea nici nu e amintită.

Apoi nici nu sunt totdeauna sincere, unele anume mai bune, altele anume mai rele, trebuind să fie multe din ele citite. Nu-mi mai pot da seama care au fost scrise numai pentru ea şi care pentru mine.

De altfel, cred eu, ele ar putea folosi la desluşirea (sau la complicarea) caracterului meu, şi nu asta mă interesează acum. Cine este ea, numai asta vreau să ştiu. Din faptul că o îmbrac mereu cu altă haină, după cum o urăsc sau mi-e milă, nu pot trage o concluzie.

Mărturisesc, cu multă neplăcere am recitit notele mele. Îmi displăcea şi naivitatea unor reflexii, şi mai ales aspectul meu foarte dezagreabil. E aproape o scuză pentru ce va fi făcut ea mai târziu. Dar intenţia mea este să reconstruiesc oameni întregi, şi nu figuri convenţionale. Întotdeauna m-au enervat acei critici care, voind să complecteze un scriitor, insistă asupra tuturor vorbelor lui inteligente, a gesturilor lui elocvente şi trec sub tăcere sau scuză unele slăbiciuni. Rezultatul: fantoşă.

Distinsul Alceste este viabil numai pentru că în acelaşi timp e şi puţin ridicol. În ceea ce mă priveşte, ştiu că era astfel, că n-aveam încredere în ea. Nu recunosc că această neîncredere îmi aparţine şi o arunc şi asupra altora. Deci, îmi dădea ocazii. Spunea vorbe mari şi se

contrazicea mereu. Dar dacă ai memoria vorbelor, cine nu se contrazice?

E drept, la dânsa intervalele dintre două vorbe inverse erau mici, aşa că memoria le putea observa uşor. Şi dacă n-o stimasem, şi o desconsideram, şi o umileam, nu era ea de vină? Niciodată nu şi-a ţinut prestigiul... Dar omul îndrăgostit e întotdeauna ridicol pentru cel calm. Când celălalt îţi spune: „Te las", cum să fii mândru şi să nu te rogi: „Nu pleca!"

Ştiu ce vor spune cei imparţiali: „Amândoi sunteţi vinovaţi!", şi nimic nu mă enervează mai mult. Ca şi cum ar fi o comparaţie posibilă, o cântărire precisă a celor două vini. Pretutindeni, vor fi amândoi vinovaţi. Unul va fi violent, altul nervos, altul bleg. Auzi reflexiile: „O merită, căci nu s-a priceput să fie stăpân în casă la el!" sau invers: „O merită, căci era prea despot!" Unul va fi înşelat pentru că a fost gelos, celălalt pentru că n-a fost. Având caracterul cel mai maleabil, nu este posibil ca să ai totdeauna dreptate. Şi, când ai scrupule, amintirea unei mici izbucniri de-ale tale îţi tulbură mintea şi te face să ai remuşcări. Căci ierţi tot răul ce ţi s-a făcut. Personal, în aceste mărturisiri, cu toată pasiunea pe care am pus-o, nu m-am cruţat deloc. Nici n-am amintit atâtea scene în care am fost bun, alergând ca să-i produc bucurii, distrând-o, învăţând-o, dezinteresat. Am căutat să-mi descopăr mici gusturi perverse din voinţa de a fi exact, pe care, de obicei, le crezi inerente fiecărui om. Poate chiar, în parte, iscodindu-le, le-am creat. Am dat consistenţă unor vagi intenţii şi mi-am clădit apoi o personalitate sufletească falsă. Poate că de-ar citi Irina acestea, ea care, în definitiv, prin mine şi-a trăit dragostea ei primă, şi-ar aminti de atâtea satisfacţii complecte şi nu m-ar recunoaşte. Sau, de m-ar crede în tot ceea ce spun, ar vedea că sunt altul decât m-a cunoscut ea. N-ar trage concluzii din voinţa mea de a spune tot adevărul, cu orice risc personal, şi ar cugeta cu surprindere: „Ce hipocrit a fost fără să ştiu!"

Deci prefer ca în întregime vinovatul să fiu eu. Dar nu de mine depinde judecata unui om imparţial (adică a unui om care e mai aproape de adevăr). Mereu altele vor fi proporţiile greşelilor noastre, după cum a murit dintr-un accident, s-a omorât, s-a măritat sacrificându-se, sau numai ca să se aranjeze. Se va măsura şi cât de mare a fost suferinţa mea faţă de fiecare din aceste gesturi. În caz că nervozitatea mea, de care a suferit Irina, îndeosebi, va produce ceva autentic în pictură sau literatură, va fi scuzată. De va produce ceva bun de tot, Irina va fi învinovăţită că fiinţa ei mică a putut avea pretenţii şi m-a chinuit.

Eu ştiu însă că la suprafaţă sunt astfel de judecăţi. Adevărul sufletesc e aşa de complicat că, neputincios, eu n-am nici o părere. Că în preajma mea şi-a îmbogăţit mintea, asta e adevărat. Dar dacă pentru ea această îmbogăţire era ceva artificial, atunci de ce s-o numesc ingrată! Şi să-i cer recunoştinţă? Cum voi putea şti eu dacă o puneam în curent cu toate observaţiile mele ca s-o învăţ pe ea sau numai ca să mă clarific pe mine?

Poate însă că pentru dânsa n-a fost grea suportarea temperamentului meu.

Primea, poate, totul fiindcă era astfel construită şi nu putea avea iniţiativă singură. A stat cu mine fiindcă am reţinut-o, apoi s-a dus cu altul fiindcă a luat-o cu el. E aşa de greu de priceput ceva în toate acestea!...

Eram amândoi într-un orăşel ardelenesc, într-o micuţă grădină publică, spre seară. Pe o bancă, nu departe de noi, un soldat şi o fetişcană se drăgosteau, în înfăţişare. Ea — frumuşică, gătită, roză, rotofeie şi cu gropiţe. Vorbea tot timpul, se apleca spre el, nu-i da pace, făcea pe supărata, se alipea mângâioasă. El o lăsa în voie, puţin încovoiat, ca un om care are alte treburi, cu gândul în altă parte, fără pretenţii, fie că şi le îndeplinise, fie că nu se mai gândea la ele, ştiind că ora e prea târzie ca să le mai ridice. Seara se lăsa încet, par-fumată, uşor rece, şi noi ne încălzeam unul de altul. După o vreme, el spuse ceva scurt, probabil, „e târziu”, ceva în orice caz concludent, căci ea a avut tot atunci o mişcare bruscă din cap. Apoi un semn de rugăminte pe buze şi pe ochi. Dar el, bărbatul, nu avea obiceiul să ezite fără rost, se scula, şi-l văzurăm lung, subţire, mereu îndoit de spate. Fata rămase pe bancă, sperând să mai întârzie astfel despărţirea, îl ţinea de mână şi-l ruga cu vorbe multe să mai rămâie. Ceasornicul de la biserica târgului îi veni lui în ajutor, cu bătăi tari, care căzdeau dureroase pe capul fetei. El spuse ceva solemn, cu un deget în sus, desigur: „Vezi că am avut dreptate!” Şi apoi o trase la el, prefăcându-se că se joacă, de fapt s-o hotărască. O strânse tare, o sărută, pe gură, şi fata acceptă cuminte strânsoarea. Apoi se depărtă de ea.

Ea rămase puţin descumpănită, apoi îşi recăpătă surâsul vesel şi tinereţea, şi o porni în altă direcţie, printre pomi. Din drum mai întoarse capul după bărbatul care se depărta alene, neatent, şi mai aplecat ca de obicei, ca să-şi facă o ţigară.

Ne uitasem la scenă şi ne gândeam la noi, apoi Irina începu să se jeluiască.

— Ai văzut? Ea îl iubeşte şi el nu! Cum se uita la el, cum glumea cu el, cum se alipea de el, şi el plictisit! Şi cum îi părea rău la despărţire! Şi ce încredere avea în vorbele lui! Cum îi asculta puţinele lui exclamări, căci el nici nu binevoia să vorbească pe de-a-ntregul! Cum nu se îndura să-l lase, şi cum întorcea capul să-l mai vadă, în timp ce el îşi făcea ţigara! Fără îndoială, el o va părăsi în curând, peste o săptămână, sau peste o lună! Şi ea, sărăcuţa, nu ştie nimic şi e fericită!

Vocea Irinei era înăsprită, mâinile dăduseră drumul mâinilor mele, iar eu, ca un vinovat, nu spuneam nimic. Cine ar fi crezut...

Când acum mi-e aşa de neprecisă imaginea Irinei, ce va trebui să fie mai târziu! Dar poate că şi în faţa oamenilor, ca în faţa unui tablou sau a unei simfonii, pentru a pricepe ceva, ai nevoie de o anumită distanţă. Numai atunci se estompează anumite detalii ca să nu mai ai decât o impresie armonioasă de ansamblu. Mai târziu voi uita detaliile, nu mă vor

mai interesa sau nu le voi mai găsi interesante. Acum întârzii mereu asupra lor, nu pot degaja nimic din mulţimea lor, şi nu fac decât să-mi măresc suferinţa.

Oricine mi-ar putea spune remediul: „Evită, gândeşte-te la altceva!” Şi totuşi, mă complac în aceste analize.

Care va fi părerea mea generală asupra Irinei mai târziu? Depinde de atâtea lucruri... De voi fi nenorocit, voi găsi că nu mi-am cunoscut odinioară fericirea. Dacă viitoarea dragoste va fi rea, Irina va fi bună; de va fi bună, Irina va fi rea. Depinde de cum va fi viitoarea: inteligentă sau proastă, frumoasă sau urâtă, serioasă sau uşuratică. De voi fi îndrăgostit, vreodată cu adevărat, voi găsi viaţa trecută ca o pierdere de vreme copilărească. De nu voi fi îndrăgostit, fie că nu voi avea prilejul să întâlnesc pe cineva care să-mi placă, fie că sunt eu incapabil de aşa ceva, voi crede că Irina a fost dragostea întreagă şi eu nu mi-am dat seama... (La fel cu Fabrice del Dongo, care a asistat la lupta de la Waterloo fără să ştie.)

În orice caz, oricât voi fi ocupat în altă parte, voi avea afecţie pentru timpul acela, pentru că a fost — urât sau frumos — tinereţea mea, cu primele ei experienţe şi dezamăgiri...

Din părerea altora, mai calmi, pot trage vreo concluzie asupra ei? Nici unul din prietenii mei nu mă felicitau odinioară pentru Irina. Acei care n-o cunoşteau decât din vedere o găseau complect neînsemnată. Şi spuneau termenul cel mai dureros, pentru că dădea impresia de perfectă imparţialitate: „urâţică”. Se mirau că-mi pierd atâta vreme cu ea. Le făcea şi impresia că nu e prea cuminte. Mi-aduc aminte de un bătrân care se ocupa cu analizele omeneşti, şi care, văzând-o odată lângă mine nenorocită, cu o culoare străvezie în ochi, mi-a spus: „De ce n-o laşi în pace! O să-ţi faci numai rău! E periculoasă!” Bătrânului îi făcea impresie de femeie fatală. Un domn, care ne vedea uneori la bibliotecă, mi-a spus: „Iată o femeie care te face fără îndoială fericit!” Se întâmplase să ne vadă numai veseli. Am găsit pe stradă o cunoştinţă. L-am întrebat: Ce părere ai despre Irina? S-a gândit, apoi: „E foarte inteligentă şi drăguţă!”

Niki, odinioară, mărturisise că mă invidiază. Ce concluzie să trag? Părerea vecinilor este grăbită şi fragmentară. Uneori e interesată, după cum sunt răutăcioşi sau indulgenţi. Trebuiesc studiaţi aceşti vecini, întrucât au cunoscut pe Irina, cât de pătrunzătoare e priceperea lor de a judeca oamenii, cât sunt de dezinteresaţi în judecata lor. Deci complicaţii cumplite şi fără rezultat!

Sunt în romane anumite fiinţe insesizabile din pricina unui mister voit, aruncat asupra lor de autor, a unor detalii neexplicate, a unor evenimente neaşteptate, a unor vorbe stranii. În Hardy, de pildă.

Eroina mea e insesizabilă dintr-un motiv contrar: truda mea de a explica în întregime şi de a arunca asupra ei toată lumina de care sunt în stare.

Şi literatura e de vină că nu ne împăcăm cu iubitele noastre. Trăim

în iluzii şi realitatea apoi nu ne place. Irina nu seamănă cu cinstita Andromaca, pentru care nu există slăbiciuni şi care rezistă fără greutate imprecaţiilor lui Pirus; cu Esther, ce-şi riscă viaţa ca să-şi salveze neamul; cu Monime, supusă hotărârilor soartei, decisă să accepte dorinţa impetuoasă a lui Mitridate, renunţând la propriile ei sentimente; cu Вйrйnice, ce are curajul, oricât de tragic ar fi, să plece, lăsându-l pe Titus obligaţiilor sale imperiale; cu Junie, care, cu toată gravitatea evenimentelor, nu va ceda fără inelul de nuntă pe deget. Din pricina închipuirilor lui Racine, Irina, singura cu respiraţia veritabilă, mi se pare bicisnică şi fadă.

A fost între noi şi o încercare de menaj. Câteva minciuni acasă, şi Irina a putut merge cu mine într-un sat mic în mijlocul munţilor, lângă Sinaia. Casă ţărănească, cu cerdac, cu patru camere şi cu antreţel la mijloc. Camera noastră cu oale pe pereţi, cu perne multe cu broderie românească, cu mobile ţărăneşti diferite. Când ne-am găsit acolo, exultam, ne amuzam pe socoteala camerei. Găseam colţuri stil „Louis XIV”, „Louis XV” (un scăunaş cu trei picioare) sau „Empire”, şi ligheanul reprezenta epoca burgheză a lui Louis-Philippe.

Viaţă paşnică de studii. Seara, culcarea la ora nouă. Mă sculam cu soarele şi citeam singur pe cerdac. Peste trei ore mă întorceam şi o găseam încă adormită. O trezeam plimbându-mi mâna rece în lungul corpului ei fierbinte. Se alipea somnoroasă de mine, oferindu-se. Citeam sau pictam în grădină. O certam uneori că nu era exactă la nimic, lăsa să treacă timpul, întârzia la muncă, nu se uita la ceas, vorbea o mulţime pentru nimica, dar încolo eram fericiţi. Ne identificam şi nu ne permiteam nici o iniţiativă personală. Pretutindeni împreună şi singuri.

Am avut şi distracţii. Din cerdac, printre pomii foşnitori, o lună enormă, anume pentru noi părcă, fără să fi ştiut dinainte, într-o eclipsă s-a acoperit şi s-a descoperit, tulburând culorile de alb şi negru lăsate pe frunze şi pe iarbă. A fost şi hram la biserică, cu petrecere mare, cu ţărani gătiţi. Peisagiu bucolic.

Pe drum, căruţele musafirilor. Hora. Câte un ţăran beat încerca să tulbure petrecerea, dar ceilalţi făceau ordine. Lăutarii ţigani erau neobosiţi. Noi eram mari personagii acolo, salutaţi ceremonios, la biserică invitaţi în locul de onoare. În definitiv, nu prea îmi dau seama ce credeau ei despre noi. În seara hramului, chefliii ne surâdeau şiret. Prevăzători, ne-am întors din vreme acasă. Noaptea veneau pe fereastra deschisă chiote de petrecere, uneori de la distanţe mari.

Dar cele mai măreţe serbări tot natura ni le făcea. O! Superbele plimbări pe munţi, printre brazii parfumaţi! Încovoiaţi de oboseală, şi apoi odihna pe iarba moale, când te simţi una cu pământul! Şi adierea de mătase care tremură pe obraz!

Odată ne-am urcat mai mult ca de obicei pe un deal anevoios. În urma mea, Irina nu mai putea, la fiecare pas mă ameninţa plângător că

rămâne pe loc, dar apoi o pornea iar după mine. Şi eu urcam mereu, extenuat, dar neabătut, pe un pisc mai înalt decât toate, gol, care mă îmbia cu mirajul lui. Am ajuns, şi îndată a venit şi Irina. Învinsesem. Îmbrăţişaţi, suspendaţi în aer! Primprejur copacii coborau în văluri. Umbrele nopţii, care venea, şi ale brazilor tremurau. Departe, în satul nostru, se aprindeau luminiţe. Bisericuţa se vedea distinct cu zugrăveala colorată pe pereţi.

Parfum, culoare, melodii. I-am spus, cu tot trupul zvâcnind: „Suntem fericiţi, Irina! Ce e mai minunat decât clipa aceasta! Cine e în stare să facă la fel? Ce dragoste seamănă cu a noastră?”

O temps, suspends ton vol!

Menajul nostru a avut multă poezie, cel puţin eu simţeam astfel. În urmă însă o întâmplare a venit să arunce o îndoială, dacă nu asupra sentimentelor mele, în tot cazul asupra trăiniciei lor. Trebuia să plecăm într-o zi fixată de înainte. Ne trăisem descoperirile noastre în viaţa comună, mirajul acelei vieţi şi regretul sfârşitului. Emoţiile evoluează. Eram la şapte kilometri de gară şi trebuia să ne ducă acolo o trăsură.

Trăsura n-a venit la ora fixată şi aşteptarea m-a enervat. Am uitat că, de fapt, ne întârzia despărţirea. Câteva ceasuri am fulgerat împotriva birjarului. Disperată privea Irina nerăbdarea mea. Trebuia să mai rămânem o noapte. O simţeam fericită şi a trebuit să mă răzbun: „Dar nu vezi că înnebunesc aci de plictiseală?” S-a îndoit, ca şi cum vorba mea ar fi fost de un material care ar fi lovit-o. Eram prea înfuriat ca s-o împac.

De altminteri, simţeam aşa. Îmi plăcuse timpul petrecut acolo, dar două săptămâni ajungeau şi mi se părea intolerabil să mai prelungesc, mă iscodeau alte planuri, iar Irina mi se părea o închisoare. Mă ştiam în altă parte aşteptat. Menajul nostru minunat îmi devenise brusc anost: mă credeam ridicol. În momentul plecării, în sfârşit, am arătat o figură mai indulgentă. Tot timpul, în trăsură şi în tren, Irina a plâns, cu lacrimi încete, subţiri şi neîntrerupte. Am căutat s-o împac: iarăşi teorii asupra stăpânirii de sine, indispensabile unei intelectuale. De atunci m-am întrebat întotdeauna cum se pot uni doi oameni pentru toată viaţa. Menajul meu nu putuse duce mai mult de două săptămâni, cu toate condiţiile excepţionale în care fusese făcut.

Se lasă blând noaptea, cuminte, ca să nu mă tulbure şi să mă împace.

De mai departe se aude un piano. Sunete înăbuşite, nedistincte, cu atât mai odihnitoare. Simt gândul meu legănat de unduirea lor. N-am decât frică să nu înceteze.

E greu de trăit în mijlocul oamenilor, mai cu seamă pentru că nu poţi fi niciodată absolut sigur de ei. Mereu cu alte gusturi, alte obiceiuri. Şi cu atât mai dureros cu cât inspiră siguranţă. Ca lutul întărit de pe marginea lacurilor pe care mergi fără frică, pentru ca deodată, la un loc identic cu cel de mai înainte, să ţi se afunde piciorul. Şi nu poţi conta pe nimeni. I-aş prefera, pentru mai multă linişte, să fie maşini. Să le pui în mişcare

anumite gânduri sau gesturi după butonul pe care-l apeşi. Vezi un om ani de zile, spune mereu aceleaşi vorbe, cu aceleaşi tresăriri pe faţă, şi deodată, face o mişcare care nu se potriveşte deloc cu tot ceea ce a făcut. Cine ştie ce cuvânt i s-a împlântat în minte şi apoi gândurile au năvălit într-un compartiment din creierul lui, până atunci ermetic închis. Deodată, după ani de viaţă împreună, plină de emoţii împărtăşite, o femeie îţi spune: „Ştii, mi-am dat seama, nu te mai iubesc!” Şi aşa e de distrată, că nici nu se gândeşte să-şi ia rămas bun. Tot ce a fost n-o mai interesează. Sacrifică ani din viaţă fără să observe măcar importanţa sacrificiului.

Să fi vorbit ani cu Irina despre oameni şi despre sentimente, să mă fi aprobat frenetic şi să-şi fi dat şi ea însăşi părerea în acelaşi sens, şi pe neaşteptate să facă la fel ca acei pe care îi dispreţuia! Să i se pară că tot ce citise şi simţise la aceste lecturi, ce discutase despre ele nu mai are nici o valoare, că tot ce văzuse nu meritase să fie văzut, şi nici să nu-şi mai puie astfel de întrebări; să înceapă cu uşurinţă, fără tranziţie, o viaţă nouă; să nu mai fie mândră de cunoştinţele cu care am îmbogăţit-o, să nu mai simtă nevoia de a le utiliza în nici o ocazie şi să le lase fără de nici o remuşcare să se părăginească, să admită oameni noi cu care de obicei nu poţi vorbi decât lucruri umile (despre muzica de la grădina publică sau despre cofetăria centrală), şi să suporte, mai ales, omul care n-a mers poate niciodată pe drumul preocupărilor ei, care râde poate cu un timbru prea greoi (căci nu era nimeni de care să nu ne batem joc, şi mai mult ca sigur, de-aş fi fost de faţă la întâlnirile lor, aş fi sugerat Irinei vreun aspect de-al lui ridicol, ar fi râs şi ea şi nici nu i-ar fi trecut prin minte că ar putea să întârzie la el), sau care repetă o anumită vorbă; ca şi cum eu m-aş apuca de o altă meserie, renegându-mi pe cea veche şi fără părere de rău de a fi pierdut timpul zadarnic. Să te gândeşti pe neaşteptate, dar cu insistenţă, la interesul tău, când erai dezinteresat, sau să iubeşti îndată pe altul, când te-ai despărţit de celălalt, plângând de disperare. În fiecare clipă, alte gusturi şi alte perspective.

A cazut noaptea. Şi pianul care nu mai termină şi mă înnebuneşte cu monotonia lui!

În restaurant, la masa mea, un orb. A trecut câtăva vreme până să-l descopăr. Ţinea capul plecat şi fruntea încreţită, ca un om cu gândurile aiurea. Găsise poziţia aceea pentru că era o expresie a tragediei lui sufleteşti sau că-şi ascundea defectul de curioşi milostivi, sau că aşa îi era obiceiul de totdeauna. Perfect îmbrăcat în gri, fără de nici o neglijenţă, perfect bărbierit. Avea mâinile minunate, subţiri, transparente, îngrijite. În mâini îşi strânsese toată sensibilitatea. Le plimba cu repeziciune şi cu fineţe pe obiectele de pe masă şi era uimitor cu ce îndemânare mânca fără să se murdărească şi fără să se înşele. În acelaşi timp parcă preocupat de chestiuni importante, în afara micilor nevoi zilnice. Precizia cu care mânca, singur, îţi putea arăta că nu era aşa de distrat cum lăsa să pară. Ca şi cum ar fi fost o întâmplare, mâinile lui tremurau pe farfurie, pe pâine, pe

furculiţă, făceau cu repeziciune înconjurul mâncării din faţă. l-am invidiat această precizie, eu, care văd, care pot aşa de uşor uza de toate mijloacele de investigaţie, şi care nu ştiu nimic!

Astăzi am făcut noi descoperiri asupra mea, şi absolut surprinzătoare. Un *bleu*: „*Sosit ieri seara şi plec azi la 5 spre Londra. Fii atunci la Gara de Nord. Radu*”.

Radu era un prieten comun, deseori în tovărăşia noastră. El trebuia să ştie de tot ce se întâmplă în ţară. Aveam, în sfârşit, posibilitatea să aflu adevărul. Şi acum au pornit în mine nişte sentimente extrem de stranii. Nici o bucurie la veste, nici o grabă ca să fiu exact la întâlnire. Şi apoi, brusc, o hotărâre, şi hotărârea m-a uşurat parcă de buimăceală: „Nu mă duc!”

Iar acum stau în faţa mea, ca în faţa misterului morţii şi al vieţii şi pun întrebarea la care nu pot răspunde: „De ce nu m-am dus?” Ştiu că am gândit limpede: „Adevărul cel mai crud e mai bun decât nesiguranţa”. De altfel, Radu, în faţa durerii mele, ar mai fi rămas să mă îmbune, fără îndoială. Atunci? Din laşitate, de frică de asprimea veştii, am preferat chinuitoarea existenţă? După cum, invers, sunt oameni care, în război, se omoară de frica gloanţelor care lovesc la întâmplare primprejurul lor?

Sau poate pentru că mă complac în disperarea mea şi pentru că, pornind de la câteva date reale, am întemeiat, sub pretenţia adevărului, o atmosferă care nu corespunde realităţii? Şi am perversitatea de a mă hrăni din această bolnăvicioasă hrană după cum muştele se delectează pe hoituri? Sau poate, neştiind încă adevărul, vreau să mai prelungesc, în închipuirea mea măcar, legătura cu Irina? Dar toate aceste sunt presupuneri, şi n-aş vrea, din pricina aranjării lor una după alta, să cadă greutatea pe vreuna din ele, pe ultima, de pildă, cum e obiceiul. Eu nu voi şti niciodată de ce nu m-am dus azi la întâlnire ca să aflu adevărul.

În balconaşul de la clădirea de alături, la etajul al cincilea, şi-a uitat un copil o mică jucărie: un beţişor, şi, legată la un capăt, o păsărică de vată galbenă. Beţişorul e înţepenit într-un ochi al balustradei, aţa verde, scurtă, atârnă în aer, iar păsărica se învârteşte încetişor la adiere. Pasăre maltratată. Ciocul rupt pe jumătate, aripile, una mai lungă ca cealaltă, asezate nesimetric. Una din aripi, cea mai lungă, se loveşte uneori de beţişor; atunci păsărica se opreşte pentru o clipă, apoi, după o mică sforţare, reîncepe să se învârtă. Dedesubt, spaţiul gol, imens pentru mititica jucărie. Şi brusc, o milă cumplită mă cuprinde pentru vata galbenă de la capătul beţişorului. O milă cum n-am simţit iarna trecută când o pasăre flămândă şi înfrigurată mi-a bătut în geam şi când mi-a fost lene să deschid fereastra...

Revăd în curte un trunchi gros, pe el câteva picături de sânge închegat, câteva pene negre, şi în el înfipt un topor. Împrejur, pe iarba grasă, sute de pui aleargă sprinten, ciugulesc, ciripind.

Păsări nebune, oameni imbecili... În fiecare clipă avem prilejul să

surprindem neantul, şi totuşi continuăm a trăi nepăsători, ne bucurăm sau ne supărăm pentru lucruri neînsemnate. Cei mai inteligenţi îşi găsesc o scuză: cultul energiei.

La furnici se pare că înmormântările se petrec cu mai multă grandoare şi nu se trec cu vederea ca printre păsări. Când omori o furnică, vezi cum celelalte încep o mişcare neîntreruptă, se vestesc, se strâng în grupuri, vin la mort şi pleacă, apoi iarăşi vin. Mai târziu porneşte un fel de cortegiu. Câteva duc cadavrul şi celelalte întovărăşesc spre tainele unei deschizături. Convoi lugubru. Probabil că în ceată, fiecare îşi are rolul sau. Unele jelesc, altele ţin stindardele furniceşti, altele pregătesc discursuri. Şi parcurg distanţa mişcând harnic picioruşele. Ceea ce trebuie să fie anevoios şi obositor. Din nenorocire, pentru uzul lor nu s-a înfiinţat încă tramcare, să poată duce, comod şi ieftin, toată familia deodată.

Am cunoscut un bătrân armean, numit Garabet, de-abia târându-şi picioarele după dânsul. Putea fi dat ca exemplu al veşnicei deşertăciuni omeneşti, căci tinereţea lui fusese amestecată în multe aventuri galante în care totdeauna jucase rol de prim amorez, chiar dacă succesul nu fusese întotdeauna deplin. Mai povestea el uneori amintiri sentimentale, pe cât îl mai ajuta memoria, şi mărturisirile roze ieşind din gura fără dinţi, pe limba groasă şi nesigură în mişcări, erau tragicomice.

Odată, de pildă, trebuia să se însoare. S-a dus la ţară ca să serbeze nunta cu căruţa plină de bomboane şi găteli, şi şi-a găsit mireasa, însă la braţul altui mire (pe atunci nu erau atâtea formalităţi), care n-a mai crezut necesar să schimbe ziua anunţată, să contramandeze invitaţiile, să mai complice socotelile, şi chiar a făcut uz de pachetele aduse de primul candidat.

Şi Garabet adăuga, consolându-se: „Dar cel puţin tot eu am jucat cu ea cel dintâi!” Ce mult s-a râs şi am râs de aceasta reflexie!

Ca şi cum noi nu ne-am face zilnic consolări similare şi uneori pentru motive şi mai importante! După ce-ţi îngropi pe cine ai mai scump, îţi mărturiseşti satisfacţia: „slujba a fost impozantă!” Şi apoi o bucată de vreme porneşti spre cimitir cu bucheţelul de flori...

S-a deschis uşa şi a apărut, pe neaşteptate, după obiceiul lui, amicul Coco. Sprinten, zvelt, graţios. Coco este un tânăr agreabil, superficial, uşor paradoxal, serviabil când nu i se cer servicii prea complicate, compătimitor pentru durerile vizibile, spiritual şi amuzant întotdeauna.

Poartă costume ultima modă, nu lipseşte de la plajă vara, şi la cazino este un punct luminos, de la ceaiuri dansante, iarna. Ştie perfect toate dansurile noi, la nevoie chiar acompaniază la piano, improvizează cu dexteritate un jazband şi gungureşte fără istovire franţuzeşte. Faţă de mine a fost totdeauna atent, ceea ce era un merit pentru distracţia lui obişnuită. Chiar mi se spusese, când în conversaţii se găsea că sunt ciudat şi poate nelalocul meu, îmi lua partea cu vehemenţă.

— Ce pricepeţi voi din Sandu!

Ca şi cum el ar fi priceput ceva!

Nu-i ceream însă nimic, căci ştiam că ar fi promis imediat şi apoi şi-ar fi uitat promisiunea. Nici măcar nu-l invitam la mine, căci s-ar fi plictisit în sihăstria mea sau şi-ar fi uitat invitaţia. Venea după gustul lui, câteodată mai des şi alteori mai rar, la ore întâmplătoare. Rămânea şi la mine tot aşa de superficial. Îmi vorbea de sporturi, de femei, de succese, cu toate că nu-l ascultam decât pe jumătate.

De data aceasta, sprâncenele lui lăsate în jos demonstrau o preocupare.

Eram curios ce putuse să i se întâmple. Mi-a explicat îndată, cu expresiile lui proprii, de care nu se putea dezbăra nici când era grav:

— Ştii, Suzanne „a filat". Formidabil!

Suzanne, pe care mi-o prezentase la Operă, era o brună delicioasă, surâzătoare, cu faţa mică şi şireată de şoricel.

— Cu *maître Jack*. *Imaginez-vous!* M-am dus ca de obicei azi-dimineaţă s-o iau la Bois. Făcusem rost de doi cai *pur-sang*. Şi ea plecase. *Concierge*-ul mi-a râs în nas. *C'est, en veritŭ, formidable!*

Şi începeam să fiu plictisit de această flecăreală dezagreabilă, când, spre mirarea mea, văzui în colţul ochiului lui o lacrimă.

Fui brusc cuprins de remuşcări şi îmi făcui mustrări. Mă găsii injust în gustul meu pentru forme, căci nu puteam descoperi o suferinţă reală numai din pricina expresiei caraghioase. Cu afecţie i-am cerut să-şi destăinuiască supărarea. A ezitat. Apoi a izbucnit într-o mulţime de exclamări stupide, ca să se sustragă întrebării mele. Mă mira această discreţie când îl crezusem incapabil să puie frâu vreodată reflexiilor lui imediate. Mă gândeam că, în definitiv, în aventuri proceda cu eleganţă, că nu i se ştie nimic precis, cu toate că nu era lipsit niciodată din grupul de fete, că de se mândrea în general cu succese, nu compromitea pe nimeni în special şi că, în cazul Suzannei, lacrima revelatoare fusese spontană, fără voie, negată sau ascunsă după o clipă de reculegere. Necazul meu era mare, şi nu ştiam cum să-mi îndrept greşala de a-l fi tratat de obicei prea uşurel.

Ca să-l consolez fără să-l umilesc, i-am povestit câteva frânturi din supărările mele proprii, cu toate că-mi displăceau mărturisirile. Îi spuneam ce ridicolă mi se părea închipuirea pe care şi-o fac oamenii despre moarte — un schelet cu o coasă în mână — când eu o vedeam ca pe o fecioară împlinită, capabilă să-mi inspire senzualitate. Apoi îi arătam imposibilitatea de a cunoaşte pe oameni şi nesiguranţa pe care ne-o inspiră iubitele noastre, deoarece orice gest de-al lor poate avea dublu înţeles. El spuse:

— Ai dreptate, şi am şi eu un exemplu. Când eram student dam lecţii de engleză unei domnişoare frumuşele, *une vŭritable jeune fille.* După obiceiul meu, profitam de ocazie *pour lui faire la cour.* În mijlocul lecţiei venea o sluguliţă cu apă şi dulceaţă pentru mine şi o lăsa în faţa

mea. Trebuia să găsesc eu, mai apoi, între două vorbe, prilejul ca să *avalez* şerbetul. Bineînţeles, nu înghiţeam tot ce era în linguriţă, după regulile politeţii. O dată după ce am plecat, îmi arunc ochii întâmplător pe fereastra casei elevei mele, şi ce vad! domnişoara, binecrescută, de altfel, *et d'une famille honorable*, mânca restul dulceţului. Şi atunci mi-am pus întrebarea de *votre genre*:

— De ce? Mă iubea — *et j'etais sьr qu'elle avait de l'affection pour moi* — cu toată gravitatea mea profesorală, şi avea gustul să mănânce după mine? Sau *tout simplement* îi plăcea dulceţul?

Mă uitai la el să văd dacă nu este un ironic, dar părea de bună-credinţă. Într-un picior, cu o ţigară spânzurată de buză, cu vorbe franţuzeşti intercalate displăcut, Coco făcuse caricatura grotească a întregii mele sensibilităţi.

Îmi căzu capul pe umăr. Fără să-şi explice bine motivul, Coco pricepu că mă jignise. Vru s-o dreagă şi făcu o reflexie profundă pentru capul lui mic şi frizat:

— Eu nu te înţeleg. Pe de o parte te interesează chestiunile mari, ca moartea şi viaţa, iar pe de altă parte detailezi la infinit o biată fiinţă umană, fără importanţă. Numai cei care n-au curiozităţi metafizice găsesc pe oameni complicaţi.

O linişte, apoi adăugă:

— Eu, să-ţi spun drept, nu fac distincţii între suflete. În schimb, sunt foarte priceput la fizic. *Un grain de beautй* pus nepotrivit pe un obraz, fie el greşit numai cu un milimetru, îmi face insomnie.

N-am putut să ridic capul, a plecat fără să ştiu când şi cum. L-am văzut pe stradă şi a voit, cu un ton care nu trăda nici un gând ascuns, să-mi explice neapărat un nou pas de dans. Pe la mine n-a mai venit.

l octombrie. Uneori era drăguţă Irina, ca atunci înainte de plecarea mea, la masa din parcul Carol, cu Niki Mihail împreună. Lacul, negru şi moale, tremura sub vreo lopată singuratecă, iar în spate muzica restaurantului, cu lumea colorată, cu o scenă ridicolă pe care dansau femei urâte. În fund, în clădire, dansuri moderne pe lângă care trecusem mai înainte. Când mi-am adus aminte că şi Irina are obiceiul să danseze... undeva, cu alţii (eu n-am văzut-o niciodată), m-a durut gândul. Ca s-o iscodesc, mă prefăceam că privesc cu interes.

Apoi, la masă, cu Niki înaintea noastră. Niki abia întors din străinătate, şi noi îl întrebam repede de toate, sărind şi apoi revenind la acelaşi subiect. Irina era vioaie, întreba mereu, râdea, se apleca peste masă, cu gesturi sprintene din mâini, cu mişcări repezi din cap: „Şi spune, Niki"...

Apoi am plecat, şi prin tot parcul a continuat vorba începută. Irina, între noi doi, îmi strângea din când în când braţul, ca să mă convingă că, în plină veselie, nu mă uitase. După ce am lăsat-o acasă, Niki mi-a zis: „S-a făcut frumoasă Irina! Păcat că e ocupată cu tine! Aş fi în stare să mă

îndrăgostesc.”

Era rareori aşa; de obicei o cunoşteam aplecată, primind toate ocările mele, toate teoriile mele, mulţumită şi nemulţumită cu aceeaşi potolire.

2 octombrie. Răscolind prin geamantan, o carte poştală: „Scrie-mi repede ce ai de gând să faci şi mai ales unde să-ţi scriu”. Acum, când de două săptămâni nu mai primesc nimic şi când mă întreb dacă nu m-a părăsit! Aş prefera-o moartă!

3 octombrie. Şi iarăşi o zi şi iarăşi aceeaşi întrebare mă frământă: se mărită sau s-a omorât? Am examinat-o atât, şi cum nu ştiu de ce e în stare. Să se fi omorât repede, nemafiind eu acolo ca s-o împiedic cu teoriile! Cum va fi fost moartă? Au văzut-o atâţia, şi eu să n-o fi văzut! Are genele mici şi probabil că ochii nu puteau fi închişi de tot şi s-o mai fi văzut vreo dâră de sticlă neacoperită. Părul trebuie să fi fost ţepos pe carnea galbenă, iar gura crispată. Avea dinţii lungi, şi vreun colţ va fi apărut peste buza strivită. Faţa veşnic mobilă, calitatea ei principală, s-o fi urâţit de imobilitate.

Trebuie să fi fost foarte urâtă. N-o pot închipui decât culcată pe o parte, astfel nu pot vedea decât jumătate din faţă. De încerc să-i schimb poziţia în minte, se turbură imaginea.

Nu s-a omorât. Fără un motiv nou, puternic, nu se putea. A trecut multă vreme de atunci de când era grăbită la moarte. Teoriile mele au convins-o pe deplin. Se mărită... pentru fericirea mea. Ştie că nu mi-e de folos şi, profitând de depărtare, când nu pot face nimic, nedându-mi veşti pentru mai multă siguranţă, se mărită. Cu toate că sunt încredinţat că face un sacrificiu, şi de-aş vrea oricând m-ar prefera pe mine, poate că numai gelozia mă chinuie. Prea de multă vreme nu se mai gândeşte decât că trec anii şi că o fată nu trebuie să rămâie singură mereu. Mie mi-a spus-o, e drept, plângând, dar prea s-a gândit de câte ori prietenele îi dau părerea. Şi apoi alegea. Nu-i era indiferent cu cine face sacrificiul. Dragostea mea! Am crezut-o mare măcar uneori. Am văzut-o de atâtea ori repetată prin parcuri, pe drumuri, prin camere, şi totuşi am crezut-o mare? Am văzut-o pe Irina plângând, ascultând, aprobându-mă, făcând scene nebune, şi apoi îmblânzită, îndrăgostită. Şi atunci îi luam toate faptele şi le analizam. Nu eram mulţumit cu rezultatul analizei mele niciodată. Nu mă asculta decât de aproape. Puterea mea asupra ei se pierdea la depărtare, şi după un timp mai îndelungat.

Izbucnirile ei prea erau pe neaşteptate ca să aibă o bază solidă, micile petreceri şi cunoştinţele ei cu care se simţea bine mă umileau. Dansuri, spirite ieftine, puţin intelect, uneori conversaţii interminabile şi multe slăbiciuni, care mă făceau să mă îndoiesc de trăinicia dragostei. Dar deprins cu viaţa familiei mele burgheze, nu trăgeam concluzii prea rele. Cu toate că, gelos din fire, cu gând iute spre toate supoziţiile, veşnic bănuitor, sunt atât de burghez că aş putea fi uşor înşelat. Sunt credul, indiferent de

scenele ghimpoase pe care le fac.

Trebuie puţin talent spre a fi minţit! Toată lumea de pildă, protesta împotriva vieţii mult prea vioaie pe care o ducea Irina faţă de toţi. Toată lumea se gândea la rău, numai eu, cu toate că veşnic cercetător, nu credeam nimic. Şi am presupus dragostea ei mare!

De fapt, mă doare mai puţin supoziţia dragostei ei netrainice decât gelozia că va aparţine altuia. Că va fi îmbrăţişată pe gură, pe tot corpul gol, că va fi a lui, că ea, după câteva săptămâni (poate mai puţin) de primire servilă a mângâierilor — obligată faţă de amintirea de altădată — după câteva lacrimi de remuşcare, simţind că totuşi faptul brutal produce asupra simţurilor ei, acum învăţate, aceeaşi voluptate, va lăsa slobodă firea ei, se va încolăci, va tremura, va geme, va obosi.

Aşa demult aş vrea să fi murit!...

4 octombrie. Prost amant am fost, fără îndoială!

Nu eram niciodată mulţumit de nimic, spuneam toate gândurile rele fără cruţare, şi chiar îmi plăcea uneori să chinuiesc fără motiv. Voiam lacrimi din senin atunci când mă durea că nu mai plânsese de mult. Şi umilinţe la tot pasul. Mă roşeam când, cu dânsa, întâlneam pe cineva străin, pierdeam sau dam altora cadourile ei mici (mărturisindu-i apoi cu regret), o vorbeam de rău sau, şi mai grozav, lăsam să se vorbească de rău, iar eu surâdeam.

Unul a făcut-o într-o zi „moacă” şi eu am făcut haz. De altfel, ca s-o chinuiesc, eram uneori brutal cum nu e în firea mea, căutam cuvinte grosolane care alunecau anevoie pe limbă, râdeam sarcastic la vreo afirmaţie de a ei, o priveam îndelung cu dispreţ pentru făptura ei mică, ceea ce o făcea să se îngălbenească. Tot timpul, de la început, m-a chinuit dragostea ei arătată făţis, lacrimile şi desperările, frământările care îmi împiedecau munca. Apoi, tot timpul de mai târziu, m-a durut că nu plânge destul, că nu se mai arată complect nenorocită, că nu se mai agaţă dureros de mine. Şi acum mă tem ca lipsa mea să n-o fi dezobicinuit de puterea mea asupra ei şi să nu se fi convins că nu se mai poate continua aşa, să nu fi luat vreo hotărâre şi, profitând de depărtare, să aibă curajul acţiunii. Mintea mea nu se gândeşte decât la răzbunarea teribilă de la urmă, decât la vorba care ar putea fi definitivă. Ca un actor care se gândeşte în faţa oglinzii la toate posibilităţile de a interpreta o scenă puternică, aşa îmi strâmb gândul după o formă unică de pedeapsă. Neştiind întru cât va avea efectul dorit răutatea mea, imaginaţia mi se zbate în van. Cu vaga intenţie de a o face să se reîntoarcă, îmi schimonosesc figura ca să-i arăt cât sunt de nenorocit.

Sau arătându-mă indiferent va durea-o mai mult? Dar sentimentul acesta este prea fin ca să-l simtă cu tăria cu care vreau. Şi apoi, chinul meu are nevoie de o descărcare fizică. Indiferenţa presupune, dimpotrivă, un zâmbet patern faţă de ea şi faţă de acela care o strânge în fiecare noapte în braţe, şi chiar o aprobare tacită. Aş fi în stare?

5 octombrie. Îi doresc moartea, aşa am zis. Dacă vorba e sinceră, sunt un monstru, cu atât mai mult când faptele ei nu o merită. Irina a fost întotdeauna bună cu mine, m-a suferit, s-a umilit, mi-a ştiut toate slăbiciunile, şi acum orice ar face şi oricât de mâniat aş fi contra ei, în afară de a se aranja personal, se sacrifică puţin şi pentru mine. Se sacrifică poate, şi în orice caz o doare pasul pe care-l face. De altfel, nici durerea mea nu e atât de grozavă ca să cer o răzbunare aşa de cumplită. N-am făcut nici un gest niciodată pentru a o lega sigur de mine şi nu-l fac nici acum. Aş putea să-i scriu şi să-i făgăduiesc c-o iau eu, să-i spun sorei mele Vana să se ducă la dânsa, sau să iau primul tren şi să mă întorc.

Nu voi face nimic din toate acestea. Chiar daca faţă de mine, recunoscându-mi suferinţa, mă umilesc, nu vreau să mă umilesc faţă de alţii! Scena din copilărie când plângeam şi ceream iertare unei fete care voia să mă părăsească, săturată de răutăţile mele, nu vreau să se mai repete. N-aş fi în stare s-o omor. Sunt laş şi mi-e frică pentru mine sau mi-e frică de sângele care-l voi vedea curgând.

De altminteri, chiar de se va întoarce la mine sau se va dovedi că la mijloc n-a fost decât o nelămurire, bucuria şi potolirea sufletului meu încordat nu mă vor îndemna să fac pasul pe care-l aşteaptă mereu. Voi continua viaţa de la început, fără nici o convingere în viitor, nemulţumit de prezent, supărat că voi renunţa din pricina ei la multe succese, roşind de prima glumă sau ocară a altuia asupra legăturii noastre. Totuşi, sunt incapabil să-mi dau seama de durerea pe care o voi avea aflând vreo veste rea. N-am presentimentul gradului de supărare. În aceeaşi zi, la diferite momente, mi se pare că m-ar durea în diferite feluri, sau uneori că nu m-ar durea deloc. Mai ales, aci, de departe. De aproape, putinţa de a mă duce s-o văd desfigurată, înspăimântându-mă de mâna galbenă (mâna mai ales m-ar înspăimânta), văzând pe alţii ţipând, sau măcar văzând mormântul proaspăt, aducător de amintiri, înainte de a mă fi deprins cu ideea morţii — aş începe şi eu poate să ţip, să plâng, să mă cred fără de consolare. Nu trebuie să mă ponegresc, nu ştiu ce voi face de voi afla-o moartă...

Pentru că îmi arăt necazul cu mai puţin zgomot, mă cred mai puţin ridicol, iar mândria mea, printr-o sumă de complezenţe, se crede mai puţin atinsă. Azi-dimineaţă m-am surprins trimeţând Vanei o scrisoare, spunând că poate mă voi întoarce la Bucureşti. Aceasta e desigur o trecere până la o nouă scrisoare: mă voi întoarce imediat! Într-adevăr, ce rost ar avea întoarcerea mea? De sunt consecvent cu mine, moartea ei ar face prezenţa mea inutilă, iar măritişul, neîndeplinit încă, n-ar putea să schimbe nimic, deoarece nu vreau să opresc prin lacrimi şi zgomot ceea ce-mi fuge. Să mă umilesc faţă de cineva de care, la glumele altora, am roşit de atâtea ori. Şi totuşi, de judec limpede, scrisoarea mea nu are decât un singur rost: prilejul de a o vedea, de a mă arăta nenorocit, de a blestema sau de a-i face reproşuri cu glas molatec şi impresionant, de a o sili să se întoarcă plină de remuşcări, de a o simţi deznădăjduită, de a o chema fără să mă simt umilit,

chiar de nu voi şti să limpezesc dacă durerea ei sub ploaia vorbelor mele e tot aşa de mare ca şi aceea pe care o simte în lipsa mea, şi când se crede datoare să facă un gest tragic. De nu voi primi nici un răspuns la noile mele imprecaţii, mă voi întoarce, pretextând acasă, ca să nu fiu ridicol, că sunt bolnav, în definitiv, cu toată fruntea mea încruntată, cu toţi muşchii mei celebri, care mă fac să mă pot lupta cu uşurinţă cu trei oameni deodată, sunt laş, mic, nesigur de ce fac şi de ce simt, şi mai ales necăjit.

În ziua de toamnă, barca unde-mi scriu aceste note chinuite pluteşte lin pe Sena, vântul abia bate, soarele se aruncă furios în apă — o ultimă bucurie înainte de a începe ploile şi frigul...

Suresnes, în pădure. Dar poate — cine ştie? — se va fi omorât. Cu toate că n-o cred în stare, cum o credeam în stare odinioară (reflexie dureroasă, căci e dureros să ştii că dintre atâtea posibilităţi care pricinuiesc lipsa veştilor aceasta e cea mai puţin sigură), totuşi se va fi omorât. Lucru îngrozitor. Să facem atâtea planuri, să ne chinuim, să muncim împreună, atâtea amintiri de la vârsta noastră cea mai frumoasă, şi totul să se termine, totul să fie inutil. Şi atunci mă înfior: orice mai bine, orice se poate reface, chiar şi gândul că a fost a altuia se poate consola, însă asta nu...

În jurul meu copacii se întind aranjaţi cu artă, cu locuri goale, socotite măsurat, printre ei, melancolici, făcuţi să mă doară şi mai mult. Dar poate, în cameră, pe o zi ploioasă, aş înnebuni, sau mai bine aş lua trenul îndată înapoi.

De i-aş şti adresa sigură, i-aş telegrafia să nu facă nimic rău, căci o iau eu... Şi poate că mi-aş ţine cuvântul...

...În barcă, în noapte, şi acum, la Comedia Franceză, înaintea spectacolului *A quoi rкvent les jeunes fille*s?

Ce-a făcut oare? Sunt sigur că în urma rândurilor mele a luat o hotărâre, dar care? Să scriu faptele ca să mă lămuresc mai bine. În mijlocul scrisorilor ei toate bune, pline de planuri, o alta cam neexplicită: *“Familia şi-a pus un gând ridicol cu mine”*. Am înţeles o proiecţie de mariaj cu o partidă acceptabilă. Atunci, enervat, i-am trimis o scrisoare mică şi rea, în care îi reproşam că mă ofensează, că dă vecinice ocaziii la astfel de întâmplări, că de n-are pesemne un alt scop, eu îmi dam consimţământul. După o zi, o nouă scrisoare de la ea (înainte de a fi primit răutăţile) în care-mi vorbeşte iarăşi amical de noi planuri împreună. Apoi nimic de 20 de zile. A luat, se vede, o hotărâre, în urma rândurilor mele. Care? Asta e întrebarea ce mă frământă. Prima ei înfăţişare este de a nu-mi mai scrie nimic.

Procedeu crud şi nedrept. E nedrept faţă de prietenia noastră veche, de faptele noastre laolaltă, de imposibilitatea de a întoarce în minte ultimii cinci ani fără să ne întâlnim, la orice moment, unul lângă altul. Şi noi întrebări mă iscodesc. După ce-mi spune de *“planurile ridicole ale familiei*”, adaugă: „Aş vrea să viu la tine imediat ca să mă sfătuiesc, şi aş face nebunia asta, chiar de n-aş avea decât bani de ducere până acolo,

departe”. Deci e un proiect. Un proiect care mă interesează. Are nevoie de sfatul meu, şi eu, netrebnicul, i l-am dat. „Îţi dau consimţământul!”

Totuşi, ce o fi făcând acum?

Spectacolul începe; după un act.

Teribil, să ai asupra unei femei toată puterea, să faci ce vrei cu ea, să o sileşti să facă orice ţi-ar trece prin cap, s-o faci nenorocită sau fericită aproape în aceeaşi clipă şi apoi să nu mai poţi nimic. Din cauza depărtării, să te simţi neputincios de a schimba cât de puţin mersul evenimentului. Şi impresia că orice sforţare e vană. Cu ajutorul aţei am mişcat paiaţa cum am vrut, în danţurile cele mai capricioase, şi acum, aţa rupându-se, paiaţa rămâne nemişcată, oricât m-aş strâmba, oricât aş întoarce în mână firul rupt sau oricâtă artă aş pune.

6 octombrie. Nu ştiu, poate neputinţa de a mă considera un altul în împrejurări şi mai rele, sau poate că de multă vreme n-am avut prilejul unei suferinţe aşa de lungi, dar mă simt foarte epuizat. În unele clipe sunt hotărât să plec imediat să văd ce s-a întâmplat acolo.

Ştiu că n-o să mai mă pot reîntoarce, că o să renunţ la planuri la care mă gândeam de atâta vreme, că hotărârea asta e inutilă sau prea târzie, că acolo, în faţa faptelor împlinite, durerea ar fi încă şi mai mare şi, mai ales, aş fi nevoit s-o port ridicol în faţa tuturor. Dar nu mai pot. De mai continuă starea asta, simt că nu voi mai fi stăpân pe mine, oricare ar fi regretul de mai târziu. De fapt, situaţia e foarte clară. E moartă — şi atunci n-am ce căuta acolo; e măritată sau se mărită — şi atunci sau e prea târziu, sau sunt ridicol de desfac ceva, şi, în încercarea de a desface, mândria rănită m-ar nenoroci şi mai mult; sau totul a fost o glumă — şi trebuie să am răbdare. Şi totuşi, când văd în fiecare dimineaţă cutia de scrisori goală, după ce o noapte întreagă m-am zbuciumat aşteptând; după ce, coborând scara, mă închin lui Dumnezeu, la care nu m-am gândit niciodată, cerându-i o veste — nu mai sunt stăpân pe mine. De altminteri, nu mai primesc nimic de la nimeni, au complotat cu toţii împotriva mea. Sentimentul care mă chinuie, oricare mi-ar fi judecata: teama de a fi a altuia printr-o hotărâre în care intră nu numai un sacrificiu, dar şi grija de a-şi aranja o viaţă nesigură şi mai ales, faţă de mine, cumplită uitare.

Voi povesti o scenă dintre noi caracteristică şi din care s-ar putea vedea că multiplele interpretări ce dau tăcerii ei actuale nu sunt numai jocuri ale unei imaginaţii bolnave. Se mutase în orăşelul de provincie, deci era în ultima epocă a legăturii noastre, pe timpul când, din pricina distanţei şi a vieţii noi pe care o ducea, i se mai potolise dragostea, chiar dacă uneori declaraţiile ei izbucneau tot aşa de pasionat. A venit la Bucureşti anume să mă întâlnească, şi cum familia mea toată plecase la ţară, am chemat-o la mine acasă. Eram curios s-o văd între obiectele mele familiare printre care trăiam, la care ţineam, de care îi vorbisem adeseori şi prevedeam cu emoţie propria ei emoţie, dar m-am înşelat (şi dureroasă a fost pentru mine constatarea!). Preocupată de intenţii străine, abia observă

cum o aşteptaseră florile din glastră, cărţile, plăcile de patefon cu muzică aleasă, portretele şi focul voios din sobă. Acceptă îmbrăţişarea mea, străină, rece, ca pe o obligaţie, şi nu pricepeam în ce fel s-o refac, aşa cum era de obicei, şi cum mă părăsise cu o săptămână înainte.

Pregătisem cu multă artă tartine şi prăjituri, le alesesem numai pe cele care ştiam c-o să-i placă sau îi vor face mai mare efect, samovarul sclipitor nu aştepta decât să-i pun jăratic, iar ea stătea cu braţele moi, cu paltonul pe dânsa, ca gata de plecare, cu privirea absentă. Am încercat să fiu tandru, apoi m-am pornit pe o bucurie factice, cu spirite de diferite calibre, înşirate unele după altele ca mărgelele, cu gesturi brusce şi probabil caraghioase, şi zgomotul meu accentua şi mai mult liniştea ei. Hotărât, atmosfera dintre noi conţinea ceva impur, pe care nu-l puteam descoperi, făcând zadarnice şi ridicole truda mea de atunci şi toate preparativele dinainte. Am mai pus câteva lemne în soba de fier, am aşezat cărbuni în samovar, monologând prin cameră şi prefăcându-mă că nu observ răceala ei; m-a lăsat să mă ostenesc jumătate de oră şi, când i-am servit paharul cu ceai, a făcut un gest vag: „Nu beau, nu mi-e foame, mulţumesc”.

Am pornit o rugăminte impetuoasă, în care puneam ultima mea speranţă de a-i destinde indiferenţa şi, în faţa tânguirilor mele, a adăugat: „Dacă vrei tu”, pe un ton lipsit de orice căldură, şi acceptarea nu putea să-mi producă nici o mulţumire. A muiat în apă un pesmete, l-a muşcat la un capăt, apoi l-a pus alături, a sorbit câteva picături, şi iarăşi a rămas nemişcată. Am căutat s-o încălzesc, s-o îmbrăţişez cu putere, să-i sărut mâinile, ochii, obrazul şi gura, m-a lăsat o bucată, apoi s-a degajat uşurel şi a spus:

— Stai, Sandu, liniştit şi ascultă-mă. Am să-ţi vorbesc.

Aveam să capăt, în sfârşit, explicaţia purtării ei şi-mi dam seama că acea explicaţie nu poate să-mi producă nici o bucurie. Mi-a pus întrebarea care, prin fermitate şi prin neobicinuinţă că venea din partea ei, a despicat aerul şi a izbit în ureche ca un ciocan.

— Ce ai de gând să faci cu mine?

Încercai o paranteză care ar fi diminuat înţelesul vorbelor rostite, ar fi lungit conversaţia şi ar fi creat atmosfera neprecisă ce nu i-ar fi explicat nimic, ar fi obosit-o şi ar fi făcut-o să redevină aşa cum o ştiam. „Când?” Răspunsul sosi tot aşa de dârz: „De-acum înainte”.

Reluai teoriile vechi: „Vom fi cei mai buni prieteni, ne vom vedea cât mai mult, mândri de îmbogăţirile spirituale care vor spori zilnic, dispreţuind regulele moralei obicinuite”... „Şi e potrivit pentru mine asta?”

Într-adevăr, era potrivit pentru ea asta? Ce să-i răspund? O femeie, totdeauna fluidă în judecăţile ei, îşi are precise ideile pentru aranjarea vieţii (redusă la o singură formă: mariajul).

După o mică tăcere: „De ce nu mă iei tu?” N-o luam pentru că nu puteam renunţa definitiv la toate planurile mele copilăreşti, pentru că o

găseam prea neînsemnată pentru mine, şi, în acelaşi timp, n-o părăseam căci mi-era milă de dânsa şi groază de singurătatea mea. Cerc viţios în care nici o hotărâre nu ştiam să iau, şi timpul curgea. Puteam să-i spun asta? Să-i înşir iarăşi ca de obicei: „Nu sunt ca toţi oamenii, ca să accept obligaţii”? La o întrebare răspicată, frazele acestea, broderie literară, ar fi sunat prea fals, şi deci am preferat să păstrez tăcere, aplecând capul puţin în jos. Tot ea a făcut diversiunea: „Ştii că m-a cerut un locotenent!...”

De data aceasta căpătasem posibilitatea să răspund, cu toate că suferinţa pe care mi-o pricinui vorba ei mă împiedica să mai dau vreo importanţă faptului că întrebările erau, cel puţin pentru moment, înlăturate. Am mers pe singurul drum ce-mi sta la dispoziţie: sarcasmul.

— Tu cu un locotenent! Pentru asta m-am căznit să te învăţ, să te fac nepreţuită printre camaradele tale, să poţi descifra ideile cele mai subtile?! Nu ţi-ar fi milă de tine însăţi? Un locotenent, care ar spune în loc de Racine, Racin!

(Aluzie la o întâmplare anterioară de care râseserăm cu chef amândoi.)

— Ce are a face! Nu va exista! Are bani, rude la Florenţa, unde merge în fiecare an, acolo mă voi educa pe cont propriu!

Deci avea răspuns la toate exclamările mele, planul fusese bine cugetat. Ca şi cum ar fi vrut să-mi arate că o hotărâre posibilă n-ar fi fost rezultatul unei uşurinţe, îmi reaminti:

— Ştii bine că am fost deseori decisă să mor şi că m-ai împiedicat. Ar fi fost şi acela un mijloc. Acum nu mi-a mai rămas decât aceasta.

— Şi cu cine?

— Cu X.

— Imbecilul acela?!

— Dar e aşa de bun!

Răspunsurile veneau formidabile, grave sau uşuratice, aşa de caracteristice pentru ea, că lupta era zadarnică. Lupţi atâta timp cât eşti cu inamicul pe acelaşi plan, dar nu când te afli pe planuri paralele. Învins, nu mi-am mai ascuns deprimarea; încercai mai bine să mi-o exploatez, s-o înduioşez şi s-o fac să renunţe la gândurile străine. Prevăzuse, şi pentru a nu face vreo imprudenţă, şi-a reluat mutismul şi faţa imobilă. Văzând că nu eram în stare să încălzesc spaţiul mic dintre noi, m-am alipit de dânsa, am încercat s-o mângâi întâi numai pe obraz, apoi mâna, ca din întâmplare, pătrundea tot mai adânc sub bluză. Mi-a simţit imediat intenţiile (cu toate că era aşa de obişnuită cu îmbrăţişările mele, că ar fi putut să nu observe îndată) şi a încercat să se desfacă. Atunci am riscat ultimul mijloc, neţinând seama de repulsia pe care o aveam pentru orice fel de brutalitate. I-am smucit hainele, i-am zvârlit ghetele şi ciorapii, în timp ce ea se înverşuna zadarnic să se apere, zbătându-se, încercând să bată şi să muşte, aruncând cuvintele cele mai dureroase pe care nu voiam să le aud:

— Te urăsc, brută! M-auzi? Te urăsc!

Am aruncat-o despuiată sub plapumă. Când m-am apropiat apoi, am găsit-o fără mişcare, rece, fără opunere, dar şi fără să se ofere ca altădată, indiferentă de ce se va întâmpla cu dânsa. Pricepând că împotrivirea ei nu putea să-i fie de folos, şi deci era inutil s-o mai continue, întrebuinţa un alt procedeu, care astfel avea să mă copleşească mai sigur. Dar contase prea puţin pe nevoi şi pe sânge: întâi doar câteva vagi tresăriri, apoi respiraţia tot mai apăsată şi mai inegală, şi la urmă zbuciumul complect. Ne-am regăsit abătuţi, stânjeniţi unul faţă de altul. Am spus ca să încep într-un fel:

— S-a făcut frig în odaie!

M-am dus să mai pun lemne pe foc, apoi am reîncălzit apa de ceai şi am reumplut paharul cu un capăt de pesmete rămas înăuntru, care, înmuindu-se, murdărea aspectul apei. I-am oferit din nou să bea şi m-a refuzat iarăşi. Când m-am apropiat, m-a întrebat cu aceeaşi voce aspră de mai înainte:

— De ce să nu iau pe locotenentul X?

Aşa a trecut toată noaptea ceea grozavă: cu succesive răciri şi, după câteva lemne, încălziri ale camerii, cu ceaiul de culoare murdară mereu repetat, cu îmbrăţişările noastre fierbinţi, şi apoi cu întrebările reci şi închizitoriale.

Dimineaţa îi pleca trenul de cu vreme. S-a îmbrăcat în grabă şi am fugit, ca să nu întârziem, până la gară, prin troiene, amuzându-ne fără să vrem de echilibrul pe care trebuia să-l ţinem pe gheaţă, mână în mână, dezmorţiţi de goană şi de vântul sănătos ce ne plesnea peste faţă şi ne înroşea pielea.

Din ce în ce ne-a revenit dispoziţia de altădată şi râsul fără constrângere; s-au îndepărtat gândurile neliniştitoare, iar la treapta trenului ne-am luat rămas bun, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat (doar fără melancolia despărţirilor). Chiar în momentul plecării, Irina mi-a zis:

— Să nu crezi nimic din tot ce ţi-am spus astă noapte. Totul n-a fost decât o stratagemă ca să te fac să mă iei tu!

Învinsesem, sau dezastrul meu era, în momentul acela, definitiv hotărât?

Mi-am simţit corpul şi mi-am zis apoi: sunt întreg, sănătos, şi orice s-ar fi întâmplat cu ceilalţi, eu n-am păţit nimic, şi orice tragedie aş avea, mă pot reface încă.

Slabă consolare şi scurtă...

În durerea mea, mi se pare că acum, pentru prima oară, s-a întâmplat ceva real în viaţa mea. Tot ce a fost timp de cinci ani — lacrimi, scene, veselie, conversaţii interminabile — erau numai la suprafaţă, fără nici o profunzime în suflet.

7 octombrie. Azi m-am frământat mai puţin. Am avut tăria — şi nu mă socoteam în stare de această tărie — să nu mă mai gândesc. Sau mai bine, să nu mai întorc în toate felurile frazele ei şi toate posibilităţile. Căci gândurile, printre rândurile cărţilor, printre replicile teatrului, se îndreptau

numai acolo. Am început poate să mă obişnuiesc sau mă fortifică siguranţa că săptămâna viitoare, de nu voi mai primi nici o explicaţie, mă voi întoarce. Din când în când, vag îmi dau seama ce frumos e Parisul în zilele de toamnă calde şi moi.

Ca să treacă timpul, merg la toate spectacolele şi mă gândesc cu groază la ziua de mâine, când n-o să fie nici un matineu. Orice ar fi, e vinovată. Orice ar crede despre mine, nu e frumos să plece, după ani de zile împreună, fără să-mi spuie un cuvânt. Nu e frumos să ia o hotărâre, oricât de generoasă ar fi, fără să mi-o trimită şi mie. Altminteri, gestul ei ar semăna — exterior — cu al oricărei femei care, părăsindu-şi amantul, fuge cu altul. Oricât de mult ar fi durut-o scrisoarea mea, nu trebuia să se răzbune, chiar dacă nu credea că aş putea suferi prea mult. Fără îndoială, a făcut multe sacrificii pentru mine timp de cinci ani. A făcut toate nebuniile, şi fără nici o siguranţă că va fi răsplătită la urmă. Poate că a şi profitat de pe urma prieteniei mele. A învăţat, a văzut, a auzit. Chiar de nu va fi simţind valoarea acestor lucruri, n-ar trebui să le uite. Serviciile reciproce nu se compensează şi deci nu pot fi şterse perfect fără ca să mai rămână cineva dator. Orice s-ar fi întâmplat, rămân cinci ani de amintiri comune care nu trebuie să aibă un sfârşit aşa de brutal sau aşa de indiferent. Oricare ar fi scuza Irinei, procedeul este rău. Prin bănuieli pe care mi le produce, încrederea se va înlătura pentru totdeauna din conştiinţa mea. Personalitatea ei e simplă şi nu merită poate atâtea întrebări. A fost îndrăgostită de mine, nu aşa de teribil însă ca să nu se amuze cu alţii în lipsa mea, să nu flecărească, să nu facă planuri în care nu aveam rol, să-mi asculte poveţele, să nu se gândească că nu va putea rămâne fată bătrână, cu frica vecinică de a o părăsi. Desigur, despărţirea de un om pe care te-ai obicinuit să-l iubeşti e grea, dar profitând de lipsa lui, de un timp mai lung când n-ai mai fost mereu cu el şi de puţină sforţare, când e şi în binele lui... Mijloacele nu mai importă.

Discut mijloacele când pe mine mă doare faptul în sine!

8 octombrie. Aseară puţin vin m-a făcut mai rezonabil. Mi-am zis cu toată convingerea: atâta pagubă! E cea mai bună ocazie să scap de ea, aşa cum aş fi vrut deseori. Ea mi-ar face numai încurcături: renunţări, clevetiri de ale publicului, greutatea de a mai continua sau de a mă ascunde. Şi chiar uneori plictiseală. Atâta pagubă! N-are nici bani, nici frumuseţe, inteligenţa ei este aşa de puţin personală că se mulţumeşte numai să-mi repete observaţiunile mele. E deseori comună şi găseşte plăcerea între cei comuni. Neîntreagă la minte, uită, se încurcă, greşeste, nu pricepe, cu toate că aprobă, n-are intuiţii...

Şi astăzi mă gândesc iar la ziua plecării, la un răspuns, la o veste, mă gândesc ce să fac ca să nu mă mai gândesc.

Ca să am impresia că nimic nu s-a întâmplat, să chibzuiesc ce dar îi voi duce la întoarcere...

În metropolitan o fată drăguţă se uita la mine. Mi-am zis: iată

scăparea! Să am numai curajul să încep vorba. Mi-ar răspunde. Ocupându-mă cu dânsa, voi uita pe cealaltă. Nu voi mai fi aşa de singur şi gândul întâlnirilor va face să-mi treacă timpul.

Fără curaj, n-am început vorba. Fata a deschis o carte, iar eu am lăsat-o să plece mai departe. N-am avut îndrăzneala... şi apoi la ce bun?... Imediat ce voi izbuti, ce rost voi mai avea? Am nevoie de dragoste adevărată, şi asta nu vine decât încet la ocazii mari, şi nu la ochiade fugare. Ce îi voi spune ei când Irinei îi făcusem educaţia intelectuală timp de cinci ani? Ce încredere aveam ca să încep munca mea de la început, când Irina, după atâtea lacrimi şi atâtea sacrificii, după atâta timp mai cu seamă, a ştiut să profite de primul moment de libertate după câteva luni de despărţire?

Zi mai calmă. Am ajuns uneori să-mi zic: ce puţin am suferit! Credeam că o să fie mai grav! Aşa de puţin am ţinut la ea? Şi mai cu seamă: sunt în stare să ţiu la cineva? Totuşi, mereu mintea mea face o imagine: Irina, lângă un om străin, care, cum nu-l cunosc, ia forme diferite. Irina dând explicaţii asupra nunţii, pregătindu-se, încercând rochii, făcând mici escapade în doi, sau mai mulţi, şi ei doi la o parte. El vorbindu-i, făcând socoteli, şi ea ascultându-l. Pe urmă, ziua nunţii, felicitări, lumină, şi Irina repezită prin odăi, privind, vorbind, şi încordată lăuntric. Căci, oricum, nu va putea să nu se gândească şi la mine. Apoi seara, rămaşi singuri, el isteţ, ea puţin nenorocită şi fără mişcare, el care o prinde în braţe, o strânge din ce în ce mai mult, îi spune c-o iartă de tot trecutul pe care-l bănuieşte. Ea rezistă uşor. Apoi se culcă încet, fără zgomot, în întuneric, scoţând lucrurile pe îndelete, iar el îşi repetă rugămintea, şi într-o seară, în sfârşit, ea va plânge, iar el o va strânge mereu. Şi cu o mişcare repede îşi va strecura mâna sub cămaşa ei. Fără gest, ea va primi dorinţa lui, apoi se va deprinde...

11 octombrie. Brusc, rana mi s-a redeschis. I-am scris iar o scrisoare, în care fac toate concesiile. Nu mai am rost, nu cunosc pe nimeni ca să-mi treacă timpul. Acum, pe o bancă în Bois, aştept să treacă ziua. De când mă ştiu am încercat să citesc în mine. Mi-am analizat durerile în mijlocul lor, şi acum, cu toate acestea, mă aflu în faţa mea ca în faţa unui străin. Nu ştiu cum sunt şi nu ştiu cât e de mare suferinţa mea. Cred uneori că n-o simt şi apoi mă cuprinde tot aşa de tare. Gândul la ea mă obsedează. Aceasta-i dragostea? Mai mult decât toate mă simt gelos. Aşa e dragostea? Sau gelozia este posibilă singură, fără dragoste?

De atâtea ori m-am gândit s-o termin cu ea, şi acum i-am scris să vie neapărat, că fac tot ce va spune. Şi dragostea ei? A plâns şi a vrut să se omoare. În orice caz, a fost convinsă că vrea să se omoare. De aş fi lăsat-o, ar fi avut curajul ultim în faţa armei grozave? A făcut sacrificii, dar acum a plecat, cu toate că nu eram acum mai rău decât atunci. M-a lăsat cu riscul de a mă nenoroci, fără o vorbă de părere de rău. Este o dovadă de curaj din partea ei sau un pretext de a termina fără zbucium?

Cinci ani am examinat-o. Credeam că-i cunosc toate resorturile sufleteşti, şi acum, după câteva săptămâni de despărţire, mă întreb de nu m-am înşelat cu desăvârşire. Tristă e experienţa pe care o fac. Am crezut că deoarece îmi dau seama de toate gesturile şi maniile unui personagiu, de tot ce are exterior, îl cunosc perfect; că deoarece plânge disperat, spunând vorbe tragice şi jurăminte, adevărul din adâncuri este acelaşi. Şi acum văd că natura umană e mai complicată. Forţa, oricât de sinceră, nu garantează şi durata sentimentelor. Nu putem fi siguri de ce e înăuntrul nostru. Cunosc o doamnă care, la moartea bărbatului ei, a încercat de mai multe ori să se omoare. Împiedicată mereu, la urmă s-a remăritat. Acum râde şi are copii mari. Ce suflet va fi având, sau care e evoluţia lui, pe care n-o pricep eu şi n-o fi pricepând-o nici ea? Ce ştim noi de vom muri, cine are să ne plângă şi cât o să fim plânşi? Sufletul omului... În faţa lui, aproape de noi, mic de încape într-un corp şubred, stăm ca în faţa infinitului.

Când vezi o mulţime — ca acum, de şcolari care se joacă într-un luminiş din Bois — aşa de la fel cu toţii, îţi dai seama ce ingenios şi paradoxal a fost acela care s-a gândit la personalitatea fiecărui individ în parte. Trebuie să fi suferit enorm şi şi-o fi simţit enorm existenţa. Şi-a ţipat-o, şi atunci a fost nevoit să lase şi pe alţii să şi-o ţipe. Rezultate altruiste pornesc dintr-un temperament frământat de el, în el.

Copiii ţipă, sar după o minge care alunecă repede în toate ungherele, sfărâmând frunzele galbene. Culcat într-un colţ, privesc şi scriu. Contemplu cu hârtia înainte, ca un pictor cu paleta. De ce în jurul meu nu se strânge lume? Care din ei ar fi în stare, din joacă, să mă privească şi să facă reflexia: uite unul care scrie uitându-se la noi...

Pe deasupra, mesteacănii îşi întind braţele, săltându-le graţioşi şi alţii ca nişte baletiste.

12 octombrie. Urmăresc firul durerii mele, şi cu toate că mă simt amărât, totuşi mă întreb dacă puţin nu am minţit plângând o iubită pierdută timp de atâtea pagini. Intensitatea durerii scade, oricare ar fi omul, aşa e firea. E insuportabil să te vaieţi întruna. Sau poate numai durerea se transformă? E mai puţin zgomotoasă, mai interioară? Nu cred. Desigur, pierderea unui copil roade continuu pe o mamă. Totuşi, de nu înnebuneşte în primele zile, cu timpul îşi va ocupa trei sferturi din zi cu alte gânduri.

Între dragostea de mamă şi dragostea de iubită este o prăpastie, nu numai ca formă, dar şi ca trăinicie. Obligaţiile, la mamă, au săpat într-atâta cămările sufleteşti şi de atâta vreme, încât o trădare este rară. Iubita nu s-a dat decât din capriciu sentimental, convinsă, de altfel, de adevărul dragostei. Este mai fără minte şi mai grăbită să se omoare decât o mamă. O spumă fierbinte în veşnică fierbere. Tinereţea, simţirile proaspete, curiozitatea o îmbie să încerce. Lanţurile cu care i-a plăcut la început să se lege i se par curând prea dure şi nu se mai simte datoare să le suporte, îşi va găsi cu uşurinţă o scuză. Şi va iubi iarăşi cu aceeaşi patimă, tremur, nervi, pândiri perverse, ameninţări. Şi la o vreme, îmbrăţişată prea strâns,

îşi va nega dragostea dintâi. Până când se va deprinde şi cu dragostea nouă, se va potoli, se va simţi prea încreţită la faţă ca să mai placă; săturată oarecum, nici nu va mai ţine aşa de mult să placă; în faţa copilului care creşte mereu frumos şi drept, se va transforma (transformarea prodigioasă ale cărei momente scapă cercetărilor) şi-şi va aţinti asupra lui privirea pentru prima dată constantă. De data aceasta nu va mai spune necontenit: „Te iubesc”, dar dragostea, cu mai puţine nuanţe poate, va fi mai rezistentă.

Am văzut *L’ami des femmes* a lui Dumas. Ce nerozie! Ca şi cum studiul asupra femeilor ar fi posibil. Ca şi cum ar avea — chiar în aceeaşi clasă socială — acelaşi resort. Ar trebui să le cunoşti pe toate, în cele mai variate exemplare. Şi eu n-am fost în stare, cu toată atenţia mea încordată, să cunosc una singură. Şi cu ce interes! Eu nu pot fi cinic. Cinismul denotă lenevie mintală. Că din rândurile mele se pot degaja, generalităţi rezonabile asupra mea şi asupra Irinei, se poate! Dar capriciile deconcertează şi pricinuiesc surprize. Şi noi nu suntem avizi decât de acele surprize. Atâta mişcare e în jocul lor nestatornic, încât bănuim în orice femeie nouă o excepţie. În faţa lacrimilor ei grozave ne înduioşăm şi credem, noi, cei care nu putem plânge decât anevoie. Iar mai târziu deziluziile ne încovoaie. Cât timp, cum? Nu ştim nimic. Aştept să văd. Căci eu însumi mă surprind zilnic sub forme care mă miră.

Vor mai veni două dureri teribile. Vestea în sfârşit: se mărită în ziua de... Şi apoi ziua aceea... Şi apoi noaptea aceea... Şi apoi: s-a măritat! Şi mai târziu: un copil!

Copilul, idealul femeii care vrea să înceapă o viaţă nouă. Scuza ei faţă de alţii şi faţă de ea, ca să primească pretenţiile noului-venit.

Noaptea am căutat o femeie străină, am întunecat odaia şi mi-am aţintit gândul la Irina, ca să-mi substitui vizitatoarea! Eu, care o preţuiam aşa de puţin odinioară!

14 octombrie. Cu capul greu. Simt o picătură de apă care curge din susul capului înăuntru, mereu, monoton, cu acelaşi debit şi zgomot.

Dragoste sau orgoliu? Ce-mi pasă?! Mă doare... Orice reflecţie asupra vreunei persoane o îndrept spre Irina şi mă întreb de era aşa. Încerc mereu s-o cunosc. Ieri am auzit: „e neînsemnată!” (vorbindu-se de altcineva). Şi mă întreb dacă era neînsemnată. Mă gândesc la toate împrejurările, la tot ce spunea, la felul cum pricepea. Cu toate că mă înţelegea perfect, totuşi îmi dau seama că n-am fost niciodată surprins de vreo judecată dreaptă de a ei. Nu se interesa de chestiunile intelectuale decât ascultându-mă. Singură de o lăsam, vorbea de familie, de prieteni, de fapte cotidiene. Dar vorbea vioi. Mereu îi sclipeau ochii. Acum se zbat în mine toate micile observaţiuni dureroase care le făceam odinioară. Am priceput totdeauna că o făceam să meargă pe o cale care nu-i aparţinea. Se rătăcea imediat ce nu-mi simţea mâna alături. Era neînsemnată.

Dar eu, care mi-am pierdut cinci ani cu dânsa, care am ascultat-o tot

timpul vorbei, care n-am putut gândi un rând fără să nu i-l spun, fără să nu-i cer părerea, mereu aprobatoare, cum sunt?

O dată, pentru prima oară, după lectura unui roman al lui Mauriac, care nu-mi plăcuse, spusese: „Nu e chiar aşa de rău cum spui!" Nu era o reflexie nouă, ci o concesie faţă de o părere străină de mine. La argumentele mele asupra romanului, de altfel, nu a adus nici o împotrivire şi nici o interpretare nouă.

Cu toate că-i dădusem planul lecturilor, în una din ultimele scrisori, vestise: *"Pentru variaţie am început o carte de istorie interesantă"*. În momentul acela mi-am presimţit toate nenorocirile. Am bănuit prezenţa unui nou-venit.

Sper uneori că totul e o glumă ca să mă facă să mă pronunţ, ca să-şi rişte la întâmplare dragostea. Nebună speranţă. Nu se încearcă un aşa joc la o aşa distanţă. Deci ultima mea speranţă e o situaţie în care m-aş simţi ridicol! Eu, care îmi băteam joc de bărbaţii care făceau concesii femeilor! Până unde merge umilinţa mândriei mele! Sunt totuşi lucruri pe care nu le-aş face... Poate... De-aş şti că iubeşte pe altul sau se amuză cu altul, n-aş chema-o. Totuşi... m-aş duce la dânsa, aş lăcrima, aş spune vorbe tainice cu planul vag de a o redeştepta şi a o întoarce. Ştiu eu de tot ce aş fi în stare?

În armonia perfectă, o mică surpriză, imperceptibilă, care se întinde încet şi fără să bagi de seamă, a cuprins şi stricat totul.

În firea Irinei, într-o zi, am descoperit o mică undă neliniştitoare. „Nu e bine de rămas nemăritată toată viaţa!" Vorbea în general. Altădată a vorbit chiar de dânsa. Apoi s-a întrebat tare ce-ar putea face ca să mă uite. Iar altădată mi-a spus planuri matrimoniale: „Va fi mai bine pentru amândoi!" Şi gândul pătrundea şi mai mult când, îndepărtaţi, se deprindea fără mine. Dar când mă întorceam se da toată, uita planurile infidele.

Dinard (după mai multă vreme).

Cum starea mea devenise intolerabilă, am sacrificat orice mândrie personală şi am trimes o scrisoare umilă, disperată, implorătoare.

Renunţasem la rolul meu dominator, pe care-l ţinusem, fără şovăire, atâţia ani. Mi-aduc aminte că nici chiar în momentul când scriam nu eram complect lipsit de luciditate. Plângeam şi am lăsat anume lacrimile să cadă pe scrisoare. Cum am terminat hârtia şi-mi venise o idee impresionantă, am adăugat-o pe un petec de hârtie rupt la întâmplare de la marginea unui ziar, şi am făcut reflexia, cu satisfacţie, că această hârtiuţă ar putea să convingă şi mai mult de dezordinea nervilor mei şi să provoace mila. Am scris atunci rău, murdar şi nu fără conştiinţă.

Cum toate scrisorile mele rămaseră fără răspuns, ca şi cum le-aş fi adresat unui inexistent, am trimis scrisoarea aceasta unui amic sigur, ca să-i fie transmisă imediat în mână.

Şi într-adevăr, de data aceasta izbutisem: după cinci zile, o telegramă: *"Attends lettres, baisers"*. Nervii mei se destinseră într-o clipă,

cum ai desface corzile unei viori, am căzut pe pat şi am adormit profund 24 de ore în şir. Dar scrisoarea pe care am primit-o după alte trei zile nu era aşa de liniştitoare cum sperasem şi nu mă convingea că „totul nu fusese decât o mică glumă răutăcioasă". Scrisoare ambiguă, care dădea loc la interpretări şi care mă făcu şi mai chinuit decât fusesem. Iată pagina primă, singura care mi-a mai rămas printre hârtiile mele:

"Dragul meu Sandu, disperarea ta m-a făcut nenorocită, dar în acelaşi timp m-a şi bucurat: aveam dovada că te mai gândeşti la mine. Şi eu, care credeam că s-a terminat cu viaţa mea! Hotărârea deznădăjduită pe care o luasem, împinsă mai ales de cei de primprejur, trebuia să puie capăt durerilor mele. Aveam, în sfârşit, prilejul să mă duc la Sinaia, unde am fost fericită şi unde îmi lăsasem viaţa toată, şi apoi, de pe vârful unei stânci unde ne îmbrăţişasem odinioară, s-ar fi terminat totul. Tu însă, dragul meu, mă îndemni la viaţă. Dar mă vei primi din casa altuia? Scrie-mi tot ce crezi (pe adresa prietenei mele Loulou) şi voi face precum vrei. Aici va fi ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic cu mine, şi de îndată ce fac rost de bani, de vrei, voi veni la tine, sclavă umilă..."

Mai întâi, scrisoarea citită de un indiferent, cu un accent abia liric, poate produce efecte comice. Însă nu valoarea ei estetică mă interesează, ci adevărurile ce le-ar putea conţine.

Desigur, o reală părere de rău. Altfel nu mi-ar fi scris; dar „cei dimprejur" n-o putuseră sili la nimic, pe ea, fată de 22 de ani, totdeauna de capul ei. Apoi, ca să meargă la Sinaia, unde să se omoare (căci acesta era înţelesul aluziilor ei) nu era nevoie să se mărite. Însă nu trebuie să credem neapărat că ar fi din partea ei nişte minciuni ridicole şi că eram netot că le mai iau în consideraţie.

Ideile îi erau aşa de vagi, lipsa de logică aşa de complectă, gândul faptului ascuns şi urât o tulburase în acelaşi timp, prezumţia în superioritatea ei intelectuală, cu care o deprinsesem, îi sugera ideea că e o „sacrificată", încât era în stare de fapte pozitive, dar într-o atmosferă de tendinţe neprecise. Scrisoarea mai arată că, măcar în parte, şi lipsa banilor o hotărâse la pasul acesta. Banii, mai ales la urmă, nu-i ajungeau niciodată. Un lucru însă nu ştiam exact: se măritase sau numai era aproape? Ridicolul „pe adresa lui Loulou" nu înseamnă neapărat ceva pozitiv. Spusese poate familiei ei că a rupt relaţiile „amicale" cu mine şi se jena să se dezmintă. Ceea ce mă făcea să cred că faptul nu se îndeplinise este că prea trecuse puţin timp. E drept, îmi spusese că un oarecare caraghios Marcu (originar din Sinaia) îi făcuse propuneri matrimoniale, dar ea îmi povestise faptul ca pe-o cerere ridicolă, şi eu nici nu ştiam dacă nu e numai o glumă de a Irinei. În orice caz, avea o reală părere de rău pentru necazul meu, ceea ce în limbajul obişnuit s-ar putea traduce prin „avea inimă bună".

Sau poate totul nu era decât un plan, ca să mă facă pe mine, în sfârşit, s-o accept oficial? Ceea ce iarăşi era posibil.

I-am scris (pe adresa lui Loulou!) toate aceste observaţii ale mele,

juste. După o zi, m-am simţit incapabil ca să aştept răspunsul cel puţin 8 zile, şi într-o clipă m-am hotărât să mă întorc în ţară. Cum n-aveam bani de drum imediat, m-am dus să cer prietenilor, eu care nu cerusem niciodată. Am fost refuzat politicos. Atunci am căutat Muntele de pietate, cu paltonul de iarnă subţioară. Mi-era ruşine să întreb sergenţii unde se află. După câteva ceasuri de ezitare, l-am găsit aproape vecin de hotelul meu. Am făcut coadă. Mai erau femei, numai femei, una cu linguriţe de argint, alta cu haine, alta cu lenjuri. Ce umilinţă! Cum aş putea să iert eu vreodată Irinei aceasta, chiar dacă ea nu era de vină! Ce monstru mă pregăteam să fiu la întoarcere! După vizele pe la legaţii, care, toate, erau în momentul de a se închide, m-am dus la prefectura poliţiei să-mi puie viza franceză. Acolo mi s-a spus: *“A demain!”* M-am plâns la ghişeu, m-am zbătut şi am spus o minciună: *“Mon pure est mort!”* Mi-era scârbă de minciuna mea. Eram aşa de deprimat, că m-au crezut, dar nu erau de vină, nu era şeful care trebuia să iscălească. În orice caz, să aştept... Am aşteptat două ore, învârtindu-mă năuc împrejurul unei bănci rotunde din mijlocul sălii. Pe la ghişeuri, funcţionarele îşi şopteau între ele arătându-mă şi invitându-mă milos să stau. Mă aşezam pentru o clipă ca s-o pornesc iar. Şi şeful, acel personagiu misterios care nu venea şi pe care îl speram de câte ori se deschidea vreo uşă! O cucoană, şi ea cu necazuri, s-a dus să intervină pentru mine, ca să mi se dea drumul mai iute. Am lăsat-o şi am suportat ruşinea ca să se îngrijească străinii de mine!

Apoi a sunat clopotul de ieşire. Pe rând plecau funcţionarii. A venit atunci şi şeful de la conferinţa pe care o avusese la etajul superior. M-am dus la el: *“A demain!”* I-am spus tremurând tot: *“Je dois partir ce soir! C’est mon pure qui est mort!” “Et qu’est ce que cela me fait?”*

Primisem răsplata minciunii mele scârboase. Faţă în faţă, se aflau două excremente ale umanităţii!

S-a intervenit şi am căpătat paşaportul în câteva minute. Cu o jumătate de oră înainte de plecarea trenului eram la gară. M-am urcat în clasa treia, ca să-mi ajungă banii, şi m-am plasat între doi negustori de zarzavat. Curând am fost lăsat singur. Cum să descriu cele trei zile interminabile, învârtindu-mă în compartimentul meu ca un lup într-o cuşcă! Mă uitam la fiecare zece minute la ceasul meu de la mână. Mă clătinam la cea mai mică întârziere. Vecinii mă priveau curioşi. Elveţia, Austria, Ungaria, România... Întârzierile fatale din România, după ce venisem exact. Semnalele întreite de plecare de prin toate staţiile mici din Ardeal, până ce trenul să se pună în mişcare greoi. Ce mizerie!

Am sosit la miezul nopţii. Am luat un automobil şi m-am dus la prietena mea Gina. Am găsit casa întunecată şi am sunat lung, de mai multe ori, până s-au aprins luminile. A apărut servitoarea somnoroasă, şi când i-am spus că vreau să vorbesc cu domnişoara, m-a crezut nebun. A trebuit s-o conving. Mă temeam să nu se scoale părinţii Ginei, pe care-i cunoşteam destul de puţin, dar am avut noroc. În sfârşit, a apărut la o

fereastră la etaj Gina, ţinându-şi o jachetă peste cămaşă. S-a uitat buimăcită la mine. I-am ţipat:

— Ce s-a întâmplat cu Irina?

— Păi s-a măritat cu Marcu. Sunt la Sinaia.

Am mai avut tăria să întreb:

— Şi s-a putut să nu-mi scrii nimic din vreme măcar tu?

— Credeam că nu te interesează!

M-am retras câţiva metri în noapte. Am mai auzit de câteva ori:

— Dar ce e cu tine, Sandule? Te-ai dus?

Apoi o fereastră s-a închis.

Eram sfărâmat, şi totuşi mintea lucidă continua reflexiile asupra mea. Nu credea că mă interesează... Vrasăzică, nu-i făcusem impresia — nici ei, care trăise mai mult în preajma noastră — că Irina m-ar fi interesat câtuşi de puţin, atât fusesem de discret, atât părusem de indiferent şi atât părusem de surâzător faţă de toate fetele. Şi o idee nouă îmi fulgeră: cum să nu aibă dreptate, când eu însumi, cu o lună mai înainte, n-aş fi crezut că mă interesează! Când apropiam cele două imagini ale mele de la o distanţă aşa de scurtă, nu mai pricepeam nimic. Şi atunci mă întrebai şovăind: oare sunt normal?

Prăpastia din faţa mea era deci mult mai adâncă decât crezusem.

A doua zi, la 5 dimineaţa, soră-mea Vana pleca la Sinaia. În cinci minute îi spusesem tot ceea ce-i tăcusem ani de zile, şi în alte cinci minute Vana hotărâse ce are de făcut. Am aşteptat două zile, făcând kilometri în jurul curţii noastre. Când ştiam că Vana trebuie să se întoarcă, i-am ieşit înainte cu trenul, la o staţie intermediară. Cum m-a văzut, dintr-un colţ al vagonului, nedormit şi galben, Vana mi-a făcut semn: „N-ai nici o grijă”. Şi fără să mai aştept detalii, brusc liniştit, salutai o cunoştinţă din vagon, o domnişoară minunată de graţie şi căreia îi făcusem curte odinioară. Până la Bucureşti ne-am întrecut în glume, în complimente, în aluzii sentimentale, în înţelegeri subtile şi complice, iar eu păream (mi s-a spus mai pe urmă) extrem de nervos, dar extrem de fericit de succesul meu. Biata Vana nu ştia ce să mai creadă...

Abia a doua zi Vana mi-a dat desluşirile (căci am adormit acasă imediat).

— De la hotel i-am trimes o carte de vizită. A venit imediat singură. A venit la mine şi m-a sărutat. (Nu se cunoşteau decât din vedere.) E foarte dulce şi prietenoasă. Părea un puişor de găină plouat. Prima întrebare i-a fost: „Unde e Sandu?” Nu pricepea cum erai întors şi n-ai venit s-o vezi. Parcă nu-şi da seama de tot ce i se întâmplase şi de obligaţiile ei noi. Mi s-a plâns că îi e urât printre străini şi că se preface bolnavă ca să fie lăsată în pace, că toată lumea o întreabă ce are şi că asta o enervează peste măsură. Când a auzit că trebuie să reiau trenul seara, a exclamat: „Eu plec cu mata!”. Mi-a repetat de mai multe ori fraza asta, cu toate că-i explicam de ce nu se poate. Era deznădăjduită când a trebuit s-o las. Peste o zi va găsi

un pretext, va veni la Bucureşti, va vorbi cu tine şi veţi vedea ce e de făcut.

Peste două zile tocmai când mă nelinişteam din nou neavând nici o veste, primii câteva rânduri scrise pe o foiţă de şocolată (fusese pusă în mijlocul altei scrisori adresate lui Loulou; era o precauţie ca să nu se observe nimic, deci acum era mai prevăzătoare decât se arătase în conversaţie cu Vana. Poate că Marcu bănuise ceva şi pusese unele întrebări.)

N-am putut să nu fac reflexia că hârtia de şocolată îi rămăsese de la nuntă.

Iată rândurile:

"N-am venit căci acum sunt bolnavă cu adevărat. Te rog mult aşteaptă cu răbdare. Eu voi veni imediat ce voi putea. Nu mă gândesc decât la asta."

După alte două zile, cum nu mai ştiam nimic, ca să treacă timpul mai uşor, m-am hotărât să fac o mică excursie la mare. M-a căutat în lipsă. Mă gândesc ce o fi crezut ea de plimbarea mea tocmai atunci? În orice caz, dacă rolurile erau inverse, ce concluzii complicate aş fi tras eu! Dar mie mi se părea firesc şi nu ştiam de ce Vana mă privea mirată. I-am trimes veste să vie pe la mine şi spre seară a sosit. Şi acum, dacă aş putea povesti scena exactă dintre noi, dacă mi-aş mai aduce aminte de tot ce constatasem atunci, în timp ce conversaţia evolua! Căci luam parte la scenă şi în acelaşi timp observam, eram în acelaşi timp, după obiceiul meu, actor şi public, actor cuprins de pasiunea rolului, şi public, prodigios de curios să audă toate vorbele, să vadă toate personagiile şi chiar decorul. Aş vrea să transcriu cu fidelitate tot ce gândeam atunci, cu toate că acum, când sunt calm, nu mai sunt absolut convins de perfecţia supoziţiilor mele de atunci. Să refac clipele acelea, chiar dacă ar trebui să le neg mai apoi în tot ceea ce au ele interior.

Bineînţeles, am uitat multe lucruri, aşa că nu voi transcrie decât câteva momente care nu se leagă imediat, dar care, în general, formează o atmosferă.

Mai întâi mi-am preparat intrarea. Când mă va vedea pe neaşteptate, orice izbucnire de a ei va fi mai sinceră. Contam pe surprindere. Am spus servitoarei, care trebuia s-o introducă în cameră, să-i spuie că nu voi veni decât mai târziu, cu toate că eram acolo de mai-nainte.

Cum se făcuse noapte şi lumina nu era aprinsă, nu m-ar fi văzut imediat. M-a găsit însă de îndată ce a intrat şi n-a avut nici o tresărire. Efectul meu fusese ratat. Am sărutat-o ca pe o străină şi nu ştiam ce să ne spunem. O simţeam transformată. Cum prevăzusem altfel întâlnirea noastră, rămăsei deconcertat şi-mi simţii capul vâjâind. Totuşi, făceam reflexia cu oarecare dispreţ: „I-a făcut un palton nou, ridicol. Dar pălăria o cunosc."

Voii să-mi spun gândul ca un început al pedepselor ce trebuiau să vină, dar atenţia îmi fu atrasă de altceva. Începu să-şi scoată mănuşile cu

febrilitate, şi ştiam precis că şi le scoate ca să-mi arate că nu are verighetă. (O pusese probabil cu cinci minute înainte în poşeta de alături.) Atenţia asta faţă de mine, arătată cu aşa de puţină discreţie, adusă ca un plocon, mi se părea stângace şi stupidă, totuşi, m-am crezut dator să-i mulţumesc cu efuzie. Mi-a primit mulţumirile fără tresărirea pe care ţi-o pricinuieşte trecerea de la un gând la altul, probă că interpretasem bine gestul ei. La primele mele întrebări, a aprobat cu totul observaţiile mele făcute în marginea scrisorii ei trimise la Paris. „Ai dreptate, nu putea să mă oblige nimeni să fac pasul acesta, dar trebuia să fac ceva cu mine. Acum e prea târziu.” Repeta vorbele aspru, fără modulaţii, că pe o lecţie pe care şi-o învăţase, din vreme. Am certat-o, i-am adus aminte de trecut, dar ea repeta tot cu aceeaşi voce răstită: „Acum, nu, dar poate mai târziu!”

Nu recunoşteam aluatul moale căruia îi putusem da orice formă. Mai ales nu semăna deloc cu aceea pe care mi-o descrisese Vana. Se întâmplase ceva între timp, poate câteva argumente venite bine. Care, niciodată nu voi şti...

Şi atunci am ţipat în ajutor, ca cineva în faţa unui pericol. A sosit biata Vana, care veghea prin apropiere.

— Vana, nu vrea să rămână cu mine!

Ţipătul meu sună strident, şi Vana nu pricepea transformarea Irinei.

Am început să plâng nenorocit într-un colţ al camerei. Ştiu însă că şi în clipele acele groaznice îmi dam seama de mine şi de ceilalţi. Era perversitate. De altfel, luciditatea în astfel de clipe poartă numele de perversitate. Dar nu-mi caut scuze, vreau să mă cunosc întreg. Ştiu că gândeam atunci, în acelaşi timp, că aş fi putut să-mi reţin firea de aş fi voit, dar mă lăsam în voia nervilor ca să impresionez. Ştiu apoi că de nu-mi alesesem locul unde căzusem istovit, mi-am dat seama imediat că aşa, la o parte, singur, păream şi mai de plâns. Vocea mea dezolată, tot pentru efect s-a adresat Vanei, peste capul Irinei: „ O să mă omor!” Mulţi spun la necaz vorba asta ce nu angajează la nimic, nimeni nu are timpul însă, în momentul acela, să se întrebe de e adevărată. Eu am reflectat limpede: „Asta, desigur, n-o voi face-o!” Căci eram mereu dublu. Şi nu numai atât. În acelaşi timp aveam remuşcări pentru această examinare continuă, care făcea ca emoţiile mele rele să fie oarecum falsificate. Nu-mi dam seama cum toate acestea puteau exista în mine deodată, dar împletitura lor era aşa de strânsă, că păreau suprapuse. Întocmai ca la o orchestră unde viorile trebuiesc să fie acompaniate de fagoţi şi de contrabaşi.

Izbutisem. A venit nebună la mine, plângând în hohote, caldă, mângâindu-mă, îmbărbătându-mă, fără nici o jenă faţă de Vana. De altfel, Vana părăsi discret şi tragic camera.

— Nu fi supărat, căci stau cu tine! Mă auzi tu? Stau cu tine! Orice s-ar întâmpla, stau cu tine! Doar tu eşti toată dragostea mea!

Până a plecat, a rămas aşa. Am uitat ce-am mai vorbit. Mi-au rămas doar câteva cuvinte de ale ei şi gândurile mele cu care le întovărăşisem.

Astfel, a izbucnit deodată disperată: „Ştii, n-am mai citit nimic interesant cu nimeni.” Fusese mândră de lecţiile ce i le dasem şi acum se găsea sacrificată că trebuise să renunţe la ele. (Mă refer la părerea generală pe care şi-o făcuse, graţie mie, asupra ocupaţiilor intelectuale. În practică zăbovea pe cât putea la treburi mărunte şi n-avea curajul să se apuce singură de ceva serios.) Am întrebat-o şovăind:

— Ai fost a lui?

— Nu, m-am prefăcut bolnavă. Acasă ceilalţi îi făceau aluzii, şi el, săracul, n-a spus nimic!...

Îmi închipuiam scena, regăseam conversaţiile „strada Dudeşti” pentru care aveam repulsie. Acel „săracul”, spus nu ironic, ci o reală compătimire, mi-arătă ca Irina începuse să-şi examineze noul partener.

— Şi cum te-ai măritat cu el aşa? Ai făcut ceva?

Mi-a dat un răspuns artificial şi grăbit:

— Nu, n-am făcut nimic! N-am vrut să ştiu de nimic!

Nu ştiu de era adevărat. În orice caz, tonul ei demonstra că o preocupase gândul acesta. Ce departe eram, aşadar, de muntele de la Sinaia de pe care trebuia să se arunce în spaţiu!

Apoi, nenorocită:

— Dar în afară de aceasta, toată sunt murdară! Cum mă mai primeşti tu când toată sunt murdară!

— Cum ai putut să-ţi dai gura lui?

— Nu, asta nu, tu ştii că mie nu-mi place asta! (Aluzie la buza ei inferioară, care sângera imediat.)

De ce spunea asta? Voia, cu toate îmbrăţişările nebune ce-mi veneau acum, totuşi să mă hotărască s-o las? Sau clocoteau remuşcările şi voia să ispăşească?

— Şi cum ai putut tu la primărie spune „da”?

— Nu, eram pe altă lume, n-am spus nimic!

Iarăşi da impresia, pe care o dase de multe ori odinioară, că jucase rolul într-un anumit fel, ca să se vorbească de dânsa. S-ar fi spus cu maliţie şi curiozitate: „Se mai gândeşte la celalt” şi, în acelaşi timp, prin astfel de mici ezitări, îşi uşura conştiinţa.

— Şi la biserică. Irina! (Adică cu lămâiţă, cu flori şi bomboane.)

— Dacă ei au vrut!

În fine, era răspunsul ce o cuprindea întreagă! Aşa cred că era. Incapabilă să reziste unei rugăminţi din partea altora. În voia tuturor, întocmai cutiei de bomboane cu floricele albe pe care o arunc în mare. Şi apoi adăugă, ca şi cum ar fi simţit că e nevoie de o reparaţie faţă de mine.

— Dar a fost foarte simplu totul!

În credinţa că fraza asta m-ar fi putut consola, nu se demonstrează toată uşurinţa ei? De altfel, în practică, cu resursele ei, nici n-ar fi putut face ceva complicat. Totuşi, cu toate aceste gânduri, mă liniştisem. Nu mi se mai părea că prezenţa Irinei mi-e absolut indispensabilă, cel puţin

deocamdată. Se făcuse de mult noapte şi voiam să se ducă la dânsa. Avea a doua zi să-şi spuie voinţa ei de a se despărţi. Dar din nou, desperată, mă ruga:

— Nu mă lăsa acolo! Ia-mă cu tine!

Şi în tonul ei nu era părerea de rău de a mă părăsi, pentru oricât de puţin timp, ci frica de a nu putea suporta discuţiile care o aşteptau. De-aş fi vrut atunci, aş fi putut face orice cu dânsa. Dar redevenisem acelaşi pe care-l cunoscuse ea odinioară, nesigur de sentimentele mele, ezitând, voind să amân orice hotărâre definitivă. Încet, am coborât-o în stradă. Acolo i-am surprins o privire dosnică, parcă frica să n-o vadă cineva. Încă de câteva ori: „Nu mă lăsa!" Apoi a oprit un automobil.

— Acum cu automobilul!

Şi iarăşi un răspuns din acele care-i caracterizau toate slăbiciunile:

— Nu-i nimic. Acum el plăteşte!

...Sufleţel moale! Ca nisipul dimprejur, cu care mă joc în voie ca să-mi mângâi mâna. Dar cu toată observaţia mea, aveam o satisfacţie imensă. Irina făcuse caricatura întregii ei afecţii pentru acel Marcu. N-aveam să-l invidiez niciodată, chiar dacă, sărmanul, ar fi ignorat rolul pe care fusese silit să-l joace sau ar fi avut mai puţină perspicacitate ca mine, sau ar fi interpretat cu bunăvoinţă mici gesturi de ale Irinei neconvenabile pentru el, s-ar fi consolat filozofic zicând că aşa e lumea şi s-ar fi agăţat pentru mulţumirea lui proprie de mici gentileţe în care Irina ar fi fost sincer duioasă, dezinteresată, îndatoritoare sau gravă.

La fel cu acel care, fericit de marea cu imensele ei bogăţii de culoare şi de sunete, şi-ar lungi trupul trândav pe nisip, după care l-ar netezi şi ar îndepărta toate ierburile ude sau scoicile prea tari. Căci pe ce şi-ar clădi Marcu construcţia fidelităţii Irinei când ea a avut atâta uşurinţă faţă de mine, care-i fusesem o dragoste, şi nu un expedient? Şi ce fel de viaţă e aceea fără de nici o încredere? Ne-am despărţit stângaci. Mi-a aruncat Irina o ultimă privire piezişă şi eu mi-am fluturat mâna, încetişor. Apoi a dispărut în noapte. A doua zi eram la Gina. Fiinţă încântătoare, dar lipsită complect de judecată precisă (dar avea să arate mai târziu, în dragoste, o voinţă uimitoare).

— Am fost la biserică. Părea cam zăpăcită. Cum m-a văzut, a lăsat pe toţi şi a venit la mine. Nu voia să mă părăsească. Nu ştiau ceilalţi cum s-o întoarcă.

Desigur, faptele nu se petrecuseră fără oarecare tulburări nervoase pentru Irina. Va fi crezut şi ea că face gestul imolării. Apoi Gina, prietena noastră comună, nu-i aducea o ultimă imagine a mea?

În ziua aceea, trimisă de mine, Gina s-a dus s-o vadă. I s-a povestit imediat unul din gesturile Irinei. Unul din ei critica o vorbă de a mea, într-adevăr urâtă, dar Irina mi-a luat apărarea. „E doar aşa de copil în-că!" Şi de aici concluzia. „Tot se mai gândeşte la el?" Rămase singure, Irina i-a povestit multe, despre dragostea noastră, despre gelozia ei.

Vorbea duios şi şoptit, ca de un mort căruia i-ai încerca pentru ultima dată portretul fizic şi moral, în timp ce carnea i s-ar face, cu fiecare clipă, mai galbenă şi mai tare.

Cum nu mai ştiam nimic, am trimes-o pe Gina după veşti.

Şi atunci Gina a asistat la o scenă de un comic monstru şi, desigur, păcat că n-am văzut-o ca s-o descriu. Cred că era aşa de interesant, încât aş fi uitat că mă priveşte personal şi m-aş fi amuzat ca la teatru. Irina în mijloc şi toţi ceilalţi pe de lături. Secretul plesnise. Marcu întreba buimac: „S-a putut să ai un aşa mare secret sufletesc şi eu să nu ştiu nimic?" Ceilalţi ţipau pe diferite tonuri: „Rămâi aici!" Gina întreba: „Ce faci, vii cu mine?" Şi Irina se zbătea: „Ce să fac?" Scena a durat, se pare, mai multe ore. La urmă a rămas cu ei, după cum cu două zile înainte, la imprecaţiile mele, rămânea cu mine. Depindea deci de moment. E greu de ştiut dacă în toate întâmplările ei avea şi ea vreo hotărâre personală. Fiinţă uşuratecă şi iresponsabilă. După o zi, înainte de a pleca la Sinaia, a trecut pe la Gina. Remuşcările o frământau. Mi-a trimes veste ca „se va gândi toată viaţa ei frumos la mine" şi că „mă roagă să nu fac nici o prostie" (să nu mă omor poate). Oamenii rămân greoi sau uşurateci orice s-ar întâmpla cu ei. Căci ce rost aveau vorbele ultime? Trebuiau să mă consoleze! Ca şi cum ea nu m-ar fi învăţat că vorbele, cu toată siguranţa tonului, cu toate lacrimile şi promisiunile, n-au decât o valoare momentană.

Asta era într-o vineri. Duminica plecam la Paris. Şi când Vana m-a rugat să mai întârzii ca să mă întremez:

— Imposibil, zisei, vreau să asist la deschiderea Salonului de toamnă!

Şi nu minţeam pe de-a-ntregul.

Porspoder, în Bretania, la ocean.

Ce va mai fi? Şi acum să-mi continui romanul? Sau să-mi încep altul? Încă unele momente de durere ascuţită? Şi altele de indiferenţă totală, când te îndoieşti că a existat ceva? Şi alteori numai reverii poetice în preajmă?... Gânduri care apar şi dispar sau numai se întrevăd, ca un înotător pe valuri... Folosind, ca şi înotătorul, doar ca un detaliu de curiozitate şi de variaţie în decorul multiplu...

Căci, sub soarele voalat, marea s-a unit perfect cu cerul. Şi în faţa imensităţii auguste, bietele mele gânduri sunt minuscule şi nepotrivite.

Totuşi, aventura mea va fi legată de mine, orice s-ar întâmpla. Mi-a luat o serie de prejudecăţi şi mi-a dat altele. O voi uita-o deseori, dar şi în momentele de uitare voi privi lumea altfel, numai din pricina ei. Lângă mine, pe nisip, s-a întins Collette. Colette e fragilă şi vaporoasă, piciorul ei mititel abia atinge pământul, vorba ei sună ca cristalul lovit încetişor cu un cuţitaş de argint. A ieşit abia din mare, apa scânteie pe dânsa şi pare o naiadă obosită. Respiră uşurel, ca şi cum s-ar prelinge pe corpul ei o adiere, şi sânii mititei îi tremură ca două frunze gemene. Cu braţele pe solduri, pare un vas grecesc în care sunt închise mirodenii. Acum, când se

încolăţăceşte în jurul trupului meu, e o iederă, pe care a plouat.

Ne cunoşteam de mult, dar n-o găseam de nici o însemnătate. Mă preocupau alte gânduri. Şi-a trimis un an de zile, de peste drum de mine, sclipirile ochilor, ca doi pescăruşi, în zadar. Şi o dată, când am văzut-o în plin soare, am fost uimit de apariţia ei minunată. Am chemat-o şi a venit umilă, despuiată de orice pretenţie personală, fără nici un gând ascuns. O port acum pretutindeni cu mine şi pun în ea sau iau din ea, ca dintr-o casetă, toate gusturile mele. Viaţa dintre noi i se pare un miragiu, cea mai mică despărţire un chin. Ştie tot ce-mi place şi ce-mi displace şi mă păzeşte fără odihnă să nu mi se întâmple ceva. Lângă mine, pe nisip, e amorţită de oboseală. Totuşi, de câte ori îmi fuge mâna în lungul corpului ei, îi tremură carnea. Şi ochii ei enormi, negri cu străluciri albăstrii, mă privesc necontenit. E în stare să adoarmă cu ei deschişi, numai să mă vadă. Dar eu n-am linişte. Aplecat deasupra lor, mi se pare că au adâncuri aşa de vaste, ignorate de noi amândoi, că mă cutremur. Asemenea călătorului care, pe vaporul cel mai sigur, se cutremură în faţa valurilor veşnic reîncepute.

Stau singur în seară, insulele s-au subţiat, au devenit transparente, au plutit pe valuri şi apoi au dispărut. Numai cerul şi apa, alburii şi ondulate, formând împreună o imensă scoică deschisă. Un om mărunt vine la mine şi aud nisipul scârţâind sub pasul lui. E factorul, care mă cunoaşte, îmi lasă o scrisoare, apoi pleacă după ce-mi aruncă amical:

— *Toujours pensif, mon petit? 3a ne sert a rien!*

Rup anvelopa în bucăţele mici, pe care le arunc una câte una, de câte ori un val se subţiază până la mine. Apoi citesc cu greu din pricina nopţii. E de la Gina.

“Ştii, dragul meu prieten, o veste mare: Irina a murit. Sărmana! Un accident. A căzut de pe vârful unui munte, la Sinaia.”

Pentru un moment am rămas fără de nici un gând. Apoi, un tremur ciudat prin tot corpul. În sfârşit, înţelegeam. Nu mai era nici o îndoială asupra bietei nenorocite. Toate interpretările mele asupra uşurinţei ei au fost false. Sau aşa sunt oamenii. Pot să urmărească un scop mare şi să aibă momente de distracţii şi de mici plăceri inofensive. Acum înţelegeam totul. A fost convinsă că-mi este de prisos şi dispăruse. Şi, supremă abnegaţie, preferase să-mi pară uşuratecă, numai să n-am remuşcări. Nu-şi închipuise că voi pricepe-o imediat. Bineînţeles, nu se putuse jertfi fără ezitări, dar la urmă învinsese. Aşa cum mi-o spunea ea odinioară, şi la supărare şi la bucurii. Aşa mică, a fost în stare de un gest mare! Ea, care se îndoia sub hotărârile tuturora, a fost în stare de o hotărâre proprie grandioasă. Poate că a fost ademenită de spaţiul de sub ea. Sau, dacă n-ar fi avut atunci ocazia, n-ar mai fi făcut nimic altă dată, s-ar fi obişnuit cu noua ei viaţă, cu vremea ar fi început chiar să-i placă şi să se mire de vechile ei disperări, numindu-le „nebunii de copil”. Dar, măcar pentru clipa aceea, a fost măreaţă. A stricat toată arhitectura presupunerilor mele.

A arătat că eu sunt cel uşuratec, căci n-am fost în stare decât să mă zbucium. Şi noua mea durere de acum, nemângâiată şi, poate eternă, totuşi e limpede, netedă, ca a cuiva care nu mai are nici o nelămurire. Şi aceasta numai graţie ei.

Nu se mai vede nimic. Cerul s-a apropiat de mare, scoica uriaşă s-a închis, cuprinzându-mă. Şi dacă ar pune cineva urechea, ar auzi desigur accente elegiace însă prinse în cadenţe măsurate după regulile clasice, ordonate şi cuminţi:

POATE A LUNECAT...

Paris, 1926

Porspoder, 1929

Ioana

În sfârşit, automobilul de curse părăsi centrul Bazargicului, coborî pe uliţe chinuite, o porni pe pământul galben, neted, printre lanurile de grâu tremurând şi schimbând culorile ca marea cea aşa de apropiată, şi, printre maci, urme de sânge ce duc la cine ştie ce crimă petrecută în vreun ungher dosnic al acestei pustietăţi. Apoi ne-am oprit pentru câteva clipe la o moară arsă, unde ne-au părăsit câţiva tovarăşi de drum.

Balcicul începea lângă noi, miraculos, fermecat, invizibil, dar sugerându-ne aroma.

Automobilul meu, cu puţinii pasageri rămaşi, s-a îndepărtat de moară, alunecând spre Cavarna minusculă. Chiar la poarta casei, transfigurată de aşteptare, mă întâmpină Ioana.

E supranatural când vezi pe cineva complect în voia unui sentiment puternic. Îi priveşti faţa, şi fără nici o ezitare, oricât de neîncrezător ţi-ar fi temperamentul, ai certitudinea că nu ţi se ascunde nimic, că pentru clipa aceea măcar, nu există o minciună dedesubt.

Ioana apăruse fără gesturi, căci se apropiau şi alţii de noi, cu ochii, cu gura, cu mâinile, cu toată carnea către mine. Mă întreb dacă eu aş fi în stare de o asemenea dăruire totală, fermecătoare, ce face fericit şi pe cel de unde porneşte şi pe cel către care porneşte. Întotdeauna, sub orice iniţiativă a mea, cea mai spontană posibilă, surprind şi instinctul de a mă analiza. Nu ştiu cum mă prezentam în faţa Ioanei, dar ea era prea turburată de fericirea ei ca să mă mai examineze. Totuşi, luasem trenul cel dintâi ca s-o revăd, aşteptasem cu nerăbdare fiecare minut să treacă şi să ajung mai repede. Aveam în valiză daruri bine alese; ca să-i facă bucurii; am întors în minte, îndelung, toate aceste bucurii.

Acum eram în voia mai multor emoţii: încântat de primirea ce mi se făcea, de peisagiul gol din faţă, de marea de alături. Eram intimidat de atâţia oameni primindu-mă cu exclamaţii, cu toate că pe unii nici nu-i cunoşteam. Ioana, abia sosită şi ea la Cavarna, a şi luat aerul provincial: arsă de soare, pe frunte cu câţiva pistrui, îmbrăcată fără grijă, cu picioarele goale în pantofi. Rochia şi-a lucrat-o singură, fără gust, că toate că a vrut să o facă pretenţioasă; parcă şi-a luat modelul nu de la o mare croitoreasă unde se îmbracă de obicei, ci din vitrina prăvăliei principale din Cavarna. Câteva zorzoane inutile, şi la spate chiar un început de trenă. Totul nepotrivit pentru atmosfera rustică de acolo, şi, de altfel, praful a bătut stofa şi a făcut garniturile şi mai caraghioase. Dar această haină dădea un farmec nou Ioanei, o arăta sinceră, îi bănuiam toate gândurile ei pentru mine, căci voise să fie elegantă ca să-mi placă, gânduri naive şi delicioase de copiliţă zăpăcită, oricâte dezastre ar fi trecut peste dânsa, rămasă proaspătă orice ar fi învăţat-o viaţa. O priveam acum cu dragoste, cu

duioşie, milă, dar şi cu reflecţia: „Ce rochie urâtă! E lipsită de logică după obicei, căci de atâtea ori a fost îmbrăcată cu gust.”

Aveam remuşcări de gândul meu ascuns lângă fata care mă primea cu tot sufletul...

E foarte frumoasă Ioana, dar numai când este fericită. Ochii îi scânteie, faţa se luminează, emoţia îi inundă toată fiinţa. Oamenii au chipul frumos sau urât, indiferent de proporţia perfectă, numai când oglindesc mistere venite din afund. Numai cei care au suferit sunt frumoşi...

Tovărăşia noastră fu iute întreruptă: gazdele, doamna şi domnul Axente. Amândoi spre 50 de ani. Doamna Zoe Axente, rotundă, galbenă, cu gropiţe în obraz, cu gesturi mărunte, cu vocea subţire şi vorbele îngrămădite. Domnul Costică Axente, mărunt, întunecat, cu mustăţile atârnate. Şi unul şi altul în clipa aceea numai preocupaţi să se arate gazde perfecte, să pară imediat că mă cunoşteau şi că-mi erau prieteni. Îmi puneau o mie de întrebări, cu toate că nu m-au văzut niciodată, şi aprobau orice părere aş fi avut despre lucruri ce le-au fost lor familiare, le-au discutat înainte zilnic, şi era natural ca să fie ei mai competenţi. Bineînţeles, păstrau şi pentru ei un mic colţ unde nu ai voie să intri, când eram ascultat numai cu bunăvoinţă, căci acolo domnul e specialist şi a fost motivul de admiraţie al doamnei din prima zi a menajului. Astfel, domnul e cunoscător mare în agricultură. A trebuit să spun şi eu câteva vorbe despre grâu şi despre ovăz şi să ascult cu atenţie toate explicaţiile primite.

Dialogul a început cu inevitabilul:

— Te vei mulţumi cu târgul nostru mic, cu obiceiurile noastre vechi?

— Da, desigur, mie îmi place singurătatea, şi apoi, nu departe e marea.

Singurul răspuns pe care poţi să-l dai, şi mă simţeam umilit, căci aceste vorbe corespundeau unor adevăruri profunde ale temperamentului meu, pe care le port tot timpul cu tragedie şi cu voluptate, şi mă supără că trebuie să fac în clipele neserioase, unor oameni străini şi din altă lume, mărturisiri esenţiale (chiar dacă sunt sigur că ei nu pricep importanţa lor), cum te-ai simţi îndurerat să trebuiască să vorbeşti cuiva îndepărtat sau superficial despre o durere trăită îndelung.

Doamna şi domnul Axente au primit cu satisfacţie asigurarea mea, dar desigur că nu au priceput mare lucru. Un locuitor de lângă mare nu scoate din minunea ce se desfăşoară în faţa lui decât posibilitatea de a face plajă sau de a mânca peşte mai des şi mai ieftin.

O dată cu menajul Axente au apărut şi celelalte două nepoate ale lor, Viky şi Roza. Pe Viky, sora Ioanei, o cunoşteam mai de mult: graţioasă, descurcându-se uşor printre oameni, plăcând imediat băieţilor, întrebuinţând cu uşurinţă câteva cunoştinţe despre muzică sau literatură căpătate din conversaţiile mele cu Ioana şi impresionând chiar şi pe

oamenii mai avertizaţi. De altfel bună, uşor influenţabilă, fără încăpăţânări, prietenă cu toată lumea, ştiind să invite, să primească şi să nu uite pe nimeni. Apă limpede pe care nu puteau să se întâmple furtuni, din cauza aceasta odihnitoare, dar nefiind în stare să înveţe ceva neaşteptat.

Sunt oameni, şi Viky este printre ei, ce nu-ţi rezervă surprize, căci ştii cu siguranţă cum vor proceda, orice eveniment ai imagina pentru dânşii. Cu toate că Viky era expresia cea mai perfectă a fecioarei neprihănite, cu fruntea ei fără un creţ, cu ochii luminoşi, cu zâmbetul lilial, poate ar fi putut fi a unui bărbat (nu din senzualitate, ci numai fiindcă fusese cerută cu insistenţă şi nu avusese tăria să refuze), fără ca cea mai mică transformare să se observe în fiinţa ei. Pe vara fetelor, Roza (adoptată de soţii Axente, căci părinţii ei muriseră) o vedeam pentru prima oară. Fugea de lume şi nu se înţelegea nimeni cu ea, cu toate că nu începea nici o discuţie. Era mică, grasă, cu părul roşu, şi toată faţa acoperită cu pistrui. Avea o mulţime de umilinţe şi de terori şi o chinuia îndeosebi fizicul ei şi gândul că nu a avut ocazia să înveţe mai multă carte. Ioana caracterizase imediat: „Viky e dulce şi insuportabilă, Roza e singura profundă din toate fetele pe care le cunosc”. Viky a primit recomandaţia cu un surâs graţios, iar Roza cu un început de mânie. Ioana adăugă mai târziu numai pentru mine: „Să fii drăguţ cu Roza şi să nu te impresioneze aparenţele. Merită, săraca!” După dejun, într-o trăsură, cu Ioana şi Viky, cu un pisoi mititel, numit în glumă pentru culoare locală Ahmed, am pornit spre mare.

Cavarna: o singură stradă, cu prăvălii neînsemnate ţinute de bulgari şi câteva cafenele umile.

Trăsura a întors spre stânga, şi după patru kilometri de mers pe un drum pustiu, uşor înclinat, în fund, de la un timp cu linia albastră a mării, o moară, şi apoi mititelul Cavarna-Port.

Câteva magazii, câteva bordeie locuite de pescari vara. O mică piaţă la mijloc, pe o latură cu o casă pătrată, restaurantul „Mihali”, şi el, cu toată neînsemnătatea lui, deschis numai vara. Pământ galben, case albe, marea în culori deschise. La dreapta, un munte mic. Ciracmanul. Două pontoane de lemn, puţin nisip, o vilă roz — stranie apariţie — pe o colină. Lângă un ponton, o clădire care ar putea fi numită casă: locuinţa şi biroul vameşului. În total, aspect de singurătate grandioasă.

Ne-am strecurat printre câteva magazii şi am ajuns la o cabană de pescari cu un etaj, locuinţa noastră. Într-una din cele două camere de jos locuiau fetele, cealaltă folosea drept bucătărie. În camera de sus trebuia să stau eu. Ioana se căznise mult timp să cureţe şi să împodobească pereţii goi şi scândurile putrede, căci încăperile folosiseră numai ca adăpost pentru sacii de făină. Şi izbutise admirabil. La mine pusese covoare pe jos şi pernele aduse de la Cavarna, iar într-un colţ alcătuise un pat moale. Fereastra da drept spre mare. Eram impresionat şi de grija ei, şi de deliciul vieţii ce aveam să duc departe de lume. Ioana a fost încântată de entuziasmul meu şi mi-a spus cu toată seriozitatea: „Mi-era teamă că n-o

să-ţi placă”. Şi, alipindu-se de mine: „Sa vezi ce fericiţi o să fim aici!”

În clipa aceea aşa credeam şi eu...

Feţele mării. Vocile ei. N-am cunoscut obsesie mai constantă. Dacă aş fi poet, aş face o epopee în care n-ar apare nici un om. Numai valurile. Dar ce prodigios poet ar trebui să fiu şi, de altfel, orice aş izbuti, s-ar dărâma la prima apariţie a apei. Aş înşira o mie de emoţii, şi aici sunt emoţii suprapuse. Orchestră gigantică cu nenumărate instrumente. Ar semăna construcţia mea doar cât seamănă o păpuşă, având un mecanism izbutit, cu un om. Îmbinare fantastică de culoare, zgomot, mişcare, miros. Nemărginire, şi simţi mereu impresia măruntei tale fiinţe. Te porţi pios ca şi cum ai fi într-o biserică. Puţin îi pasă de toată lumea şi ai iluzia că poţi să fii calm, că nici o nenorocire prea importantă nu se poate întâmpla. Nici o fantezie nu ţi se pare prea romanţioasă, poţi să spui de o sută de ori aceeaşi vorbă şi nu se miră nimeni.

— Ioana, ce ne pasă de ce a fost! Te simt fremătătoare lângă mine, ştiu cât m-ai iubit, şi tot dezastrul s-a întâmplat dintr-o dragoste exagerată. În clipa aceasta nu suferim nici unul, şi dacă vom vedea că nu putem altfel, vom lua o barcă şi vom porni intr-o noapte fermecată spre larg, vom da drumul lopeţilor şi vom pluti în voia valurilor, asemeni lui Tristan. Apoi ne vom arunca îmbrăţişaţi spre adâncuri. În pustiurile aceste nu va fi nimeni să ne scape.

Ioana se strânsese lângă mine, accepta.

Pe mulţi din oamenii din port nici nu i-ai observa în altă parte. N-au nici un pitoresc, oricât i-ai întreba, îţi răspund incolor, şi din înfăţişare nu le poţi scoate nici o caracteristică. Bulgari sau turci ursuzi, fără imaginaţie, fără chef. Nici măcar revolte reţinute, căci niciodată nu protestează şi se poartă la fel cu toată lumea. Aşa este Mihali, restauratorul, sau Cadâr, barcagiul, şi totuşi îi voi ţine minte toată viaţa, căci s-au legat fără voia lor de emoţiile mele, şi apoi, în deşertul acesta, fiecare capătă o importanţă mare.

La restaurantul lui Mihali nu se găseşte niciodată nimic, nici măcar peşte. Am încercat să-l conving să aducă de la Cavarna un pachet de şocolată, dar cum totdeauna la întrebările mele căuta câte un pretext, am renunţat, şi el nici măcar n-a băgat de seamă.

Duminica vin câţiva vizitatori de la Cavarna, consumă la el limonadă, vin şi sifon. Poate şi puţină brânză şi măsline. Are pe tejghea câteva cutii cu sardele, care nu inspiră nici un fel de încredere; e şi ridicol să cumperi cutii de sardele la mare. În faţa cârciumii lui sunt câteva mese. La una din ele văd uneori pe un civil cu fes, jucând şah cu multă răbdare, în ritmul peisagiului. Mi s-a spus că e un ofiţer în armata română şi că vila roz îi aparţine. Dar niciodată n-am avut ocazia să-l cercetez mai de aproape şi nici n-am voit să limpezesc misterul.

Prin faţa casei noastre trece un râuleţ destul de murdar, care se lărgeşte brusc şi se varsă în marea de aproape. Marea pe aici, strânsă bine

în golf, este destul de cuminte, nu se înfurie niciodată, cel puţin în anotimpul acesta, aşa că râuleţul rămâne în fiecare zi identic. Pe dânsul se agită, fără să le oprească nimeni, gâşte şi raţe. Le privesc deseori de pe o înălţime de lângă casă; stau pe nişte pietre mari şi netede, aşezate parcă anume să formeze o bancă. Sunt extrem de multe observaţiile pe care le fac uitându-mă atent la aceste păsări, şi e fatal să le observ, căci intru şi ies mereu, şi astfel în fiecare clipă dau peste ele. În agitaţia gâştelor din faţă am constatat îndeosebi o imensă bucurie de a avea apă în preajmă. Ţipă, fac ocoluri, cufundă capul, marinari deplini, pentru care pământul nu contează. Câteodată mă amuz zvârlindu-le fărâmituri de pâine, şi apoi le privesc cum mă observă de la distanţă, cum se apropie cu băgare de seamă, iar se depărtează şi, în sfârşit, una mai caraghioasă mănâncă. Reuşesc, tot aruncând pâinea mai aproape, să le aduc la doi paşi de mine. Câteodată nu mă remarcă: se găsesc chiar la începutul mării, şi albul penelor continuă albul spumelor. Am crezut că m-am obişnuit perfect cu obiceiurile lor, că cel puţin în peisagiul acela nu au nici un gust pe care să nu-l cunosc. Dar într-o zi s-a întâmplat ceva extraordinar, şi nici acum nu pot da explicaţii. O gâscă s-a depărtat de tovarăşe şi a început, tot timpul cu strigăte stridente, să plutească spre orizont. Celelalte o priveau cu capul ridicat, încremenite toate, pricepând se vede că se petrece în mijlocul lor ceva neobişnuit. M-am uitat cu binoclul până ce n-am mai văzut-o.

— Parcă erai tu, Ioana...

Ioana plânge desperată lângă mine.

În pustiurile micului port, cu câteva magazii şi câţiva oameni primitivi, s-a găsit un loc pentru o aventură: vameşul, domnul Jianu, cu doamna Pitpalac.

Vameşul e un flăcău bătrân, cu zâmbetul mereu pe buze, vorbind monosilabic şi incapabil să pună o întrebare, de o timiditate cumplită, vizibilă de la primul moment când l-ai cunoscut. Te întrebi cum poate să-şi menţină un post în care uneori are anumite iniţiative de luat. Dacă îl întâlnesc de multe ori, şi e fatal să fie aşa, căci la cea mai mică mişcare trec prin faţa vămii, şi am curajul să încep conversaţia, aflu că domnului Jianu îi place literatura, că în fiecare an se duce la Buzău la părinţi şi cumpără romane de vreo cinci sute de lei. Toate cărţile îl satisfac, pentru toţi autorii are stimă, dar poate că preferă pe autorii tandri, ca firea lui blajină să poată vagabonda fără cataclisme. Şi dacă, înspăimântat de singurătate (iarna, mai ales, trebuie să fie cumplită aici, căci atunci pleacă toată lumea la Cavarna, şi pescarii şi *madame* Pitpalac, iar Mihali închide restaurantul: şi astfel nu mai rămân decât vameşul şi câţiva soldaţi, păzind cu rândul, inutil — căci nu vine nici o corabie — pontonul), îl întrebi dacă cele câteva cărţi ajung pentru trecerea timpului, el îţi răspunde afirmativ, căci citeşte rând cu rând, meditează la fiecare pagină, şi după ce termină ia lectura de la început. De fapt, cum are panică de orice gest mai isteţ, are panică şi să cheltuiască bani. Viaţa lui necăjită l-a învăţat de mult astfel, iar

Cavarna-Port nu-i oferă nici o tentaţie. Cărţile cumpărate constituie în viaţa lui un eveniment important, îndelung cumpănit şi savurat, o orgie ce-l face mândru în sufletul lui, de care vrea să profite cât mai mult timp, în lungile nopţi de iarnă, când nu vine cu săptămânile nici o veste din altă parte. În chipul acesta, orice erou al vreunui roman devine important, nu trebuie prea multă bătaie de cap din partea autorului ca pentru domnul Jianu el să trăiască ca un om veritabil, şi cel mai mic gest, cea mai mică vorbă — mai ales aici, căci e întovărăşită de vâjâitul valurilor — pentru sufletul lui potolit ia aspecte catastrofale. Despre amica lui, *madame* Pitpalac, am o impresie nelămurită. Cel puţin nu o poţi cântări de la prima vedere. Ioana mi-a reprezentat-o în două chipuri diferite. La Bucureşti îmi vorbise despre ea, când îmi enumerase pe toţi oamenii Cavarnei-Port, ca de o fiinţă umilă, dar plină de suflet, interesantă să o descoperi la capătul lumii. Însă poate că exagerase astfel numai ca să-mi facă localitatea cât mai plăcută şi să mă hotărască să vin aici, cu toată teroarea mea de rudele ce trebuia să le suport. Mai târziu, la Cavarna chiar, Ioana mi-a spus că *madame* Pitpalac este foarte rea de gură şi că acum, nemaiinvitând-o tot timpul ca mai înainte, o duşmăneşte, cu toate că odinioară fuseseră prietene. Nu pricep ce e adevărat, căci Ioana se contrazice uşor, şi ajunge vreo cauză neînsemnată pentru ca să-şi schimbe părerea, fără măcar să dea o scuză. Mie mi-a apărut *madame* Pitpalac ca o persoană subţire, albă, agitată. Foarte săracă, căci bărbatul ei o lăsase după ce-i cheltuise toată zestrea, vrea să-şi ascundă sărăcia şi mizeriile (am aflat că lucrează toată ziua, în fundul unei magazii, covoare, ca să le vândă) şi pretinde să fie tratată cu tot respectul, de la egal la egal. Are păreri despre orice, a citit şi ea cărţile domnului Jianu şi lasă să se înţeleagă că asta nu e decât o parte din lecturile ei. Cunoaşte pe toţi cei mai importanţi de la Cavarna şi chiar din Bazargic şi vorbeşte despre toţi fără umilinţă, deseori judecându-i. O vezi de multe ori în tovărăşia domnului Jianu, dar nu se poate şti cât au mers lucrurile de departe, aşa e el de lipsit de iniţiative şi ea fără răbdare şi tact.

Şi dacă consider totuşi tovărăşia lor drept idilă, o fac numai ca să repet clevetirea vecinilor şi pentru că devine de o importanţă considerabilă, în singurătatea locurilor, conversaţia lor. Îi întâlnesc uneori spre seară, când vagabondez pe coline, şi e amuzant şi duios în acelaşi timp văzând perechea lor profilată pe mare.

De obicei stăm pe plajă toată dimineaţa. Acolo lâncezeşti sub soare, nu se pot începe discuţii.

Ioana şi Viky aduc umbrelele lor înflorite şi mă adăpostesc şi eu lângă ele. Iau câte o carte, creion şi hârtie, dar nu pot citi decât câteva rânduri fără importanţă. Curând, cartea, creionul şi caietul se pierd pe jos, se acoperă cu nisip.

Viky nu stă niciodată în tovărăşia noastră. E o înotătoare pasionată şi curând intră în apă. E foarte graţioasă, are corpul împlinit, graţie la râs şi

la mers, pricepere cum să puie pe ea cea mai neînsemnată haină. În costumul ei de baie, bleu-marin, cu câteva desene roşii, cu o mică pelerină pe care o lasă lângă noi, cu o scufiţă amuzantă, e o apariţie fermecătoare. Ce plăcere să o priveşti pătrunzând încet, scufundându-se, făcând roate, pe o parte, pe spate, pe pântec, îndepărtându-se sau jucându-se în preajmă, multă vreme, neobosită, părcă desen desprins dintr-o revistă de mode franţuzească. Apoi, când iese, se trânteşte lângă noi, udă, cu câteva fire de nisip lipite de carne, care măresc aspectul ei senzual, cu soarele strălucind pe fiecare picătură, cu sânii care se ridică tineri, cu tricoul ce ia perfect forma trupului şi dezvăluie formele în cele mai mici amănunte. Şi atunci am chef, cu orice risc, să rup tricoul, să-mi desfăt ochii pe corpul gol aşa de proaspăt, să-i strâng sânii, să o posed, strivindu-i carnea. Dar zâmbetul ei fermecător, mereu prezent şi acelaşi, îmi întăreşte convingerea că poate ar accepta strânsoarea din indolenţă, din lipsa oricărui principiu bine stabilit, dar că nici un fior n-ar străbate-o.

Dimineaţa, ne strecurăm cu rândul la o cişmea să ne spălăm, cu prosopul, săpunul, peria de dinţi şi pasta. Trecem pe lângă câteva magazii, pe lângă cele două pontoane, coborâm câteva trepte şi, chiar la începutul plajei femeilor, curge din stânca de calcar un şipot limpede şi rece. Această apă, neaşteptată apariţie, curgând drept lângă mare, este una din minunile portului. Sorbi apa, după ce te-ai lăsat în voia razelor soarelui, cu deliciu. Îţi uzi faţa, mâinile, trupul gol, niciodată nu te saturi de ea şi nu te saturi de ea şi nu încetezi să te miri de unde a venit.

La masa noastră e bucuria principală şi nimeni nu se gândeşte la vin, ca şi cum ai fi în vârful unui munte unde ai descoperit un izvor.

Puţin mai departe, la o sută de metri, drept în mijlocul plajei femeilor, curge o apă şi mai perfectă. De aici, pe rând, Ioana, Viky şi eu aducem în cană apă pentru prânz.

Aici puteam fi dezmăţaţi în voie, orice ruşine a dispărut, umblăm cum se întâmplă şi ne simţim chiar încântaţi de neglijenţa noastră.

Suntem în tricou de plajă toată ziua şi în picioare purtăm papuci, cărora repede le-au dispărut culoarea şi şireturile.

Aşa îl ştiu pe Hacik, cu pantaloni de baie cu sandale, cu restul corpului gol, corp negru, dogorit de soare şi plin de păr. În cap poartă o pălărie specială de paie, mare cât o umbrelă, prinsă pe sub bărbie cu un elastic.

Stranie apariţie şi Hacik, aşa de străin şi totuşi atât de apropiat de peisagiul acesta, că nu l-aş putea închipui în alt loc. Un om ridicol: mic, subţire, păros, cu sprincenile împreunate, fără vârstă. Limbaj amuzant, dar şi mai amuzant e timbrul vocii, pe care nu-l pot reda prin scris. O caracteristică are că te salută ori de câte ori te-ar întâlni, şi te întâlneşte de o sută de ori pe zi. Prima dată l-am descoperit pe o bicicletă, cu o cutie de pălării în mână. Era ţanţoş, drept, cu o mână abia sprijinind ghidonul. Ce rost o fi avut bicicleta între cele câteva magazii, sau cutia de pălării,

rămâne inexplicabil. E gata să facă servicii şi, dacă îl iscodeşti puţin, începe să-ţi povestească despre dragostea lui fără speranţe pentru o fată tuberculoasă. Dacă l-ar accepta, ar lua-o de nevastă, cu orice risc.

Hacik are un suflet admirabil, exprimat ridicol, dar în cazul lui ridicolul ţi-l face cu atât mai drag. Poartă pretutindeni vioara cu el şi e suficient să-l surprinzi noaptea în vreun colţ de lângă mare cântându-şi toate deznădejdile ca să-ţi fie, măcar pentru clipa aceea, frate.

Ioana mi-a spus: „Când am fost la Cavarna, în timpul despărţirii noastre, numai cu Hacik mă simţeam mai bine, căci îmi amintea de tine". De ce? Căci între mine şi Hacik nu e nici o asemănare. Poate că Hacik nu este decât eu, uşor caricaturizat sau simplificat, fără amănuntele care mă complică inutil? Sau poate că lângă fiinţa tragică şi ireală a lui Hacik orice deznădejde găseşte un teren prielnic?

Ce ciudate contradicţii în Ioana! Nu-i place decât literatura clasică, şi totuşi e victima celor mai romantice zbuciume. Pare neverosimil ca o fată să-şi petreacă timpul numai în lectura lui Racine sau La Fontaine, şi totuşi aşa este. Prin mine i-a cunoscut, e un gust pe care i l-am transmis eu. Când i-am fost recomandat, abia terminase şcoala secundară de provincie, cu o profesoară de franceză ce nu ştia bine nici să traducă. I-am interpretat cu toată subtilitatea de care eram capabil o fabulă de La Fontaine, *Les animaux malades de la peste*, ce produsese odinioară atâta încântare în mine. Am trecut apoi la *Les deux pigeons*. Am lăsat-o mai târziu să interpreteze singură, şi eu numai îmi dam părerea, profesor şi elevă. Dar curând elucida perfect orice, fără ajutorul meu, şi vedeam cu stupefacţie că eu nu mai aveam nici un roil. Am trecut la Racine, i-am detailat cum din fiecare vers se desface o nouă definire psihologică, am căutat să reconstituiesc viaţa fiecărui personagiu. Curând toate piesele lui Racine îi erau familiare, şi eu nu mai puteam contribui cu nimic. De altfel, după *Andromaca* am lăsat-o singură să găsească explicaţii şi eram sigur că va reuşi perfect. Iar mai târziu multe înţelesuri mi le-a clarificat ea mie. După ce analiza fiecare rând, ţinând seama numai de realităţi, găsind concordanţe imediate între eroi şi oameni, aşa cum făcusem şi eu, pornea la construcţii lirice, trădându-şi de-abia acum temperamentul feminin, dădea explicaţii neaşteptate conflictelor, sugera fatalităţile şi, destăinuindu-şi propria ei fire, cu frenezie explica torturile dragostei. Ioana e foarte inteligentă, şi dacă i-o spun într-un moment de apropiere sufletească, se roşeşte de bucuria complimentului. Dar când există o mică distanţă între noi, se îngălbeneşte de disperare, ca şi cum complimentul implică lipsa dragostei mele, pentru care nu e nevoie de inteligenţă, şi chiar îl făcusem ca să-i dau ceva în schimb, să o consolez. Inteligenţa ei constă în spirit critic cu ocazia cărţilor, ceea ce n-am mai întâlnit niciodată la altă femeie, de obicei mai subtilă, dar prea personală, şi-şi traduce impresiile numai prin „îmi place" sau „nu-mi place". Întotdeauna părerea Ioanei, spusă cu ample detalii, foarte serioase, e exactă, şi n-am nici o ezitare când ea îmi

recomandă o carte, explică pe eroi tot aşa de bine ca şi pe eroine, şi nu o dată m-a învăţat multe lucruri asupra lui Neron sau Mitridate ai lui Racine, personagii pentru mine aşa de familiare. Inteligenţă virilă, fără memoria facilă a femeilor. A învăţat limba franceză prin muncă şi nu a prins-o cu urechea; şi singura învăţătură ce i-am dat şi pentru care îi trebuise mult timp a fost să o deprind să nu mai facă greşeli de ortografie. Chiar şi în româneşte are unele incorectitudini repetate mereu, oricât aş corija-o, m-aş ruga sau aş ironiza. Când îmi scria, punea preocupări prea esenţiale ca să-şi mai aducă aminte în clipa aceea învăţătura mea sau poate totul pornea din instinctul ei de a se împotrivi oricărei rugăminţi. Tot ca un bărbat, pentru a citi o carte serioasă, renunţă la lume, vreme îndelungată, la toaletă, şi nu e în stare să clevetească, nu din bunătate, ci pentru că vecinul nu o interesează decât atunci când poate scoate explicaţii pentru suferinţele ei. Am un mare regret că, vorbind de inteligenţa excepţională a Ioanei, o reduc, punând-o în funcţiune de a mea, o explic prin puterile judecăţii mele, când de fapt ea există în sine însăşi, are gusturi pe care le-am ajutat să se dezvolte (căci fatal sunt mai mare şi am avut norocul să fiu învăţat mai bine de alţii), dar îmi preexistau mie şi s-ar fi dezvoltat în acelaşi chip dacă alte ocazii s-ar fi oferit, vreun profesor bătrân şi priceput, de exemplu. Influenţa mea asupra ei s-a făcut numai indirect, fără voinţa mea precisă, numai întru cât un sentiment iscat din conflictele noastre zilnice s-a putut transforma într-o idee. Cred că întâmplarea care m-a făcut să o cunosc pe Ioana este excepţională, şi n-am decât frica să nu mi se spuie că-mi supraevaluez prietena, căci numai după lungă cumpănire îmi aleg vorbele ca să o recomand. Cum toată omenirea n-a făcut nici o femeie critic de seamă, este drept ca să pricinuiesc neîncredere, sau asigurarea mea n-ar putea găsi decât o explicaţie: lipsa de feminitate. Ceea ce unui bărbat îi repugnă. Are însă temperamentul cel mai chinuit, bucuriile şi tristeţile se urmează neîncetat, obosind-o şi păstrându-i o siluetă transparentă. Câte o mică atingere cu realitatea ia proporţii catastrofale, şi atunci se întâmplă scene violente, nu lipsite de vulgaritate, şi în momentul acela o urăsc, mi se pare că sunt pierdut fiindcă nu am curajul să plec, regret timpul irosit, uit toate clipele în care am fost fericit. Cearta se termină epuizând pe Ioana, făcând-o să cadă istovită pe un scaun, fără viaţă, şi atunci ciuda mea se transformă în milă cumplită, căci, în definitiv, nenorocita se chinuise din dragoste şi din cine ştie ce deteriorări în interior, fizice sau morale. Oricât aş fi de nevinovat, trebuie să am remuşcări că am intrat în viaţa ei şi am pricinuit atâta dezordine. O mângâi, îi vorbesc cât mă pricep mai bine, în timp ce o tiristeţe infinită mă învăluie pentru soarta noastră aşa de desperată sau dacă ne-am despărţi, sau dacă am rămâne împreună, şi nu văd nici o posibilitate de ameliorare.

Deseori, Viky face impresia că este o fiinţă uşoară, dar cunosc viaţa ei modestă, familia burgheză în care a crescut. Are o specialitate deosebită de a face imediat prietenii. Cei câţiva băieţi, adăpostiţi prin magazii, i-au

devenit imediat cunoscuţi, şi o văd înconjurată de ei tot timpul, câte unul ales la întâmplare, sau mai mulţi deodată, prietenă cu toţi, la fel de cochetă şi de zâmbitoare. Şi cu fetele face la fel. Se tutuiesc, se joacă, fac escapade în mare.

Când era la şcoală — mi s-a povestit — avea obiceiul să aducă cu ea o serie de prietene bune cu care învăţa, vorbea, făcea şi desfăcea acelaşi lucru, căci totul dura timp mult, oricât au încercat, la început, să o certe cei de acasă.

Acum mă trezesc că aduce o mulţime de indivizi suspecţi, dar puşi la punct de surâsul ei egal, cu care nu ştiu ce să vorbesc şi mă indignez că, dimpotrivă, Viky se simte foarte bine cu ei, înşiră banalităţile fără nici o dificultate, omoară timpul fără nici o părere de rău şi fără să bănuiască plictiseala mea. Câte unul din companionii ei e şi urât şi imbecil, şi totuşi îl poartă după dânsa, îi vorbeşte cu acelaşi farmec şi nu-l părăseşte noaptea târziu înainte de a-şi fi luat angajamente pentru a doua zi.

Eu cu Ioana, fatal, mereu în preajma ei. Cum nu bănuie nimic din toate dezastrele noastre?

Cu Roza, în schimb, când cobor la mare, nu pot vorbi prea mult, căci, extrem de sensibilă, orice vorbă amabilă i-ai spune, o şi bănuieşte că-i convenţională, spusă numai ca să-i facă plăcere, ceea ce o face să sufere şi să se închidă în ea. Mă port cu Roza cu multă băgare de seamă, căci o consider un exemplar rar al umanităţii, dar am spaime şi nu pot să fac prea multe sacrificii: hotărât, nu-mi place deloc aspectul ei, părul roşu, pistruii, silueta fără graţii. Închid repede orice discuţie şi prefer să par superficial.

De altfel, are unele obiceiuri rustice, exasperante, învăţate din mediul unde a trăit. E ciudat cum exista în ea atâta sensibilitate, atâta jenă în faţa fiecărei vorbe pe care o spune, atâta frică de ridicol şi, în acelaşi timp, la masă te serveşte cu uşurinţă cu furculiţa ei cu care mâncase.

Nu mă miră gestul acesta şi altele similare, căci aşa o crescuse unchii ei (cu care, de altfel, nu se împacă), dar mă miră că e întotdeauna aşa de subtilă în nuanţele sufleteşti. Sau enervant (dar şi duios) e obiceiul ei de a se îmbrăca imediat cu vreo rochie nouă a Ioanei şi a nu o mai schimba toată ziua.

Ioana mi-a spus părerea Rozei despre mine: „E singurul om întreg pe care l-am întâlnit”. Părerea aceasta denotă sau un fel de a-i face plăcere Ioanei, sau o părere grăbită asupra mea — căci de-abia îi vorbisem, şi niciodată serios — sau o slăbiciune pentru mine, când nu-ţi mai sunt controlate observaţiile, sau mai ales singurătatea în care trăise şi în care nu întâlnise decât oameni simpli. Totuşi şi eu şi Ioana am fost mândri de părerea măgulitoare a Rozei, şi-mi pare rău că nu ştiu să mă plătesc în vreun fel.

Niciodată n-o să pricep exact ce se numeşte fericire, aşa aspectul ei variază după om şi după clipă. Parcă e valul superb care se întinde până la mine şi se destramă înainte de a detaila toate farmecile din el. Pot numi

fericire aceste extaze şi torturi ce se succed mereu şi aceste potoliri, pentru un scurt timp, în faţa mării?!

Scot din toate aceste atâtea emoţii, atât orgoliu de a trăi intens, de a fi în mine un foc cu arşiţele şi palpitările lui! De a descoperi atâtea lucruri noi, în mine, în vecini şi în natură, atâtea taine, nebănuite. De a avea intuiţii în orişice moment. Simt fiecare nerv întins ca să vibreze la cea mai mică atingere. Dar de o mie de ori îmi simt corpul prea firav ca să suporte aceste zbuciume, şi mă plâng că n-am avut noroc. Şi în ora când mă strecor printre cele câteva corăbii ce odihnesc pe plaja mică şi mă ascund după o cotitură unde nu vin oameni de obicei şi acolo mă întind pe nisip, cu marea şi cerul în faţa mea, şi urlu de disperare şi singurătate, nu pierd conştiinţa de importanţa Cavarnei pentru mine de-a lungul anilor, cum mă vor purta nostalgiile spre locurile aceste, şi suferinţa că n-o pot reîncepe identic această viaţă. Iar dacă voi reveni, voi jelui de cel mai mic lucru pe care îl voi găsi schimbat.

Într-un timp, noaptea, marea era superbă. Am asistat cu adoraţie la toate prefacerile lunii, care lumina toată apa, şi fiecare părticică de val scânteia. Era o feerie, şi nu sunt cuvinte pentru a o descrie, nici culori pentru a o picta. Ce contează toate farmecile oferite de o creaţie omenească, o carte genială, un oraş fantastic, faţă de minunea ce se desfăşoară lângă umilul port...

Îmi simţeam tot sufletul în tresărire şi-mi deveneau puerile toate credinţele.

Uneori luam barca. Cadâr conducea şi îmi ghicea dorinţele pe tăcute. Lipsa lui de personalitate devenea de un mare folos, căci îl uitam imediat. Luam cu noi patefonul, iar Ioana învârtea arcul şi punea mult timp aceeaşi placă. Am folosit mai ales *Concertul al doilea pentru pian şi orchestră* al lui Brahms, pianul fiind susţinut de Arthur Rubinstein.

Când muzica te ameţeşte, când eşti unul din rarii fericiţi care are un astfel de narcotic preţios la dispoziţie pentru necazuri, când ai nevoie de sunete zilnic şi asculţi fără să observi trecerea orelor, atunci spiritul critic nu-ţi mai împovărează emoţiile. Cred că o bucată muzicală îşi are decorul ei (întotdeauna însă în singurătate), şi un concert public, o despersonalizează, o abstractizează, o face să-şi piardă din esenţa magică. Poate din cauza aceasta concertele simfonice sau opera apar vulgare. În lume, măsori fragmentele, combini, critici, faci socoteli. Concertul lui Brahms e făcut să fie cântat pe mare, ritmul temelor imită valurile şi printre note se profilează luna. Reluat la Bucureşti, desigur că-şi va pierde farmecul, şi voi constata chiar că e mediocru.

Cu Ioana alături, se desfăşurau împrejurul nostru miracole, şi, în acelaşi timp, simţeam palpitând în noi tot ce a fost, tot ce va fi.

Dar uneori luam şi pe Hacik, şi atunci lăsam patefonul acasă. În inimă i se chinuiau toate dorurile, şi de pe arcuşul lui acceptam toate romanţele.

Aşa, la lumina lunii, misterios, părea o apariţie fantomatică. În clipele acele orice aş fi crezut posibil.

Într-o seară am plecat cu barca fără să avem lună.

Alte impresii, alte tristeţi, întunericul în straturi groase învăluia pământ şi apă. Seninul apărea sumbru, presărând frică. Pe ţărm toată lumea dormea, numai o luminiţă de la restaurantul lui Mihali mărea prin singurătatea ei spaima.

Barcagiu important, în afară de Cadâr, mai e şi Ali.

Ioana îmi vorbise de el cu mult înainte, cu entuziasm.

— Este uimitor ce viaţă profundă se găseşte în oamenii aceştia primitivi. Ali mă lua cu barca la prins peşte şi stam ceasuri întregi pe mare. Visam, uneori dormeam, mă gândeam la tine. Sau vorbeam. Putea să facă ce voia cu mine, eram în voia lui, n-aş fi avut de nicăieri nici un ajutor. N-a avut curajul, cu toate că i-am simţit tăria ochilor. Îmi povestea scene din copilăria lui, planuri de dragoste, de moarte. Am vorbit ore întregi despre moarte cu el. La oraş nu are nimeni astfel de preocupări.

Când i-am făcut cunoştinţa, mie nu mi s-a părut un personaj grav. Poate pentru că prezenţa mea îl făcuse mai rezervat, sau pentru că mărturisirile nu se spun dintr-o dată. Părea un băietan şmecher, care ştie să se negustorească când îi cer să ne plimbe pe mare sau să ne vândă guvizi. Ioana nu minţise, dar transformase conversaţia lor după obiceiurile pe care le avusese cu mine, îl silise să vorbească într-un fel, şi sunt chestiuni despre care orice om, când îl întrebi insistent, are de spus ceva. Crease involuntar o atmosferă dintre acele pe care le pricinuiam eu de obicei, după cum la fel încercase să facă şi cu Hacik. Din moment ce erau oameni din alte condiţii sociale, nu i se părea că, iscând astfel de vibraţii, pericolul era mare, şi ar putea să se opuie întregii ei sforţări ce făcea să mă uite. Dar viaţa pe care o ducea acolo pe mare cu un pescar, ore întregi, era exactă, căci aici nu sunt emoţii de interpretat, ci fapte. După ce m-am întors, a redevenit palidă, anemică, obosind iute, adormind imediat ce punea capul pe un căpătâi, mereu bolnavă, incapabilă de o trudă prea mare. Ce crispaţii s-au petrecut în ea în timpul despărţirii?

— Cum ai putut să fii a lui?

— Iar începi cu aceleaşi întrebări.

— Sunt evenimente cu care parcă te-ai deprins, şi apoi brusc reapar în minte cu aceeaşi intensitate. De pildă, acum îmi închipui cum ţi-ai scos rochia. ciorapii, cămaşa. În ce cameră, în ce stradă? Nu îndrăznesc să te întreb niciodată. Desigur, intr-un colţ mai dosnic, căci pe străzile principale vă temeaţi să nu vă văd. Şi eu, care bănuiam totul, nu îndrăzneam să merg decât pe străzile principale, ca să nu vă întâlnesc. Dar când întâmplător mă aflam într-un loc mai singuratic, pe lângă gară îndeosebi, căci veneam săptămânal la Bucureşti, dacă nu găseam tramvai şi mă trezeam în faţa unui hotel misterios, încremeneam de groază să nu coborâţi de acolo tocmai atunci. Dacă era noaptea târziu, îmi spuneam că

aţi ales ora aceea ca să fiţi mai siguri, imediat după prânz iar mă temeam, căci poate anume alegeaţi această oră neobişnuită la amanţi. De era în timpul mesei, ziceam la fel. Închipuiri diferite, dar chinuri identice. Ce penibil îmi este să fac aceste mărturisiri! Un ungher din Bucureşti devenea pentru un timp oribil, şi apoi, pentru cine ştie ce motiv pueril, mă obseda alt ungher. Sau invers, excludeam fiecare stradă în parte, şi totuşi ştiam că undeva trebuie să se întâmple întâlnirea voastră. Îţi închipui ce tremur m-a cuprins când, pe neaşteptate, cineva examina lângă mine o hartă a oraşului. Poate erai îmbrăcată cu una din hainele pe care le porţi cu mine. E imposibil să fi aruncat toate cămăşile, toţi ciorapii de atunci. Cu toate că hainele nu erau prea importante, azvârleai imediat totul ca să rămâi goală!

Ioana şi-a lăsat capul pe umărul meu, faţa i s-a tras, s-a îngălbenit. Marea ritmează funebru conversaţia.

— Nu ţi-am ascuns nimic. Trebuie să mă crezi, căci sunt incapabilă să mint: nici nu-mi dam seama ce se întâmpla cu mine, îmi era egal. Voiam sa mă vindec de tine.

— Şi atunci de ce mergeai mereu? Te-a sărutat toată, ţi-a strâns sânii te-a muşcat, mai este vreun colţ nemurdărit? Şi-i spuneai vorbe de dragoste.

— Ştia bine că nu-l iubesc.

— Şi atunci? Ce rost aveau acestea? Ai continuat până ce m-ai întâlnit din nou, şi acum îţi găseşti scuze! Ca şi cum nu sunt indiferente detaliile, dacă îl iubeai sau nu, şi singurul lucru important este că te dădeai lui. Mereu instinctul de a te scuza, chiar dacă nu poţi răspunde nimic bun la argumentele mele.

Ioana, care era fără suflare, deveni brusc rea, cu ochii lucioşi.

— Da! Ai rămas acelaşi. Ti-era egal de-l iubeam sau mă iubea. Toată chestiunea este să nu mă fi dat altuia. Egoism bărbătesc, numai amor propriu.

— E omenesc să te doară profanarea cărnii, oricât ai cugeta că alterarea sufletească are singură o importanţă, că trupul este în voia cerinţelor fiziologice. Dar toţi ar proceda ca mine, indiferent dacă ar gândi că procedeul este caraghios.

— Numai un bărbat are toate drepturile?!

— Cum să-ţi explic asta?... La începutul unei legături de dragoste, bărbatul trebuie să găsească pe femeie fecioară, altfel încep chinurile şi la urmă, poate, despărţirea. În schimb, un bărbat pur e ridicol şi părăsit la prima ocazie...

— Stupid...

— Discutăm ca şi cum am face generalităţi, şi uiţi că fapta ta mă chinuie zi şi noapte. Tu poţi fi calmă, ai găsit câteva argumente...

— De n-aş găsi, măcar uneori, argumente, n-aş putea trăi mai departe.

Oh! Tristeţea cu care a spus aceste vorbe, ce m-au înfiorat!

Avalanşe de păreri de rău au curs în mine: e drept că rareori Ioana găseşte câte o explicaţie şi încearcă pentru un timp să se apere cu ea. Cu atât mai impresionant, căci ştie că încercarea e inutilă, părcă e cel din mijlocul oceanului ce se ţine de o scândură neînsemnată ca să se salveze.

Viky pleca la Cavarna; m-am decis să o întovărăşesc. Ioana nu putea merge pe jos cei patru kilometri sub căldură şi a rămas în port. La despărţire era tristă, ca şi cum ar fi cutremurat-o o prevestire, ca şi cum făcea un mare sacrificiu rămânând singură. Mă simţeam prea dornic de a schimba atmosfera şi nu puteam renunţa la drum. l-am spus o ultimă vorbă, pe care am căutat să o fac cât mai afectuoasă posibil şi am plecat. La Cavarna am jucat cărţi, cu soţii Axente, m-am plimbat pe uliţa principală, prin lumea multă de la ora şase seara, am băut o cafea la o cafenea pitorească şi la urmă, aducându-mi aminte de tristeţea Ioanei, i-am cumpărat prăjituri şi fructe. Când m-am întors în port se făcuse noapte. În întuneric, magaziile apăreau sumbre şi tăcerea profundă, aveai impresia că fantome foşnesc pe pietre. Ne grăbeam, căci abia acum ne dădeam seama cât întârziasem şi o lăsasem pe Ioana singură. Dar Ioana nu era acasă. Ne-am repezit pe plajă, pe pontoane să o căutăm, am întrebat pe Mihali de ea, pe Cadâr, mereu mai înfricoşaţi, chemând-o în toate părţile, însă întunericul oprea orice posibilitate de a ne descurca. Şi atunci, când Viky mi-a spus vorba aşa de paşnică: „N-avem ce face. Să o aşteptăm mai bine în casă", am început să ţip la ea dezarticulat:

— Cum poţi să fii aşa de liniştită?! Ştii ce poate să însemne dispariţia Ioanei? Dar ştii ce se petrece în sufletul ei? Habar n-aveţi, cu toate că o cunoaşteţi de totdeauna. Şi nu bănuiţi tragedia ce s-a întâmplat între noi doi? Şi că Ioana îmi vorbeşte foarte des de moarte?

Tot atunci, ca o stafie, a apărut Ioana. Am leşinat. Când m-am dezmeticit, Ioana a explicat:

— Am stat la mare mult timp, fără să-mi dau seama cum a trecut timpul. Nu v-am auzit strigătele din pricina valurilor.

Viky a început să povestească amuzată scena mea fără rost:

— Închipuieşte-ţi ce copil e!...

Ce-o fi gândit Ioana la marginea mării? Pe faţa ei nici o lumină.

Un măgăruş trist şi caraghios face toate treburile oamenilor de aici. Îl vezi de dimineaţă până seara la lucru. Câteodată un răcnet de al lui răscoleşte tot portul. E simpatizat de toţi şi e un veşnic motiv de distracţie. Se povesteşte în glumă că face şi alte servicii: răcneşte numai la anumite ore şi astfel poate fi întrebuinţat drept ceas. În orice caz, la miezul zilei, sunt sigur că o să-l aud şi că o să-mi întrerupă, pentru o clipă, amuzându-mă întotdeauna, mereu o altă stare sufletească, cu prilejul unei discuţii chinuite cu Ioana...

Ce caraghioasă servitoare avem! Bătrânică, îndesată, scurtă, cu picioarele întotdeauna goale, imense şi strâmbe. Dar, cu toate hainele vechi şi scârnave ce atârnă de ea, nu renunţă la cochetărie, orice s-ar întâmpla, şi

nici aici, în micul port, unde e aproape pustiu, şi unde noi înşine nu mai avem nici o toaletă, îşi vopseşte şi îşi pudrează obrazul. Bineînţeles, aspectul ei se arată cu atât mai ridicol, căci vopseala fusese pusă prost, nu ascunde nici o zbârcitură şi nu se potriveşte cu mâinile şi picioarele noduroase de muncă. O cheamă Ileana, şi în bătaie de joc o numesc, şi ceilalţi după mine, Helene. A fost în viaţă foarte sentimentală, doamna şi domnul Axente povestesc de ea multe aventuri, căci au avut-o servitoare 30 de ani în şir, şi când se găsea vreun regiment prin apropiere, soldaţii făceau cu rândul — cu amor mare — prin bucătărie, unde întotdeauna Helene păstrase un rest gustos de la masă şi un pahar de vin. Într-o zi chiar, şi asta nu demult, la bătrâneţe, domnul Axente a găsit ascuns sub pat un plutonier, şi când l-a întrebat ce căuta, a mărturisit şoptind: „Venisem la domnişoara Ileana.”. Dar nici acum nu s-a cuminţit de tot şi întârzie deseori prin magazii la vorbă cu vreun turc. Turcul oferă guvizi, iar Helene furnizează farfurii de ale noastre, şi masa se alcătuieşte elegant. Astfel, Helene a fost servitoarea cea mai cuviincioasă, uitând cu lunile ce are de primit, căci e fără pretenţii, muncind de dimineaţă până seara ca un animal şi luând parte la toate necazurile sau bucuriile familiei.

Într-o zi, ca să mă amuz, am făcut cu Viky un plan: Viky a adus o căldare cu păcură caldă pe care o reîncălzea mereu. Urcat pe un scaun, cu un băţ având la capăt legată o cârpă, şi înmuind în căldare, am scris negru deasupra uşii cabinei noastre, spre mândria servitoarei: „VILLA HELENE”.

M-am căznit mai mult decât aş fi crezut, dar la urmă literele păreau etern implântate pe zid. Cit timp vor dura? N-am încercat oare această glumă neînsemnată numai să prelungesc importanţa mea şi după plecare? Căci — orgoliu pueril — am impresia că marea miraculoasă, colinele, cabanele, cerul nu sunt decât creaţii ale imaginaţiei mele, şi mă tem că se va dărâma totul după plecarea mea.

Am urcat cu Viky pe Ciracman. Ioana n-a venit cu noi, căci o oboseşte cel mai mic drum anevoios. Şi poate că-i era dor să rămâie măcar două ore singură sau poate că eu îmi închipuiam că îi era necesară această singurătate, căci mă atrăgea perspectiva din vârful Ciracmanului, sau posibilitatea de a face o plimbare numai cu Viky, fără nici o intenţie de flirt, numai cu satisfacţia unui bărbat însurat făcând o escapadă inofensivă (căci consideram legătura dintre mine şi Ioana ca ceva oficial). Ioana n-a avut curajul să mă reţie. Urcatul l-am făcut fiecare după temperamentul său, eu agitat, prea în urmă sau prea înainte, cu momente de osteneală şi de ambiţii care învingeau osteneala, cu ochii lucioşi, faţa uscată, mâinile crispate. Viky, cu mersul egal, identic, orice piatră neaşteptată sau ridicătură i-ar fi ieşit în cale, pornită parcă să facă înconjurul lumii, pe un drum simplu care nici nu merita să fie băgat în seamă, rămânând mereu graţioasă, zâmbitoare, discutând cu acelaşi farmec şi uşurinţă, doar cu câteva broboane de transpiraţie pe frunte şi pe braţe. Ajunşi sus, se

desfăşura înaintea noastră o magnifică panoramă asupra mării. Spaţiul, cam strâns în port din pricina golfului se deschidea acum fără margini. Am căutat să întreţin o conversaţie „burgheză” cu Viky, ca să demonstrez că-i sunt prieten bun, că nu sunt omul ciudat pe care îl bănuiesc ceilalţi, şi poate din instinctul meu de a voi să scot la suprafaţă, în omul care pare cel mai superficial şi mai preocupat de evenimentele neînsemnate ale zilei, câteva spaime. (Cât e de mare perversitatea?!)

— Şi ţi-e frică, Viky, de ce o să se întâmple cu tine mai târziu?

— Fără îndoială.

— Şi te gândeşti des la asta?

— Foarte des.

— Eşti aşa de zâmbitoare toată ziua, că n-ai bănui că ai şi frici. Iartă-mă că-ţi vorbesc fără înconjur dar vreau sa fiu sincer.

— Nu trebuie să iei omul după aparenţe. Şi apoi aici îmi place să fac mai mult baie în mare, şi orice tovarăş este bun. De altfel, sunt toţi foarte drăguţi cu mine. Altceva nu mă interesează.

— Într-adevăr, viitorul tău este neliniştitor. Nu văd de ce eşti studentă în drept. Dreptul e destul de greu pentru băieţi. Nu te sfătuiesc să-ţi faci nici o iluzie, nu eşti obişnuită să te lupţi prin tribunale.

— Închipuieşte-ţi! Ioana voia neapărat să mă fac doctor veterinar, căci acolo s-ar putea pătrunde mai uşor!

Am râs amândoi. Ioana prindea deseori din aer câte o idee năstruşnică, fără nici o legătură cu realitatea, şi apoi voia să o transmită altcuiva, cu orice preţ despotic. Vorbea atunci cu atâta flacără, aduna dintr-o dată cantităţi de argumente, o enerva orice replică, se chinuia, încât, din milă pentru frământarea ei, sau convins în clipa aceea prin convingerea ei, acceptai orice. (Şi faţă de tine însuţi nu voiai să admiţi că nu eşti în stare să-ţi trăieşti viaţa şi în salturi mai forţate, fără prudenţa burgheză şi logica măruntă a celor mediocri. În orice om se găseşte o veleitate de a porni în lume şi a descoperi un continent.) În cazul acesta planurile Ioanei luaseră o înfăţişare amuzantă, căci era comic să-ţi imaginezi pe graţioasa Viky, cu surâsul înflorit, cu hainele nostime de veritabilă pariziancă, cu silueta delicioasă, vindecând o vacă sau un cal. Noroc că Ioana nu-şi susţine planurile ei multă vreme, şi, de altfel, dacă eşti într-adevăr, înţelept şi ţi-e milă de sufletul ei, trebuie să o laşi să vorbească şi să o aprobi, căci dacă nu e vreo hotărâre de luat imediat, renunţă curând singură la ea şi uită chiar ce-a susţinut cu atâta tărie sau râde cu ceilalţi de ridicolul planurilor. Din toată discuţia rămăsese să o ironizăm pe Viky (cu atât mai mult, cu cât, nu prea personală, Viky se sugestionase cu adevărat la un moment dat), şi, cum la Bucureşti a rămas multă vreme neterminată Facultatea veterinară, să-i cerem mereu relaţii.

— În definitiv, e tristă soarta tuturor fetelor care cred într-o dragoste cinstită, educate în felul acesta. Când te gândeşti că viitorul tău bărbat, adică acela care va fi mai important în viaţa ta, în toate obiceiurile tale, se

găseşte undeva... Acela care trebuie să te facă pe tine fericită! Iar tu nu ştii încotro să te îndrepţi, pe cine să alegi, şi se poate să te înşeli chiar dacă ai fi sfătuită de oameni pricepuţi. Căci cum poţi cunoaşte pe un om în amănunt când îi încredinţezi o fiinţă scumpă sau cum poţi să fii sigură de evoluţia lui viitoare?

— Aş vrea să găsesc un bărbat pe care să-l iubesc şi să mă iubească, să se îngrijească de mine şi să mă înveţe, să-i fiu soră, amantă şi soţie...

— Bravo, Viky! Şi un şirag de copii atunci...

Tonul serios se transformase într-un zâmbet.

— Nu m-am gândit chiar aşa de departe...

Aşa gândeşte Viky, căci aşa gândise mama, bunica şi străbunica ei. Dar, desigur, dacă viitorul va fi puţin variat, nu se va întâmpla nici o nenorocire.

Într-o zi, intr-o magazie, şi-a făcut apariţia o nouă familie, compusă din mai mulţi tineri, care dimineaţa invadau plaja. Viky deveni curând prietenă cu ei. Dintre toţi, am desprins două fete, şi te întrebai ce caută împreună, atât era deosebirea de mare. Una gravă, întunecată la faţă, fără un surâs, cu un profil bărbătesc, cu haina lipsită de orice ornament, vorbind puţin, despărţindu-se tot timpul de ceilalţi; nici nu ştiu unde îşi petrece timpul, căci n-am văzut-o decât de două ori, noaptea, singură, la capătul unui ponton. Dau relaţii despre ea mai mult după explicaţiile lui Viky, subliniate de laudele Ioanei. Cealaltă are gura mărită de atâta râs, vorbele ei se aud în tot portul ca un clopoţel de cinematograf, şi vorbeşte mereu cu gesturi insuportabile de copil răsfăţat, dând impresia că e la dispoziţia oricui. Câteodată râsul ei strident şi vulgar străbate spaţiul ca o împuşcătură, e suficient să alunge toate emoţiile şi să anihileze puterile mării şi ale cerului. Are un nume de familie neobicinuit, inventat parcă anume pentru dânsa. O cheamă Turai!

Am primit o vizită de la Balcic, vărul fetelor, Charles. Foarte ciudat acest Charles, şi Ioana povestea despre el lucruri senzaţionale. Un om de vreo treizeci de ani, în care vezi mai ales sprâncenele îmbinate, ochii lucioşi şi dinţii mari, laţi, despărţiţi, apărând la cel mai uşor zâmbet. Fusese prin Rusia chiar după venirea bolşevicilor, hoinărise prin Germania, avusese o mulţime de aventuri, încercase o mulţime de meserii, între măturător de stradă şi artist de varieteu. Ioana pretinde că Charles este de o senzualitate extraordinară şi că toate istoriile ce le povesteşte, inepuizabil, s-au întâmplat cu adevărat. Femeile, când voia el, nu-i puteau rezista; ştia să le decidă imediat şi să le lase apoi fără mari complicaţii. Era totdeauna periculos să rămâie singur în tovărăşia unei fecioare, căci nu se putea conta pe el. Aceste lucruri puteau fi adevărate, dar puteau fi exagerate de Ioana, deoarece se potriveau perfect cu fantezia ei, ce ştie să mărească până la grandios un fapt puţin însemnat. O altă certitudine a Ioanei, pe care insista deseori, fără să admită îndoială, făcea din Charles un tuberculos. Nu se vedea deloc asta, trupul lui părea voinic, nu tuşea, nu se

plângea de nimic. Dar îmi spuneam că Ioana trebuie să cunoască mai bine secretele familiei, şi acesta nu putea fi decât un adevăr transmis direct de unde îl aflase. Sau poate că şi acum brodase numai ca să explice acea senzualitate extremă. Bineînţeles, Ioana era de bună-credinţă în tot ce pretindea, căci n-a minţit niciodată şi nici nu se pricepe să mintă. E amuzant de văzut această femeie atât de inteligentă ce puerilă e când încearcă vreo minciună. Complică, se supără, argumentul ei pare tot mai neverosimil şi la urmă avem scandal. În orice caz, atâtea îmi povestise Ioana despre Charles, încât îl priveam cu curiozitatea cu care priveşti la iarmaroc un fenomen, vreun animal sălbatic, şi stăteam cu toţii în preajmă, îngrijaţi să nu se întâmple cine ştie ce nenorocire, cu toate că Charles povestea nevinovat, afabil, amestecând graţios, în tot timpul discuţiei, cuvinte franţuzeşti, ceea ce îl făcea să samene mai mult a artificial june de salon de provincie. Charles a adus cu el atmosfera mondenă, falsă, a Balcicului, fie că Balcicul pe timpul acesta, cu lume multă, cu ţipete, cu agitaţii, cu diverse distracţii, e artificial, fie că Charles, cu temperamentul lui uşuratic, nu ştia să desprindă decât ce e frivol de acolo şi a împrumutat el însuşi frivolitate unui loc grav. La Balcic, la club, se dansa, şi veniseră câteva dudui care se pricepeau foarte bine să danseze; pe plajă se făceau tot felul de jocuri până noaptea târziu; „Vila reginei” era demnă de vizitat („Să am şi eu o astfel de vilă, ce *serait une folie*”), *madame* Ionescu îi pune coarne bărbatului său şi el habar n-are... *c’est a se tordre*... a venit la Charles o fetiţă de 15 ani şi l-a rugat să-i ia fecioria... A avut câteva succese monstre... să vezi...

— Şi Arabella?

Arabella era metresa lui de multă vreme şi alcătuise cu dânsa aproape un menaj (dar cu despărţiri mari, semănând aproape definitive). Ioana povestea despre ea lucruri uimitoare şi, cu toată viaţa ei de câine al nimănui şi cu aparenţe uşuratece, o socotea drept cea mai serioasă femeie din câte a cunoscut.

— Arabella e drăguţă, ne mai certăm, ne mai împăcăm, poate o să ne despărţim până la urmă. E ciudată. I-am pierdut toţi banii pe care îi primeşte lunar, într-o seară, la cărţi, fără măcar să o întreb, şi n-a spus nimic. În schimb, îmi face scandal pentru chestiuni complect neînsemnate. De pildă, îmi place să mă scol dimineaţa de tot, să mă instalez la fereastră pentru câteva ore şi să mă uit la mare: ea turbează în pat, nu mai doarme şi începe o discuţie stupidă, care îmi alungă toată liniştea.

Ce concluzie va scoate Ioana mai târziu din vorbele acestea? Cu ce frenezie (reproş deghizat către mine) va face portretul femeii care acceptă sacrificiul pentru bărbatul iubit, dar îi este intolerabil să fie părăsită — şi în cazul acesta, din culcuşul cald unde ea se simţise atât de bine, când, prin somn, simţea corpul lui întins în lungul corpului ei, căldura pielii alăturate — şi nu putea să fie fericită când el se ducea, pentru oricât de scurt timp, oricât de aproape, şi pentru orice motiv inofensiv! Dar pe mine în clipa

aceea mă preocupa altceva, în legătură cu obsesiile mele. Făceam remarce asupra ciudăţeniei omeneşti, căci Charles era capabil în acelaşi timp să povestească scene picante, să se amuze la nesfârşit, să aibă o mie de întâmplări galante, să presare suferinţe fără nici un regret, şi totodată să simtă nevoia imperioasă de a privi îndelung, singur, o dată cu răsăritul soarelui, nelinişte le mării.

Când i-am spus mai târziu uimirea mea Ioanei, ea s-a revoltat.

— Îmi vezi şi tu tragedia! Mie mi-a sugerat imediat povestea lui viaţa noastră, şi tu te-ai gândit la preocupările tale, fără nici o legătură cu mine. Şi, cu o infinită tristeţe: Nu mă iubeşti.

— Mă chinui îngrozitor din pricina ta tot timpul, asta nu e dragoste?

Dar Ioana arăta în clipa aceea aşa de nenorocită, că n-am mai putut continua discuţia gravă, în care nu voiam atât s-o conving pe dânsa, cât să mă clarific pe mine. Am utilizat consolări facile, jurăminte copilăreşti, glume şi am izbutit, ca de obicei, să o calmez puţin, căci este în natura omenească instinctul de a te reface în orice chip, de a te consola de un motiv serios printr-un mijloc facil, de pildă, de a fi încântat că de mortul tău scump lumea vorbeşte de bine. Ştiam însă amândoi că discuţia nu fusese decât suspendată pentru puţin şi că, şi unul şi celălalt, împinşi de fatalităţi interioare, vom reîncepe-o la prima ocazie, cu aceeaşi crispaţie şi tot aşa de zadarnic.

Uneori Charles se arăta uimitor, erou de legendă, parte abia ruptă din natură. Impresia a fost mare când într-o noapte feerică, cu lumina lunii împrăştiată pe toată marea, cum nu aveam barcă la ţărm, s-a dezbrăcat şi a înotat până la barca lăsată de Cadâr la 2 km în larg, a desprins-o, a adus-o la pontonul unde îl aşteptam şi, aşa ud, cu toată răcoarea serii, cu toată boala care îl mâna, ne-a plimbat până la prima rază de soare. Apoi, după ce ne-a lăsat din nou pe ponton, a dus barca la locul ei, ancorând-o din nou, şi s-a reîntors înotând. În noaptea aceea, gol, strălucitor sub razele lunii, Charles a apărut superb.

Cineva, citind aceste note, ar putea reflecta că, în definitiv, pustiul acestei localităţi este destul de relativ şi că eu însumi am înşirat, în afară celor două personagii principale, o serie de altele mai puţin însemnate, dar care înviorează singurătatea. Nu este adevărat. Aici sunt aşa de puţini oameni, încât fiecare pare important, şi cum, fatal, asişti la zilnicele lui ocupaţii şi necazuri, mă socot obligat să-l înregistrez. Cei câţiva oameni măresc pustiul, după cum lampa lui Mihali măreşte întunericul şi multiplică înfiorările.

Câteodată recurg la stratageme ca să aflu tot ce-a făcut Ioana. E ciudată această alegere de a afla anumite detalii şi de a înconjura, ca să nu aflu, pe altele, chiar dacă toate sunt la fel de chinuitoare. Poate pentru că nu vreau să-mi scape nimic, totul mă interesează şi deci nu schimb subiectul decât după ce-l epuizez. Pornesc a doua zi şi mai departe, utilizând materialul strâns, recapitulându-l, ca şi cum ar fi o serie de lecţii

grele pe care trebuie să le înveţi bine, şi deseori rămânând la aceleaşi detalii, fie că mai găsesc noutăţi la care nu mă gândisem, fie că niciodată nu-mi sunt indiferente întâmplările acestea, oricât de bine ar fi ştiute, căci suferinţa mea, întovărăşindu-le, nu istoveşte să le împrospăteze. O singură vorbă schimbă totul, şi într-o conversaţie e fatal ca vorbele să nu fie aceleaşi — şi apar noi imagini. Amân şi din laşitate de a afla prea multe deodată. Dar temperamentul meu e incapabil să se apere, hotărându-se să nu mai reînceapă niciodată aceste chestiuni, căci numai aşa poate veni vindecarea. Am putea afla orice, dacă ne-am arăta o vreme că nu suntem geloşi. O stratagemă mai este să nu-i întrerup destăinuirile prin nici un reproş sau ironie, dimpotrivă, să mă arăt prieten bun cu ea, să o compătimesc, să nu ştiu cum s-o mângâi (există şi asta în mine) şi să o las să vorbească, deoarece mărturisirile uşurează. Întrebările mele torturate avuseseră deci un efect asupra ei, chiar dacă păruseră inutile, făcute să o irite şi nu să producă remuşcări. Efectul fusese mai târziu vizibil în starea ei de veşnică tragedie în care se zbătea şi prin trecutul ce-i persista tot timpul în suflet. Desigur că numai eu sunt de vină că acel trecut o chinuie şi-i apare groaznic, căci în timp ce-l trăise, se obişnuise cu el, îl acceptase, indiferent de nostalgiile ei înspre mine şi de încercările ca să mă uite. Acum, numai văzând torturile mele, îi dă toată importanţa şi il priveşte cu alţi ochi. Dacă aş înceta toate iscodirile şi pedepsile, ea s-ar transforma imediat, ar redeveni liniştită, dar eu sunt bolnav de gelozie şi de dorinţa de răzbunare. Şi apoi imediat ce aş înceta, presupunându-mi o voinţă excepţională (căci judecata aşa mă învaţă: nimeni nu m-a obligat să-mi aleg viaţa aceasta, acum trebuie s-o suport), chinurile ar continua, căci eu aş rămâne în inferioritate şi Ioana ar începe să se jăluiască că n-am iubit-o niciodată. Mi-ar spune că gelozia şi dragostea nu se suprapun decât în parte, şi chiar din încetarea geloziei mele ar scoate un motiv în plus de a nega dragostea mea. Dar poate că aceste explicaţii nu sunt bune pentru durerile noastre prelungite, care sunt pricinuite, orice-aş face, aşa cum au fost întotdeauna şi pe atunci nu erau încă motive, de firile noastre mereu în contradicţie, cu toate că perfect asemănătoare, de complacere în această atmosferă şi de suportare a aceleiaşi fatalităţi.

Eşti bucuros uneori că oamenii îmbătrânesc, căci astfel sunt obligaţi la anumite transformări. Dacă n-ar fi aşa, ar rămâne identici, oricâte dezastre ar trece peste capul lor. Şi nici măcar nu văd exact în ei, nu-şi pot aplica logica cea mai simplă. O femeie are în acelaşi timp un amant, înşelând pe bărbat, pe copii, pe rude, se dă cu toţi nervii, acceptă îmbrăşirările cele mai intime, şi totul îi devine aşa de obicinuit, aşa de normal, încât continuă să aibă, fără nici o falsitate, aceleaşi precepte învăţate de acasă, să judece cu ele, indignată, pe toată lumea. Dacă amantul lucid o surprinde într-o astfel de judecată şi-i atrage atenţia: „Dar cu mine ce faci?”, ea răspunde calm: „Cu tine e altceva”. Vorbă fără de nici un înţeles, dar caracterizând aşa de bine pe o femeie.

Începe eu:

— Într-adevăr, nu ştia nimic de ce se petrecea în jurul său. Inteligenţa lui mă covârşea de multe ori, constatam cu precizie, oricâte indulgenţe aş fi avut pentru mine, că are memorie mai bună, că sesizează mai uşor, logica e mai exactă. Lectura lui îmi apărea, oricât aş fi cetit şi eu, prodigioasă, şi totuşi, cu deplină bucurie, constatam în discuţiile noastre despre viaţă că-i conduc gândurile în voie, că-l pot minţi oricând, că eu ştiam în orice clipă exact tot ceea ce se petrecea într-însul (nu idei, ci sentimente), în timp ce îi rămâneam un străin. Deci aveam satisfacţia să-i produc unele nelinişti, pe cit putea el fi neliniştit, chiar dacă ele se cuminţeau iute. Slabă consolare, şi care nu-i făcea decât servicii (îl mai complica), dar nu puteam să mă opresc.

— De aceea nu-i de mirare că mi-a rămas un străin. Şi apoi, aveam aşa de puţin timp liber, tribunalul îmi lua tot timpul, câte douăsprezece ore din zi eram ocupată. Mâncam la prânz la ora două, trei, patru, în fiecare zi, altfel, şi puteam susţine toata această oboseală! Trebuie să presupun că în mine sunt focuri excepţionale. Când am văzut că el nu mă poate calma, ca să-mi ocup timpul în mod obligatoriu — căci literatura îţi permite toate libertăţile — am intrat la bancă. Se poate spune că am fost o funcţionară exemplară. Păstrez de acolo, până la mormânt, imaginea şefului meu, un bătrân cretin şi murdar, care mă tortura zilnic, pufăia tot timpul o ţigară proastă şi scuipa pe jos. Aveam un mijloc fericit ca ocupaţiile mele să mă scoată la aer: puneam sechestre. Nimeni nu va şti ce înseamnă a pune sechestre, cel puţin în primele timpuri, fără să fii o brută, şi oricât ţi-as explica n-o să ai decât o imagine teribilă, dar văzută pe gaura cheii. Ţi-aduci aminte de trucul îngeresc al lui Lesago în *Diable boiteux* ca să pătrundă în adâncul secretelor familiale? Eu mergeam şi mai adânc, în fiecare zi în altă parte, pe străzi de care nici nu auzisem în case cu forme neînchipuite. Astfel există în Bucureşti o casă în formă de vapor, locuită de un fost marinar. Este o grozăvie cum trebuie să porţi un om cu minciuni, în timp ce portărelul cercetează lucrurile. De altfel, faci progrese în psihologie. Mă pricepeam să profit de vanitatea fiecăruia, ca să sufere mai puţin, vorbind de lucruri cu totul fără legătură. La unul am găsit vizite şi gazda a întrebuinţat toate şireteniile ca să nu afle nimic musafirii de alături. Aiurea am găsit bolnavi şi în altă parte amor! Apoi obiectele pe care vor să le dosească, lacrimile ce curg ca să scape câte un obiect devenit deodată pentru ei de o importanţă extraordinară (poate că e o amintire scumpă, poate că numai îşi pierd orice raţiune în momentul acela). Desigur că mi-aş fi făcut capătul văzând acestea, dacă n-ar fi fost în mine un sentiment mai important decât mila: curiozitatea de a cunoaşte pe om. Veneam acasă şi găseam o bucăţică de friptură uscată de atâta aşteptare. Pe atunci venea şi el. Începeam conversaţia şi, cât mă ţineau puterile, voiam să profit. Aveam spaima mediocrităţii în care mă cufundam şi purtam chiar în servietă o carte. O citeam între două treburi, în tramvaie. El trebuia să-

mi spuie ce citise, să-mi dea ample detalii despre ce nu mai aveam timpul ca să mă ocup personal. Îi plăcea să povestească şi-l ascultam ceasuri întregi. Şi dacă câteodată mă lăsam în voia lui, asta nu se cheamă dragoste: plăteam cinstit! Dar uneori, când eram obosită, adormeam brusc, cu toate că prin voinţă pricepusem clar tot ce mi se spusese până în momentul adormirii. Şi atunci, fără să-mi întrerupă somnul, pleca. Viky, din camera ei, nemaiauzind vorbă, venea, mă lua ca pe un copil şi mă punea în pat.

Şi atunci, în pat, începea pentru mine o existenţă fantastică. Nu eram nici trează, nici adormită. Adică, aveam prezente în mine, în acelaşi timp, locul unde mă culcasem, mobilele, toate preocupările pentru a doua zi, dar şi imaginam aventurile cele mai extraordinare, lucidă totuşi că totul este ireal. Şi ziua chiar, consideram momentele acestea drept singurele clipe de fericire. Totdeauna jucai un rol, şi dacă trează făceam tot ce puteam ca să te alung, noaptea te lăsam să soseşti şi să faci cu mine tot ce voiai. Dar nu tu întreg, aşa cum te-am cunoscut: acum nu mai exista nimic în tine din ceea ce am urât, egoismul, gândurile fără legătură cu mine. Păstrai numai ceea ce m-a subjugat, tandreţea, neputinţa ta de copil ce trebuieşte ocrotit (chiar dacă tot ceea ce îmi scapă din tine mă legase mai mult) şi o imagine dureroasă, obsedantă, slab, imaterial, cu ochii trişti, cu gura crispată. Atunci mintea mea te lăsa în voie să călătoreşti pe la ferestre, să te tângui chemându-mă, să te culci lângă mine, să mă iei în braţe şi să mă duci spre lună!

— Scumpă Ioana, nicicând n-a fost un dezastru mai mare ca al nostru!

— El n-are nici un contact cu realitatea, chiar dacă prin obiceiul de a-şi satisface imediat apetitul nu apare deloc imaterial sau dacă fizicul îl arată ca pe un om bine înfipt pe pământ: scurt şi bondoc, cu surâsul jovial, care marchează o eternă bună dispoziţie. Îţi închipui că nu puteam să iubesc un astfel de om, căci în dragoste fizicul joacă un rol important. Îl persecutau tot felul de probleme fantastice şi le povestea oricând cu un mare lux de amănunte. Avea o memorie admirabilă şi nu uita nimic. Deseori îmi vorbea despre nemurirea sufletului, de viaţa viitoare, de păcat şi ispăşire; în direcţia aceasta ne înţelegeam perfect, şi orice îmi spunea nu mi se părea imposibil. Scepticismul tău m-a îngheţat întotdeauna, puteam acum face construcţiile cele mai fenomenale. Credea în sfinţi şi în Dumnezeu, şi a fost un timp când mergeam săptămânal la biserică.

— Erai foarte păcătoasă, mă torturai şi mergeai să te rogi! Ce ridicol! Şi nici măcar nu încetai păcatul, ci treceai de la biserică la hotel. Tu îţi poţi găsi scuze, dar el ştia precis că faţă de mine era vinovat!

În nevoia Ioanei de a merge la biserică se poate vedea ce uşor era influenţată, femeie prin excelenţă, şi toată cultura şi inteligenţa nu serviseră la nimic. Dar se pot vedea şi chinurile în care se zbătea şi căuta, oricum, o consolare. Din ziua întâia a revederii noastre, oricât de greu s-ar fi făcut împăcarea, nici nu i-a trecut prin minte să mai facă o rugăciune.

— Într-o zi, vorbind despre ce se va întâmpla cu noi după moarte, a spus de tine: „Sandu va deveni strigoi!” Cu toate că până în clipa aceea fusesem liniştită, am început să ţip! Aşa lovise de exact — din greşeală sau înadins — în imaginea ta din subconştientul meu. Au venit cu toţii, m-au calmat, m-au întrebat ce am şi le-am dat o explicaţie oarecare. Apoi s-au dus, mai înainte de a avea curiozitatea să priceapă ceva. Iubitul meu era un strigoi!

— Să-l fi văzut cum mânca! Se obişnuise să rămână totdeauna la mine la masă, neinvitat. Dacă ne găseam în stradă, mă grăbea să nu pierdem mâncarea şi atunci nu mai băga de seamă de ceilalţi, lua bucata cea mai bună, porţia cea mai mare. Când mai era cineva la masă la noi, surprindeam ochi ironici privindu-l, şi el nu observa nimic, căci era ocupat să vorbească şi să mănânce. Ce ruşine pentru mine! Vorbea tot timpul numai el, despre toate năzbâtiile din copilăria lui, ca şi cum asta ar fi interesat pe cineva. Căldurică, mâncare, femeie, găsise de toate în casa noastră. Putea în voie să se îngraşe. Şi totuşi, pretindea că pentru el realitatea nu există, că este prin excelenţă dezinteresat. Dar se califica la întâmplare, totdeauna cu complezenţe, cu titluri luate de prin cărţi, şi mai ales se echivala cu vreun erou rusesc. De tine a spus că eşti prea socotit, fricos, comod, şi-i faci impresia unui munte graţios cu flori la poale, apoi cu fagi şi brazi spre capăt şi cu zăpadă, iar după ce ai urcat anevoie şi eşti fericit de izbândă, căci te simţi puternic şi singur, în timp ce înaintea ta se desfăşoară minunile perspectivelor, descoperi, construit foarte confortabil, un restaurant.

— Şi el este, în vârful lui Jungfrau, *un pissoir!*

— Era un personaj deştept, dar destul de vulgar.

— Când ai şti ce vulgar era! Mi se crâncenă carnea când mă gândesc ce descoperiri am făcut în primele noastre întâlniri. Poate dacă aş fi fost la prima cunoaştere, m-aş fi consolat cu gândul că aşa sunt oamenii, dar te ştiam pe tine delicat, cum procedai într-o scenă, ce altfel devine oribilă. (De fapt, explicaţia era mai ales: pe dânsul Ioana nu-l iubea şi o indignau toate gesturile, la mine orice i se părea perfect.) Ca un animal, credea că totul trebuie făcut simplu, un act de care trebuie să profiţi cât mai copios. Şi-a făcut cu mine educaţia, şi acum, cu altă ocazie, se va prezenta învăţat de mine! Ce umilinţă pentru Ioana, aşa de mândră!

— Şi de ce n-ai plecat de la prima oară? (Aş fi suferit mai puţin?)

— Era prea târziu şi nu mai puteam da îndărăt; pornisem pe calea aceasta şi trebuia să o duc până la capăt, altfel totul purta numele de aventură.

Şi, orgolioasă, dar alături de plâns:

— Şi ştii că eu nu sunt în stare de aventuri!

— Voiam să mă vindec de tine cu orice preţ, am crezut că acesta este un mijloc. Tipul este inteligent şi am socotit că asta îmi ajunge. Dar îi lipseşte complect orice sensibilitate, habar n-are de ce se petrece în

preajma lui. N-a priceput nimic din marea tragedie ce se desfăşura lângă el. Credea poate că sunt o midinetă care vrea să se dea. Într-o zi, la hotel, plănuind să se apropie de mine, m-a găsit îngheţată, fără putere să fac un gest să-l primesc. S-a indignat cu o ridicare din umeri şi a început să se încalţe. Oh! ce groază a fost pentru mine atunci! M-am îmbrăcat în goană şi am pornit ca o nebună pe străzi, în timp ce el, transformat ca prin minune, se milogea după mine să-l iert. La urmă l-am iertat. Şi-a ţinut cuvântul să nu mai facă astfel de gesturi: după cum vezi, eram educatoare!

Conversaţii lungi, inutile şi care se termină cu epuizarea amândurora. Caut, ridicol, să descopăr un colţ din carnea ei neprofanat, căci ideea de „dragoste" e prea abstractă pentru chinurile mele, iar pe mine mă obsedează micile evenimente dintre ei şi, vizual, reconstitui scene în toate detaliile. Câteodată, sărutând-o intr-un fel neobişnuit, o iscodesc dacă celălalt o sărutase la fel, şi răspunsurile ei, evazive mă torturează. Dar nu poate să răspundă decât negând, căci în braţele mele uită tot ce s-a întâmplat cu celălalt sau îi e milă de întrebările ce nu pot fi consolate şi preferă să tacă. Totuşi, a încercat odată să-mi facă o bucurie: „Era groaznic de gelos că m-ai avut fată!" Această veste, în loc să mă bucure pentru o clipă, produse noi frământări căci presupunea că fuseseră scene între ei, discuţii aprinse, şi poate o consolare de a Ioanei spre el, inversă: „Dar asta n-are nici o importanţă". Deci, între ei, o legătură mult mai febrilă, de veritabili amanţi, decât voia să mărturisească acum Ioana. Poate că şi uitase. Şi din moment ce n-o mai interesa chestiunea, se mira că mai insist eu. Deseori reflecta: „Ce deosebire! După despărţire, el parcă nici n-ar fi fost, şi dacă n-ai fi tu, nici nu m-aş mai gândi la viaţa aceea. În timp ce în orice clipă toată am fost impregnată de tine."

Nu pot scoate satisfacţii din felul cum mi s-a dat prima oară. A fost o scenă grotescă, de care nu pot să am nici o mândrie. Am spus câteva minciuni, căci mă forţase prin firea ei dublă, ce se dăruia şi în acelaşi timp pedepsea teribil, şi apoi au început anumite mângâieri mai avansate. Dar, după ce permisese aproape tot, s-a retras brusc şi a fugit, lăsându-mă ridicol. A doua zi m-a întâlnit pe stradă, a fost prietenoasă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. O nouă încercare s-a terminat tot aşa de stupid. După o zi, am găsit-o culcată, în lacrimi. (Locuia ca studentă într-o cameră din Bucureşti, rudele fiindu-i în provincie. După un an, Viky, ajunsă şi ea studentă, a venit să locuiască cu dânsa.) l-am vorbit, am consolat-o, i-am explicat, până ce într-un moment de desperare de a nu şti ce să fac şi din pricina nervilor încordaţi, am început să plâng; şi atunci s-a dat cu tot corpul, cu tot sufletul şi niciodată nu i-a mai părut rău de asta, oricâte lupte ar fi început între noi, oricâte reproşuri ne-am fi făcut. Transformarea ei se făcuse aşa de brusc, devenise deodată din rea bună, încât mă aşteptam ca nervii să reînceapă pe tema aceasta. Cum cunoştinţa noastră se întâmplase de-abia de o lună, deprinderile între noi nu se făcuseră încă şi posesia se îndeplinise înaintea atâtor alte familiarităţi mai puţin însemnate, dar

necesare. Se întâmplase astfel între noi ce era mai grav şi continuam să ne jenăm pentru amănunte. Mi-aduc aminte de un detaliu fermecător şi amuzant totodată: exact peste drum de Ioana, fereastră în fereastră, locuiau alţii care puteau să vadă până în fundul camerei noastre, şi multă vreme întârziam să ne apropiem unul de celălalt — lungeam o discuţie ce nu ne interesa, când de fapt ne era dor să ne strângem — numai din pricină că nici unul din noi nu avea curajul să tragă storul.

Eu i l-am prezentat Ioanei. În ultimul timp scenele dintre noi deveniseră intolerabile. Urile, deznădejdile, patima se succedau neîntrerupt, fără nici o zi de linişte. Nu ştiam ce hotărâre să iau, prea slab ca să fug, prea nenorocit ca să rămân. Ca diversiune, i l-am prezentat, căci era inteligent, putea să o înveţe o mulţime de lucruri şi să aibă o înrâurire asupra ei, punând puţină ordine într-o minte aşa de chinuită. L-a preţuit imediat şi mi-a vorbit cu admiraţie de el. Îi dasem preocupări noi, dar dragostea subzista întreagă. Îmi amintesc odată când a venit Ioana să mă ia de la gară, cum făcea săptămânal. Era noapte frumoasă, şi am pornit spre Şoseaua Kiseleff. Acolo, pe o bancă, s-a strâns febril ca de obicei şi, în mijlocul unei discuţii aprinse, când ne dam raportul de ceea ce făcusem, mi-a anunţat: „Ştii ca prietenul tău m-a vizitat; e foarte drăguţ!” Vorbe fără nici o însemnătate. Chiar acum, după tot ce s-a întâmplat, îmi dau seama că Ioana a depins mereu de mine. Mai târziu (dar totul s-a întâmplat foarte iute), a început să-i descopere o serie de calităţi, pe care nu le găsea în minte, după cum la urmă, când au fost împreună, avea să insiste tocmai pe ce era comun între noi. în special îi exagera virtuţile şi îl admira ca pe un om de onoare, căci el ştia să-şi vorbească răspicat intenţiile fără ezitările mele dubioase. (Deziluziile Ioanei trebuiau să fie cu atât mai mari.) Într-o seară, ca să fie exactă la gară când plecam, a fugit într-o goană să se îmbrace, şi mi-a fost milă de inima ei, ce bătea ca a unei păsărici speriate. Cu un minut înainte de plecarea trenului i-am spus afectuos: „Ce bună eşti cu mine uneori şi alteori ce rea! Poate ne vedem prea mult, am pierdut orice sfială şi destăinuim tot ce gândim. Ce ar fi să amânăm revederea noastră cu o săptămână?” Ne-am înţeles. Totuşi, săptămâna viitoare speram să-mi iasă în întâmpinare la gară, după obicei, şi cum, negăsind-o, am suferit, m-am dus, cu toată umilinţa, să o văd. Mi-a trimis prin Helene câteva rânduri mânioase (după ce am sunat de mai multe ori.) Mă izgonea. Scrisoarea se termina cu: „Pentru că eşti un om care nu se poate ţine de cuvânt, totul s-a terminat între noi”. Astfel de scene grozave s-au mai petrecut, dar acum am priceput că a vorbit adevărat. Aveam intuiţia de importanţa ce o căpătase celălalt, chiar dacă ştiam ce puţin el se potriveşte Ioanei şi că nu va fi în stare să o facă fericită.

În seara aceea teribilă m-am îndepărtat încet de casa ei, am trăit intens fiecare pas făcut, mi-am întors ochii de mai multe ori, am privit pe cei câţiva trecători şi luna turburătoare, la colţul străzii am întârziat mai mult, şi numai după aceea am pornit definitiv, tragic, ca şi cum aş fi venit

de la o înmormântare.

Spun:

— Am ştiut tot ce se petrecea între voi, căci mă vizita deseori. Puteam astfel şti ce se întâmplă, Nu-mi spunea nimic, dar mă pricepeam să-l descos, fără ca să aibă vreo bănuială. Îi pricinuiam nelinişti, imaginam evenimente, puteam să-l fac să creadă orice. Aveam imense bucurii ca să-l chinui, dar cine va şti febrilitatea mea bolnavă producându-mi astfel de satisfacţii? Eu rămâneam pe multă vreme distrus, în timp ce el se refăcea imediat, fie că — om sănătos — nu-l puteau multă vreme covârşi tristeţile, fie că tu, cu care se întâlnea curând, aveai să-l consolezi prin vorbe sau prin corpul ce-l îmbăta ca un vin. Discuţiile dintre noi evoluau în general asupra literaturii, dar fiecare ascundea alte emoţii, căci în fiecare vorbă sau gest ne cercetam, şi unul şi altul încântat de ce putea să-i ascundă celuilalt. El — bănuitor, gelos (căci ştia că succesul lui era aproximativ. Îi spusese Ioanei cu luciditate: „Dacă te-ar chema, te-ai duce la dânsul ca un câine!”), amical, deoarece se considera vinovat şi avea oareşicare remuşcări (ochii speriaţi, incapabili de a se preface, cu care primea anumite reflecţii ce puteau fi cu dublu înţeles, dar eu le atenuam imediat, de frică să nu priceapă ceva, şi apoi îşi produseseră efectul, neliniştindu-l), eu — crispat, gelos la culme, înfiorat în toată fiinţa, umilit, căci îmi închipuiam că celălalt mi se preferase fiindu-mi superior, dar satisfăcut că mă puteam juca în voie cu el, că în jocul acesta, cel puţin, nu era nici o îndoială de superioritatea mea, şi, în acelaşi timp, cu speranţa nebună că poate nimic nu e adevărat.

Sunt o mulţime de feluri de a putea primi muzica. Lui îi furnizează mai ales idei. Combătea cu vehemenţă pe Brahms, şi pentru a-l combate se găsesc teorii destule. Am cumpărat la patefon *Concertul opus* 77, pentru vioară şi orchestră, ca să-l conving că nu are dreptate, şi că primeşte prea iute păreri emise de alţii. Sau, mai ales, pentru a-l obliga faţă de mine şi a-i împiedica sau a-i întârzia, măcar, planurile perverse.

În curte, la miezul zilei, i-am spus o dată ca să-l încerc:

— Pentru mine, senzualitatea nu joacă rol prea mare.

— Ba eu sunt senzual!

Şi-l văd înfiorat, sclipind la soare, umflându-se: pe la începutul aventurii, pe când căpătase o femeie curată şi de familie bună, oricând la dispoziţie, după ce escapadele lui se făcuseră printre dame şi printre slugi.

— N-am noroc, îi spusei. Am avut o metresă care îmi făcea câte un copil la fiecare lună. Ce mai cheltuială!

— Drace!

Şi a plecat de la mine îngrijat, probabil să o întrebe pe Ioana şi să ia măsuri.

A primit în faţa mea un rest de bani la care nu se aştepta. Ce bucurie în ochi! Ca să aibă de hotel chiar pentru ziua aceea? Sau poate ea plătea...

Avusese obiceiul să-şi spele lenjurile la servitoarea mea şi continua

la fel, poate pentru că nu voia să-l bănuiesc, schimbând ceva sau — ceea ce i se potrivea perfect — nici nu se gândea să aibă astfel de scrupule. Drept lângă mine s-au aşezat, într-o zi, cămăşile lui cu dungi verzi, albastre, roşii şi mai păstrând o urmă din mirosul corpului...

La „Carul cu bere” mi-am povestit toate durerile lui Radu. Radu este un adolescent, dar cu umerii destul de puternici ca să suporte o astfel de povestire. Tandru, fără întrebări iscoditoare, compătimitor. Căpătase obiceiul să mă caute săptămânal la gară, cum făcuse odinioară Ioana, şi venirea mea nu mi se mai arăta aşa de pustie, aveam pe cineva ca să mă sprijine. Cum îmi devenise imposibil să mai tac, confidenţele către el nu mi se păreau deloc ridicole. În timp ce, împrejur, chelnerii se agitau, clienţii se enervau aşteptând consumaţia sau plata, se intercalau strigăte din care nu puteai desprinde nimic clar, cu toate că cuprindeau toată atmosfera. În faţa noastră, berea din pahare pierduse spuma şi orişice tentaţie. Cum voi fi arătat la chip în clipa aceea? Ştiu că zâmbeam tot timpul.

Iar după ce Ioana mi-a spus, el a certat-o: „De ce i-ai spus? Habar n-avea!” Ce satisfacţie am avut pentru vorba aceea! Nici nu-mi închipuisem că poate să fie aşa de incapabil de a înţelege ceea ce se petrece în jurul lui! Liniştit, împăcat cu rolul lui, n-avea nici o grijă şi, dacă uneori se purta binevoitor cu mine, o făcea complect gratuit. Şi cum i se păreau toţi oamenii făcuţi după acelaşi calapod, a avut impresia că m-am prefăcut faţă de Ioana că ştiu tot. Într-adevăr, Ioana i-a mai spus:

— Ştia perfect totul.

— Se laudă.

Mă tângui:

— În timpul celor trei ani de despărţire ai devenit parcă o fantomă prezentă oriunde aş fi fost, orice-aş fi făcut, dar destrămându-se la orice tentativă de a o prinde. După atâta vreme fără nici o veste, nu mi se părea imposibilă o surpriză şi, dacă primeam o scrisoare, îngălbeneam. N-aveam curajul să mă uit la scrisul adresei, o purtam cu mine multă vreme şi, la urmă, după emoţii prelungite, vedeam că scrisoarea era din altă parte; ceea ce ştiam de la început, de altminteri. Dar niciodată n-am avut voinţa să privesc scrisoarea imediat şi să simplific atâtea presupuneri inutile. De ziua mea, când îmi venea un teanc de scrisori, telegrame, cărţi de vizită, iscodeam pe fiecare în parte, mă torturam pentru fiecare, şi apoi, după câteva zile, după ce parveneam să citesc pe ultima, redeveneam nenorocit, cu impresia că din nou va trebui să aştept un an. Sau pândeam la fiecare colţ de stradă, şi toate femeile semănau cu tine, de departe, dar apropiindu-se deveneau străine.

— Trebuia să fiu moartă pentru tine! De aceea nu ţi-am mai dat nici o veste.

— Totuşi, când ne-am întâlnit, erai chiar în centrul oraşului, şi nu te mai ascunseseşi.

— N-am mai putut lupta.

De ce atâţia ani voinţa ei n-a avut nici o ezitare, dar s-a destrămat deodată într-o zi — părându-i-se că orice luptă este de prisos — n-o să poată înţelege nimeni niciodată.

Am întâlnit-o chiar în centru, singură. Era firavă, cu obrazul supt, galben, cu pistrui mulţi: aşa o transformase munca istovitoare şi lupta din ea. Un pantof o strângea tare, şi ca să meargă îşi răsucea un picior, penibil. A început între noi o scenă artificială, căci vorbeam amândoi la întâmplare, în prada emoţiei, ne puneam întrebări neînsemnate, fără să înţelegem bine răspunsul, mergeam fără sens, spre Şosea. Distanţele deveniseră o jucărie de copil, căci nu aveam decât teama să nu apară colţul de stradă unde o să ne despărţim. Singur îmi spusesem dacă aş putea să o mai întreb numai dacă îşi aduce bine aminte de *Tristan şi Isolda* sau să o mai întreb dacă mai trăieşte căţelul ce-mi sta mereu în braţe! Şi atâtea alte curiozităţi neînsemnate, care în momentul suferinţii deveneau deodată esenţiale, se excludeau una pe alta, rămâneau singura mea preocupare pe care o extrăgeam din viaţă. Ceea ce era important, căci îmi cauza, de fapt, suferinţa, n-aş fi avut curajul s-o întreb. Nu ştiu cum ar fi primit întrebarea sau cum aş fi suportat eu răspunsul, dar neprevăzutul întâlnirii a simplificat, sau remuşcările ei au hotărât-o să-mi spuie la prima ocazie, chiar dacă după aceea spaţiul din nou s-ar redeschide între noi, şi de data aceasta până la moarte. De altfel, aşa cred că e întotdeauna, un secret trebuie să izbucnească o dată. Şi după ce te-ai ascuns ani de zile, ai luat toate măsurile să nu bănuiască nimeni nimic, te-ai torturat fără să cauţi nici o consolare în afară, ai acoperit neobosit cu noi văluri negre, deodată, fără rost, în locul cel mai nepotrivit, faci confidenţa totală. Aşa de mari şi de misterioase transformări se petrec în noi. Ioana a profitat de o vorbă inofensivă de a mea ca să spuie tot. Am întrebat-o:

— Şi dacă nu ai păreri rele despre mine, şi acum îţi pare bine că mă vezi, de ce ai rupt orice relaţii dintre noi, cât de rare, cât de oficiale?

— Vezi că s-a întâmplat cu mine ceva ce nu-mi da dreptul să te caut.

— Ce anume? (Cum n-am înconjurat după obicei întârziind?).

— Ştii că spre despărţirea noastră ai adus pe cineva în casa mea.

— Şi eşti metresa lui? (Încă nu fusese prea târziu ca să înconjur.)

— Da!

Un „da” neînsemnat, neschimbându-mi poate cu nimic înfăţişarea, dar conţinând în el toate chinurile noastre de ani de zile.

Nu m-am prăbuşit, n-am plâns, n-am îndepărtat deloc mersul conversaţiei, n-am comentat, dar în mine s-a desfăcut deodată o depresiune în care nu mai exista nici o încercare de a te împotrivi, când în sfârşit ţi-e egal totul şi accepţi orice, cu alt aspect decât ceea ce simţeam zilnic, fără frământările cunoscute, semănând a calm, ca o rană ce devine în culmea durerii insensibilă, şi atunci am putut să mă întreb, în faţa straniei mele

stări, biată epavă umană care totuşi pe stradă salută uneori un cunoscut sau, traversând, aşteaptă să treacă un automobil ca să nu fie călcat, dacă nu cumva nu ştiusem nimic.

Şi iarăşi discuţia continuă neînsemnată, vorbe ce nu pot fi reţinute şi, uneori, tăceri nesemnificative, aproape plictiseală. Ne-am despărţit fără să ne mai promitem o întâlnire, căci nu-i vedeam necesitatea. Curiozitatea mea şi scrupulele ei fuseseră satisfăcute, nu mai rămânea decât să mă deprind cu noua stare de lucruri. Când s-a depărtat, am putut s-o privesc iarăşi în întregime, căci în conversaţie ochii nu o observaseră prea mult, şi mi-a apărut aceeaşi imagine cum o descoperisem pe stradă: slabă, tristă, obosită şi şchiopătând dizgraţios.

A doua zi m-am hotărât cu tot dinadinsul să mă vindec. Trăisem prea multă vreme singur, trebuia să ascult de sfaturile ce mi se dau şi să ies între oameni, oricât de prost aveam să mă simt. Mi-era teamă, căci nu puteam întreţine o conversaţie, sau, dacă mă căzneam, vorbele ieşeau nenaturale, şi oricâtă bunăvoinţă aş fi arătat, eram un om incomod. Această panică mi-a fost familiară întotdeauna, şi, mai înainte şi mai târziu, un amestec de timiditate, de neîncredere asupra importanţei mele, şi un cuvânt spus greşit mă făcea incapabil să mai continui, năruia toate intenţiile, şi mulţi mă puteau taxa sumar de „prost”. Şi nu o dată părerea asta abia mascată venea din partea unui om neînsemnat, a unui funcţionar interior, care îşi omoară anii făcând mereu acelaşi lucru la un birou, sau a unui comisar îngâmfat (citez un funcţionar şi un comisar fiindcă sunt exemple exacte din întâmplările mele nenumărate, înfipte în memorie pentru eternitate, să mă terorizeze). În momentele grave, această incapacitate de a evolua normal între oameni se accentuează. Trebuia să încep deci viaţa mea nouă printr-o luptă împotriva mea de alt ordin, care implica noi suferinţi, dar preferabile. Şi apoi, această luptă putea fi de folos, căci îmi distrăgea atenţia. In prima zi după întâlnirea cu Ioana m-am alipit de un grup de cunoscuţi care mergea să se amuze la Moşi. Mi s-au perindat în faţă turla dulce, roata noroculuı, animalele sălbatice, scrânciobul şi totodată chiotele, glumele, muzica stridentă şi conversaţia pe care trebuia s-o duc cu amicii mei, să fac haz de spiritele lor de oameni sănătoşi. Câte o secundă, îmi revenea chipul Ioanei trădătoare şi nefericită, dar mă forţam să-mi schimb gândul. Când m-am întors acasă, am găsit această scrisoare de la Ioana: *“Poate îţi închipui cu ce emoţii m-am hotărât să-ţi scriu. M-am convins că amândoi sunteţi puternici, fiecare în felul său, şi niciodată nu voi putea avea nici o preferinţă. Amândoi îmi sunteţi necesari. Vei voi să redevii prietenul meu? Bineînţeles, mă voi transforma, şi nimic urât nu va mai fi între mine şi voi”... Scrisoare ridicolă. Am suferit mai puţin?*

Misterul feminin...Nu este nevoie să asişti, cum am asistat, la întâmplări mari ca să te înfiori. În mijlocul conversaţiei celei mai tandre, când femeia este de perfect acord cu tine, şi aprobarea ei vine complect,

fără să fii deloc vinovat, printr-o vorbă neprevăzută distruge construcţia tuturor planurilor. Nici măcar nu-ţi face vreun reproş, totul pare o întâmplare. Şi atunci, dacă eşti gelos, brodezi pe această vorbă şi te chinui. De la Ioana eram deprins să-mi vie ameninţările cele mai teribile. Mă înştiinţa deseori că se va da altuia. Nu trăgeam concluzii definitive, căci o clipă după aceea se alipea ca cea mai îndrăgostită dintre fete şi despre exploziile ei de mai înainte spunea: „Cum poţi să le iai în serios? Mi-era ciudă în clipa aceea pe tine!”. Se contrazicea mereu, căci depindea de cum îi apărusem în ultima clipă. Ar fi fost greu să-mi scot un portret din părerile ei, căci mă caracteriza nu prin mici nuanţe, deseori fără legătură între ele, dar întregind un om, ci prin însuşiri exact inverse, reduse la schema „eşti bun” sau „eşti rău”, susţinute totdeauna cu aceeaşi violenţă. Apostrofa însă cu atâta convingere, încât deseori te întrebai dacă nu are dreptate, indiferent dacă observai contradicţia, mai ales că temperamentul meu nu este în stare de nici o certitudine, orice definire mi se pare în acelaşi timp posibilă şi imposibilă şi n-am încredere în mine. Ioana, extrem de inteligentă, găsea caracteristici precise când nu erau instinctele ei în joc: o judecată de felul acelora pe care le aplica asupra unei cărţi.

Păcatul ei n-a schimbat-o deloc. Are acum noi sentimente, remuşcări, umilinţă, tragedia celor întâmplate, dar ele, deşi o complică, lasă să subziste ciuda ei pe mine, nu o îmbună. Reproşul pentru că nu o iubisem (singura cauză a tuturor celor întâmplate) a reînceput. Câteodată îşi aminteşte de câte o scenă nerezolvată odinioară, în care suferise mult, şi o continuă acum, vrând să pedepsească pe ceea ce fusese întrerupt atunci. Vorbe sau gesturi îndepărtate devin, în aprinderea ei, iarăşi vii, pe care trebuie să le explic şi să le scuz până la epuizare (pentru o zi, căci a doua zi totul reîncepe, până ce discuţia porneşte tot aşa de vehementă în altă parte). Şi despre viaţa noastră prezentă avem tot aşa de mari neînţelegeri, căci în clipe scurte de potolire a geloziei, când nu mă doare nimic şi mă cred vindecat, cu toate că experienţa m-a învăţat că totul nu se datoreşte decât unei ciudăţenii a naturii unei acalmii trecătoare, şi chinul va trebui să reînceapă, redevin cel pe care îl cunoscuse odinioară Ioana, uşuratec în ceea ce o priveşte, plictisit, fără să-mi mărturisesc plictiseala, dar trădându-mă prin neastâmpăr şi prin planuri — cu aspect inofensiv — de a varia atmosfera portului şi de a vizita Cavarna. Alerg la tot felul de şiretenii ca să plec, îndelung pregătite, stângace, căci nu sunt naturale, şi vizibile perfect pentru firea bănuitoare o Ioanei. Atunci izbucnesc certuri puternice ca şi odinioară, constat că nimic nu s-a schimbat şi că păcatul n-a avut cel puţin meritul de a o potoli puţin. Cu infinită ciudă, îi simt despotismul, şi mi-e scârbă de mine că nu am avut curajul să mă degajez, să plec. Plimbarea pentru câteva ceasuri la Cavarna devine obligatorie, căci îmi permite să cred că mai am oarecare libertate (aşa de umilă, că-mi dam seama de asta), şi după o escapadă de câteva ceasuri pe uliţe umile, satisfăcut de curajul meu, neliniştea să nu se fi întâmplat ceva Ioanei mă

invadează tot mai mult, şi o pornesc înapoi spre port, mai înainte de ora ce mi-o fixasem, grăbindu-mă tot mai mult pe drum, şi ultimii paşi făcându-i alergând. De obicei, în astfel de clipe o găsesc străină, fără să fie duşmănoasă, dar nici prietenă, ca şi cum suferinţa ei devenise prea mare ca să mai aibă nevoie de agitaţii.

În mânia împotriva mea, pierde orice control al vorbelor, mă pedepseşte cu orice simte instinctiv că m-ar îndurera mai mult, şi nu o dată, în plină vehemenţă m-a comparat cu celălalt, cu toate că din pricina celuilalt fusese nenorocită o clipă mai înainte; ne găseşte la amândoi acelaşi egoism bărbătesc sau alte asemănări, atrage şi asupra mea unele cuvinte rele pe care de obicei le aplică numai lui, şi atunci izbuteşte să mă facă iarăşi nefericit, gelos, să-mi alunge tot calmul care i se păruse că mă îndepărtează de dânsa. Reîncep iscodirile mele, deznădejdea ei şi împăcarea de la urmă. Astfel, trecutul şi prezentul se suprapun în viaţa noastră, iar gândul la viitor vine foarte rar, căci suntem prea preocupaţi de ceea ce se întâmplă; viitorul nu apare decât ca să ne dea o crispaţie în plus, şi dacă uneori totuşi spunem: „când” vor trece toate acestea şi vom fi „fericiţi”, nu ne facem nici o iluzie că ar fi altceva decât o poveste irealizabilă de a adormi copiii şi că putem adauga, în cazul acesta, planurile cele mai neverosimile. Dar ele nu par ridicole, căci se potrivesc cu fantastica noastră existenţă, cu atâtea întâmplări şi suferinţe pe care le desăvârşim, fără ca altcineva să poată pricepe logica lor.

Dacă aş fi pictor, aş picta — şi aş fi ocupat pentru toată viaţa — întregul port Cavarna, casă cu casă, fiecare ungher. Aş încerca să refac pe pânză întregul miragiu. Şi pe cei câţiva oameni de aici. Nimic nu mi se pare de prisos, orice detaliu îmi produce emoţii. Cu toată splendoarea soarelui răsfrânt pe mare, pe petricele, pe lut, totuşi, aş putea întrebuinţa cât de mult culorile sumbre. Fiecare tablou va trebui să plângă. La Balcic, graţie, capriciu, prea multe podoabe adunate. Aici numai câteva linii dure, ca şi cum adevărurile esenţiale se exprimă simplu, fără contorsiuni. Dar în timp ce la Balcic sesizezi în scurt timp toate frumuseţile, la Cavarna, în primul moment, nu observi nimic, şi numai mai târziu începi să te împregnezi de atmosferă, să capeţi parcă un viţiu. Uneori, în mijlocul nopţii, am impresia că stau de vorbă cu Dumnezeu.

Orice preocupare, cât de, neînsemnată, este aici îndreptăţită. Mi-am pierdut o dimineaţă întreagă ca să culeg scoici; mă bucuram la orice descoperire mai însemnată şi mereu alegeam alt amic din Bucureşti căruia să i le duc. La urmă, am pus scoicile pe marginea ferestrei şi a dispărut farmecul care îl avuseseră în nisip. De câte ori închideam sau deschideam fereastra, pierdeam câteva, şi mă întreb până la urmă ce va mai rămâne din ele. În orice caz, e ridicol să le duc cuiva. Timp de câteva ore am crezut că ar fi normal să fac aşa.

Corăbiile cu mărfuri ne vizitează foarte rar, iar cele cu excursionişti niciodată. Vameşul n-are mai nimic de lucru. În portul acesta orice muncă

stagnează, iar hambarele pline sunt de folos numai pentru şobolani. O dată a sosit o corabie mai mare, care câteva zile a rămas în faţa Cavarnei (corăbiile nu se pot apropia prea mult de ţărm) ca să încarce grâne, să le ducă la Constanţa. Hacik ne-a spus că cunoaşte bine pe comandant şi ne-a sugerat c-am putea face drumul până la Constanţa, să rămânem acolo o zi, şi cu aceeaşi corabie să ne întoarcem. Hacik era încântat că ne poate face un serviciu, iar pe comandant conta aproape sigur. Şi într-adevăr, curând, ne-a adus acceptarea comandantului. Trebuia, să plece pe la zece seara, deci plecare de noapte misterioasă, şi cu atât mai atrăgătoare, iar în ziua ultimă n-am vorbit decât de călătorie, am scos hainele bune ascunse într-un geamandan, am cumpărat provizii, am făcut planuri pentru Constanţa, care, văzută din singurătatea Cavarnei-Port, face impresia unui oraş foarte important. Hacik se agita mai mult ca de obicei, ne vizita pentru o minută la fiecare ceas ca să ne aducă noi veşti bune, era fericit. Bineînţeles, Charles, care nu plecase încă venea cu noi. Charles găsise o ocazie şi venise la noi numai pentru o zi, probabil ca să aplice o mică lecţie Arabellei, cu care se certase la toartă. Pe Arabella părea că o uitase complect, şi numai Ioana îşi mai aducea aminte uneori de ea (se temea să nu i se întâmple la fel?) căci probabil că trebuie să se fi simţit, aşteptând zilnic, foarte nenorocită. Acum Charles era gata să plece mai departe, şi s-ar fi dus cu o ocazie până la capătul lumii, fără să-l reţie nici un scrupul. Dar nici noi nu-l grăbeam să se întoarcă, fiind mai puternică dorinţa egoistă ca să avem un tovarăş agreabil în plus. La ora zece eram cu toţii pe ponton, felinarele abia se luminaseră. Hacik ne spuse că aveam să aşteptăm pe comandant, care trebuia să sosească din Cavarna. Dar nu eram singuri. La uşa unei magazii mai apărură câţiva călători: erau cu toţii invitaţi de Viky, fără ca să ne anunţe şi pe noi şi fără să fi vorbit cu comandantul pentru ei. Şi când am certat-o pe Viky explicându-i că nu avea dreptul să facă invitaţii unde era ea însăşi invitată, şi că aveam teroare văzând străini în tovărăşia noastră, a replicat:

— N-o să spuie nimeni nimic, lasă că vorbesc eu.

Erau două grupe distincte şi Viky făcea naveta între ale, la fel de zâmbitoare. Hacik era încurcat simţindu-se iresponsabil, dar râdea ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Şi atunci începu o aşteptare enervantă, o curgere înceată a minutelor, o atenţie încordată, doar vom auzi vreun zgomot de automobil dinspre drumul de la Cavarna care să anunţe venirea comandantului, o discuţie în toate chipurile asupra cauzei întârzierii, uneori glume care nu exprimau decât nervi, în timp ce Hacik, nenorocit, nu-şi mai găsea loc, iar comandantul lua aspecte fantomatice, mereu alta îi era înfăţişarea. Pe la ora unu ne-am dus la noi, căci bătea vântul rece, şi a, rămas Hacik să pândească şi să ne cheme. După alt timp am adormit cu toţii pe câte un colţ al patului. Pe la patru dimineaţa m-am trezit, m-am dus la ponton şi am găsit pe Hacik, singur de veghe, tremurând în haina lui subţire. Nu puteam să-l hotărăsc să plece la culcare, cu toate că noi nu mai

eram amatori de mers. Dar el a mai rămas să mai aştepte un ceas. A doua zi la opt, când ne-am trezit, corabia abia plecase, se mai vedea o umbră la orizont.

— Se poate, spune Ioana, să fi fost nedreaptă cu tine, să te fi chinuit să-ţi fi distrus viaţa, dar un adevăr se desprinde sigur: eu te-am iubit, şi tu nu!

Cuvintele acestea sunt urmate în chipuri diferite, de acceptare sau de revoltă. Uneori adaugă: „În definitiv, tu ai făcut enorm de mult pentru mine, căci nu te obliga nimic să faci ceva, m-ai suportat, orice nervi aş fi avut". Şi altă dată: „Îţi închipui, ce deznădejde e mai mare decât a iubi fără să fii iubit?" Şi atunci eu ripostez, refăcând astfel atmosfera din *Adolphe* (carte, care, împreună cu *L'Amoureuse* a lui Porto-Riche, se găsea deseori în discuţia noastră. Ioana afirma că ni se potrivesc.) „Dezastrul este şi mai mare pentru cel iubit!"

Dar, rămas, singur, simt că vorba mea mai mult serveşte de pedeapsă, căci Ioana îmi tulburase calmul la care îmi făcusem iluzia că aş putea ajunge, cu toate că experienţa mă învăţase că orice s-ar întâmpla n-aş putea fi calm şi că pretexte voi găsi întotdeauna cele mai neînsemnate nemulţumiri se vor mări suficient ca să-mi devie insuportabile, Atunci mă întreb întrucât Ioana avusese dreptate. O iubisem sau o iubesc pe Ioana? Se poate da o definiţie a dragostei? Îmi fac socoteala la câte n-aş face sau n-aş renunţa pentru Ioana. Şi cu toate că frământările dintre noi îmi iau tot timpul, şi întrebuinţez toate şireteniile ca să aflu un detaliu pueril din viaţa ei trecută, totuşi, simt în mine nostalgii după altă lume şi alte locuri şi regretul de a-mi fărămiţa timpul inutil. Am impresia că dacă ar sosi o corabie, oprită o clipă din voiajul ei la capătul lumii, şi m-ar chema şi pe mine, n-aş avea nici o ezitare să mă urc şi aş fi mai vindecat la fiecare kilometru de distanţă. Am un dor de ducă, o frenezie după orizontul îndepărtat, care îmi îmbolnăveşte toate fibrele şi mă face să mă simt nenorocit, orice s-ar întâmpla cu mine. Dar ajuns departe, de unde pot să ştiu întrucât m-aş calma? Orgoliul meu e mai presus de dragoste, căci observam odinioară perfect îndepărtarea Ioanei, importanţa ce o căpăta celălalt în ochii ei şi nu făcusem nici un gest de apărare. Reîmpăcaţi, constat acelaşi lucru: că dacă continui să nu am mai multă energie şi să tac toate nemulţumirile, să nu încerc să o clarific pe Ioana şi să o conduc ca pe un copil, dânsa va pleca din nou, fantezia ei va imagina noi posibilităţi de răzbunare şi încercarea unei noi existenţe în afară de mine.

Şi frica de ridicol e mai presus de dragoste. N-aş suporta nimic pentru Ioana, prin care să devin spectacol amuzant, cu toate că de atâtea ori mă simt ridicol şi ar trebui să mă deprind. Dar este înspăimântător când aş încerca să înşir tot ceea ce n-aş face pentru Ioana şi când o văd alipindu-se cu patimă de mine, fiind în stare de orice nebunie i-aş cere, mă torturează remuşcările şi găsesc că n-a avut noroc. Şi deoarece îmi pun atâtea întrebări, este un motiv suficient să mă conving că dragostea mea nu

e extraordinară, dar aceste întrebări le-aş aplica oricărui eveniment ce s-ar întâmpla cu mine, pentru că este o caracteristică a minţii mele de a nu savura în voie o clipă de fericire, fără ca în acelaşi timp să o examinez, să-i precizez limitele, să mă doară încetarea ei fatală în viitor. Dar dacă în dragoste mă găsesc neînsemnat, depăşit de toată omenirea, în nefericirile din pricina dragostei mă consider unic, căci nu sunt în stare să mă refac, să lupt contra acelei stări, şi chiar mă complac astfel, îmi găsesc un motiv de orgoliu şi sunt mulţumit că îngrijorez pe toată lumea dimprejur, care se înspăimântă de atâta singurătate funebră. Despărţirea de Ioana a cauzat cea mai fantastică existenţă, în care conturul dintre realitate şi vis dispăruse cu desăvârşire, mintea crea fantome şi credeam în ele, cu toate că ţineam minte că eu le-am născocit, şi după trei ani de zile nu se ameliorase nimic, căci numai întâlnirea mea cu Ioana pusese capăt acelei stări. Şi în portul Cavarna, din pricina Ioanei, mă chinui ziua şi noaptea, şi uneori când valurile mai puternice bat în ponton, îmi vine să urlu o dată cu ele. Exclamaţia Ioanei „nu m-ai iubit”, nu o voi putea rezolva niciodată.

Diferenţa între dânsa şi o femeie obişnuită este că, pe când aceasta se contrazice nuanţat, Ioana se contrazice cu violenţă. Mizeria şi orgoliul ei. Este rar să vezi o femeie apărându-şi o părere (artistică, sau literară, sau despre dragostea ei) cu atâta înverşunare. Dar câteodată contrazicerile sunt aşa de vădite, că te minunezi că pot să vie de la cineva inteligent. Într-o zi, un negustor ambulant i-a vândut un parfum admirabil. Deseori ne emoţionam de parfumul delicat şi ne felicitam de afacerea excelentă. După un timp însă, făcând din nou aluzie la calitatea parfumului, Ioana a protestat vehement: „Dar e oribil, ne-a înşelat negustorul”. Nu-şi schimbase singură părerea, ci fusese influenţată de vreo cunoştinţă a cărei neînsemnătate era ridicol să influenţeze pe Ioana. Şi nici nu-i trebuise un argument. Fusese de ajuns ca acea cunoştinţă să strâmbe puţin din nas: „Nu miroase frumos parfumul!” Şi dacă dintre o mie de contradicţii, uitate după ce mă supărau, păstram numai contradicţia cu parfumul şi făceam un simbol pentru ce era aşa de des pretext de discuţii, Ioana se enerva, găsea explicaţii şi mă făcea meschin să insist pe un fapt fără importanţă. Şi, într-adevăr, era meschin să aleg dintr-atâtea motive grave pe unul pueril, dar nu mă pot controla în înlănţuirea pretextelor de chin, şi reîncepeam acelaşi reproş.

Ioana este extrem de influenţabilă şi, dacă în gusturi asta nu are o prea mare importanţă, în părerea ei despre oameni rezultatul e dezastruos. Fiecare om devine pe rând, pentru ea, admirabil sau nesuferit, totdeauna excesiv, şi nu-ţi permite să o contrazici. Cu toate că se înşelase, tot nu are îndoieli. Câteodată acelaşi om suferă mai multe transformări. Aşa a fost extraordinar celălalt şi acum nu-l mai poate suferi, în timp ce cu mine s-a petrecut invers, ca şi cum am fi în două talere pe care Ioana le ridică şi le coboară pe rând. Şi când Ioana mă învinovăţeşte că nu am încredere în ea şi că i-am distrus orice fericire, infiltrându-i îndoiala şi oprind-o de la orice

decizie, fărămiţându-i avântul, gândesc că are dreptate, căci, într-adevăr, aşa e firea mea pe care o aplic tuturora şi mie îndeosebi şi mă împiedecă să izbutesc ceva până la capăt. Dar mai gândesc cu ciudă că o credinţă a ei nealterată deloc de mine — căci eram prea orgolios să o fac — ne distrusese fericirea: credinţa în virtuţile celuilalt.

Ioana mea deşteaptă... E uimitoare pasiunea pe care o pune pentru cine ştie ce lectură. Atunci nu mai există nici o altă distracţie, fuge de lume, nu o interesează nimeni, nu o importă hainele cu care se îmbracă. Creionul nu o părăseşte, căci adnotează fiecare rând şi nu-şi permite nici o superficialitate. Discuţiile cele mai aprinse, chiar pentru motive sentimentale, sunt extrem de interesante, la fiecare moment face observaţii asupra vieţii şi asupra omului, care pot fi false, dar care îţi sugerează o mulţime de rânduri. Pentru susţinerea lor, Ioana îşi pune tot sufletul, se consumă, aşa că, privind-o, îmi spun că am avut norocul să mă iubească o femeie excepţională şi că graţie ei am învăţat enorm de multe lucruri, mi-am înmulţit aspectele pe care mi le oferă viaţa şi am descoperit sensuri adânci, care fără ea mi-ar fi rămas necunoscute. A luptat cu dânsa (căci se numeşte luptă îndelungatele noastre neînţelegeri şi veşnica veleitate de a învinge, a pleca dacă nu se poate învinge altfel, ca să te întorci în acelaşi timp învins şi învingător) e o supremă satisfacţie pentru orgoliu (dar lipsită de umanitate, căci ne distruge pe amândoi), o convingere nemărturisită că am un noroc rar în chiar necazul meu, că soarta mi-a făcut o mare cinste de a mă considera demn de a-i fi Ioanei inamic, şi o schimbare de tactică, lăsând-o în voia ei, de pildă, ar semăna cu o laşitate, cu un semn că sunt un om mediocru, voind să-mi asigur o pace burgheză. Sunt multe cauzele că nu pot trăi fără Ioana. Dar cea mai mare: din orgoliul de a nu apărea în faţa mea bicisnic. Ioana a remarcat: „Ce ciudat! ne iubim aşa de mult şi totuşi suntem mereu în luptă unul cu celălalt. După atâtea grozăvii, am putea înceta lupta şi mai bine să fim veritabili prieteni. Suntem destul de firavi şi avem amândoi nevoie de pace”.

Gândesc: „Tot răul pe care mi l-ai făcut poate să rămâie nepedepsit? Această luptă e ultima satisfacţie ce mi-a mai rămas.”

Dar nu sunt numai eu vinovatul neînţelegerilor.

S-a petrecut o scenă intre noi care mă face să mă gândesc dacă nu cumva trebuie să procedez altminteri cu Ioana. De obicei îşi susţine o idee cu violenţă, observaţiile mele o întărâtă, şi, când o văd din ce în ce mai istovită, mi-e milă, îi dau dreptate, îmi iau toate vinele asupra mea şi caut să o împac, îndurerat că mă umilesc, dar preferând orice chinului ei, pentru clipa aceea, căci mai târziu o să încerc să-mi răzbun umilinţa (fără rezultat, căci, scena o să se repete identic). Mă tem să nu se întâmple o nenorocire, căci o cred în stare de orice. O dată n-am împăcat-o. Cu orice risc, am părăsit-o şi m-am dus la plajă. Eram aşa de nenorocit, că devenisem insensibil, pentru ce s-ar întâmpla şi în aceeaşi clipă, lucid, eram încântat de această insensibilitate, căci îmi dădea o forţă pe care nu o avusesem

până atunci. Jucau valurile înaintea mea şi le urmăream ca şi cum jocul lor ar fi fost singura preocupare ce-mi mai rămăsese. Şi atunci am auzit lângă mine, fără să mă aştept, o voce emoţionată spunând:

— Iartă-mă, Sandule, am fost rea!

Fără explicaţii, s-a lipit lângă mine, mi-am trecut mâna de-a lungul mijlocului, mi-am alăturat obrazul şi am rămas acolo, în faţa mării, multă vreme, până noaptea târziu, fără să îndrăznim să întrerupem vraja cu vreun gest.

Dar n-am mai putut face la fel ca atunci, căci prima oară fusesem deplin sinceri, şi mai târziu ar fi părut că întrebuinţez un procedeu care îmi reuşise, şi n-aş mai fi cauzat nici o transformare în Ioana. De altfel, Ioana e prea complicată ca să întrebuinţez cu ea anumite procedee, cu reuşită sigură, iar dacă în paginile acestea apar unele repetiţii, le fac numai din sforţarea mea de a simplifica, de a explica, de a vedea de partea cui simt cele mai multe greşeli, de a pricepe ceva din toată tragedia care s-a întâmplat cu mine, căci parcă destinul meu e să merg într-un palat fermecat, dar fără nici o lumină. Aceeaşi iluzie a mea, de totdeauna, că dacă aş clarifica, aş fi fericit.

Fuge de oameni, nu poate suporta pe proşti. O enervează bărbaţii făcuţi numai ca să fie cavaleri, şi, de altfel, nimeni nu încearcă să fie curtenitor cu ea, căci ea ironizează la prima ocazie, şi apoi nici ironia nu o continuă prea mult, neinteresând-o deloc partenerul. Principial, femeie adevărată, ar vrea să fie frumoasă, elegantă, să placă. Se gândeşte multă vreme la aranjamentul unei rochii, dar dacă se găteşte, e suficient ca un mic detaliu să nu-i placă şi să nu se mai intereseze. Un succes o încântă, dar mai mult ca să-l aflu eu, ca să mă convingă pe mine de valoarea ei de femeie. Viky se pricepe să farmece, să ducă o conversaţie cu mai multă lume deodată, să fie caldă în orice vorbă spusă şi atentă faţă de toţi. Cavalerii lui Viky, care fatal nu se găsesc prea departe de Ioana, se mulţumesc să fie politicoşi cu Ioana, dar numai cu ea nu s-ar putea înţelege. O femeie a cărei singură virtute este feminitatea nu mă interesează multă vreme. Viky rămâne tot timpul drăguţă, Ioana apare pe rând frumoasă şi urâtă, parcă fizicul ar fi o reflectare a caracterului ei instabil, evoluând intre extreme. Totul depinde de liniştea mai îndelungată sau de oboseala ce o face străvezie. În momentul supărării devine slabă de tot, capătă riduri pe faţă, vânăt împrejurul ochilor, pistrui mulţi, iar mişcările sunt fără graţii. Dar uneori apare minunată cu profilul ei perfect de statuie greacă, fruntea limpede şi mare sub arcurile sprâncenilor, ochii profunzi, dar potoliţi, fără nimic turbure în ei, gura tăiată de un mare artist, părul bogat, încadrând-o superb. Şi o siluetă elegantă, înaltă, subţire, pe care o prinde admirabil negrul, şi căreia i s-ar potrivi rochiile unei regine. Apariţiile Ioanei sunt uneori uimitoare (dar eu o prefer altminteri, căci de prima imagine, a Ioanei nenorocită, mi-e milă cumplită, iar de a doua mă simt umilit, îndepărtat; când o găsesc fără să se fi aşteptat, şi atunci se

bucură toată, se grăbeşte spre mine, o incomodează amuzant vreun pachet pe care îl are în mână, mă sărută fără să-şi dea seama dacă e cineva de faţă, şi întreg sufletul ei e la suprafaţă, mică provincială, după moda veche, naivă şi fermecătoare, ca un obiect vechi păstrat bine în fundul unui scrin). Se entuziasmează pentru oamenii nefericiţi, cu un zbucium sufletesc în ei. Dar, până la urmă, constată că se entuziasmase prea iute, căci rar se găsesc nefericiri veritabile, fără o mare doză de trişare în ele. Da altfel, oricum s-ar fi prezentat noul ei favorit, nu are nevoie de prezenţa lui. E suficient ca să cunoască doar câteva date, şi apoi să brodeze singură pe ele. Şi aşa, oamenii îi devin nişte construcţii personale. A fost o bucată prietenă şi cu doamna Ghiga. Doamna Ghiga face parte din marea boierie (şi asta îi mângâia Ioanei vanitatea) şi e încă foarte frumoasă, cu toate că se apropia de cincizeci de ani. Rar am cunoscut o persoană mai artificială decât doamna Ghiga, mereu încercând să placă, suspinând şi împărţind mici răutăţi. Nu e veritabil rea, căci în loc să aibă aventuri, a purtat-o pe Ioana după ea tot timpul, la ceaiuri, la muzee. Mai mult o inconştientă. Îi place să vorbească mereu de frumuseţea ei sau să critice vreo cunoştinţă. Probabil că romanul dintre mine şi Ioana a interesat-o enorm, a făcut tot felul de tentative ca să afle detalii, dar Ioana n-a fost prea vorbăreaţă, nu atât din grija de-a ţine un secret, cât din amuzamentul văzând-o pe cealaltă curioasă zadarnic. Am întâlnit-o pe doamna Ghiga în timpul cât eram despărţiţi; nu-şi mai putea ţine curiozitatea ca să afle noutăţi şi nici măcar nu şi-a mai început întrebarea cu o conversaţie piezişe după obicei, ca să-şi mascheze gândurile. Eram la Operă, şi ca să mă duc la locul meu trebuia să trec pe lângă ea. M-am prefăcut că nu o văd, dar m-a chemat dânsa, fără să bage de seamă că rolul ei de mare aristocrată nu se potrivea cu chemarea: „Nu mă mai cunoşti, domnule Sandu?” Ştiam ce va veni imediat şi, fără să pot să o opresc, speram să înconjur conversaţia până ce va începe spectacolul, ceea ce trebuia să se întâmple în câteva clipe. Dar doamna Ghiga, care văzuse că nu are timp de pierdut, m-a şi întrebat: „Te-ai consolat de Ioana?” Ce dureri a răscolit în mine întrebarea aceasta! N-am mai priceput nimic din *Parsifal*. Cum simţeam prezenţa doamnei Ghiga în apropierea mea, am plecat la mijlocul actului. Pe drum, mergând în neştire, mi-am dat seama ce epavă omenească devenisem.

În lipsa mea, Ioana a fost de multe ori în tovărăşia acestei doamne superficiale şi insuportabile. Nu era nici o potrivire între ele. Ioana mi-a dat explicaţii:

— Îţi dai seama cât eram de nenorocită?

O distracţie a mea în portul Cavarna e să-mi ţin echilibrul pe una din şinele vagonetului (nu-l văd niciodată) ce duc până la capătul unui ponton. Încerc să fac cât mai mulţi paşi, dar după puţină vreme îmi alunecă piciorul. Câteodată Ioana se ia la întrecere pe cealaltă şină, şi numărăm paşii făcuţi de fiecare. Viky s-a distrat văzându-ne şi chiar a inventat un joc, la care au luat parte toţi cavalerii ei. L-a adus şi pe Hacik. A fost o

întrecere generală. Am uitat complect, pentru ora aceea, prezenţa mării din faţă şi a necazurilor. Vindecarea devenise posibilă. Atâtea argumente fuseseră inutile, şi părea îndestulător, măcar pentru acum, un joc inofensiv.

Muzica a jucat un mare rol între noi. Eram pasionat pentru sunete şi am voit să o învăţ pe Ioana tot ce ştiam şi tot ce mai aflam. Cum educaţia mea începuse de mult, ea a învăţat deodată numai operele bune, a cunoscut pe Debussy, înainte de a fi auzit pe Puccini. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi în literatură, unde a gustat pe Racine, înainte de a se fi emoţionat de Henri Bataille. Avusese norocul unui profesor bun, pe care nu-l avusesem odinioară eu, şi pierdusem mult timp ca să am curajul să cred că anumite opere sunt proaste, indiferent de admiraţia ce o au încă pentru ele unii critici cunoscuţi. O bucată de vreme, la începutul iniţierilor, cunoştea la întâmplare numai opere bune, aşa cum îmi sugerase cine ştie ce preferinţă sau întâmplare, căci n-aveam răbdare să-i fac un plan. Anumite bucăţi neînsemnate, dar esenţiale pentru început, i-au rămas totdeauna necunoscute, şi când a vrui totuşi să se apropie de ele, era prea târziu ca să le mai suporte. Aş vrea să conving pe toţi cum se pricepe de bine să judece o operă literară, fără influenţa nimănui, neputând să-i schimb părerile, şi ce patimă pune să-ţi demonstreze adevărurile descoperite de ea. Minunatele ceasuri petrecute cu ocazia unei discuţii asupra literaturii, muzicii, vieţii!

Ioana e cel mai priceput critic al meu, de la intuiţia căruia am învăţat atât de multe, egalul meu în atâtea preocupări subtile şi, când am eu dreptate, sunt mândru ca de o victorie, iar alteori trebuie să accept concluziile ei, cu teama de ceea ce crede despre mine. Sunt convins că a sta de vorbă cu o femeie ceasuri întregi ca să-i explici o nuanţă a unui personagiu racinian este cu totul excepţional şi, în orice caz, cred că nu se mai găsesc doi îndrăgostiţi având astfel de preocupări, susţinute cu atâta răbdare şi pasiune. Pentru cei mai inteligenţi, care pun mare entuziasm în chestiuni tot aşa de importante, Racine rămâne un inactual, iar noi, preferând pe Racine, ne îndepărtăm şi mai mult de ceilalţi. Ioana explicându-se prin Hermiona, dând în mijlocul unei analize personale un argument luat din psihologia fecioarei imaculate, apare şi mai ireală pentru cineva care ar cunoaşte-o. Dar eu nu înţeleg decât viaţa aceasta. La primul spectacol al lui *Tristan şi Isolda* vibram unul lângă altul. Apoi, o lună, la pian, am descifrat partitura celebră, încercând să înţeleg sensul fiecărei note, în timp ce Ioana, lângă mine, asculta fără oboseală, fără nici o întrerupere. N-a fost o tânguire a eroilor lui Wagner ca să nu se suprapuie perfect emoţiei noastre celei mai intime. Excesul pe care îl făceam însă de muzică o obosea până la urmă. Nu-mi dam seama exact cât era de periculos pentru sănătatea ei, şi, mai târziu, când am devenit mai intimi, avea să mi-l reproşeze. Dar în aceste reproşuri era mai cu seamă gelozia de a-i prefera o fiinţă nouă, muzica, contra căreia nici nu putea să protesteze, iar eu profitam de muzică pentru că mă puteam retrage în mine, pentru a nu mi se mai părea că ceea ce-mi este mai intim a fost invadat de un străin.

Şi avea dreptate să găsească atâtea pericole în muzică, căci în muzică îmi găsisem singurele consolări. În despărţirea noastră, Ioana, prin muzică, se simţea mai aproape de mine şi dacă din întâmplare (căci ocolea) îi apărea vreo temă, cum ţi-ar ieşi o fiinţă încântătoare pe neaşteptate, o floare într-un loc pustiu, atunci, uitând toate urile, raţionamentele, convingerile, ar fi pornit cu orice risc la mine.

Şi când gelozia mă face să pun mereu întrebări ca să aflu adevărul în toate amănuntele, mă întreb dacă instinctiv nu încerc să reduc acel adevăr, să transform aceste amănunte. Orice aş face, esenţialul rămâne intact. Ioana mi-a spus singură adevărul, numai pentru că firea ei era loială şi se socotea legată faţă de dragostea noastră veche să nu-mi ascundă nimic. Şi întârziase mărturisirea numai pentru că nu stinse procedeul prin care să mă anunţe. (O scrisoare deodată ar fi fost caraghioasă. Şi apoi, se temea de efectul ei asupra mea de la distanţă, căci de la distanţă îţi închipui tot felul de grozăvii, pe când alături vezi că vecinul tău suportă, oricât ar arăta de nenorocit. Sau, în cel mai rău caz, când vezi că produce efecte dureroase, atenuezi adevărul. În acelaşi timp, celălalt o implorase să nu-mi spuie nimic, dând ca motiv că m-ar face prea nenorocit inutil. De fapt, acest motiv conta chiar pentru el, căci avea o oarecare milă, dar i se mai adăuga şi laşitatea celor ce aveau să se mai întâmple între noi, căci se deprinsese să mă viziteze şi să discutăm literatură. Literatura era doar un pretext pentru mine, iar torturile ce le sufeream şi încercam să i le transmit erau mascate prin analiza asupra vreunei cărţi). Ioana îmi mărturisise totul printr-un simplu „da”, la întrebarea mea cauzată tot de ea. În clipa aceea ne întâlnisem după trei ani de despărţire, şi probabil că nu aveam să ne mai vorbim niciodată; în orice caz, celălalt era în intimitatea ei, şi nu-şi închipuia că o să i se întâmple în viaţă o transformare. Atunci aş fi putut afla orice detaliu, dar nu i l-am cerut, căci nu m-aş fi priceput să aleg din mulţimea întrebărilor (pe care nu le-am epuizat încă, atâtea curiozităţi am) din laşitatea de a nu mă mai chinui sau pentru că acea clipă avea o solemnitate ce nu admitea curiozităţile puerile, după cum în momentul unei morţi e pueril să întrebi pe cel nefericit de felul în care s-a întâmplat această moarte. De altfel, nu aveam nici un drept, şi ceea ce mi se spusese fusese un dar gratuit şi o onoare ce mi se făcea, de care trebuia să fiu recunoscător, căci reconstituiam în parte încrederea în mine, aşa de distrusă, deoarece mi se preferase un altul. Şi apoi, era inutil să cer amănunte, căci aveam să mă despart definitiv de Ioana şi să încerc să mă vindec spunându-mi:„ A fost amanta lui, deci s-a petrecut între ei tot ce se poate imagina; să mă forţez să nu mă mai gândesc”. În timp ce, ştiind câteva amănunte, fatal aş limita, şi mi-aş închipui, ca să mă consolez stupid, că mai sunt multe care nu s-au petrecut între ei. Dar în clipa aceea situaţia era cu totul alta decât mai târziu, şi nu ne închipuiam nici unul, nici altul că s-ar putea schimba ceva. În Ioana, în urma revederii, s-au făcut transformări imense, s-a împlinit într-o zi ceea ce-i dorea întreaga

fiinţă fără să ştie, şi a terminat prin a-mi trimite scrisoarea care avea să întoarcă mersul vieţii noastre. De atunci în viaţa noastră comună, ştiind că totul s-a terminat cu celălalt, adică punând o limită păcatelor ei, am început să o iscodesc, să mă chinui, să interpretez. Şi abia la urmă, din pricina mea, Ioana, aşa de sinceră, a început să-mi atenueze adevărul, fie că mă vedea chinuindu-mă şi voia să mă consoleze, fie că ea însăşi îndrăgostită în braţele mele şi îngrozită de ceea ce făcuse, nu îndrăznea să privească acest adevăr în faţă şi căuta să şi-l facă mai acceptabil. Acest al doilea motiv contează mai ales, căci Ioana, când e nenorocită, nu mai are tăria să se îngrijească de mine, şi deseori, văzând ce cataclisme produce asupra ei vreun reproş, rezultatul geloziei pe care numai ea îl cauzase, renunţ la orice, şi, ascunzând în fundul inimii disperarea, fac tot ce pot ca să o consolez. Dacă nu mi-aş arăta chinurile, aş putea afla orice, cu toate că punând multe întrebări, denot că sufăr, oricât de stăpân aş fi pe mine. Totodată îmi fac o imagine foarte neverosimilă de viaţa pe care o dusese în lipsa mea, cu toată truda mea de a fi cât mai exact, căci o plăsmuire a imaginaţiei (mai ales bolnave) nu poate să se suprapună unei realităţi, chiar dacă aş avea explicaţii precise de la care aş porni. Dar Ioana nu spusese totul cum se întâmplase, sau nu minţise tot timpul, după cum remuşcările sau sinceritatea o făcuseră sa spuie adevărul, sau să mintă. Şi astfel, am o mulţime de adevăruri şi de presupuneri pe care nu le pot îmbina, sau îmbinându-le dau naştere la o construcţie arbitrară, ridicolă pentru orice om normal. Într-o zi, când, după ce-i luasem o mulţime de detalii îngrozitoare, Ioana a început o frază cu: „Când mă săruta”, iar eu am întrerupt-o: „Te săruta des?”. „În fiecare zi, cum s-ar fi putut altminteri?”, am suferit îngrozitor ca şi cum aş fi aflat un adevăr cu totul nou, neînchipuit, şi m-am convins că toate presupunerile pe care le făcusem erau prea la suprafaţă în comparaţie cu realitatea.

Mai târziu, când i-am spus Arabellei tragedia noastră, fiind siguri de discreţia ei şi de seriozitatea cu care ne asculta, ea a întrebat pe Ioana: „De ce i-ai spus?” Într-adevăr, aceasta a fost la capătul întregii noastre tragedii. Ca să-şi liniştească remuşcările, Ioana putea să se comporte cu mine ca o vinovată, fără să se trădeze deloc, să-mi suporte capriciile, să nu mai aibă nici o intenţie de luptă. Dar aşa n-ar fi putut face, căci durerea ei de a nu se simţi iubită durează întreagă, la fel, şi izbucneşte cu toate că-şi mărturisise păcatul. Se simte tot aşa de îndreptăţită să mă pedepsească. La reflecţia Arabellei (rezultat al unei lungi experienţe a vieţii, ceea ce demonstrează că un om profund sau altul uşuratec nu au decât un singur sfat de dat, chiar dacă motivele sunt cu totul altele), Ioana spuse tragic: „Cum să nu-i mărturisesc totul? S-ar fi putut să păstrez de el un secret aşa de important când sunt obişnuită să-i spun cel mai mic gând al meu? L-aş fi simţit tot timpul inferior, un bicisnic pe care trebuie să-l menajez şi n-am vrut asta. Sandu e dragostea vieţii mele, îl iubesc cum am impresia că nimeni n-a mai iubit pe lume, orice s-ar fi întâmplat.”

Cuvinte pentru care îi sunt recunoscător, căci îmi mângâie toate neliniştile şi-mi dau o mare încredere în mine. Totuşi, la sfârşitul unei discuţii, când mă găsesc torturat, nenorocit până la moarte, reîncepând zadarnic aceleaşi întrebări, şi când, pe rând, mă simt gelos, rău, îndrăgostit şi neînsemnat, frunza pe care o bat toate vânturile, îi ţip, întâmplă-se orice s-ar întâmpla: „De ce mi-ai spus?”.

Tot ce-a fost trebuie să rămâie un secret, şi deci toate aceste dureri trebuie să se petreacă în întuneric, iar în apropierea celorlalţi, a lui Viky, care e tot timpul lângă noi, trebuie să jucăm, pe oamenii fericiţi, sau să explicăm tristeţea pe care nu putem să o ascundem, prin cine ştie ce motiv pueril. Astfel, facem impresia de oameni ciudaţi. În definitiv, nici nu ştiu cât cunosc ceilalţi din tragedia noastră. Eu n-am spus decât Arabellei, căci nu mai puteam în clipa aceea, iar pe Arabella o văzusem numai o zi, şi deci nu schimba întru nimic situaţia ascunsă şi tânărului Radu odinioară, dar acestuia, imediat după împăcarea cu Ioana, nu i-am mai făcut nici o mărturisire nouă, iar el, cu o minunată discreţie pentru vârsta lui, n-a mai încercat nici o aluzie. De aceea nu-i pot suferi pe cei dimprejur că fac mereu impresia că nu ştiu nimic. Au asistat la venirea celuilalt în viaţa Ioanei odată cu plecarea mea, la plecarea lui odată cu venirea mea, la sforţările ci nebune ca să mă uite odinioară, şi ei nu ştiu nimic. Oricât de superficiali ar fi, tot nu mi se pare posibil aşa ceva. E drept că sunt burghezi şi nu s-au întâmplat între ei astfel de cataclisme.... Totuşi, îi urăsc şi dacă n-au ştiut şi dacă au ştiut, căci în primul caz au denotat atâta miopie sau indiferenţă pentru Ioana, încât prietenia cu ei devine inutilă, iar dacă au ştiut tot, şi mai târziu au păstrat cea mai perfectă discreţie, îi urăsc pentru că n-au făcut nici un gest, n-au spus nici o vorbă ca să împiedece acele fapte, iar acum procedează ca şi cum n-ar trebui să am nici un chin special. Şi-i văd că-şi închipuie că sunt un om curios. Sau poate că nu pricep cum nu mă pot deprinde cu nenorocirea mea, socotesc logic că, deoarece am acceptat să mă întorc la Ioana, e inutil să mai continui cu reproşurile, fie că ei nu sunt în stare de turmente prelungite, fie că nu pot înţelege decât vag ceea ce se petrece în afară de ei, după cum vag poţi înţelege pe cel căruia i-a murit cineva scump.

Câteodată mă duc în lungul mării, pe unde nu vine nimeni, şi strig să întrec zgomotul valurilor: „Ioana m-a înşelat! Fie-vă milă de mine!” Secretul regelui Midas.

În mânie, Ioana îşi pierde orice control al vorbelor, vrea să pedepsească pentru toate nenorocirile ei şi atunci face imprudenţe. Aşa, uneori mă aseamănă cu celălalt. Ce ciudată revoluţie a stărilor sufleteşti! Pornind de la un reproş pentru viaţa ei trecută, gândul la omul pe care îl urăşte, după ce l-a admirat sau i-a fost indiferent, o înfioară. E deznădăjduită că nu poate repara nimic şi că păcatul rămâne până la moarte, orice am fi făcut. Şi din cauza asta caută să lupte, să găsească argumente mai mult pentru ea, chiar dacă depinde de întrebările mele. Şi

sfârşeşte prin a se înfuria pe mine, principalul vinovat de tot ce s-a întâmplat. Iar ca răzbunare îmi aruncă inconştient: „Parcă eşti celălalt”. Adică apropie o imagine oribilă, o intercalează şi mai adânc între noi, cu toate că se silise atât să o îndepărteze. De fapt, îşi ţipă nenorocirea ce durează mereu, orice schimbări ar fi, şi vorbele n-au nici o importanţă. Dar pe mine mă lovesc, ca şi cum fiecare din ele ar avea stricta ei semnificaţie.

Penibilele complicaţii ca să nu mă întâlnesc cu celălalt, ocolirea anumitor străzi periculoase sau a unor prieteni comuni. Nimeni nu mai ştia cum să interpreteze dispariţia mea, şi acum mulţi mă consideră ca şi cum aş fi murit. Neînţelegerea mea cu oamenii s-a exagerat încă. Mi se pare că ghicesc intenţii răutăcioase, că mi se fac aluzii. Parcă m-aş simţi vinovat de o hoţie şi bănuiesc pe fiecare să nu fi aflat. Uneori urăsc pe toată lumea şi pe Ioana mai mult decât pe toţi, căci mă simt umilit de rolul pe care sunt obligat să-l joc. Va dura asta tot timpul? Un vis a venit ca un răspuns, şi cred în visuri, căci de multe ori ele mi-au arătat adevărul. E complect diferit de realitate, deci neinfluenţat de nimic, şi se formase singur. Parcă au venit în camera mea mai mulţi cunoscuţi, iar Ioana, Viky, soţii Axente îmi reproşau: „Îţi întinde mâna, de ce nu i-o dai?” Eu voiam să-i dau mâna, dar nu-l vedeam. Ceilalţi mi-l arătau surprinşi: „Cum nu-l vezi lângă tine, acum e în dreapta, a trecut în stânga, în faţă”. Şi eu mă zbăteam inutil: „În stânga e un scaun, nu văd decât un scaun.” şi în dreapta, patul... în faţă, masa. Văd toate obiectele camerei mele, dar pe el nu-l văd”...

Este acum exact părerea mea asupra celuilalt, dar nu fusese totdeauna aşa. Când am găsit-o, voia neapărat să-i descopere o valoare, şi avea obiceiul să susţină: „Amândoi sunteţi egali, tot aşa de puternici, unul prin sensibilitate, altul prin inteligenţă”. Instinctiv, nu am contrazis-o şi m-am prefăcut că sunt de părerea ei. De altfel, eu am toate neliniştile, şi îmi spuneam că poate are dreptate. Eram încântat cel puţin că sunt egal. Multă vreme, crezând că-l preferă, m-am socotit inferior, şi asta a fost o mare umilinţă. Ioana nici nu putea susţine altfel, căci numai aşa mai avea vreo salvare ca trecutul ei să nu apară monstruos. Când am aprobat vorba ei, mi-a fost recunoscătoare: „Niciodată n-am crezut că eşti atât de profund şi ai să mă înţelegi”. Dar, pe măsură ce redevenea îndrăgostită ca odinioară, îl săpam pe celălalt şi-mi era uşor, căci găseam destule pretexte ca să o dezgust. Şi apoi ea nu-l iubea, îi fusese numai un motiv. Accepta cu uşurinţă acum ca statuia ridicată cu atâta osteneală să se fărâmiţeze. Mi-a fost foarte simplu să distrug valoarea trecutului ei, şi nu mai rămăsese decât rareori, din nevoia ei de a fi dreaptă, să-i mai susţie vreo calitate, dar care, neavând nici o legătură cu dragostea, nu mă irita deloc. Conversaţia se schimba îndată, căci aveam ceva mai important de vorbit. În schimb, imaginea mea în absenţă n-a făcut decât să se înfrumuseţeze, Ioana n-a făcut decât o sforţare ascunsă să mă reabiliteze, reuşind anevoie, căci pornise de la cea mai mare ură, care întunecase orice. Şi cum nu era susţinută acea încercare de a mă reabilita nici de el — fatal — nici de

ceilalţi, care văzuseră cât de chinuită a fost Ioana din pricina mea, şi acum erau bucuroşi că totul s-a sfârşit, le era egal în ce fel fusese adevărul. Cu timpul, el nu mai putea face un gest fără ca ea să se gândească la mine şi să-mi găsească superioritatea, să-l mai susţină numai prin gândul (ca să nu se simtă prea vinovată): „Ca om este infect, dar inteligenţa lui imensă face să suport totul". Evoluţia se făcuse încet în Ioana, dar, desigur, dacă eu nu i-aş fi ieşit în cale în ziua aceea, ei tot s-ar fi despărţit. Şi nici măcar nu era rău. Avea mici socoteli, dar suportabile. Eu o făcusem să sufere pe Ioana, iar el numai întrucât îi aducea aminte de mine. Fiind complet detaşată, faptele lui îi erau indiferente, putea să mai aibă metrese, să vie sau nu (dar era foarte punctual), să scrie sau nu, îi era perfect egal totul. Nici nu observa mare lucru, în timp ce la mine observa cele mai mici intenţii şi, numai când alţii îl ironizau prea pe faţă, sesiza şi se mânia mai mult de ruşine. Chiar dacă ajung la aceste constatări aşa de mulţumitoare pentru mine, totuşi unul din reproşurile pe care i le îndrept mai ales, producând în mine imensă dezolare: „Să te fi despărţit de el cu un timp înainte de întâlnirea noastră, dacă este exact că-i cunoşteai toate cusururile! Dar ai trecut de la unul la celălalt".

Ioana, iubita mea, m-a refăcut singură şi, la urmă, imaginea mea a căpătat proporţii fantastice, din pricina tuturor dorurilor, a prezenţei mele veşnice în sufletul ei şi, totuşi, a absenţei mele, care îmi dădea un chip de fiinţă supranaturală.

— Am venit la Cavarna numai cu Viky anul trecut de vacanţă. Tot timpul am citit numai din clasicii franicezi, mă sforţam să explic lui Viky pe Racine rând cu rând şi, cum e ea bună, asculta. Cred că o şi amuzam: oricât de superficială ar fi o femeie, are instinctul emoţiilor.

Celuilalt nu-i plăceau clasicii, îi cunoştea pentru că era în curent cu orice, iar din Racine scotea câteva idei interesante şi nu explicarea vieţii. Cam viaţa îi era livrescă, nu-l sesizau apropieri cu cele ce i se întâmplau şi lui. Se considera uneori personagiul central din vreo carte care îl pasionase pentru cine ştie ce teorie ce putuse să extragă de acolo, dar apropierea era complect convenţională şi totdeauna complezentă. Tot ce explica Ioanei, şi o entuziasma, erau interpretări arbitrare ale realităţii, totdeauna subtile, dar nu se pricepea să sufere fără să-şi mai discute suferinţa. Ioana îl asculta cu admiraţie, îl repeta deseori, ambiţioasă se forţa să înţeleagă cărţile lui grele, dar imediat ce rămânea singură, fără nimeni care să-i schimbe preocupările, revenea la Racine.

Mi-a repetat iarăşi rolul neînsemnat pe care l-a jucat dragostea intre ei, căci aşa trebuie să mă consoleze şi să-şi potolească remuşcările. Pretinde că tot ce a fost important între ei erau numai discuţiile interminabile asupra unei cărţi. Dar încercările de potolire dau greş, atingând întotdeauna chestiuni chinuite, iar dacă continuă numai pe teren literar şi vrea să reconstituie o teorie pe care au construit-o ei împreună, eu o las să vorbească, mai puţin din curiozitatea de a afla acea teorie (căci nu

mă interesează. Teorii pot găsi oricând într-o carte, nu-i nevoie să utilizez cunoştinţă cu un om pentru aceasta. Un om nu poate fi interesant decât întrucât aduce o sensibilitate personală, care uneori îţi sugerează o mie de privelişti asupra vieţii, fără să spuie o vorbă), cât din a afla atmosfera în care au trăit, emoţiile ce au putut să străbată prin vorbele lor, gesturile ce au putut să întovărăşească unele conversaţii. Analiză subtilă, migăloasă, şi mai ales nesigură, căci sunt totdeauna nesigure constatările ce le faci asupra unei chestiuni ce te interesează prin toţi nervii, în timp ce în alte ocazii, la o analiză literară, de pildă, pentru care pui cea mai mare sârguinţă şi dorinţă de adevăr, tot ajungi la anumite convingeri. Într-o zi, când Ioana a insistat după obicei asupra vieţii lor comune de ordin intelectual, i-am replicat (cu o neînţelegere perfectă a vieţii, dar gelozia era de vină):

— Atunci de ce mai trăiaţi împreună?

— Oameni suntem!

Cuvinte făcute să mă străbată în întregime şi să apară deseori la mijlocul cine ştie cărui gând să-mi puncteze toată existenţa.

Mai târziu, Ioana mi-a explicat amplu ciudăţeniile senzualităţii feminine, sentimentul care joacă la ele un rol aşa de mare, plăcerea răspândită în tot corpul, satisfacţia îndeplinindu-se rar. O mulţime de detalii pe care nu le ştiusem decât vag şi pe care şi ea le aflase între timp, fie că formau un subiect de discuţii între ei, fie că nu fusese mulţumită de viaţa ei, făcuse inutil trădarea şi avea nevoie de explicaţii. Îndeplinise tot ce-şi închipuise că-i poate linişti dorinţele şi nu izbutise nimic, ceea ce cu mine se făcuse fără să-şi pună nici o întrebare. Ioana credea că, spunându-mi aceasta, gelozia mea avea câteva consolări. E drept că găseam şi unele satisfacţii, dar o dată cu ele veneau şi alte gânduri: însemna că pentru a se potoli întrebuinţase toate practicele imaginabile ale amorului, trecuse peste orişice repulsie, prelungise cât mai mult îmbrăţişările; şi apoi nu este de închipuit că continua fără să aibă nici o plăcere, numai din complezenţă pentru dânsul. Suporţi un soţ oricum, dar nu un amant numai pentru că te învaţă lucruri frumoase. Dorinţa de răzbunare împotriva mea se terminase, încercarea de a mă uita şi de a se deprinde cu altul era evident că nu reuşise. Şi dacă susţinea toate acestea, căuta mai mult să se mintă pe dânsa. În apropierea unui bărbat care o îmbrăţişează, o femeie uită toate plăcerile avute înainte cu altul, după cum în faţa unei prăjituri nu te interesează că ai mâncat cu un an mai înainte o prăjitură mai bună. Detaliile pe care eu le provocasem şi acum mă înnebuneau, aşa deveneau de vizibile scenele... „De fapt, n-aş fi ştiut cum să plec. Ca să împlinesc timpul, îl întrebam despre cine ştie ce carte.” Aceste limitări ale plăcerilor lor îmi fac suferinţa şi mai puternică, deoarece reconstitui şi mai bine ceea ce făcuseră. Câteodată îmi zic că e oribil să provoc astfel de destăinuiri, dar nu mai contează în clipa aceea nici o judecată, silit în voia curiozităţii nebune de a afla cât mai multe. Ioana nu e în stare să mintă. Aşteaptă mai

mult o consolare din partea mea. O fată atât de inteligentă şi totuşi în voia tuturor capriciilor şi durerilor mele, ca şi cum ar trebui să le epuizăm pe toate ca să putem fi fericiţi odată! Dar eu nu descopăr nici o ameliorare. Combin la nesfârşit, întrucât a fost a lui, sau ce colţ din ea a mai rămas neatins, numai pentru mine. Şi altă dată aş fi crezut că numai dacă ar fi primit o sărutare străină ne-am fi despărţit pentru totdeauna. Ioana pretinde în momente de mânie că totul s-a întâmplat numai din pricina mea, dar eu, scriind aceste lucruri, îmi dau seama că nu voi ierta-o niciodată, că chinul va fi etern.

S-au întâmplat multe în viaţa ei care îmi produc milă de câte ori îmi aduc aminte, cu toate că nu totdeauna pentru motive însemnate. Era, la începutul cunoaşterii noastre, un personagiu important, domnul X. El a invitat pe câţiva studenţi ca să se arate apropiat de tinereţe. Prin nu ştiu ce ciudăţenie, ne-am hotărât să mergem şi noi, necunoscuţi şi în acelaşi timp foarte orgolioşi, deci trebuind să ne supere cea mai mică neatenţie care ni s-ar arăta. Într-un salon mare au intrat vreo patruzeci de persoane. În sfârşit, a apărut şi gazda, grav, zâmbitor, dar distant şi a început să dea pe rând mâna tinerilor musafiri, oprindu-se mai mult la cei pe care îi cunoştea. La Ioana s-a mărginit cu o strângere de mână şi cu o uşoară aplecare a capului. Ioana i-a răspuns cu un zâmbet, iar domnul X a trecut mai departe. Curând Ioana a schimbat locul, domnul X s-a găsit din nou în faţa ei şi, fără să o recunoască, i-a dat mâna din nou, iar Ioana a trebuit iarăşi să zâmbească.

Am asistat de la distanţă la amândouă scenele (nu i-am spus Ioanei niciodată, chiar când am devenit intimi) şi am văzut-o la a doua prezentare, mică, încercând să zâmbească, dar în fond lovită în orgoliul ei de femeie care se întreabă zilnic dacă este sau nu frumoasă. Am avut o durere imensă pentru Ioana din clipa aceea, durere ce a rămas identică de câte ori mi-am adus aminte de scenă, oricare ar fi fost relaţiile dintre noi şi câte dezastre veritabile ar fi venit. Acum domnul X a murit, Ioana probabil că a uitat, iar eu transcriu cu aceeaşi emoţie. Pentru multe supărări de ale ei am fost necăjit, cu toate că, mai târziu, când am urât-o, m-am bucurat că s-a întâmplat aşa. Acum, când dragostea şi ura se succed cu repeziciune şi fiecare moment diferă de celălalt şi aceleaşi fapte de ale ei le văd în fiecare clipă altfel, totuşi, vizita la domnul X subzistă intactă. Mila este şi ea, ca orice sentiment, greu de delimitat, de gradat, începe, se transformă, se schimbă după legi misterioase. Cred însă că exemplul de mai sus e rău ales pentru ca să demonstreze generalitatea acestei legi. Se poate vedea numai bine ciudăţenia mecanismului meu interior. Şi atunci iarăşi mă întreb: cine a fost vinovat? Nimeni n-ar putea să răspundă precis nici măcar cine a fost MAI vinovat. Aceste rânduri sunt complect nedrepte. Ar trebui să-şi scrie şi ea romanul ei, aşa cum îl vede ea şi nu cum îl transform eu, căci consider pe Ioana egală cu mine şi în stare să-şi noteze cele mai impalpabile stări sufleteşti. Din lectura celor scrise de amândoi un al

treilea ar putea să-şi facă o convingere. Poate însă ca ar găsi două pledoarii aşa de diferite, că orice comparaţie n-ar avea nici un rost. Dar de ce atunci eu şi cu Ioana depindem unul de altul? Nu s-ar putea spune că senzualitatea joacă un rol important. De ce ne torturăm clipă cu clipă, ca să ne împăcam cu frenezie? De ce o urăsc şi o iubesc pe rând, cu aceeaşi intensitate? Nu se poate să nu fie între temperamentele noastre puncte de contact.

E precis însă că sentimentele nu sunt pure şi numai nevoia noastră de a simplifica ne face să vorbim de dragoste, gelozie, ură. Vorbesc deseori de „remuşcările Ioanei" şi mă întreb care e adevărata limită a acestor remuşcări. Ele s-au iscat dintr-o părere de rău pentru suferinţa mea? Dar de atâtea ori Ioana îmi pricinuieşte noi suferinţe sau mi le măreşte şi mi le întreţine pe cele vechi. Incapabilă de un gând ascuns ca să mă vindece şi chiar dacă are o iniţiativă, n-o poate ţine multă vreme, izbucneşte mărturisind secretul ei şi făcându-mă astfel bănuitor. Iar la orice nouă tentativă o pot imediat descoperi. Acele remuşcări nu-mi fac decât rău, nu numai că-mi produc milă pentru fiinţa ei nenorocită, dar şi pentru că în clipa aceea destăinuieşte noi amănunte despre cele întâmplate. Milă pentru mine are numai uneori, căci temperamentul ei este ca şi al meu tot aşa de bizar şi neprevăzut. La sfârşitul unei discuţii în care o pedepsesc cu vorbe grele, ea se face rea, de obicei se depărtează de mine, răspunde. Dar alteori, brusc, o milă imensă o năpădeşte şi, apropiindu-se de mine şi îmbrăţişându-mă disperat, cu un hohot de plâns, spume: „Iartă-mă, iubitule, ai dreptate, fă ce vrei cu mine, goneşte-mă dacă nu poţi să mă ierţi; să ştii că toată viaţa te voi iubi".

În femeile din romanele ruseşti găsesc, alături de intensitatea sentimentelor şi capriciul cu care se produc ele. La francezi, agitaţia Hermionei depinde de Pirus, după un plan matematic. Agitaţia Ioanei n-are de multe ori nici un fel de explicaţie. Niciodată nu sunt sigur de ce o să producă în ea vreun gest de-al meu, aşa sunt surprizele de mari. Mă simt totuşi mândru că soarta m-a ales să trăiesc viaţa cu atâta intensitate, că am înţeles atâtea graţie Ioanei, şi câteodată reaprind o discuţie numai ca să îndepărtez o stare prea limpede, fără nici o semnificaţie, care durează de prea mult timp...

Dar, în definitiv, e pueril să asemăn pe un om cu un piano, care are un spaţiu bine calculat între sunetele clapelor.

În lipsa ei, am fost în excursie cu câţiva prieteni la acea minune care poartă numele de: Cheile Bicazului. Am mers cu automobilul până la Bicazul Ardelenesc şi acolo am luat un băieţaş de ţăran ca să ne conducă şi să ne poarte pachetele prim strâmtoarea miraculoasă, de-a lungul apei clare şi sprintene, până la lacul Ghileoş, funebru, lac de plimbare parcă pentru melancolici. Băieţaşul se identificase cu noi, împărţeam cu el mâncarea, îl întrebam, căci nu era pisc cât de înalt pe care el să nu fi fost. Două zile de emoţii puternice, trăite împreună, apropie distanţele dintre oameni. Când

ne-am întors din nou la automobil, regretam că trebuie să părăsim pe băieţaşul deştept, drăguţ şi cuminte. El, fluturând mâna între eternitatea ce se aşeza din nou între noi şi el, ne-a strigat: „Mergeţi cu Dumnezeu!”

Este oribil felul cum se despart doi oameni care s-au iubit. Două rude îndepărtate, doi prieteni, două cunoştinţe vagi se pot revedea oricând, dar între doi îndrăgostiţi totul s-a terminat. Te-a interesat cel mai mic eveniment din viaţa celuilalt, ai suferit sau te-ai bucurat împreună, ţi-ai făcut o mie de planuri, şi deodată totul trebuie să-ţi devie egal. Atâtea emoţii împărtăşite trebuie acum să le acoperi, căci ele au avut o valoare numai pentru că au vibrat amândoi, şi, singuri, fiecare s-ar fi emoţionat în alt chip. Trebuie să arunci cu totul anii aceia şi să nu mai păstrezi nimic, după cum la un cancer, dacă vrei să salvezi ceva, trebuie să tai carnea profund, de pe unde nu vezi nici un început de boală. În acelaşi timp, despărţirea se face meschin. Au avut atâtea momente admirabile împreună şi, totuşi, în ultima clipă, neagă totul, murdăresc totul, îşi spun cuvinte triviale, care nici nu le sunt obicinuite, se pedepsesc cât mai tare; şi aceste clipe, fiind ultimele din viaţa lor comună, vor fi mereu prezente în minte, oricât ai încerca să te gândeşti la ceva mai bun.

— Şi când eram nenorocit şi singur pe lume, dragă Ioana, un lucru mai ales nu-ţi iertam, mi se părea cea mai mare vină a ta, cu toate că nici o iubită n-ar fi făcut după pretenţia mea. Să-mi fi spus ca băieţaşul din Bicaz, din toată inima: „Du-te cu Dumnezeu!”

În discuţiile noastre, de multe ori mă contrazic, regret ceva neînsemnat din cele ce au fost, faptele nu mai au valoarea lor, ci le colorez după supărarea în fiecare clipă alta. Începe o conversaţie cu un „era mai bine dacă...” şi susţin un lucru arbitrar, deseori prea complicat, fără să corespundă unei realităţi posibile. Am satisfacţii construind aceste închipuiri, mă simt deseori răzbunat prin ele şi mi-aduc aminte abia la urmă că am trăit aproape cu fericire o invenţie. Ioana încearcă întotdeauna să mă consoleze şi să se consoleze spunând că, dacă îi fusese profanat corpul — şi ca să mă vindec trebuia să renunţ a mai salva ceva din el — în schimb sufletul rămăsese întreg, tot al meu. Vad că aceasta poate fi o consolare de valoare şi că e umilitor ca eu, care am pretenţia că duc o viaţă strict intelectuală, păstrez prejudecăţi. E drept că joacă şi corpul un rol mare, căci îţi place să-ţi mângâi iubita, s-o priveşti, s-o păzeşti de cald şi de frig. Nu poţi renunţa la toate acestea. Altfel nici n-ai avea nevoie de o apropiere, te-ai mulţumi să-i ştii existenţa şi să fii cât de departe. Dar gelozia este un sentiment ciudat. Nu poţi fi gelos, de pildă, dacă iubeşti pe o femeie care a fost măritată, pe fostul ei bărbat, chiar când l-a iubit. (Dar poţi fi gelos pe ce va urma. Dragostea este o chestiune de prezent?) Fără nici o iluzie, pot spune că aş suporta ca Ioana să fi început să iubească pe altul (care a murit sau a părăsit-o) şi acum, cu mine, s-o simt mereu cu gândul la ceea ce ar fi putut să fie, dar corpul să-i fi rămas intact. Sau poate fac numai supoziţii pe un caz ce-l închipui fără să-l fi trăit. Uneori

sufăr nu din pricina că mi se pare că văd urmele păcatului pe carnea Ioanei, ci pentru că îl închipui pe celălalt. Am nenorocul ca el să fie o persoană cunoscută şi nu un anonim, pe care l-aş imagina mereu în alt fel, dar niciodată aşa de bine conturat. Cu ocazia aceasta îmi dau seama că orice fantezie, cât de oribilă, e mai suportabilă decât realitatea. Uneori discuţiile pe tema aceasta le pornesc nelogic, puerile pentru un om calm, de le-ar examina, dar fiecare vorbă conţine o picătură de sânge.

— Nu poate să-şi facă cravata, i-o făceai tu când vă îmbrăcaţi?

— I-o făceam eu.

— Şi băgai de seamă ca să-i fie cărarea drept la mijloc?

— Singur, şi-o făcea totdeauna strâmb.

— Purta bretele proaste şi-i cădeau pantalonii. Tu l-ai învăţat să-şi cumpere bretele noi?

— Da!

— Tu l-ai învăţat să nu vorbească când are mâncarea în gură? Când am mâncat cu el ultima oară, spre mirarea mea, mânca frumos!

— Eu l-am învăţat.

— Vrasăzică, te interesai de el, voiai să-l transformi!

— Dar aceste erau defecte care săreau în ochi, aş fi făcut la fel şi cu un străin!

— Mereu scuze! Totdeauna găseşti o vorbă care să te consoleze.

— Altfel aş înnebuni!

— În definitiv, ai făcut tot posibilul ca să-l faci acceptabil. Te-ai întors la mine fiindcă te-ai înşelat. Dacă ar fi fost el om cinstit, nu l-ai mai fi părăsit.

— N-aş fi avut curajul s-o fac!

— Dar făcând socoteala, tot tu eşti mai vinovată faţă de el. L-ai luat şi l-ai părăsit când ai vrut, iar acum el suferă, atât cât este el în stare, în orice caz mai mult decât tine. Dacă nu ţi-aş aduce eu aminte, nici nu te-ai gândi.

— Pentru că te iubesc pe tine!

— Mă iubeşti pe mine dar ai făcut tot posibilul ca să iubeşti pe celălalt. Aş prefera să te fi făcut cocotă, să fi fost prin viaţa ta o mie de bărbaţi; aş şti astfel că ai făcut-o să te răzbuni pe mine şi poate m-aş consola. Dar dacă ai ales pe unul singur, ai făcut-o cu gândul ca să te aranjezi. Ştii ce? Du-te şi te mai dă şi altora, corpul tău tot nu are nici o importanţă. În felul acesta nu vom mai avea discuţii.

Ioana plânge deznădăjduită, vorba mea m-a înfiorat. Dar văd îndată că Ioana nu m-ar asculta, căci nu mai pricepe nimic din ceea ce s-a întâmplat cu dânsa.

Cum pot să-i reproşez ceva Ioanei de acum, când între ea şi cea de odinioară, care a greşit, nu este, din punct de vedere sufletesc, absolut nici o asemănare? Am de atâtea ori impresia că nu sunt un singur om, ci sunt în fiecare clipă altul, şi între ei nu există nici o legătură. Ce-mi pasă acum de

o boală pe care am avut-o cu un an înainte? De un necaz vechi? Îmi aduc aminte de întâmplările de altădată ca şi cum ar fi ale altuia şi, pentru o durere de cap actuală, aş dărui toate bucuriile trecutului. Ce-mi pasă dacă cel ce mi-a fost mai scump a murit acum un an sau acum doi ani? Şi dacă ar fi să i se prelungească viaţa cu mulţi ani din trecut, dar să moară chiar în clipa aceasta, aş accepta?

Ioana se înlănţuie de mine cu toate puterile ei inferioare, neagă tot ce-a fost rău, trăieşte numai din prezenţa mea, şi eu nu pot să am nici o certitudine: şi prima oară tot aşa de îndrăgostită se arăta! Ioana răspunde invariabil: „Pentru că te-am iubit tot timpul şi am plecat ca să mă răzbun!” N-am avut dreptate, altul este motivul meu: carnea de lângă mine a mai fost atinsă. E tot ce reţin din trecut, restul îmi este complect indiferent.

— Eterna scuză pentru cele ce-ai făcut: „Eu nu te-am iubit!” Într-adevăr, dacă socotesc lucid, sunt o mie de lucruri pe care nu le-aş face pentru tine, dar orişicine, cât de îndrăgostit ar fi, poate ajunge la aceleaşi constatări. Sau, după momente, ar face sau n-ar face. Pe timpul bănuielilor mele, aş fi primit să fac ceea ce înainte sau după mi se pare imposibil. De altminteri, aş prefera să mă omor decât să fiu ridicol şi de aceea, în momentele tragice, am luciditatea să mă ascund bine, să, nu mă vadă nimeni. Cit am stat împreună, n-a fost gând pe care să nu ţi-l împărtăşesc, am împărţit cu tine toate bucuriile, ţi-am citit tot ce mi se părea important dintr-o carte, te-am făcut să auzi orice bucată muzicală mă entuziasmase, în toate plimbările în mijlocul naturii te luam cu mine, cu toate că ştiam că mergi fără uşurinţă, oboseşti uşor şi deci mi se ratează excursia. Şi, pe cât m-am priceput, te-am păzit, am făcut tot ce am putut pentru sănătatea ta, am tremurat de câte ori nu mă ascultai.

— Mai puţine explicaţii m-ar face mai fericită. Aşa strici şi ce-ai făcut bun pentru mine, căci arăţi că n-a fost nimic spontan. Toate acestea lasă-mă să le observ eu, fără să-mi atragi tu atenţia.

— Dar n-ai observat niciodată nimic: Ai fost o ingrată, altfel nu comiteai atâtea grozăvii.

— Eram liberă să fac ce vreau. M-am despărţit intr-un chip loial.

— Adică m-ai dat afară!

— Era singurul mijloc ca să pleci. Ştii de câtă vreme ţi-am spus să ne despărţim şi tu amânai mereu. Îmi plac situaţiile clare.

— Nu se poate spune că a fost ceva clar în cele ce s-au petrecut cu tine mai târziu.

— Din pricina voastră, nu din pricina, mea!

— Vorbeşte de claritate cea mai confuză persoană din câte am cunoscut!

— Poate că tu nu pricepi decât ce e simplu.

— Vrasăzică, dacă ai fi fost măritată cu mine, te-ai fi socotit angajată şi n-ai fi făcut la fel?

— Da!

— Orice femeie, oricât de inteligentă ar fi, se gândeşte la măritiş.

— Acesta e un instinct tot atât de puternic ca gelozia sau dragostea. Îl constaţi, îl taxezi, dar îl admiţi.

— Şi chiar aşa, dacă ţi-ar fi venit o fantezie, dacă celălalt ar fi spus că sunt un bicisnic, l-ai fi crezut şi ai fi făcut la fel. Argumente, ca să te scuzi se găsesc oricând.

— Dacă m-ai fi iubit, Sandule!

— Iar vorba asta! Ai dorit să dansez ca o paiaţă în faţa ta şi asta mi-a fost imposibil. Am făcut-o uneori, dar numai din laşitate, cu gândul ascuns de a mă reface la prima ocazie. Nu pot suferi despotismul. La cea mai mică încercare de a ta de a mă constrânge, regret că nu am curajul să fug şi asta mă face să te urăsc. Îmi place să am impresia că, după voie, mă pot duce, întoarce, rămâne singur sau sta cu tine, fără să-mi ceară nimeni socoteală. Am anumite secrete, preocupări, în care nu-mi place să intre nimeni.

— Egoism bărbătesc.

— Cu puţină şiretenie, ai fi izbutit orişice! Dar tu nu poţi să-ţi taci triumful tocmai în clipa când mă simt umilit.

— Eu nu pot să ascund nimic!

Imensul merit al Ioanei, care o face aşa de diferită de toate femeile, e în acelaşi timp motivul prim al dezastrelor noastre. Sunt extrem de bănuitor şi nu ştiu dacă aş putea fi minţit. Sau ar fi destul să descopăr o minciună cât de mică, ceva turbure în privirea clară, minunată a Ioanei, ca să nu mai am încredere în nimic, să caut să explic fiecare gest, fiecare vorbă în toate chipurile posibile (chiar dacă nu ajung la realitate). Şi Ioana încearcă să mintă uneori. În urma discuţiilor chinuite în care vede ce rău îmi făcuse mărturisirea ei sau în urma sfaturilor unei amice care susţine, că sunt unele minciuni inofensive, dar necesare pentru pacea dintre un bărbat şi o femeie, Ioana se hotărăşte să procedeze şi ea la fel. Dar spune minciuna cu atâta stângăcie, se contrazice aşa de uşor, încât încercarea ei numai mă amuză şi mă face să am şi mai multă încredere.

— Întotdeauna îţi găseşti scuze!

Într-adevăr este aşa? E drept că atunci când o învinovăţesc se scuză, găseşte la fiecare tânguire a mea o replică, o explicaţie. Dar au vorbele o importanţă aşa de mare? N-o văd în acelaşi timp cât e de nenorocită şi că totul n-a fost decât o încercare să lupte împotriva mea şi a vocilor din sufletul ei? Uneori aşa îmi spun, dar alteori ciuda îmi este mai mare şi atunci gândesc că în nici un caz între noi nimic nu poate dura şi nu voi ierta niciodată. În multe situaţii dintre noi suntem la fel cum am fost odinioară, eu tot aşa de distrat, iar ea tot aşa îmi reproşează, se chinuie şi pedepseşte cu vorba această distracţie. Dar acum nu mai ameninţă niciodată că o să plece sau că o să încerce să-şi refacă viaţa în altă parte. Când o iscodesc asupra intenţiunilor ei ascunse: „Ştiu ce se întâmplă fără tine! Oricât de rău ar fi, continui viaţa aceasta.” Spune aşa chiar dacă e

mâniată pe mine, şi mă miră, căci ştiu că e incapabilă să profite de o experienţă şi că rămâne tot aşa de instinctivă. În schimb, eu am planuri mari de a fugi. Altă dată mă simţeam prea slab ca să iau hotărârea, dar nici nu mă gândeam să-mi educ energia, cu toate că viaţa cu Ioana se rezolva într-o mulţime de scene. Acum, cu toate că sunt tot aşa de firav, şi pe deasupra ştiind ce-am suferit în lipsa Ioanei, fac socoteli ascunse cum m-aş putea vindeca. Par un hoţ ce plănuieşte la întuneric o mare prădăciune. Îmi spun că poate atunci eu am fost vinovat, dar acum sunt absolvit de toate şi e nedrept să nu fiu cruţat. Toată povestea m-a umilit adânc, mi-a demonstrat ce nevolnic sunt şi ce puternică este Ioana. Aş vrea să mă răzbun măcar ca să priceapă că-i sunt egal şi că nu am acceptat totul numai din slăbiciune. Să nu mai gândească cum gândeşte: „Trebuie să-l admit aşa, căci îl iubesc. Dar ce mult aş fi vrut să fie mai puternic!” Cred că Ioana ar fi trebuit dominată, şi, cu scrupulele mele, cu o mie de explicaţii pe care le sugerează fiecare întrebare am păruit slab. Să fiu destul de tare, ca să plec, fără să mă reţie fiecare din vaietele ei!

— Când mă gândesc la ce a fost, nu-mi vine a crede. Cu mine s-au întâmplat toate grozăviile?

Aşa spune Ioana. Frază feminină prin excelenţă. Cu noi bărbaţii nu se pot petrece surprize, chiar dacă am trăi viaţa cea mai aventuroasă. Suntem conştienţi de ce am făcut sau, în orice caz, ne luăm răspunderea pentru tot ce a fost, pentru noi înşine. De aceea poate suntem mai puţin proaspeţi, purtăm întotdeauna după noi întreg trecutul. Femeile trec prin toate transformările, renăscând de fiecare dată. Par, în momentul trăirii, că pun toată frenezia corpului şi a sufletului, şi totuşi, după un timp, constaţi că pentru ele n-a fost decât o închipuire. Nu mai recunosc nimic din propria lor viaţă trecută şi nici nu au ambiţia s-o salveze, pentru a avea o scuză. Ca valul fermecat care se apropie de mine, plin de sunete şi de scântei, dar curând se destramă, ca să încerce o nouă construcţie.

Se plânge: „Mai teribil decât orice în dragoste sunt aşteptările. Preferam să-ţi anunţi venirea după un timp mai lung decât să nu vii exact. Mă uitam mereu la ceas sau pe fereastră şi, în sfârşit, mă hotăram să ies până la poartă, dar nu te vedeam încă, oricât, aş fi cercetat pe strada lungă ce se întindea în faţa mea. Încercam să citesc, să cânt la piano, dar renunţam după câteva minute. Mă hotăram: ”Nu mă voi mai uita pe fereastră până ce nu voi număra o sută. Apoi altă sută. Până ce nu voi număra toate franjurile de la perdea. Toate florile vopsite pe perete. Până ce nu voi prinde cinci muşte.„ Şi iar la fereastră şi în stradă inutil. Şi, în acelaşi timp, toate posibilităţile trec prin cap. Poate ai fost călcat de un automobil. Ori te amuzi în altă parte. Sau eu n-am observat bine ora întâlnirii. Sau poate tu n-ai fost atent la ea. Poate ai plecat pentru totdeauna. Ne-am despărţit ca de obicei, fără nici o ameninţare deosebită, dar poate că aveai planuri ascunse. Mi-aduceam aminte de o vorbă de a ta, care mă ameninţase în felul acesta. Ai spus: ”Dacă aş avea curajul să plec!

„ Poate ţi-ai ţinut ameninţarea. Sau poate te-ai omorât. Eşti aşa de trist, iubitule, uneori, că eventualitatea aceasta nu mi se pare exclusă. Eram pe rând mâniată pe tine, geloasă sau disperată să nu ţi se fi întâmplat ceva rău. Plănuiam cum să procedez în fiecare din posibilităţile închipuite. M-aş fi omorât; sau de ar fi trebuit să te pedepsesc, m-aş fi dat primului venit. Viky mă vedea neliniştită şi încerca să mă potolească: ”Eşti nebună, dragă, a întârziat poate pentru că a avut treabă„. Vorbă plată, pentru că ea nu mă putea înţelege, pentru că nu iubea sau pentru că avea o fire mai potolită. Întotdeauna, la urmă, se vedea că ea avusese dreptate şi că toate bănuielile mele fuseseră nebunii. Realitatea era mult mai simplă. Viky făcea morală: ”Ei, nu ţi-am spus eu?!„ Ai întârziat pentru că mergea prost ceasul, pentru că n-ai găsit tramvaiul la timp, pentru că ai făcut înainte o plimbare pe Calea Victoriei. Mă găseai ostenită şi rea!”

Trăieşti clipe teribile şi apoi ele se aşează la întâmplare în memorie. Nu le mai retrăieşti cronologic şi nici nu le alegi pe cele mai importante. Deodată, o scenă neînsemnată prinde proporţii, te persecută, o analizezi cu toate puterile tale de interpretare. Ţi se pare că ea este vinovată de tot ce ţi s-a întâmplat. În clipa aceasta, Ioana e convinsă că m-a părăsit numai pentru că a trebuit să mă aştepte de câteva ori.

Îmi duc aminte de multe situaţii în care am fost vinovat faţă de Ioana, şi nici o altă interpretare nu este posibilă (de altminteri, nu interpretez în multe chipuri pentru a-mi găsi scuze, ci numai dintr-o necesitate organică). Nu totdeauna suferinţele ei erau proporţionale cu greşelile mele, de aceea, dacă îmi era milă după cum o vedeam de chinuită, remuşcările îmi depindeau de cum îmi cântăream greşeala. Sau, câteodată, dintr-o pricină mică, mă năpădesc tristeţile pentru tot ce-i făcusem la un loc, fără să mai disting bine fiecare detaliu; pentru faptul numai că mu izbutisem să o fac fericită. Pentru un motiv însă remuşcarea mea rămâne constantă, căci e o trăsătură a caracterului meu observată de atâtea ori zilnic, pe care nu o pot atenua, oricât m-aş căzni, şi care, de altfel, nu e numai un prilej veşnic de nelinişte pentru Ioana, dar mă împiedecă şi pe mine să fiu fericit. Este un defect funest, căruia unii îi spun, ca să-i dea aparenţă suportabilă, luciditate. A asculta o bucată de muzică, a citi ceva subtil, a fi în mijlocul celui mai superb aranjament al naturii şi totuşi a nu-ţi uita prezenţa, a nu fi în stare să exclami ceva fără sens numai din entuziasm, fără să te auzi şi să te găseşti caraghios, a-ţi urmări clipă cu clipă propria-ţi emoţie şi evoluţia ei, înseamnă să nu mai ai nici un sentiment pur, nealterat de o cercetare migăloasa şi inutilă.

Ioana e febrilă, grăbită să-şi satisfacă dragostea, fără nici o judecată a clipei care va veni, credulă în bucuria sau supărarea momentului şi nenorocită de ezitările mele, pe care le găseşte drept o dovadă a lipsei de dragoste. În clipele cele mai apropiate de Ioana nu-mi pierd pe tovarăşul meu interior, care controlează toate gesturile. Poate asta o face să spuie că „n-am iubit-o”, dar acest obicei intim îl aplic pe toate fenomenele

înconjurătoare. Din el, acum, când am început să fiu sigur de traiectoria vieţii mele viitoare, nu-mi mai scot nici un orgoliu.

Poate că povestesc aceste gânduri sau scene din viaţa noastră comună în aşa fel, că nimeni n-ar extrage adevărul. Într-o viaţă de câţiva ani, s-au întâmplat fatal multe evenimente. Acum aleg la întâmplare, aşa cum îmi vin în memorie sau aşa cum le retrăiesc într-o discuţie cu Ioana, şi neînţelegerea începe să se zbată nu totdeauna pe un motiv important, căci chinurile noastre n-au nevoie de argumente însemnate. Un al treilea, citind aceste rânduri, ar putea, chiar fără să fie om simplu sau fără să simplifice o poveste care nu-l interesează, să tragă o concluzie imediată: „Ai fost vinovat, trebuia s-o iai cu tine şi desigur că nu te-ar fi înşelat. Acum, dacă ai puţină inimă, trebuie să ai şi destulă tărie şi să nu-i aduci aminte, inutil, de ceea ce a fost. Eşti convins că te iubeşte şi tot ce-a făcut e numai din dragoste nemulţumită. Are toate scuzele.” Sau poate ar spune: „A procedat ca orice femeie uşurică, când i se pare că găseşte un bărbat mai bun. Îndată ce s-a convins că se înşală, s-a întors. Ai prea multă complezenţă pentru dânsa.”

Dar eu, dacă povestesc numai pe fragmente, ca să nu încerc răbdarea ascultătorului, sau pentru că nu-mi aduc aminte în momentul acesta de toate, am sufletul însă format de întreg trecutul din fiecare clipă. Şi cu Ioana nici o clipă n-a putut fi banală. Astfel, clar văd că, cunoscând aceste note, nimeni n-ar putea să ne cântărească greşelile, să explice care a fost motivul nepotrivirilor dintre noi. Iar eu numai pentru asta scriu.

E foarte vanitoasă, şi din cauza aceasta prevăd multe supărări viitoare. Tot ce-a fost m-a îndepărtat şi mai mult de oameni. Am panici în faţa oricărei întrebări, căci îmi pare a fi o indiscreţie deghizată. Aici, ascuns în portul acesta, mi se pare c-am scăpat de curiozitatea celorlalţi sau, în orice caz, nu mă interesează ce se vorbeşte la distanţă, atâta vreme cât sunt sigur că n-am să aud nici o aluzie. Întotdeauna m-am căznit să înţeleg cum se explică frenezia pe care o au oamenii de a afla un secret şi apoi de a-l transmite vecinului, când, de cele de mai multe ori, nici nu se trage vreun profit. Putem să-l numim act cu totul dezinteresat dacă voim să compromitem actele dezinteresate. Nu interes psihologic, milă sau bucurie, ci numai anecdotă. Şi eşti încântat dacă o poţi anunţa cel dintâi. În orăşelul în care m-am născut era un domn care avea pasiunea să anunţe cel dintâi veştile, şi am asistat la o scenă admirabilă. A venit la mine cu o noutate şi i-am replicat cu maliţie: „Ştiam!” Faţa pe care a arătat-o atunci a fost plină de savoare, şi mi-am dat seama că sunt multe aspecte esenţiale ale sufletului omenesc neexploatate, multe fizionomii nereprezentate de pictori. În spaima mea de a nu fi subiect de conversaţii e poate o laşitate de a nu trebui să-mi susţin cu tărie părerile şi a nu înfrunta opinia publică. Dacă cei dimprejurul meu sunt vinovaţi de flecăreală, eu sunt tot aşa de vinovat că dau importanţă acestei flecăreli. Obiceiul meu de a exagera cele mai mici neplăceri personale. (Orice faptă e complicată sau simplă, după

cum o complică sau o simplifică temperamentul tău.) La fel, unui fricos, dacă e singur noaptea într-o cameră, la cel mai mic zgomot al unei mobile i se pare că-şi fac apariţia din toate ungherile hoţi necruţători sau cine ştie ce fantome.

Ajunşi la Bucureşti, Ioana n-o să poată păstra un secret. Oricâte remuşcări ar avea, orice ar promite (de altminteri, n-am niciodată curajul să-i cer astfel de promisiuni; mă mulţumesc să creez un obicei între noi, dar îmi dau seama ce şubred va fi în faţa primei ei mânii, imediat ce voi escamota ceva din viaţa noastră în faţa unui străin), vanitatea ei va fi mai puternică şi va trebui să izbucnească. Mereu aceeaşi concluzie, că tot ce s-a întâmplat n-a schimbat nimic, că suntem în aceeaşi luptă ca şi odinioară, egali în drepturi.

Am un teanc de scrisori de la Ioana; am încercat, în lipsa ei, să le recitesc, dar am renunţat îndată, căci nu mi-au folosit la nimic, nici rău, nici bun. Poate scrisorile, după multă vreme, la bătrâneţe, să aibă o valoare mai mult pentru aducere-aminte, dar deocamdată a le păstra înseamnă pură vanitate. Credeam că, recitindu-le, o să am prilej de melancolie, dar faptele transcrise acolo mi-erau indiferente şi de alt ordin ca preocupările torturante de acum. Apăreau ca o suferinţă veche, în momentul când te invadează o suferinţă nouă. O scrisoare n-are decât o valoare momentană, te bucuri când face pe drum cât mai scurt timp, căci înseamnă că-ţi aduce sufletul cel mai din urmă al iubitului, iar o scrisoare întârziată nu te consolează prea mult, dacă ai nelinişti că nu mai primeşti nimic altceva. Este ca şi cum o scrisoare datată vechi i-ar anunţa „sunt sănătos” şi dacă nu mai ştii noutăţi, îl consideri pe acest „sunt sănătos” ca pe o prevestire rea. La fel un „te iubesc” apare tot aşa de repede învechit şi ai nevoie de noi asigurări. Citind ce-a scris Ioana, aveam impresia că citeam pe altcineva, altă poveste de dragoste, care nu mă putea interesa în clipa aceea. De acolo nu puteam extrage nimic ce să se potrivească neliniştilor mele. Concluzii asupra sufletului feminin nu mă gândeam să fac. Poţi să ajungi la câteva observaţii perfecte, aplicate la nouăzeci şi nouă de femei dintr-o sută, dar era totuşi posibil ca Ioana să fie tocmai excepţia. N-am crezut niciodată că mi s-ar putea întâmpla ceva excepţional, dar în nenoroc am presupus cazul unic pentru mine, şi apoi, cu toate neîncrederile mele, am fost convins întotdeauna că Ioana este deosebită de celelalte femei prin inteligenţa virilă, dar şi prin ravagiul care îi tulbură tot timpul fiinţa, prin necesitatea de a fi nefericită. O scrisoare poate avea o valoare intrinsecă prin parantezele care se fac asupra epocii, a vieţii, a întâmplărilor. Din rândurile Ioanei se poate construi temperamentul ei: bănuielile, afirmaţiile grăbite, dar totdeauna pline de sugestii, patima în ură şi în dragoste, încercarea zădarnică de a fi înţeleaptă sau mărinimoasă, naivităţile încântătoare; apoi mâinile şi remuşcările. Dar acum nu mă interesa să o construiesc, ci voiam numai să ştiu: „Mă înşală sau nu?” Şi în urmă, când am început să o detailez şi să întrebuinţez pentru asta toate mijloacele mele

de obiectivare, nu înseamnă aceasta o detaşare? O încercare de a mă reface, de a fi iarăşi întreg şi nu aruncat spre toate vânturile? Cu toate frământările zilnice, se întâmplă în mine o refacere? Şi din pricina aceasta, Ioana e neîncrezătoare la jurămintele mele?

Întotdeauna, toţi cei ce m-au cunoscut mai de aproape mi-au spus: eşti un exagerat. Cuvântul este exact, dar trebuie aplicat numai la necazuri. Bucuriile nu ştiu să le preţuiesc şi nici să le întreţiu. De altfel, nu sunt niciodată pure. Odată cu ele, păstrez şi conştiinţa neînsemnătăţii lor sau le alterez cu bănuieli că poate mă înşel. E greu să crezi într-un noroc special pentru un om. Dar nu se poate să nu te impresioneze un vecin căruia îi reuşesc toate, chiar ceea ce pare mai neverosimil. Eu n-am avut niciodată o bucurie mare pe neaşteptate. Totul s-a îndeplinit în lungi etape, ca şi cum soarta a ezitat îndelung până să-mi facă vreun dar. Bineînţeles, la capătul atâtor îndoieli, nu poate fericirea să mai fie mare. Mă găseşte obosit, plictisit, hotărât să nu o mai aştept. Mă întreb întrucât toate aceste observaţii au o valoare obiectivă sau sunt rezultatul caracterului meu întunecat. În orice caz, toată lumea spune că orice neplăcere ia la mine proporţii. Toată povestea cu Ioana va fi fost numai rezultatul exagerărilor mele? Totul poate să pară neverosimil unui om normal? Durerea însă cu care construiesc este certă.

— Eu nu sunt gelos!

Stăm unul lângă altul pe nisip, în faţa mării, soarele pătrunde în noi, dar eu, cu această afirmare, am alungat brusc tot calmul. De ce am spus vorba care nu corespunde nici unei realităţi?

Ioana nu este în stare să descopere că am vorbit astfel numai pentru că un gând îmi venise şi mă umilea. Poate că în dragoste e imposibil să nu iai pe celălalt în serios. Şi apoi, în momentul necazului, nu poţi să te consolezi cu adevăruri generale, Ioana, în loc să gândească: „Săracul! Dacă n-ar fi gelos, poate s-ar potoli”, continuă să discute ca şi cum afirmaţia mea ar fi exactă.

— Cel puţin n-ai delicateţa să nu mi-o spui.

— Nu-mi închipuiam că această mărturisire poate constitui o ofensă. (Nu ştiam? Cunoscând-o pe Ioana?!)

— Orice femeie ar fi ofensată.

— Credeam că pentru noi este un caz special. După atâtea experienţe putem să avem curajul să privim adevărul în faţă.

— Sunt adevăruri care nu trebuiesc agitate ca un drapel.

— Dar eu admit să examinez zilnic ceea ce e, într-adevăr, grav.

Un strop de apă cade neaşteptat pe pielea caldă. Ioana continuă:

— În definitiv, bărbaţilor nu le place să facă astfel de mărturisiri.

— Nu cred că ar fi un privilegiu pentru femei.

— Gelozia este cea mai complectă lecţie a vieţii. O experienţă vastă pe care o ai totdeauna la dispoziţie.

— Numai producătoare de nelinişti, dar nu ştiu dacă îţi dă vreo

certitudine.

— Nu-i interesantă certitudinea, ci drumul spre ea. Numai oamenii lipsiţi de fantezie nu ştiu ce-i gelozia.

— Ce tirade, iubită Ioana, parcă ai declama din Victor Hugo!

— Ce ştii tu!

Şi iar după o pauză:

— Nici eu nu sunt geloasă.

Scene stridente, fără nici o corespondenţă cu sufletele noastre, pe care le continuam însă îndelung, punem toată priceperea noastră de demonstraţie şi pasiune ca să le susţinem să câştigăm parcă ceva important, şi rămânem la urmă epuizaţi şi amărâţi pe noi, căci se petrece atâta zbatere inutilă, stupidă, fără să ne intereseze măcar, şi nu putem să o înlăturăm.

Te jălui: suferinţa unui an! Dar nu există numai atmosferă sumbră. Câteva iluminări, oricât de scurte îţi demonstrează că acest vaiet conţine în el şi o doză de farsă. Dacă eşti surprins de cineva tocmai atunci, acela va păstra din tine o siluetă cu totul opusă celei obişnuite. În timpul despărţirii noastre, un prieten m-a încunoştinţat: „Am văzut pe Ioana cu o fată pe stradă, părea foarte veselă”. Am păstrat chipul unei Ioane vesele, am fost multă vreme convins că dânsa s-a vindecat de mine foarte simplu şi chiar acum, când îi văd toată transfigurarea din pricina mea, tot o bănuiesc, căci îmi amintesc vorba prietenului. De altfel, pentru suferinţă trebuie să ai timp. Când eşti prea ocupat, te refaci mai uşor. Sau e la fel dacă ai ocazia să călătoreşti. Am avut impresia că sunt mai indiferent pe măsură ce mă îndepărtam, că există chiar o proporţie între durere şi kilometrii făcuţi. Probabil că este o complacere în trăirea întunecoasă, întreţinută de atmosfera aceleiaşi camere pe care o locuieşti, aceloraşi prieteni ce-i întâlneşti fatal, iar în voiaj n-ai timp de gânduri vechi, la fiecare cotitură apare un spectacol nou şi viu. (O carte în clipele grave n-o utilizezi, căci ţi se pare moartă, oricât ar fi suprapusă pe realitate). Apoi dificultatea ca să te înţelegi cu străinii, ca să te descurci în locuri necunoscute, te preocupă.

În absenţa Ioanei am fost pentru prima oară la Saint-Malo şi, după ce am părăsit hotelul de lângă gară, mergeam pe istmul lung aproape de un kilometru, ce ducea la orăşelul-cetate. Eram emoţionat de priveliştea ce se desfăşura în faţă, căci zidurile trase capricios scânteiau sub soare, iar marea se întindea nesfârşită, legănând comori de pietre scumpe. Am avut o clipă în care emoţia mea a fost imensă şi am spus: „Dar bine că s-a terminat odată toată istoria aceea, îmi sacrificam viaţa inutil, dădeam atâta importanţă atâtor nimicuri. Îmi este egal ce se va întâmpla cu dânsa şi, dacă şi-a găsit un amant cu atât mai bine, scap de ultimele scrupule ce mi-au mai rămas. Viaţa e minunată, numai noi suntem de vină că o urâţim. Cit timp voi avea un copac verde şi parfumat în faţă voi putea fi fericit!”

Străbat uneori în noi astfel de extaze şi aşa ne tulbură, încât credem că trebuie să dureze mereu, oricât experienţa ne-ar învăţa că ne vom regăsi

curând exact ca mai înainte.

Oricine îţi dă aceeaşi povaţă: ca un menaj să dureze (şi se poate extinde asupra împerecherii în general), trebuie ca amândoi să facă multe concesii. Adică să taci anumite preocupări, să minţi când este nevoie, să renunţi la orice gust personal dacă nu se potriveşte celuilalt. Dacă cei doi nu sunt oameni proşti, îşi dau seama perfect de falsul în care trăiesc, dar preferă să nu-l discute, să lase o mulţime de chestiuni fără rezoluţie, să fie parcă încântaţi la capătul fiecărui an trecut că nu s-a stricat maşinăria. Şi oamenii încurajează: „Cu vremea se aranjează totul”. Adică, apărând pericolul bătrâneţii şi al morţii, totul se simplifică, nemaiavând răgazul pentru a reîncepe. Toate acestea sunt exacte pentru un menaj fericit. Eu cu Ioana din pricina asta nu ne-am înţeles: n-am tăinuit nimic şi ni s-au părut monstruoase împăcările hipocrite ale celorlalţi.

În momentul marilor nelinişti eşti ridicol, căci ceri desluşiri oricui asupra vieţii sau consolări abia deghizate şi mânuieşti conversaţia aşa ca să ai un răspuns convenabil. Asta nu împiedecă să-ţi vezi ridicolul chiar atunci, să ştii precis că nu poţi să afli nimic de folos şi că faci numai mărturisiri compromiţătoare pentru amorul propriu, care va suferi mai târziu. Dacă cel ce te ascultă este un om fin, atunci nu-l interesează întrebările tale idioate, ci febrilitatea cu care le pui. Ştie că nu poate să extragă nici un adevăr din explicaţiile pe care i le dai, dar îl interesează spectacolul atât de rar al tresăririlor din faţa lui. Cu domnul Theodoriu, licenţiat în filozofie, sunt prieten vechi şi ne-a plăcut întotdeauna să discutăm îndelung, în plimbări nocturne. Mare asemănare nu este între noi, el inteligent, orice observaţie asupra unei cărţi sau unui om prefăcându-se într-o idee; eu având doar unele intuiţii. Prietenia noastră pare multora ciudată, căci domnul Theodoriu este recunoscut ca un om cu replică tăioasă, utilizează ironia şi nu-şi pierde capul în nici o împrejurare. Dar cu mine a fost întotdeauna extrem de cald şi, fără să-mi facă declaraţii, foarte prietenos, fie că pricepe, că la cea mai mică ironie aş fugi, fie că îl interesează panicile care se petrec veşnic în mine. Poate că nici nu face prea multe socoteli, ci numai, după ce se războieşte cu toată lumea, se simte bine în tovărăşia unuia care se admite învins de mai înainte. Probabil că în lungile noastre conversaţii asupra vreunui adevăr general omenesc noi nu făceam decât să ne iscodim reciproc, eu ca să aflu anumite explicaţii asupra întâmplărilor mele tragice, iar el ca să asiste la ciudăţeniile vibraţiilor unui om. Bineînţeles, numai el avea un profit, căci nu-l interesează un rezultat precis, ci numai jocul transformărilor, savura toate contradicţiile, luminile şi umbrele mereu în succesiune şi mereu lipsite de logică (şi eram destul de stăpân pe mine ca el să nu-mi considere disperarea prea mare şi să nu aibă remuşcări că mă examinează), în timp ce eu aş fi voit explicaţii precise. Îi puneam tot felul de întrebări generale ca să ştiu dacă Ioana, cu caracterul ei, m-ar putea înşela, îmi dam seama de ridicolul şi zădărnicia investigaţiilor, dar totuşi continuam. Domnul

Theodoriu (ne spunem „domnule”, căci relaţiile noastre, deşi amicale, păstrează o distanţă, ceea ce nu se potriveşte cu nevoia mea de efuziune) trebuia să mă puie în curent cu Freud şi cu încercările lui de a descifra mecanismul omenesc, dar fatal nu putea să-mi dea decât generalităţi la cazul povestit de mine sau, mai bine zis, transfigurat de mine.

Reîntâlniriea mea, după trei ani de despărţire, cu Ioana, s-a întâmplat în timpul plimbărilor noastre, şi atunci cu febrilitate am început să pun o serie de întrebări. Nu ştiu cum şi-a explicat el transformarea mea, căci neliniştea şi-a mărit intensitatea, şi apoi, înainte îl iscodeam cu şiretenie, intercalând în ceea ce voiam să aflu alte chestiuni, iar acum nu mai aveam timp să întrebuinţez nici un subterfugiu. Mărturisirile erau abia deghizate, şi uneori mă găseam, aşa de nenorocit, încât n-aş mai fi păstrat nici un secret dacă domnul Theodoriu nu s-ar fi priceput să ţie distanţa. De altfel, el rostise la începutul cunoştinţei noastre o sentinţă care făcuse imposibilă orice familiaritate între noi: „Confesiunile sunt vulgare”. Principial avea dreptate, dar totul depinde de emoţia cu care faci acea mărturisire şi de clipa importantă şi rară pe care o alegi pentru ea. Şi poate că păstrez pentru domnul Theodoriu un reproş ascuns şi o bănuială, indiferent de prietenia care s-a menţinut intactă până la urmă, că părerea lui n-a fost decât egoism, instinctul de a se pune la adăpost de efuziunile altuia, ca să nu-şi turbure liniştea sufletească.

Ioana adusese cu dânsa o mulţime de idei complicate, cu care nu eram deprins şi pe care nu puteam să le neg dintr-o dată, pentru că ea pusese toata viaţa în ele. Se mai adăugau şi alte motive. Înţelegând-o cât mai bine, era şi mijlocul cel mai sigur să mă insinuez din nou, s-o fac să se apropie iarăşi de mine, să mă preţuiască dintr-o dată, găsindu-mă de aceeaşi părere, pentru chestiuni care, credea ea, îmi erau complect străine. Mai târziu, după acest ocol, aveam să-i transmit credinţele mele, s-o recâştig în întregime. Şi un al treilea motiv: trăisem tot timpul cu credinţa neînsemnătăţii mele şi a superiorităţii celuilalt. Ioana se schimbase, lăsându-mă în voia tuturor îndoielilor. Încercarea de a o înţelege era încercarea tragică de a-i reda încrederea în inteligenţa mea. Semănam cu elevul fără memorie, învăţând ca un nebun ca să fie egal cu unul cu memoria bună, în ascuns, căci e umilit să-şi arate inferioritatea. Printre alte păreri susţinute cu pasiune de Ioana, era: „Vă iubesc pe amândoi, sunteţi complect opuşi, dar egali”. Examinate aceste vorbe de un străin, ele par ridicole, ieşite din vreun roman de George Sand (niciodată Ioana n-a cerut vreo carte de George Sand). Era însă de ajuns să-i priveşti faţa, spunându-le, ca orice interpretare ironică să devină o faptă rea. Părea o flacără, aşa de fierbinte, de tremurătoare, de miraculoasă şi în acelaşi timp purtând misterul stingerii apropiate. Dar se poate explica resortul declaraţiei ei. Voia cu orice preţ să salveze ceva din dezolarea în care trăise şi pe care o înfăptuise singură, din atâtea iluzii în care pusese tot entuziasmul. Aceasta, ca să-şi ascundă remuşcările. Şi acum utiliza, mai ales ca să se potolească

(întotdeauna, în nenumăratele noastre discuţii, a vorbit mai mult pentru dânsa decât ca să-mi răspundă mie. Deseori am avut impresia că fiecare monologăm. Replica nu e făcută decât ca să ne sugereze noi scuze sau învinovăţiri), tot felul de afirmaţii dubioase. Pornită astfel, trebuia să întregească, printre o mulţime de detalii, calităţile lui şi calităţile mele, şi teoriile ei deveneau şi mai complicate şi mai fantastice. Încercare de a se calma, am zis. Un instinct de conservare, dar la un rezultat binecuvântat nu ajungea niciodată, astfel că situaţia ei îmi mărea încă mila. Semăna cu un animal sălbatic, închis într-o cuşcă şi căutând fără obosire, zadarnic — şi va căuta aşa, poate, până la sfârşitul vieţii — un loc liber pe unde să fugă.

Astfel de surprize omeneşti i le expuneam domnului Theodoriu. Desigur, el era prea inteligent ca să găsească vreo poveste omenească ridicolă, oricât de stridentă ar părea. Dar ce explicaţii ar fi putut să-mi dea?

Cred că, înainte de toate, spiritul ei de dominaţie şi, odată cu el, incapacitatea mea de a fi constrâns, au creat toate tragediile dintre noi. În dragoste a avut toate pretenţiile. Aşa de distrată totdeauna de tot ce o înconjura, nu-i scăpa cea mai mică intenţie de a mea de eliberare, chiar când ea consta numai în gustul de a face singur o plimbare pe sub teii parfumaţi, gust pe care nu-l invocam ca să o ofensez, şi numai din pricina discuţiilor iscate de dânsa devenea o ofensă: apărea deodată ca ceva esenţial pentru firea mea şi-i reproşam că sunt împiedecat ca să-l îndeplinesc. Dacă Ioana ar fi avut neînsemnata şiretenie să-mi spuie simplu: „du-te”, poate nu m-aş fi dus. Dar la protestările ei, un eveniment fără importanţă de felul acesta devenea singura mea sursă de fericire, renunţând la el mi s-ar fi părut că fac o laşitate, cu toate că după ce-mi îndeplineam pretenţia şi o găseam pe Ioana distrusă, voiam să o împac cu orice preţ şi, fără să mai socotesc că ce făceam acum era tot o laşitate, mă învinovăţeam singur, puneam cât mai multă convingere ca să-i găsesc ei dreptate. Spiritul ei de dominaţie era ceva de sine stătător, nu putea fi explicat simplu, numai prin dragostea prea mare. Îl aplica şi alteori, când dintr-o dată o părere de a ei trebuia să fie luată în seamă. În general însă nu avea prea multe neînţelegeri cu familia (de străini se sfia), căci cu toţii renunţau să o contrazică chiar de la început, iar Ioana uita curând ceea ce pretinsese vehement. Cu mine, însă, îşi susţinea dorinţa până la sfârşit, iar eu întrebuinţam toate şireteniile ca să mă ascund de dânsa. Şi dacă îi arătam la urmă nedreptatea, găsea întotdeauna un argument ca să se explice, convingându-mă că un om inteligent poate să demonstreze orice. Nu voiam să împrumute nimănui nici o placă de patefon şi cred că asta nu era încăpăţânare. Ţineam atât de mult la fiecare placă, trăisem atâtea emoţii la muzica ei, avea o poveste fiecare, încât puteam avea pretenţia asta. Şi totuşi, Ioana era incapabilă să-mi facă voia, de aş fi rugat-o sau i-aş fi poruncit, şi mereu descopeream câte-o lipsă printre discuri, deoarece fără să mă întrebe împrumutase cuiva „foarte amator de muzică”. Şi atunci, discuţiile începeau, întrecând în violenţă intenţiile noastre. Am

observat lipsa din colecţie a unui *Coral* de Bach, piesă de mare importanţă. De multe ori l-am ascultat cu o puternică vibraţie şi brodând pe aceeaşi idee: „Ce stupizi sunt aceia care fac din Bach un abstract! Aici sunt cataclismele cele mai personale, ţipetele interioare n-au nici o discreţie.”

— Iarăşi n-ai ţinut seama de rugămintea mea!

— Nu ţiu seama când rugămintea nu e decât expresia celui mai feroce egoism!

— Crezusem că ne-am înţeles!

— Numai ca să închei discuţia...

— Şi cui i l-ai dat?

— L-am trimis prin Charles, Arabellei.

— Tocmai la Balcic!

— N-avea grijă, am rugat să bage de seamă să nu strice placa şi, dacă ţi-o vor strica, îţi cumpăr eu alta.

— Dar de ce Arabellei? Te-a rugat ea?

— Arabella e o fiinţă profundă. Îmi închipui ce vibraţii o să extragă din Bach.

— Poate că n-o interesează muzica.

— O interesează, mi-a spus Charles.

— Ce superficială eşti uneori! Ştii că toţi se arată amatori de muzică şi, în practică, nu găseşti pe nimeni care să aibă răbdarea să asculte trei ore în şir.

— Arabella e nenorocită şi va avea toate răbdările.

— Ce ştii tu despre oameni! De câte ori nu te-ai înşelat şi ţi-ai schimbat părerea...

— Este lipsă de orice pătrundere psihologică, închipuindu-ţi că oamenii se pot prinde într-o formulă şi vor rămâne identici tot cursul vieţii.

— Pentru tine, Ioana, ei evoluează zilnic.

— De ce nu? Părerea mea e bună numai pentru clipa în care mi-o formulez!

— Ce fantastice afirmaţii! Îţi pot scuza astfel toate erorile.

— La urma urmei, ce importanţă are dacă mă înşel?

— La fel te-ai înşelat şi asupra mea şi m-ai găsit, pe rând, bun şi rău, prost şi deştept.

— Pentru că ai fost, pe rând, bun şi rău cu mine.

— După cum ai socotit tu la diferite momente!

— Niciodată n-a fost o socoteală calmă, ci totdeauna rezultatul unei emoţii.

— Tocmai din pricina aceasta convingerile tale n-au o valoare obiectivă, ci sunt simple păreri momentane.

— În dragoste n-are ce căuta obiectivitatea.

— Parcă n-ai făcut la fel, în părerea ta despre celălalt!

Ce departe ne-a adus conversaţia cu ocazia unui disc de patefon! Am reîntors discuţia.

— Şi când o să avem *Coralul* înapoi?

— Se va găsi o ocazie. Tot îl ştiai pe de rost şi nu-l mai cântai.

— Indiferent dacă nu-l mai cântam, îmi era drag să-l ţiu în discotecă.

— Ce meschinărie! Să-l ţii închis, fără să se bucure nimeni de el!

— O fi meschin, dar e perfect uman; ia exemplu de la cei care au patima de a strânge cărţi, chiar dacă nu le citesc decât o dată.

— De altfel, meschin este tot scandalul care mi-l faci acum!

— În definitiv, îmi este egal cum taxezi pretenţia mea, dar dacă nu vrei să-mi asculţi rugămintea, atunci să ştii un lucru mai simplu: sunt discurile mele, strânse cu multe sacrificii, şi nu permit nimănui să puie mâna pe ele fără voia mea.

— Eşti inconştient, nu-ţi dai seama ce spui. Astfel de ofense nu se uită.

— Eu am fost cel dintâi ofensat!

— Şi dacă-ţi sunt aşa de intime, de ce le-ai adus la mine acasă?

— Din generozitate, ştiind ce mult îţi place muzica.

— Nu cu preţul acesta!

— Şi din dorinţa de a împărţi cu tine ce am mai scump.

— Gesturile frumoase se fac pe ascuns, nu te lauzi mereu cu ele.

— Tu mă forţezi la astfel de mărturisiri, ingrată ai fost totdeauna.

— N-ai avut nici un merit ca să procedez altfel.

— Acum găseşti că tot ce-ai făcut a fost admirabil!

— Nu tu eşti acela care ar trebui să judeci!

— De ce s-au mai întâmplat, Doamne, atâtea grozăvii, dacă nu s-a schimbat nimic!

Discuţie stupidă, nedemnă de nişte oameni care pretind că-şi petrec aproape tot timpul în preajma vreunei cărţi celebre, dar se pare că e fatală în dragostea noastră. Renunţăm pentru clipa aceea la orice gânduri însemnate, ca să susţinem cu pasiune nişte idei fără valoare.

Oricine ar face remarca, de ne-ar asculta, că repetăm aceleaşi lucruri fără importanţă, că suntem lipsiţi de orice logică, şi s-ar mira că nu ne dăm seama că ne agităm inutil pentru motive puerile, uitând complect cea ce este grav între noi şi aruncând astfel chiar bănuieli asupra posibilităţii noastre de a fi gravi. Poate însă că, dacă ar fi mai pătrunzător, observatorul ar sesiza că vorbele simple ascund adevăruri profunde, fatalităţi ale temperamentelor noastre.

Odată am hotărât să facem o excursie în munţi şi, ca să nu atragem atenţia camarazilor clevetitori, am plecat eu mai întâi la Braşov, rămânând ca Ioana să vie peste trei zile. Am găsit cameră ca să o primesc şi m-am bucurat de fiecare copac pe care avea să-l admire şi ea în curând, am făcut o mie de planuri. I-am scris între timp şi o dată i-am vorbit la telefon, spunându-i mereu cu ce nerăbdare o aştept şi cum toate frumuseţile naturii nu pot fremăta în mine fără ea, parcă ar fi un disc (aceeaşi mânie) care

străluceşte alături, îmbie cu o mie de emoţii, dar aşteaptă încă diafragma pentru a-şi spune întreg secretul.

Nu avusesem ocazia despărţirilor dar oricum, totul nu era prea important, durase abia trei zile. Şi, de altfel, întrevedeam pentru mai târziu despărţiri mai lungi, căci îmi plăcea să văd cât mai multe ţinuturi, iar Ioana obosea repede: şi ştiam că dragostea nu ţine tot timpul, ci, dimpotrivă, are nevoie de unele recreeri.

La ora fixată am venit la gară să o întâmpin, însă tocmai în clipa sosirii trenului un băieţaş cu ziare alerga pe peron ţipând: „Asasinarea preşedintelui Republicii franceze!" A trebuit să mă opresc, să cumpăr ziarul, să-l desfac şi să citesc repede telegrama, îndreptându-mă înspre trenul care se oprise de două minute. Ioana se dase jos, probabil că fusese tocmai lângă uşa vagonului, căci nu coborâse încă toţi călătorii. Ştirea aflată a făcut să existe o uşoară ezitare în mersul meu spre dânsa, o preocupare nouă, care împărţise în două emoţia pentru venirea Ioanei. De altfel, chiar din pricina Ioanei, am trecut la un nou gând, însă fără legătură cu bucuria revederii, aşa cum pretindea ea: spre surpriza mea, Ioana nu se mai înfăţişa întocmai cum o lăsasem cu puţin înainte în traiul nostru comun, ci avea aerul provincial, aşa cum o cunoscusem la prima noastră prezentare, şi pe care îl mai descopeream cu delicii, extrem de rar. Găseam o savoare nu din transformarea Ioanei, cât mai perfectă în persoana în curent cu civilizaţia, ceea ce mă străduiam totuşi să izbutesc în fiecare zi, ci când o revedeam întoarsă la felul ei prim, naiv şi prăfuit, cum ieşise din liceul de provincie. Chip pe care nu-l suportasem odinioară, făcusem tot posibilul să-l risipesc şi, în principiu, n-aş mai fi vrut să reapară în faţa altora, căci m-aş fi simţit umilit de a-mi fi ales o iubită de modă veche.

Această umilinţă aveam să o simt de multe ori, dacă nu din pricina aspectului, căci Ioana îşi făcuse cea mai pariziană siluetă, în schimb, din pricină că în lume nu se vedea tot ce ştia, felul cum se pricepea să judece o carte, fie din timiditate, fie din instinctul de a face împotriva dorinţii mele, din orgoliu de a se şti iubită numai pentru ea însăşi.

Ce ciudată transformare la o persoană pe care de-abia o părăsisem! Acum, Ioana apărea străină, deşi apropiată, mă simţeam invadat de emoţii ca şi cum n-am fi dus până acum viaţa cea mai familială şi de multe orj plictisitoare.

Odată cu aerul ei prim, observam şi transformările care se făcuseră în ea de atunci, la fiecare gest descopeream o schimbare nouă, ca şi cum în câteva minute, cel mult o jumătate de oră (după care Ioana trebuia să devină exact cea de la Bucureşti, doar cu decorul schimbat), aveam prilejul să asist la o repetiţie, prodigios de repede, ceea ce se petrecuse lângă mine în câţiva ani şi nu-mi dasem seama din pricina încetinelii schimbărilor.

Pe Ioana am descoperit-o adolescentă, cu mine crescuse şi se împlinise, şi din cauza dragostei pentru mine se făcuse femeie. Dacă cineva n-o văzuse de multă vreme, reflecta neapărat: „Cum te-ai schimbat,

Ioana!”, înţelegând prin aceasta vorbă, desigur, şi preocupările care se schimbaseră, şi obiceiurile, şi rochiile cu totul altele, dar mai ales transformările fizicului. Eu nu-mi dasem seama de nimic. Şi acum, la gară, după trei zile de despărţire (poate şi din cauză că, Ioana retrăia emoţiile ca la început), am reconstituit aerul ei provincial, care mă izbise la prima dată şi apoi, pe rând, tot ceea ce i se întâmplase cu mine, căci se mărise, se îngrăşase uşor, avea o prestanţă de femeie (am reflectat: „Ce uimitor i-ar sta într-o rochie de bal!”), şi eram mândru, ca şi cum minunea mi se datoreşte numai mie.

Noutatea dublă a veştii politice şi a aspectului Ioanei ce simplu s-au aşezat în mine în câteva clipe şi ce complicată e detailarea lor, ce nedreaptă mai ales, căci prin prea multe amănunte distrug o emoţie. Şi ce reduse sunt mijloacele noastre de exprimare faţă de stările sufleteşti. De câte ori afirmăm ceva fără o mie de paranteze, escamotăm.

Ezitarea mea a apărut un cataclism pentru Ioana. Oricât i-aş fi explicat, îi distrusesem orice bucurie, şi acum, dacă i-aş vorbi din nou, ea ar suferi iarăşi, indiferent de câte s-au schimbat între noi, după cum un sensibil suferă după douăzeci de ani de observaţia pe care i-a făcut-o profesorul în clasă, pe când era copil..

— Dar a murit preşedintele Republicii franceze!

— Ce are a face!

Această vorbă ridicolă (după cum ridicol eram şi eu, căutând să demonstrez) nu putea să aibă replică. Apărea superbă, reprezentând pe orice femeie din toată lumea. Femeile, de obiceiul lor, mai ales la noi, nu sunt prea în curent cu evenimentele mondiale şi sunt rare acelea care au nevoie de ziar în fiecare zi. Ioana nu citea niciodată ziare. Dacă ironizam, găsea argumente destule să mă arate pe mine mediocru, legat de ceea ce e trecător.

Cu ocazia dragostei, femeilor le devine orice indiferent, poate ca lumea să se răstoarne şi să-şi schimbe forma continentele. Faptul că iubitul a întârziat cu cinci minute la o întâlnire devine mai important. Şi dacă încerc să vorbesc cu Ioana despre asta, în momentele ei calme, atunci dă ample amănunte asupra deosebirii între un bărbat şi o femeie: o femeie, în dragoste, uită totul, pe când un bărbat păstrează suvenirurile trecutului şi planuri pentru viitor.

Când era deznădăjduită îşi începea lamentaţia obişnuită: „Nu mă iubeşti, Sandule”. Mă irita vorba aceasta, dar nu puteam să mă supăr când vedeam că ea crede — cu atâta tristeţă! — în ea. Când o observam mai potolită însă, exclamam şi puneam tot atâta vehemenţă ca să o conving, cât şi să mă conving. Ceea ce nu înseamnă că nu o iubeam, ci numai că aveam scrupule să dau o calificare unui sentiment căruia îi vedeam limitele. Limite vedeam chiar şi acolo unde nu mai exista nici o bănuială, în sacrificiul meu pentru corpul ei sau în viaţa a doi îndrăgostiţi din cine ştie ce carte celebră. Chiar şi în *Tristan şi Isolda*, simbolul dragostei până la

moarte, aveam prilejul să fac observaţia: totuşi, Isolda l-a lăsat pe Tristan să plece şi apoi, fără să mai folosească strategema prin Brangone, a acceptat să se culce cu Mark. Cei mai sentimentali, chiar, pot admite adevărul acesta comun. Singura diferenţă este că susţinând gândul acesta cu perseverenţă, demonstrez că marginile dragostei mele sunt bine socotite, bine marcate.

Mă indignam: m-am chinuit atâta pentru Ioana fără să mă întrerupă nici un amuzament. Am acceptat toate fanteziile ei şi acum suport cele întâmplate fără nici o încercare de a fugi. N-am gânduri pe care sa nu i le spun, nu aflu nimic fără să o pun în curent, nu trăiesc decât pentru a-i face bucurii. Am convingerea bine socotită (eu nu sunt în stare de afirmări în vânt.) că dacă ar muri ea, m-aş omorî. E insuportabilă viaţa fără Ioana, în absenţa ei nu m-a susţinut decât gândul că, orice s-ar întâmpla, nu e nimic ireparabil atât timp cât mai trăieşti.

Şi totuşi, aceasta nu e de ajuns.

Accepta în feluri deosebite mărturisirea mea sinceră. Sau, venea transfigurată în braţele mele: „Sunt fericită, iubitule, totul se va schimba, sunt nebună, nu lua în seamă vorbele mele", dar alteori rămânea tot aşa de deznădăjduită: „Te cred, dar poţi să-mi demonstrezi ceva? Vorbeşti ca să te convingi singur. Sau se poate că ai muri, dar motivul adevărat ar fi altul: tristeţile nevindecabile ale sufletului tău; eu n-aş fi decât un pretext!"

Pot reconstitui toată starea sufletească a Ioanei înainte de sosirea ei la Braşov, căci necazul care o cuprinse văzând ezitările mele îmi da posibilitatea să o presupun. În cele trei zile n-a făcut decât tot felul de planuri pentru excursia noastră de îndrăgostiţi, n-a pus un obiect în geamantan fără să nu aibă o emoţie, a trăit clipă cu clipă trecerea zilelor şi apropierea de mine. Apoi dimineaţa ultimă, gara şi trenul, şi la fiecare staţie din lungul călătoriei şi-o fi spus: „Pe aici a mers el!" Şi pe măsură ce se apropia: „Acum el se uită la ceas, părăseşte hotelul, se îndreaptă spre gară să mă primească, acum trebuie să fie neapărat în gară. Poate că cu o floare, căci aşa îi este obiceiul. Sau cine ştie ce-a mai plănuit! Desigur că-mi va aduce o noutate. Ajungem (controlorul cere biletele pentru Braşov). Nu ajungem încă. Ce degrabă a luat controlorul biletele. Au început casele. Să-mi cobor geamantanul ca să nu întârzii... să stau drept lângă uşă... gara... peronul... unde este el?... trebuie să vie neapărat într-o minută... o secundă... s-a înşelat poate de linie... sau poate n-a venit... a păţit ceva... o nenorocire... iată-l, vine citind un ziar!" Poate că a fost astfel, cu o mie de detalii noi, căci eu aici nu pot decât să rezum. Niciodată n-am să îndrăznesc pe Ioana să o întreb ce s-a petrecut în fiecare minută în cele trei zile, căci aş umili-o.

Această scenă nu este o invenţie. Deseori se întâmplă ca să trăieşti îndelung cu un gând de bucurie pentru celălalt şi, dintr-un motiv oarecare, să fii primit fără căldură. Explicaţiile poţi să le găseşti cu uşurinţă, nu e nimeni vinovat, totuşi momentul rămâne în suflet, trist, între mine şi Ioana

s-a întâmplat deseori astfel, fie că totul se datora nenorocului, fie că instinctiv ne opuneam unei bucurii ce-ar fi adus, odată cu dânsa, un nou prilej de dominaţie. Comparam atunci dragostea noastră cu un mecanism admirabil, dar încă nu bine pus la punct.

Descriu această scenă cum fac întotdeauna când vreau să vorbesc de ceva din trecut, singur noaptea, în camera mea. Şi după ce toată ziua am petrecut-o cu Ioana (întrerupţi doar de venirile şi plecările graţioasei Viky, căreia îi e dor de noi pentru o clipă şi apoi se duce iar pe plajă, prin apă, impregnaţi de atmosfera miraculoasă ce ne împresoară, de marea în perpetue transformări), schimbând împreună, amestecat cu fericire sau desperare, momente din trecut şi prezent sau presupuneri pentru viitor, începe viaţa mea de om singur pe lume. Mai întâi merg cu Ioana la izvor să mai beau, pentru ultima oară pentru ziua aceea, apă proaspătă. Plimbare în noapte, de-a lungul mării, prin micul port în întuneric complect, afară de luminiţa lui Mihali. Apoi Ioana mă conduce până în camera mea, aprinde lumânarea sprijinită intr-un pahar, trage perdeaua, mai mult în glumă, căci nu trece nimeni pe drum, aranjează aşternutul pus pe podea. Ioana a adus un covor de la Cavarna, el îmbracă toată camera, e singurul lux în pustiul acesta. O ultimă îmbrăţişare, apoi Ioana dispare după ce mă roagă: „Să te culci repede (îşi închipuie că citesc până târziu), căci aici ai venit sa te odihneşti”. Încui uşa, intru în pat, trag paharul cu lumânarea drept lângă pernă şi, cu un creion pe un vraf de hârtii, încep să retrăiesc trecutul şi să desluşesc prezentul între mine şi Ioana. Abia acum pot să refac vechile scene dintre noi fără să le turbur cu emoţiile prezentului. Trecutul, sub alte forme, continuă şi acum. Parcă noaptea şi liniştea dimprejur au pus o stavilă neliniştilor, sunt detaşat de realitate, ca şi cum, bătrân, m-aş gândi la întâmplări vechi, cu melancolie, dar fără zbucium. Parcă toate faptele trăite sânt la egală distanţă de mine, şi n-am decât să aleg între ele şi să mă las cuprins de vreo amintire. Şi astfel am ales la întâmplare excursia noastră la Braşov şi, încercând s-o refac în toate detaliile, ca a devenit importantă în viaţa trecută, cu toate că s-ar fi putut să aleg o altă scenă şi să degajez tot atâtea vibraţii, căci viaţa între noi n-a fost niciodată banală, şi chiar şi clipele de plictiseală au avut un sens. O luptă neîncetată în care am întrebuinţat toate armele, răutate pe faţă, ironia, şiretenia, tortura. Doi oameni care nu pot trăi unul fără celălalt şi totuşi se chinuiesc. Ca să-mi replice, Ioana nu-i niciodată obosită, cu toate că ea oboseşte repede. Dar deseori face impresia de consumată. Marea se zbate fără istovire, ca şi sufletele noastre, drept lângă fereastră, şi în zgomotele ei variate pot să presupun orice, toate închipuirile, toate arătările supranaturale. Iar în podul meu, drept pe tavan, guzganii. Podul serveşte de hambar la fel ca şi toată casa noastră pe care cu multă muncă Ioana a putut-o transforma în vilă, şi prin sacii cu făină guzganii trebuie să se creadă la un ospăţ. Trebuie să fie o mulţime, căci se aude mersul lor prin toate ungherele, şi sunt enormi, după zgomotul pe care îl fac. Ahmed, pisoiul, se ghemuieşte lângă mine de

frică, dar desigur că tot aşa ar face un motan oricât de mare, fără să aibă curajul să pornească în escapade pe acoperişuri. În port, în afară de Ahmed, pe care l-a adus aici fantezia Ioanei, cred că nu mai există nici o pisică. Câteodată, zgomotele guzganilor sunt aşa de ciudate, încât mă întreb ce pot ei să facă. Mai departe, uşa unei magazii neînchisă bine se zbate împinsă de vânt. E miezul nopţii, mă culc.

La Braşov n-am fost fericiţi, nu numai din pricina primei impresii, care a planat tot timpul asupra noastră. În cele trei zile de singurătate am preparat venirea Ioanei, dar eram şi încântat de mica libertate ce mi-o îngăduiam. Cred că în singurătate şi în tăcere se pot trăi clipele într-adevăr profunde, dar nu cu astfel de intenţii am venit la Braşov. Pentru o viaţă serioasă este nevoie de timp mult şi de lipsă de decor. Aici făceam mereu descoperiri, perspectivele erau tot altele, abia recunoşteam acelaşi om. Eram mulţumit fiind fără Ioana şi totuşi având siguranţa că Ioana va sosi în curând. Pe stradă am văzut multe fete drăguţe, îmbrăcate de primăvară, cu bucuria circulându-le în tot corpul, şi îmi plăceau, cu fiecare aveam în gând o aventură, chiar dacă nu le-aş mai fi recunoscut. Detaşam un chip fără realitate, dar în care se îmbinau toate pe care le observasem, sau şi altele pe care le visasem altădată. La micul restaurant de dedesubtul hotelului unde trăsesem am remarcat pe fata care ne servea. N-avea deloc impresia de servitoare, poate fata patronului, blondă, zâmbitoare, abia împlinită, fără sa fie deloc vulgară. Şi chiar odată seara am zărit-o într-o postură impresionantă, pe un scaun, în grădina mică din faţa hotelului, privea copacii dusă pe gânduri. O mică aventură cu dânsa mi-ar fi fost plăcută, dar n-am făcut nici un gest, n-am încercat nici o conversaţie. Am avut, ca de obicei, un gând care să-mi distrugă tot entuziasmul: „Sau e uşurică şi nu mă interesează, sau e serioasă şi atunci tentativa mea în timp de trei zile rămâne vană. Dar, în orice caz, sunt eu primul care am remarcat-o? Şi cum aş fi eu preferat? Vorbindu-i despre Proust? Ce ridicol!” Imediat ce a sosit Ioana, dânsa a şi observat prezenţa fetei, şi poate că şi fata abia atunci a observai existenţa mea, căci a interesat-o perechea misterioasă din preajma ei. (Acum a văzut că până atunci fusesem singur). Am lăsat şi eu, faţă de Ioana, puţin să se înţeleagă că aş avea trecere la fată, numai dintr-o uşoară vanitate, şi să joc măcar o aventură pe care aş fi vrut să o trăiesc. (Ce probă de neputinţă!) Nu mă aşteptam la efectul teribil produs, căci n-aş fi glumit şi nu ar fi trebuit să mă umilesc mai târziu ca să explic de o sută de ori că totul n-a fost decât o glumă. Izbucnirea Ioanei a găsit o ocazie care a complicat încă: din pricina unei timidităţi stupide, am reţinut pentru iubita mea o cameră separată, n-am vrut să o culc la mine deocamdată, din jenă ca să nu explic hotelierului vizita şi să-i cer un nou aşternut, să întreb dacă preţul suferă o schimbare şi mai ales să nu fiu întrebat cine este Ioana.

Îmi repugna să mint şi, totodată, nu puteam spune adevărul nici chiar unui străin, pe care n-aveam să-l mai văd, probabil, niciodată. Eu n-

am putut să dau toate aceste motive stupide Ioanei şi nici n-am avut curajul s-o duc de-a dreptul la camera ei, ca ceva foarte simplu, ci am ezitat, am amânat, am întreţinut o atmosferă falsă, şi toate s-au adăugat la nemulţumirile pe care le avusese Ioana din pricina mea. Femeile nu se tem să facă nici o imprudenţă ca să ştie toată lumea, sunt în stare să mărturisească oricui amorul, să braveze pe oricine de e nevoie, în timp ce bărbatul — nu mă refer la secături — păstrează discreţie, nu ca să nu o compromită pe iubită, cât din timiditate, din oboseala de a da explicaţii tuturor, poate din ezitarea de a anunţa o hotărâre definitivă. Ioana şi-a închipuit imediat că fata hotelierului joacă un rol mai important decât las să se înţeleagă. Când, în sfârşit, m-am decis să-i spui despre camera ei (am ţinut-o de vorbă în camera mea, unde am intrat deodată, ca să o împiedec să se facă aci comodă, cum mereu voia, şi multă vreme după sosire Ioana avea pălăria pe cap), deodată i s-a ridicat în obraz tot sângele. Fără o vorbă, a plecat trântind uşa după ea. Am avut un moment de indignare, de încercare de a fi energic şi am zis: „N-are decât!” Dar curând am fugit pe scări să o caut. Am strigat-o zadarnic. Am încuiat camera, ca nu cumva să-şi ia geamantanul lăsat aici, şi cu prima trăsură m-am dus la gară. Negăsind-o, am răsuflat uşurat, dar mereu am fost atent ca nu cumva să fie ascunsă, până ce va pleca primul tren. Am aşteptat trei ore în şir, ducându-mă de la un capăt la altul al peronului. M-am reîntors tot cu o trăsură la hotel şi, negăsind-o, m-am dus din nou la gară. După alte două ceasuri, când noaptea domnea peste tot oraşul, m-am întors iarăşi şi am găsit pe Ioana pe o bancă în faţa hotelului. Liniştită oarecum, dar străină.

— Unde ai fost?

— M-am plimbat în pădure. Mi-e somn, mă duc să mă culc. Care e camera mea?

Sub sumbre auspicii începuse prima noastră călătorie de dragoste.

Mai pe urmă, Ioana mi-a povestit: „Am mers vreo zece kilometri de-a lungul drumului, parcă nebună”. Zece kilometri nu se poate să fi fost. Persoanele cele mai serioase, ale căror frământări interioare sunt incontestabile tot au obiceiul de a exagera, pentru ca să impresioneze. Eu, în acelaşi timp, am gândit: „N-a făcut aşa de mult” şi am spus: „Iubito, săraca de tine!”

Când, impresionat de farmecele mării, te încumeţi să găseşti cuvinte care să o sugereze, înşiri imagini. Încerci să găseşti echivalenţe pentru mişcarea neîntreruptă, scânteiele fiecărui val, jocul culorilor sau pentru tânguirile misterioase ce vin de la fund. Cu puţină sforţare, izbuteşti să imaginezi, pe apă, la diferite ore, orice fantezie. Joc de fete vesele, palate strălucitoare sau catedrale sumbre, armate pregătind război sau o înmormântare făcută cu tot alaiul şi cu toate vaietele. Ca să exprimi grandoarea mării, utilizezi bicisnice construcţii omeneşti!

Dintr-o scrisoare de a Ioanei: *“Îmi spui că mi-ai trimis trei scrisori şi n-am primit decât două; nu mai înţeleg nimic!”*

Ce minunate sunt unele naivităţi!

În singurătate, o pisică devine foarte importantă şi îţi reverşi asupra ei toate puterile tale de afecţie. În orice caz, Ahmed este un personagiu. L-am găsit la familia Axente, mic de tot, şi asist la transformarea lui de fiecare zi. Din primele zile l-am obişnuit să mănânce din farfurioară, ceea ce la Cavarna nu făcea decât rareori, când ceilalţi voiau să râdă. La început îl îmbiam inutil, se apropia cu ezitări de lapte şi se retrăgea cu frică. A trebuit să-l împingem de câteva ori cu capul, să se murdărească tot, şi, pornind să se cureţe cu vitejie, a descoperit că laptele din farfurie e bun. Tot timpul se linge, cred că a făcut meseria asta din prima zi când s-a născut, cu pricepere, şi acum, dacă vrem să-i dăm o ocupaţie, îl stropim cu un pic de dulceaţă. Pentru mult timp pune atâta satisfacţie să se cureţe, că parcă îi facem un real serviciu. Şi formele mereu noi pe care le ia aşezându-se, închipuind cele mai graţioase poziţii... Se încolăţeşte împrejurul lui de vreo două ori în aer şi apoi se odihneşte. Sau alteori lenea îl surprinde lăsat pe spate, într-o poziţie care pare incomodă, şi totuşi el se simte foarte bine aşa... Câte o lăbuţă pusă sub obraz ca un om sau în sus, rezemată de perete... Şi coada lui caraghioasă, care face volute ca un şarpe. Câteodată, când merge, şi-o aruncă în sus ca o rachetă. Noaptea doarme pe aşternutul meu, drept pe piept, şi de multe ori mă simt înţepenit, dar nu îndrăznesc să-mi schimb poziţia, căci mi-e milă să-l trezesc din somnul lui dulce de înger transformat în pisic. Oricât l-aş mângâia, niciodată nu se plictiseşte. Dacă mă opresc, întinde capul spre mine ca să-l mângâi mai departe şi palpită întreg de voluptate când mâna mea se prelinge de la cap, de-a lungul şirei spinării. Cred că, indiferent de unele trăsături comune, fiecare pisică îşi are caracterul ei, care evoluează şi el. Totul este să o priveşti mereu cu atenţie. Muzica nu face nici o impresie asupra lui Ahmed. Pot să pun în mijlocul somnului lui, la patefon, pe Wagner, care umple cu sunete toată casa, el nu face nici o mişcare, nici măcar nu deschide ochii. E de ajuns ca în mijlocul muzicii celei mai puternice, să scrijilez cu unghia în lemn, imitând un şoarece, ca să şi fie atent, să-şi aţintească privirea. Guzganii însă nu-l interesează, cu toate că se aud tot timpul: îşi cunoaşte puterile şi-i satisfăcut probabil că pericolul nu poate să vie până la el.

Doarme, se spală, se mângâie, se joacă, la atâta se reduce existenţa lui. Pe casă nu face nici o tentativă să se plimbe, cu toate că noaptea luna şi stelele încearcă toate farmecile ca să-l atragă. Perna pe care se instalează de obicei a strâns în ea, pentru el, toate miragiile. Poate că cele câteva flori desenate închipuie în capul lui mititel întreg paradisul.

Eu şi cu Ioana îl consideram ca pe un copil, îi facem joacă (Ioana a rugat-o chiar pe *madame* Pitpalac să-i aducă de la oraş o jucărie specială), îi observăm orele de mâncare, păzim să mănânce exact cât trebuie şi vorbim tot timpul cu el, schimonosind cuvintele, ca şi cum astfel am putea fi mai uşor înţeleşi. Atâta căldură degajează din fiinţa lui, şi totuşi

siguranţa că, dacă am dispărea vreunul din noi, el nu va da nici un semn de nelinişte, ci va continua să-şi facă tabieturile! Şi la prima mână care l-ar mângâia, indiferent care, poate a CELUILALT, ar toarce din nou.

Toată lascivitatea lui Ahmed nu-l împiedecă să fie la orele când e treaz bine foarte vioi. Când vrea să prindă ghemul de aţă pe care eu sau Ioana îl trecem în toate chipurile pe dinaintea botului, face toate săriturile, utilizează toate şireteniile. Şi ochii lui minunaţi, mari, profunzi, bine deschişi, cu scântei în ei! Cu ce curiozitate ne privesc uneori, urmăresc toată ocupaţia noastră şi, dacă mâncăm, cu toate că până acum nu-i dăm decât lapte, parcă cere de pomană.

Nu sunt un om fericit, am spus. Din orice întâmplare, din orice lectură, găsesc prilejul să scot o interpretare funebră. Nici o bucurie nu rămâne nealterată de gândul destrămării fatale. Pe toţi cei care reuşesc să-şi găsească un adevăr de viaţă la mijloc, fără mari oscilaţii, îi învinuiesc de lipsă de sensibilitate. Entuziasmele mele se darmă imediat, n-am perseverenţă în nici o hotărâre şi, orice plan aş alcătui, am netă prezenţa timpului care se scurge fără pic de răgaz şi deci e ridicol să-l întrebuinţez, oricât de important ar fi scopul. Astfel, nu fac nimic, din frica de a-mi pierde timpul făcând ceva nu destul de însemnat ca să fie plătit cu zile de viaţă. Am impresia că lângă mine se găseşte un ceasornic mare cu nisip, aranjat exact pentru şaptezeci de ani, vârsta la care se poate ajunge. E pus în funcţiune din clipa naşterii mele şi de atunci curge neîncetat. Privesc cum se apropie de jumătate şi nu mai pot face nimic tot privind la el. Asta nu împiedică să invidiez chiar nisipul care mai rămâne de curs şi să am panică că totul se poate termina imediat. Şi alteori am impresia că chestiunea aceasta mi-e absolut indiferentă şi, dacă n-aş produce turburare şi n-aş fi învinovăţit de romanesc, m-aş arunca imediat în mare. Aş băga de seamă să fac gestul cel mai simplu, ca să nu par lipsit de simplicitate în gesturile mari. Cu toate că alte instincte din mine pretind să-mi fie indiferent ce-ar cugeta lumea, să iau o barcă la miezul nopţii, să merg până departe pe valuri şi să nu mă arunc decât după ce mă voi impregna cât mai mult de apă şi de cer. (Aş lua cu mine şi patefonul? Ce placă mi-aş alege pentru ultima ascultare?) Cu ocazia morţii, aş găsi un prilej de extaz.

Ideea morţii a devenit la mine un tic. Apare cu ocazia întâmplărilor celor mai diferite şi astfel o amestec printre chestiunile neînsemnate şi-i micşorez gravitatea. Unii surâd când eu pornesc mereu aceleaşi obsesii, ca şi cum aş da din cap tot timpul sau aş strâmba din ochi şi din nas. Am impresia că nu mă interesează nimic altceva. Nici nu sunt capabil să variez tema, ci doar clamez acelaşi fior care mă străbate, ca şi cum mi-aş fi pus mâna în foc, şi ţip, indiferent de cuvintele ce aleg. A da explicaţii mi se pare o impietate şi o cădere în banal. O emoţie n-are importanţă decât fiind susţinută de întreg temperamentul.

„Într-o zi, pe timpul despărţirii noastre, eram mai nenorocit ca de obicei, şi tocmai atunci a venit în vizită celălalt. M-a găsit, înainte de a-mi

fi putut lua un aspect mai calm, pe care el l-ar fi acceptat imediat, căci nu era un om pătrunzător în sufletul vecinului, sau instinctul de conservare îl îmbia să escamoteze realitatea pe cât posibil şi să nu-şi turbure sănătatea sufletească. M-a întrebat îngrijat: ”Dar ce-i cu tine?„ şi am răspuns cu toata disperarea: ”Sunt un temperament aşa de nenorocit, încât mă gândesc cu toată seriozitatea să mă sinucid!”

Vocea mea a sunat aşa de sincer, încât l-am impresionat. I-am făcut mărturisirea, cu toate că ştiam bine că nu către el se potriveşte să meargă mărturisirile. Dar fusesem descoperit pe neaşteptate, şi sunt clipe când ceri consolare din partea oricui şi-ţi sunt binefăcătoare cuvintele cele mai neînsemnate. Oricât de caraghios ar fi, cuvintele convenţionale pe care ţi le spun străinii când îţi moare cineva drag sunt binecuvântate, şi nu este numai o farsă faptul de a primi în salon pe toţi musafirii. M-am spovedit poate şi pentru că speram ca prin plângerea mea să împiedic legătura dintre ei sau să distrug tot ce se întâmplase până acum. Dar nu era acesta esenţialul. Ioana avusese dreptate: suferinţa din pricina ei a fost un motiv numai, explicaţia se găseşte în caracterul meu nenorocit. Întotdeauna i-am vorbit Ioanei despre moarte. Nu acesta este un subiect pentru doi îndrăgostiţi, oricât aş fi reuşit să o înfiorez pe Ioana şi s-o conving că e singura preocupare care are vreo importanţă.

La strigătul meu, celălalt s-a crezut obligat să mă reconforteze. A găsit la dispoziţie o mulţime de teorii, ca de obicei. Mi-aduc aminte de argumentul care plana: „Dar nu te gândeşti ce ridicol este? Aşa ceva nu fac decât croitoresele!”.

Într-adevăr, vorba lui mi-a făcut bine, dar nu pentru motivele pe care le credea. Am reflectat cu satisfacţie: „Ce imbecil! Îşi închipuie că nu m-aş omorî, numai din cauză ca să nu seamăn cu croitoresele! Habar n-are ce se petrece împrejurul lui!”

Cu toate, că, de fapt, ar fi trebuit să-l invidiez, căci demonstra că este fericit. Probabil că suferinţa aduce o voluptate şi un orgoliu, deoarece, oricât aş socoti, aş fi incapabil să schimb ceva cu el.

De la mine s-a dus direct la Ioana (care mi-a spus tot mai târziu) şi a ţinut-o în curent. (Din gelozie sau din bravare o ţinea pe Ioana în curent cu tot ce mi se întâmpla şi i se părea că mi se întâmplă, dar Ioana îl iscodea tot timpul, astfel că ea a putut la urmă să-mi spuie: „Am ştiut tot! Când veneai când plecai, ce voiai să lucrezi! ”Dar ce se petrecea în mine?” am reflectat. Căci nu spuneam nimic şi chiar dacă aş fi spus, celălalt n-ar fi înţeles prea clar.)

I-a spus Ioanei:

— Închipuieşte-ţi, l-am găsit pe Sandu foarte nenorocit.

— Ştie tot, sunt sigură!

— Nici gând, aşa e firea lui chinuită, dar l-am calmat eu! l-am explicat ce ridicole sunt gesturile acestea!

Vasăzică, a crezut cu tot dinadinsul că m-a putut linişti astfel!

Ioana a observat, pretinde, toată naivitatea lui. Dar ce a făcut? Ce măsuri a luat? L-a îndepărtat măcar pentru o zi? E natural ca el să-şi închipuie astfel de lucruri. N-am nici o îndoială că acum, după ce Ioana l-a părăsit, este aproape consolat. Va fi găsit la dispoziţie o teorie bine făcătoare. Şi la dânsul e mai grav, căci ştie precis că a fost părăsit cu scârbă, deci amorul lui propriu e rănit. Probabil că acum spune cu aceeaşi inepuizare, altcuiva, istorii cu strigoi, evenimente amuzante din cine ştie care secol sau cu jovialitate reface isprăvile lui de copil inventiv în obrăznicii. Să mă chinui atât pentru un motiv la care celălalt ar fi putut renunţa cu atâta uşurinţă!

Ca să-mi bat joc de Ahmed, l-am pus tocmai pe dulap. A mieunat puţin, s-a învârtit de câteva ori până la capetele dulapului şi apoi, luându-şi inima în dinţi, s-a lungit pe una din părţile verticale, cu ghearele bine pregătite la cele două labe de dinainte, şi dintr-un salt a fost pe covor. Ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, a început să alerge şi apoi a venit în braţele mele, ale criminalului, care, după ce-l pusese pe dulap, îl chema la dezmierdat.

— Îmi place Ahmed, spune Ioana, pentru că este curagios!

Mă urmăreşte în preocupările mele funebre. Când am un gând prea intim, rezultat direct al firii mele, şi deci fără nici o putinţă de a se generaliza şi mă tem că n-o să fiu înţeles, Ioana mă încurajează: „Nu-mi sunt străine aceste preocupări! Ştii bine că nu sunt nici eu fericită!” Prin vorba ultimă nu înţelege numai necazurile pricinuite de dragoste, ci se gândeşte şi la firea ei însetată de o mie de planuri, care nu au realitate.

Când am găsit-o la început, Ioana nu semăna deloc cu o fată de vârsta ei. Îi plăceau singurătăţile, nu se pricepea să flirteze, rareori şi pentru scurtă durată o interesa o rochie nouă. Fusese eleva cea mai inteligentă pe care o avusese vreodată şcoala ei, dar numai la anumite obiecte preferate şi, de altminteri, şi acolo cu luminişuri şi cu umbre, cu intuiţii admirabile şi cu incapacitate de a pricepe unele lucruri simple, încăpăţânată faţă de orice constrângere şi surprinzător de neatentă. Avea

mai presus de orice patima cetitului, şi nici un autor nu o speria, oricât de dificil ar fi fost. Cum nu avea pe nimeni să o înveţe, prima educaţie literară trebuise să şi-o facă singură. A cunoscut, de vorbă numai cu ea însăşi, toate exasperările, melancoliile. Mila nu era ceva esenţial la ea, apărea numai uneori intensă, dar pentru scurt timp. Nu suporta pe oamenii proşti şi-i pedepsea cu cine ştie ce ironie atâta timp cât era obligată să-i suporte. Această viaţă închisă şi-a trăit-o cu deplină sinceritate, fără nici o poză, fără să-şi preţuiască cumva propriul ei temperament. Atunci când m-a găsit pe mine, transformarea nu i-a fost prea mare, n-a făcut decât să-şi examineze mai clar caracterul şi să extragă, sub influenţa mea, orgoliu. Firea ei mereu neliniştită nu o dusese la constante preocupări funebre, ca pe mine. Nu întorcea în toate chipurile ideea morţii şi a zădărniciei fiecărui gest, dar imediat ce i-am sugerat o mie de catastrofe, s-a simţit ca în elementul ei. Deseori i-am explicat o mulţime de vibraţii cu ocazia unui mort, fie că nu puteam scăpa de aceste obsesii şi le spuneam oricui avea răbdarea să mă asculte, fie că aveam perversitatea să-i transmit panica mea, după cum un viţios încearcă să transmită viţiul lui celui mai bun prieten. Ioana se revolta uneori, dar nu mai putea să se dezobicinuiască. O fi acesta unul din motivele care au ţinut-o fidelă cel puţin sufleteşte, în tot timpul despărţirii?

Probabil că vina mea mare este că i-am explicat, sau că am grăbit să-şi explice, că nu e fericită. Dar chiar dacă o viaţă mediocră de provincie ar fi împiedecat-o să-şi vadă nefericirea, mulţumită n-ar fi fost niciodată, şi deci nu sunt cu totul nimerite reproşurile pe care mi le face.

— Mi-ai distrus viaţa cu gândurile tale negre: nu se vorbeşte unei iubite despre moarte.

— Îmi sunt cele mai esenţiale preocupări, nu se putea să ţi le tac.

— Ce deznădejde că n-am putut să influenţez cu nimic temperamentul tău! Ai rămas exact acel pe care l-am cunoscut din prima zi. Singura diferenţă este că pe atunci cu un zâmbet mai îndepărtai vorbele tragice, lăsând să se înţeleagă că poate glumeţi: ţi-era frică de ridicol, ca de obicei, discutând astfel de chestiuni cu o fetiţă pe care o considerai complect neînsemnată. Tot pe atunci te apropiai de mine cu intenţia de a fi a ta şi nu s-a petrecut nimic în tine lipsit de luciditate. Ai exploatat puţin gândurile tale, despre moarte, unde colecţionaseşi atâtea cazuri, pentru ca să mă zăpăceşti pe mine. Pe o femeie o zăpăceşte totdeauna cineva pe care îl simte trist, îşi face iluzia că l-ar putea vindeca.

— N-a fost o idee utilizată atunci pentru a te cuceri. Te-ai convins după atâţia ani petrecuţi împreună că aceasta este preocuparea mea constantă.

— Ce-are a face! În clipa aceea ai exploatat-o! (Este exact, dar toată lumea face la fel. Scriitorii cei mai disperaţi, din moment ce-au descris disperarea, nu înseamnă că şi-au exploatat-o?).

— Un om este mai complicat decât îţi închipui. Pot subzista în

acelaşi timp mai multe instincte, unele contrare chiar.

— Contradicţiile temperamentului lui Andrй Gide... Când te gândeşti că Gide a scris atâtea cărţi numai ca să-şi scuze viţiul. Subtilităţi se găsesc cu uşurinţă de un om inteligent, dar reiese o impresie de comod care îmi repugnă.

— Este, dragă Ioana, ceea ce susţin eu despre celălalt.

— Nu putem începe o discuţie generală fără să nu aduci aminte de ceea ce a fost.

— N-aveam impresia că discutăm o chestiune generală. Reflecţia ta semăna cu un reproş.

— Am spus că este oribil să vorbeşti iubitei despre moarte.

— Sunt convins că ai avea astfel de gânduri şi fără sugerările mele. Mi-am spus de atâtea ori că nu eşti fericită din pricina firii tale.

— Trebuia să încerci tu să mă faci fericită!

Desigur că mă consolez prea repede spunându-mi că Ioana ar fi fost nefericită chiar dacă nu m-ar fi cunoscut, că e fatalitatea ei să fie astfel. Eu aş trebui să încerc să o schimb, să lupt împotriva fatalităţii ei. Cum mă iubeşte, un ajutor imens am la dispoziţie. Niciodată nu simte nevoie de singurătate de când mă cunoaşte. Dar sunt incapabil să iau astfel de iniţiative, nu mă pricep ce să fac. Sunt prea egoist ca să-mi sacrific întreaga mea personalitate şi apoi, aş trebui să joc mereu un rol care nu-mi aparţine, să mint, să fac inepuizabil pe mulţumitul, să susţin ceea ce mi-e cu totul străin, Şi atunci, presupunând că aş izbuti, poate că Ioana s-ar detaşa de mine sau nu i-aş mai fi, ca acum, necesar pentru fiecare clipă.

Să nu încercăm nici o transformare zadarnică, să lăsăm totul în voia soartei, fără împotriviri.

Este foarte mândră. Poate că acesta este motivul principal al neînţelegerilor. Ca să mă răzbun, o numesc uneori vanitoasă. Mândria la o femeie este un merit mare şi face impresia că e de origine aristocratică. Sunt insuportabile femeile ascultătoare faţă de bărbaţi, aprobându-i orice ar spune, admirându-i din principiu şi fiind totdeauna de aceeaşi părere cu ei. În practică însă, cele mândre te obligă la o veşnică băgare de seamă ca să nu le ofensezi, şi deseori Ioana susţine ceva forţat, ceea ce inteligenţa ei ar putea vedea cu uşurinţă că nu-i adevărat, numai ca să nu se simtă umilită. Dacă citesc o carte mai mult decât trebuie, fără s-o bag în seamă, sau întârzii, sau îmi fac un plan inofensiv numai pentru mine, e supărată. Îi găsesc pretenţia prea mare. Încep o discuţie umilitoare, căci e mai presus de puterile mândriei ei ca să tacă, şi astfel, la sfârşit, mândria se transformă într-un sentiment exact contrar, în umilinţă.

La Ioana sentimentele contrare se urmează foarte obişnuit. Persoană făcută numai din contraste, totdeauna bine colorate. La un loc egoism meschin şi apoi generozitatea cea mai neprevăzătoare. Mândria i se poate numi pe rând dragoste excesivă sau despotism şi mă face să am gânduri dornice de eliberare, dar sunt incapabil de a pleca.

Uneori îl luăm pe Ahmed pe plajă, căci nu ne îndurăm să-l lăsăm singur în cameră. Dar marea şi nisipul îl sperie. Se instalează cât mai lipit de noi, pe vreo haină de a noastră, şi o bucată priveşte curios împrejurul lui. La urma însă închide ochii şi doarme după obicei. Într-o zi, ca să ne batem joc de el, l-am dus până unde ajungea apa şi, prima dată când i s-au muiat picioarele, a luat-o la fugă înapoi la culcuş. Apoi l-am dus tot mai aproape de mare, în fiecare zi apa îl cuprindea mai mult. Ioana pretinde că acum poate să înoate, iar eu, din dragoste pentru el, sunt gata să o cred. Noroc că ne-a văzut Viky şi ne-a adus la realitate.

— Nu vă e ruşine să chinuiţi animalul! Şi pretinde-i că-l iubiţi!

În momentul unei discuţii aprinse, în care eu, inchizitorial, vreau să aflu noi detalii şi întrebuinţez toate armele de care sunt în stare, violenţa, viclenia, sinceritatea şi ipocrizia, judecător în faţa unui criminal, Ioana îmi aruncă: „În definitiv, nu e singura greşeală a trecutului meu!”

Un timp mi s-au oprit gândurile de prea multă învălmăşeală. A spus adevărat? Sau a fost o pedeapsă? Sau o simplă aluzie la unele greşeli de alt ordin, care prin comparaţie n-au nici o importanţă? Căci, dacă mi-ar mărturisi că a furat, a minţit, a cauzat moartea cuiva sau plănuieşte lucruri grozave, aş primi vestea cu imensă uşurinţă. Nu poţi să fii niciodată sigur de Ioana. Când ai început să te deprinzi cu un adevăr, oricât de trist, descoperi că misterul a rămas tot aşa de mare. O frază cu dublu înţeles îţi strică tot ceea ce clădiseşi mai sigur. Chiar şi aspectul greşelii ei, pe care o cunoşteam bine, e mereu altul, căci câte o vorbă neaşteptată aduce noi nelinişti şi mă convinge că aventura lor nu se potriveşte cu ce îmi închipuisem. Detaliile pe care le aflu la întâmplare n-au valoarea lor relativă prin comparaţie unele faţă de celelalte, ci fiecare colorează pentru un timp trecutul, după cum mi se aduce la cunoştinţă. Dar ceea ce îmi spune acum Ioana amplifică încă imens cadrul neliniştilor. Alături de ce se întâmplase apare acum posibilitatea unor noi aventuri. Din sinceritatea mărturisirii ei prime nu pot scoate o concluzie optimistă, căci pot subzista la un loc o sinceritate şi o minciună. Insistase la început numai pe o aventură, deoarece i se păruse cea mai teribilă: se întâmplase cu prietenul nostru, şi credea că vina faţă de mine e, mai ales, în ocazia aceasta, foarte mare. Şi acum, când greşeala e familiară, apar şi celelalte, cu dreptul lor de a fi spuse. Are poate şi scuza că voise să se vindece de mine şi nu mai păstrase nimic bun în ea, după cum un om care a furat ucide numai ca să nu mai aibă îndoielile unei refaceri posibile, care nu se mai poate îndeplini, oricâte sacrificii ar încerca mai târziu. Cu atât mai bine! Acum orice întrebări noi sunt de prisos, căci nu mai este nimic de limitat. A avut câţi amanţi i-au stat la dispoziţie şi nu conţine amorul o practică fără să fi încercat să profite de ea. Trebuie deci sacrificat tot trecutul şi să pornim viaţa de la capăt, de când ne-am reîntâlnit, ca şi cum aş fi început dragostea cu o văduvă sau cu o fată cu trecutul dubios, fiindcă şi-a pierdut viaţa fără să întâlnească pe cel ce merita iubit. Va trebui să renunţ totodată

şi la tot ce a fost între noi prima oară. E dureros să arunci ani din viaţă şi e imposibil.

Timpurile cele mai grele le păstrezi, căci ţi-au aparţinut numai ţie şi ţi-au dăruit o experienţă de care eşti mândru, iar eu trebuie să uit un timp când Ioana, fecioara, se emoţiona, roşindu-şi minunat obrazul de obicei palid, sau atâtea ore de comun acord între noi, când tineri de tot, făceam la tot pasul descoperiri. (A face descoperiri în viaţă nu este decât un privilegiu care nu durează decât până ajungi la saturaţie.) Să fie murdar totul, ca un mijloc de simplificare. Orice gând, cât de rău, îţi devine acceptabil, dacă nu-l ştii decât în bloc şi nu poţi afla amănunte.

Ce susţin este o pregătire ca să pot suporta şi noul adevăr? Căci în loc să mă întristez că toată povestea cu Ioana, dându-se unui om din ciudă împotriva mea, s-a schimbat în a preface pe Ioana în cocotă, găsesc argumente de consolare. Numai dacă aceste argumente nu demonstrează o crispare în plus, când numai din exasperare susţii ceva invers decât ceea ce te interesează.

Dar este adevărat ce a spus Ioana? Căci de la chipul ei chinuit, cu ochii în vag, nu pot desprinde nimic şi nici nu mă pricep cum să-i pun noi întrebări, din laşitate sau din teama de a fi prea umilit. Ce monstruoasă este Ioana aruncând o astfel de vorbă turbure! Poate a spus-o numai din instinctul de a se răzbuna, pentru pedepsire pe care i le dau zilnic prin întrebări intime. N-a mai avut timpul să facă socoteală că totul porneşte la mine nu din răutate gratuită, ci de la un chin pricinuit de ea, şi se răzbună imediat, chiar dacă mai târziu va regreta. Dar vorba ei este cu dublu înţeles, şi, când vrei să te răzbuni, spui clar ceea ce trebuie să doară. Ioana e prea spontană pentru a cugeta o pedeapsă subtilă, aceea care supără mai precis, cu toate că nu e sonoră şi, de altfel, nu are izbucnirea decât în mijlocul unei discuţii înfierbântate, când n-ai răgaz să mai combini ceva.

După o zi am cerut Ioanei să mă lămurească, dar ea a negat că ar fi vrut să spuie ceva deosebit. Poate că aş fi crezut-o, însă la fiecare nouă întrebare găsea o altă explicaţie şi astfel îmi întreţinea bănuielile. A înşirat pe rând: „nu ştiu ce am vrut să spun, nu mai ţin minte”, „am vrut să mă răzbun pe tine”, „mă gândeam la ceva fără importanţă”, şi dacă aş fi acceptat unul dintre aceste motive, toate la un loc contrazicându-se, adăugau nelinişti. Se poate să scot o consolare, fiindcă ea însăşi nu mai ţine minte ce voise să spună; sau se poate că ea întârzie de a mă linişti spunându-mi adevărul neînsemnat dintr-un instinct al ei, deseori verificat, de a se opune oricărei voinţe străine ce o obligă la ceva. Dar, mai ales, concluzia la care ar ajunge orice judecată normală este: şi-a dat seama ce dezastre produc în noi mărturisirile şi, după ce într-un moment de iritare scăpase o aluzie, acum încearcă să o nege. Şi neagă stângaci, contrazicându-se, ca atunci când susţii o minciună.

Asistasem la fizioinomia ei când spusese vorba chinuitoare, ştiam că totul era mai mult decât o simplă întâmplare. Sunt secrete pe care nu le

poţi niciodată afla cu certitudine, şi fiecare om este un sfinx (oricât ar avea mania confidenţelor) atunci când te interesezi de el. Ioana mea este o fiinţă complexă, deci cu atât mai greu de descifrat. De ce mă tot întreb din moment ce se strânge lângă mine şi mă ascultă, şi mă priveşte, şi ameţeşte când o dezmierd?... Ioana frumoasă şi deşteaptă, cea mai frumoasă şi deşteaptă din toate fetele pe care le-am întâlnit vreodată. Ioana mea!

Ioana complexă? Repede spus.

În orice caz, nu din exemplul de odinioară se poate scoate această concluzie. În oricine găseşti un amănunt turbure. Nu poţi face din el o virtute în plus.

Marea se întinde cenuşie, iar soarele, acum spre seară s-a acoperit de nouri care devin mereu mai întunecaţi, cu toate că vântul bate fără putere. Şi eu, singur pe plajă, mă gândesc care ar fi mijlocul să scap de Ioana. Să profit de clipa aceasta când sunt calm şi nimeni nu mă poate întrerupe. (Ioana şi Viky s-au dus în vizită la *madame* Pitpalac, deci pentru două ore n-am nici o nelinişte că i s-ar fi întâmplat ceva rău.) Să-mi fac exact socotelile. Oricine ar reflecta: „Nu trebuia să te mai întorci la ea. Acum e prea târziu, ai răspunderi; înseamnă că ai acceptat totul.” Invidiez temperamentul acelora ce pot lua hotărâri precise, dar bănuiesc că spun aşa de decis mai mult pentru că nu e vorba de cazul lor personal şi deci nu pot să înţeleagă mare lucru. M-am chinuit atroce trei ani şi nu vedeam în mine nici o ameliorare. N-am încercat nici o schimbare. Iar în clipa revederii n-am avut decât un scop: s-o recapăt. Îmi făceam iluzia că despărţind-o de celălalt, în acelaşi timp distrugeam şi tot ce fusese între ei. Sau poate mă hotărâsem să accept orice, căci starea mea tulbure fusese şi mai chinuitoare. Dragoste pentru Ioana, spaimă de singurătatea în care trăisem, amorul propriu ce pretindea să aibă din nou ceea ce pierduse, gelozia cătând o răzbunare împotriva celuilalt, toate la un loc — şi e imposibil de a face o discernere pentru a vedea partea fiecăruia dintre aceste instincte. În timpul reîntâlnirii eram halucinat. Disperarea cea mai cumplită, când nici nu te mai vaieţi, iar unui străin i-aş fi făcut impresia de cârpă, răspunzând la vreo întrebare naiv, dispărând şi apărând fără nici un sens. Deci prea lipsit de voinţă ca să nu mă întorc la Ioana de îndată ce s-a ivit ocazia. Ce-ar fi trebuit să fac după părerea orişicărui om normal? Aceeaşi lipsă de voinţă face acum să se continue chinul, fără să iau nici o iniţiativă. Aş putea să nu mai fac nici o aluzie la trecut. Decât să trec în minte pentru a mia oară aceleaşi detalii oribile, mai bine să învăţ să înot, să plec cu Viky şi cu Hacik în largul mării. Ar intra apa şi aerul sărat în mine, aş obosi şi n-as mai avea timpul de gânduri rele. Să mă ocup cu ceva important, aşa cum voiau toate ambiţiile mele de adolescent, şi să am răbdare să duc munca până la capăt! Sau să plec, indiferent ce s-o întâmpla în urmă, în lume. Sunt incapabil să iau vreo decizie şi să mă dezmorţesc din starea mea. Ştiu bine că nu se va schimba nimic din viaţa noastră tristă fără o hotărâre drastică. Şi cel mai bine pentru amândoi ar fi să mă duc (căci fiind

împreună am avea totdeauna tentaţia de a ne iscodi). Care ar fi mijlocul? Să profit de o oră când Ioana şi Viky dorm, să-mi fac geamantanul? Ce oribil ar părea faptul că în fuga mea n-am uitat să-mi iau geamantanul! (Aud reflecţia Ioanei: „Şi eu, care îmi închipuisem că te-ai aruncat în mare!”)

Totuşi, am în valiză lucruri absolut necesare. Dar cum să las plăcile de patefon? Tovarăşile mele de deznădejde în orele cele mai intime. A fost o impietate că le-am folosit mai târziu, numai ca să o bucur pe Ioana (deci vecinica mea veleitate de pedagog), cu toate că Ioana, pe vremea când ele mă consolau, mă înşela. Având în ele căldura, inteligenţa, palpitarea fiinţelor veritabile... să le las ar fi o ingratitudine, un semn de neseriozitate a afecţiei ce pretindeam că o am pentru ele. Dar ce dezastru pentru Ioana când va observa că le-am luat! Şi ce mângâiere când va vedea că i-am lăsat ce aveam mai drag! E în stare însă, într-un moment de mânie (o cunosc de atâta vreme şi sunt incapabil să-mi închipui evoluţia sentimentelor ei aflând fuga numea) să le strice. Sau simbolic şi sarcastic pentru mine, să le dea drumul în mare. Dacă va crede că am plecat pentru altă femeie, va spune: „Le-am dat sirenelor să facă ele muzică!”

Ar trebui să plec fără să am o explicaţie clară cu Ioana? Aş denota o laşitate de care mi-ar fi ruşine toată viaţa. Şi apoi trebuie să pun şi pe Viky în curent să păzească pe Ioana, altfel ea ar putea să-şi facă ceva rău, marea îi stă oricând la îndemână. Ce să-i spun lui Viky? Îmi repugnă să-i fac mărturisiri. Nu ştiu cât cunoaşte viaţa noastră, fie că a fost prea discretă, fie că n-a interesat-o nimic şi nici nu poate pricepe marile tragedii. Să încep să-i vorbesc despre ce i-am făcut atâta vreme? Şi ce va pricepe dacă are alt temperament? O să puie aceeaşi, întrebare: „Dar de ce pleci?” Şi n-aş putea da nici un răspuns clar. Orice promisiune mi-ar da, nu pot conta că şi-o va ţine cu toată seriozitatea. Tot mai bine cu Ioana să mă înţeleg. Voi minţi-o că este o despărţire de scurtă durată (Ioana poate fi minţită în dragoste?), şi dacă voi vedea că nu mă pot vindeca singur, cu toate că de data aceasta voi fi sigur că Ioana mă aşteaptă fidelă, iar celălalt a dispărut definitiv din viaţa ei (prea îi e scârbă de el), mă voi întoarce din nou. De-abia atunci va trebui să suport toate consecinţele, căci, afară de moarte, nu va exista nici o putinţă de salvare. Toată greutatea este să nu-mi fie milă ca de obicei.

Orice discuţie îi produce atâta rău Ioanei, îi slăbeşte faţa, i se turbură ochii, încât trebuie să renunţ şi să-i dau toată dreptatea, ca s-o liniştesc. De altminteri, când vorbeşte, are totdeauna dreptate. Şi eu, ca şi toată familia, sugestionat de forţa cu care îşi susţine părerile. Numai rămas singur pot să descopăr că pentru fiecare părere aveam la dispoziţie o replică foarte bună. Într-un singur caz nu poate să mă atingă puterea ei: când o văd în minte în braţele celuilalt. Atunci am numai ură. Nici o pedeapsă nu mi se pare prea mică pentru ea. Aş suporta ca să fie flagelată ca în timpurile vechi, aş inventa eu însumi cele mai subtile mijloace de

tortură. Aceasta e singura mea posibilitate de a avea curajul să plec. Să-i anunţ plecarea, gândindu-mă numai la păcatul ei. La una din multele forme pe care le ia păcatul în mintea mea bolnavă de gelozie... şi atunci mi-ar fi absolut indiferente şi argumentele, şi suferinţele Ioanei. Orice s-ar întâmpla, eu nu i-aş vedea decât corpul — de care m-am bucurat atât în toate umbrele şi palpitările lui — în apropierea altuia...

Am simţit deodată, fără să fi auzit nimic înainte, două braţe calde ce se încolăcesc împrejurul gâtului. S-a întors Ioana! Cu mult înainte de a mă fi aşteptat! A făcut ce-a putut ca să scape mai iute de vizită şi a venit! l-a fost dor de mine! Poate că se gândea, deoarece mă văzuse îngândurat: „Ce chinuit este sărmanul din pricina mea! Şi singur pe lume! Trebuie cu orice chip să mă transform şi să mă fac mai bună ca să nu-l mai irit! ”

N-are nici o bănuială de ce unelteam. Crede, dimpotrivă, că făceam şi eu combinaţii de împăcare. Ce groaznice combinaţii! Dar nu mă mai gândesc, căci căldura corpului ei m-a calmat deodată. Iar gândurile rele au devenit ceva neverosimil, un vis rău fără nici o legătură cu realitatea. Credeam că logica mea precisă nu avansase nimic nesusţinut şi acum mi se pare că am fost în voia fantomelor, aduse o dată cu noaptea, care în sfârşit a pus stăpânire deplină pe întreaga lume.

Câteodată abia îl ating pe Ahmed de frică să nu-i fac rău şi alteori îl apuc de ceafă, strângând cu putere, şi-l arunc de la distanţă pe aşternut.

Când Ioana este prea rea cu mine şi n-o mai pot opri, şi când vreau ca starea de armonie să revie cât mai repede, utilizez un mijloc perfect întotdeauna: mă prefac că subit nu mi-e bine, exagerez nervii încordaţi cu ocazia discuţiei sau simulez o durere la inimă. Ioana are panică să nu fiu bolnav şi, oricât ar fi de mânioasă, se transformă instantaneu şi nu ştie cum să mă îngrijească. N-am fost niciodată bolnav mult timp, de când o cunosc, ca să ştiu toate sacrificiile pe care le poate face, cât îi permite să reziste oboseala sau dacă temperamentul inegal n-ar face-o să-şi piardă răbdarea. Nici nu ştiu dacă în clipa aceea ar putea să suporte capriciile mele de om bolnav. Dar totdeauna când mă prefac că mi-e rău câteva minute, izbutesc să o împac. Mi-e ruşine de farsa jucată, dar numai aşa pot s-o liniştesc. Cu toate că nu are nici o bănuială, totuşi, poate şi din pricina acestor scene turburi, Ioana păstrează atâta neîncredere în mine.

Cocuţa, iubita mea de adolescent, n-avea sinceritatea Ioanei de a-şi arăta toate gusturile. Nu trebuie tras nici o concluzie din faptul că la urmă şi-a aranjat viaţa şi nu s-a mai întors. Totul s-a petrecut după ce s-a convins bine că eu voiam să mă sustrag, că-i mai bine pentru amândoi să se mărite. Ori de câte ori i-aş fi dat ceva, cât de neînsemnat, sau aş fi anunţat-o ceea ce credeam să-i producă bucurie, invariabil i se lumina faţa şi-şi exprima gratitudinea. Numai întâmplător aflam mai târziu că vestea sau darul meu nu o interesau. Nu puteam să nu admir caracterul acesta minunat, necesar pentru ca relaţiile dintre doi oameni să rămână bune.

Dar mă înspăimântam de acea mască constantă care ascundea

perfect, oricât de atent aş fi fost, secrete de multe ori importante. Spontaneitatea Ioanei în a-şi exprima bucuriile şi tristeţile e pricina tuturor neînţelegerilor. Cocuţa nu mă supăra niciodată. Ce să prefer?

Ahmed îşi face deseori căpătâi din vreo carte. Acum doarme tolănit pe patefon, cu capul rezemat de *Albertine disparue!*

Ioana este foarte debilă. Trebuie să-i port mereu de grijă, şi cea mai mică oboseală i se vede pe faţă. La sfârşitul unei discuţii i se trage faţa, se fac umbre pe la ochi, parcă n-ar mai fi fata frumoasă cum e atunci când e odihnită şi voioasă. Nervii întinşi o fac să adoarmă oriunde s-ar găsi (cu ce voluptate se înveleşte cu vreo haină de a mea!), şi are nevoie de somn lung. Oricât o forţez să mănânce — atât cit izbutesc, căci Ioana nu suportă constrângerea — rămâne slabă, străvezie, delicată şi, deşi înaltă, cu corpul de copil. Mereu mă preocupă debilitatea ei, dar nu pot să renunţ să-i vorbesc de trecut şi nu mă opresc decât prea târziu, dar mereu o implor să se învelească bine când seara e prea răcoroasă, să mănânce, să ia doctorii. Şi acum, când îi vorbesc de moarte, totuşi îi pui o haină să nu-i fie frig. Teama să nu facă vreo imprudenţă subzistă chiar în timpul despărţirii, cu toate că în acelaşi timp doream să i se întâmple toate nenorocirile, ca să fiu răzbunat.

În astă seară, la Cavarna, o femeie vopsită şi cu pretenţii de a fi la modă mi-a făcut semn să o urmez. M-am dus după ea, cu toate că mi-era scârbă de scările strâmbe pe care am urmat-o, de încăperea murdară, unde nu voiam să mă uit la nimic mai precis, de frică să nu văd gângănii, şi mai ales să nu văd trupul dizgraţios şi impudic oferindu-se. De ce am intrat? Din perversitatea de a o înşela pe Ioana şi de a mă simţi, astfel, mai liber? N-aş fi avut curajul să-i spun ce am făcut. Vedeam că ea, aşa de bănuitoare şi geloasă, nu presupune nimic. (Nu sunt un om calm şi greu de ghicit). Şi atunci: câte nu poate să facă sau să fi făcut Ioana fără ca eu să fi ştiut ceva! Chiar dacă uneori apare atât de sinceră...

De ce scriu această carte? De ce mă căznesc să refac atmosfera? Din manie de autor, care profită de experienţele lui intime ca să le dea în vileag şi să aştepte laude? Din nostalgie după vremuri care se duc? Dar mai ales e un ţipăt către oameni ca să mă consoleze şi să mă vindece. Să-mi desluşească ce s-a întâmplat cu mine şi de partea cui e greşeala. Cu toate că orice sentinţă ar da ei, nu m-ar mulţumi. Aş găsi-o prea simplă, pentru crisparea din mine. Poate însă că numai ceva simplu, spus cu toată tăria şi convingerea, semănând cu o poruncă, m-ar putea calma. Aud interpretarea: doi îndrăgostiţi nenorociţi din cauză că femeia a avut un păcat. Aceasta e tot? Şi neînţelegerile noastre de mai înainte, pe alte motive? Sau şi acum, atâtea alte motive care ne cauzează neînţelegerile... Sau atâtea sentimente contrarii, imposibil să le analizezi, dar întregind pe un om. Aud ironia omului sănătos, protestând că lipseşte o explicaţie limpede: „Ăştia se chinuie şi nici măcar nu ştiu de ce. Ce stupid!” Aş vrea mai bine să se spună: „Doi oameni care nu pot trăi nici despărţiţi, nici

împreună”.

Am aflat noutăţi despre Ahmed: că el poate nu e venit dintr-o mamă pisică, aşa cum se întâmplă cu rasa lui. Doamna Axente l-a găsit la malul mării. Poate că ieşise chiar atunci din spuma valurilor, şi, dacă ar fi avut alt sex, ar fi fost drept să i se spună Afrodita. Dar l-au botezat Ahmed, şi nu este cu totul nepotrivit numele în această ţară orientală.

Marea calmă, cenuşie, cu margini albe. De pe dealul unde stăm, parcă n-are nici un val. Câteva pete negre, altele roşii. Ioana îmi spune dintr-o dată, dar simţim în preajma noastră toate neînţelegerile trecute. „Ştii, Sandu, că nu este nimic adevărat din trecutul meu. Am imaginat o poveste ca să te fac să mă iubeşti!”

Cum aş putea transcrie starea mea ascultând aceste vorbe? Dacă ar fi o imensă bucurie, m-aş lămuri ce se petrece în mine. Ce dezastruos ar fi să învie morţii, căci am primi revenirea lor cu aceeaşi indiferenţă ca eu acum. Un mort pentru care te-ai tânguit timp îndelungat, i-ai fost fidel la mormânt, l-ai îngrijit, ai dat slujbe la biserică. Şi bucuria revederii, chiar dacă minunea ar fi unică, nu s-ar suprapune supărării de mai înainte. N-ar profita decât vanitatea de a se fi întâmplat aşa ceva lângă tine, după cum te-ar amuza să-ţi cadă un bolid în curte, numai să nu fie periculos. După câteva zile, înviatul ar reintra normal în obiceiuri, după ce aranjezi câteva complicaţii. Eşti obligat însă să joci o comedie întreagă, să chiui, să baţi din palme, să alergi, să ţopăi, ca să minţi şi să te minţi că eşti transfigurat. Acum, lângă Ioana, cum n-am chef pentru astfel de scene, iau o înfăţişare obosită, ca şi cum bucuria îmi vine prea târziu ca să mă mai poată dezmorţi.

Nici nu ştiu dacă e adevărat, şi aş părea naiv şi ridicol primind dintr-o dată noutatea. Trebuie să-mi aduc aminte încet de o mie de întâmplări, ca să văd dacă din toate se poate trage şi concluzia că Ioana a rămas curată. O revăd doar pentru o clipă: plângând disperată la reproşurile mele. Deci nu se poate să nu fie adevărat păcatul ei. Nu pot s-o contrazic, să-i pun întrebări, căci ar însemna că am o vagă speranţă că nu s-a întâmplat nimic. Mă asemăn prostului, care, nepricepând bine dacă îi vorbeşti în serios sau îţi baţi joc de el, tace aşteptând ca vreo vorbă nouă să-l lămurească. De ce m-ar minţi acum Ioana? Deodată, în faţa mării liniştite, după o zi relativ calmă, monotonă, fără nici o însemnătate? Poate ca un rezultat al gândurilor ei ascunse. În vreo oră de singurătate, o fi reflectat că viaţa pe care o ducem împreună este imposibilă şi, curagioasă, o fi sperat să poată găsi un mijloc de vindecare. Există un singur mijloc: despărţirea. Ceea ce am încercat şi am dat greş, dar dacă am fi avut răbdare mai mult timp, în loc de trei ani, zece, sau şi mai mult, ne-am fî potolit. Am fi rămas cel mult cu un regret, cu o imensă nostalgie pentru ceea ce nu s-a putut îndeplini, dar fără variaţie de emoţii. Şi dacă aş fi avut norocul vreunui nou eveniment (o călătorie la capătul lumii sau o nouă dragoste), m-aş fi consolat mai iute.

Ioana încearcă o nouă stratagemă: se va preface că totul a fost o născocire ca să o iubesc. Minciuna, pentru un temperament sincer, va fi grea şi va dura la nesfârşire, va trebui să fie atentă ca să nu bănuiesc nimic. Va atrage după ea alte multe minciuni, căci va trebui să-mi explice tot ceea ce pare turbure, ce-am văzut sau am aflat. Şi, mai ales, Ioana va trebui să-şi ascundă propriile ei remuşcări, să pară tot timpul mulţumită, deci o muncă prodigioasă, asemănătoare cu aceea când un bolnav drag trebuie să moară după o boală lungă, şi tu îi zâmbeşti, te arăţi vesel, constaţi zilnic vindecarea şi faci planuri pentru mai târziu. Şi eu sunt sănătos, adică în stare să întreb, să mă interesez, pe când de un bolnav apatic poţi dispune mai uşor. Desigur, când Ioana a făcut un asemenea plan, a arătat un imens spirit de sacrificiu, un suflet ales, dar şi — stângăcie, căci şi-a închipuit că se poate face ceva în felul acesta. Sau poate că hotărârea nu-i vine la sfârşitul reflecţiilor, ci dintr-o dată, cum i se întâmplă deseori să hotărască în ocazii importante şi cum a decis despărţirea de odinioară. Ea explica: „Există un travaliu în inconştient şi într-o bună zi iese la suprafaţă, se desemnează brusc că trebuie să-ţi faci alte socoteli de viaţă. Ca un butoi în care a curs apă multă vreme, şi la urmă o picătură o face să se verse.” La orişice gând mai serios, ar fi înţeles că planul e imposibil de aplicat, dacă voinţa de a se sacrifica nu-i va da iluzia că totuşi se poate îndeplini acest plan. Sau poate că vorbeşte aşa numai ca să mă scoată din amorţeala din ziua asta, să mă facă să redevin febril din cauza ei. Căci este exclus să fie adevărat! Dacă ar fi adevărat, ce bucurie! Sau cuvântul este prea neînsemnat, nu se găseşte nici o expresie care mi-ar putea exprima starea sufletească. Pentru o zi, pentru o oră... Mai pe urmă, ne vom găsi exact în starea de dinainte de despărţire. Eu neputând pleca, dar plictisit, avid să-mi câştig libertatea, ea torturată de indiferenţa mea, pe care o simte oricât aş nega-o. Aş avea, desigur, mai multă experienţă, mi-aş spune în momentul plictiselii: dacă m-ar părăsi sau m-ar înşela, aş suferi imens, deci trebuie să iau toate precauţiile şi să nu-mi fac iluzia că mi-aş putea reface viaţa altfel. Asta nu-nseamnă că m-aş plictisi mai puţin. Aş face aceleaşi imprudenţe ca s-o pierd, după cum un bolnav, cu toată dieta srtictă la care e obligat, cu orice risc, mănâncă totuşi ceva nepermis. Dacă ar fi adevărat că nimic rău nu s-a petrecut cu Ioana, poate ar înceta legătura dintre noi, ce pare a fi până la moarte. Sunt un temperament oribil, şi numai tristeţile mă leagă de oameni, de lucruri. Dacă aş fi mai sănătos, Ioana ar fi mai puţin nenorocită? Ioana mi-a fost fidelă! Ce inventii grozave spune Ioana uneori, ca şi cum vorbele n-ar avea nici o valoare, ca şi cum ar fi doar poveşti pe care le transformi în voie.

— Dacă tu ai fi fost credincioasă, aş avea curajul să mă arunc în mare!

Ce romanţios şi totuşi ce adevărat mi se pare!

După o zi discutăm cu aprindere despre celălalt. Am uitat complect ceea ce încercase să-mi sugereze, cu toate că pentru o clipă avusesem

speranţa nebună...

Ahmed şi-a găsit o nouă joacă: sare după fluturi. Pe perete, în apropierea cuiului unde e atârnată lampa mică de gaz, se strâng fluturi mulţi, şi e o minune să priveşti formele şi culorile lor felurite. Parcă sunt stropi de mare. Şi umbrele lor, care traversează tot peretele... Mă amuz să-i cercetez şi câteodată mă instalez pe scaun, drept în faţa lor, şi încerc să-i prind, să-i examinez de aproape, să-i admir. Fug o clipă când îmi observă mâna, dar vin din nou imediat, ca şi cum ar fi hipnotizaţi de flacăra lămpii. Zboară capricios, pierd timpul în aer, fără altă ţintă decât frumuseţea zborului. Acum Ahmed mi-a luat locul. Este delicios cum urmăreşte atent, cu ochii sclipitori, pe câte un fluture. Încearcă să-l prindă, uneori schiţează o săritură, alteori sare chiar la înălţime, şi, dacă prinde vreunul, îi dă drumul, ca să continue jocul. Un pisic între fluturi. Ce imagine poate fi mai armonioasă?

Ce uşurică este Ioana uneori! Preocupări grave şi, deodată, pornită pe cochetării puerile, spre gust de a dansa, de a flirta. Mă dor mult aceste gusturi, destul de importante pentru a nu ne mai înţelege deloc. Oricât de excepţional ar fi construită, nu poate să uite că este femeie. *Madame* Pitpalac i-a spus: „Ce frumoasă eşti, Ioana! Păcat numai că pronunţi litera r franţuzeşte.”

I-a fost Ioanei de ajuns aceasta vorbă ca să încerce cu frenezie să se corijeze. Numai timp de o zi sau două, căci Ioana începu cu entuziasm un nou plan, dar nu e în stare să-l continue. Scepticismul meu, cu toate că Ioana i se împotriveşte şi promite să nu se mai lase influenţată, sfarmă pe drumuri ascunse noua ei dorinţă. În orice caz, astăzi toată discuţia, în clipele cele mai funeste, e întreruptă de acel *r,* spus câteodată sau de mai multe ori în şir, cu energie, semănând de atâtea ori o întrerupere ironică a celor ce spun. Cum îşi mai aduce aminte de el când îi vorbesc lucruri esenţiale? Când o cert sau închipui speranţe? Nici nu pricep uneori dacă r este spus numai ca să-l înveţe corect sau să mă întrerupă, să-mi deturneze argumentele perfecte, să mă pedepsească. Constatase poate ce exact mă loveşte în chipul acesta.

— Ai fost în stare să pleci pentru totdeauna.

— De ce nu? r, r, r...

— Să începi o viaţă nouă cu altul.

— Desigur! r, r...

— Şi nu ţi-a fost deloc milă de mine?

— Mila n-are ce căuta în dragoste, ţi-am mai spus-o.

— Dacă te-aş fi omorât?

— Eşti prea laş s-o faci! r, r... Dacă aş fi ştiut că eşti în stare s-o faci, nici n-aş fi plecat, nu din frică, ci din satisfacţia că mă iubeşti.

— Nici aşa n-aş fi demonstrat mare lucru...

— Măcar atâta! r, r, r...

— Eu nu glumesc deloc.

— Nici eu.

— Totuşi, te pricepi să ridiculizezi această discuţie.

— Ţi se pare.

— În orice caz, r mă enervează.

— Vreau să-l învăţ şi, cum sunt tot timpul cu tine, e fatal să-l suporţi îndeosebi.

— Dar şi fără r spui numai uşurinţe. (Poate tocmai din pricina acestui r, care întrerupe şirul gândurilor, şi care colorează toată conversaţia.) Nu găsesc că ai vorbit ceva mai însemnat!

— Orice vorbă este ridicolă dacă insişti asupra ei şi-o analizezi. R... al meu e emoţie transformată în literă. Ascultă ce frumos sună: r... şi ce emoţionată sunt! r... Acompaniază perfect tânguirile tale, o vioară şi un fagot.

— Voiam să discut cu tine despre ce vom aranja mai târziu.

— Iar planuri. Lasă să trăim fără să ne mai gândim la ziua de mâine. Sunt mereu atâtea surprize!

— Nu vreau decât să fii fericită.

— Atunci nu te-aş mai interesa.

— Totuşi, eşti fericită că suntem acum împreună. N-ai dorit toată viaţa decât să ne culcăm şi să ne sculăm unul lângă altul.

— R...

— Cum vom ajunge la Bucureşti, ne vom despărţi?

— Cum vei crede de cuviinţă. Eu am renunţat la orice pretenţie.

— Ca şi cum, cu toată experienţa, spiritul de dominaţie nu ţi-ar fi tot atât de excesiv.

— Am avut tot timpul pretenţia să mă iubeşti. Orice femeie ar face la fel.

Ioana deseori dă ca exemplu pe „orice femeie” dintr-un tic sau din dorinţa de a fi considerată ca o veritabilă femeie. Pentru tot ce s-a întâmplat se găsise mai uşor scuze.

— R... r... r...

Spune o mulţime de r mai încet, ca şi cum n-ar mai vrea să mă supere. Pare o pisică torcând.

— Vom locui împreună...

— Ştii bine că nu se poate.

— Cu toate drepturile legale.

— După cele ce s-au întâmplat?

— Ce-are a face!

— Spui aşa ca să mă încerci!

— Îmi bănuieşti intenţiile mele cele mai bune...

— Tu m-ai învăţat aşa! r...

— În orice femeie, oricât de superioară cu gândurile oricât de degajate de morala comună, se găseşte o burgheză.

— Nu prin astfel de reflecţii poţi demonstra intenţiile bune.

— Ne vom aranja artistic o cameră. Vom pune în ea covoarele de preţ, piano, radio, patefonul cu plăcile, tablourile scumpe... Şi un divan imens pentru dragostea noastră.

— R...

— Şi toată viaţa vom citi, vom asculta muzică, vom scrie fără să ne pese de restul lumii. Vom fi o pereche unică, reuşind să realizeze cele mai romantice viziuni, iar când vom fi bătrâni, ne vom retrage într-un colţ îndepărtat, ales bine în mijlocul naturii superbe, şi alăturaţi, mereu de acord, vom aştepta moartea. Dar cu solemnitate, aşa cum se cade la o astfel de oră.

— R...

— E tot ce găseşti să spui.... Ironii oribile.

— Nici nu mă gândesc să fiu ironică; am pornit să învăţ pe r, l-am spus de o mie de ori, şi acum îmi scapă involuntar.

— Ai reuşit să-mi destrami orice entuziasm.

— Aşa de iute? Ce vei face atunci peste o lună la Bucureşti? Ce conversaţie ridicolă! R, r, r, r...

Acest r sună strident, anunţă furtunile apropiate. Dar clar nu pot să pricep ce se petrece îndărătul lui. Pe mine m-a exasperat. Am impresia că Ioana mă găseşte tot timpul caraghios. Şi altă dată, când îmi răspunde cu atâta seriozitate sau mă combate cu atâta îndârjire, spun lucruri mai importante?

— În definitiv, nici nu pot aştepta altceva din partea unei femei uşurele.

O mică tăcere; apoi: r...

— Căci femeie uşoară se numeşte aceea care a avut doi amanţi.

— Mă tentează să-ţi arăt exact ce este o femeie uşoară.

— Acum mi-ar fi egal!

— R, r...

— Cel mult, m-ar indispune să capăt din afacerea asta vreo boală.

— R...

— Când te gândeşti că i-ai mângâiat burticica plinuţă, de om care se pregăteşte să îmbătrânească cu voioşie... Deasupra şi dedesubtul ei, perişor mătăsos, creţ! Şi tot mecanismul în funcţiune!

—R!...

I-am dat o palmă. După o linişte lungă, Ioana rosteşte răspicat:

— Aşa ceva nu se uită niciodată!

Nici eu nu voi uita niciodată gestul meu. Îmi va fi scârbă de el, orice s-ar mai întâmpla în viitor, chiar dacă aş afla că Ioana este şi mai vinovată.

Abia acum remarc: Ioana şi-a făcut sprâncenele subţiri, artificiale. Desigur, tot *madame* Pitpalac a învăţat-o să şi le facă aşa!

Poate ca să-mi placă mie!

Prima carte citită de Ioana de la mine a fost *La femme et le pantin* a

lui Pierre Louys. Aveam pentru ea multă admiraţie, parcă se suprapunea celor mai intime vibraţii, şi mi-e frică să o recitesc ca să nu fiu dezamăgit. Şi acum, când mi se pare că sunt victima tuturor capriciilor Ioanei şi când văd că, oricât de vinovată ar fi, tot eu îi cer iertare, incapabil să prelungesc o supărare prea multă vreme, cred că acea carte a fost un simbol al existenţei noastre comune.

Pe Ioana am mai văzut-o şi înainte de întâlnirea care avea să ne apropie din nou. De trei ori, cu puţin înaintea reîmpăcării. În prima, Ioana era cu celălalt, şi asta mi-a înteţit gelozia şi mi-a întărit siguranţa de cele ce se petreceau. Stăteau în faţa unui cinematograf din Bulevardul Elisabeta şi se uitau la fotografiile filmului. Se juca *Potache şi Perlmutter.* El îi explica probabil savoarea artiştilor. Ea asculta atentă, foarte interesată. Păreau de acord definitiv în toate, şi acum când Ioana susţine că rămăsese cu celălalt o străină, eu din pricina scenei văzute (ce a durat câteva minute) nu o cred. Am trecut drept pe lângă Ioana, la o jumătate de metru, şi ce emoţie aveam! Ce importanţă căpăta fiecare milimetru din carnea Ioanei, hainele, gesturile, din care trebuia să construiesc mai târziu o mie de presupuneri! Am văzut-o numai puţin şi n-am putut memora exact înfăţişarea ei, încât mai târziu interpretările mele se multiplicau încă. Şi acum o am pe Ioana întreagă, la dispoziţie; ca şi la început, şi ca şi atunci de atâtea ori mă plictisesc cu ea! Îmi spuneam lângă ei: „Pot să-i vorbesc, dar ce să-i vorbesc?” Aveam atâtea lucruri s-o întreb şi totuşi nu-mi venea în minte nici o singură chestiune. La fel ai face cu un mort care s-ar întoarce la viaţă pentru cinci minute: n-ai şti ce întrebare să-i pui. Mă impiedecă şi alt motiv ca să-i vorbesc: frica de a nu fi ridicol faţă de ei, a arăta că sufăr. După o bucată de drum m-am reîntors la cinematograf, când am socotit că trebuie să fi plecat, şi m-am uitat şi eu la fotografii, încercând să reconstituiesc conversaţia lor. Fiecare gest al interpreţilor căpăta o importanţă capitală, şi-mi storceam creierul ca să fac şi eu reflecţiile cele mai inteligente cu prilejul lor. Au admirat? Au ironizat? Au povestit o amintire cu ocazia imaginii? Ce nebun sunt! Dar ce nenorocit! M-am gândit mult la această scenă, ca şi cum toată fiinţa Ioanei s-a concentrat atunci. Când i-am povestit-o de curând, ea nu şi-a mai adus deloc aminte (nu se prefăcea, căci îşi găsea învinovăţiri mai mari) şi nu cunoştea existenţa celor doi comici americani. „Poate că le văzuse fotografia, dacă spun eu, dar îi uitase complect... în orice caz, era imposibil ca eu s-o fi surprins transfigurată, ascultând pe celălalt”... Ce proporţii imense căpătase pentru mine întâlnirea aceea!

Altă dată am zărit-o cu Viky la braţ, pe Calea Victoriei, pe la ora şase seara, când e lume multă pe stradă. Niciodată nu-i plăcea să treacă pe Calea Victoriei. O fi venit cu dorinţa ascunsă să mă întâlnească? imaginea celor două fete la braţ m-a calmat pentru ziua aceea, ca şi cum mi-aş fi închipuit că totuşi nu s-a întâmplat nimic.

Dar, desigur, fiind întâlniri scurte şi în aceste două dăţi nefiind nici

măcar văzut de Ioana, n-au schimbat nimic între noi. (Şi Ioana mi-a povestit mai pe urmă că m-a văzut de câteva ori. O dată m-a surprins uitându-mă la ea, crezuse c-am recunoscut-o. N-an observat-o, căci eram absent şi indiferent pentru locul unde mi se îndreptau ochii. N-am observat-o, căci eram cu gândul în altă parte: la ea!)

A treia oară am schimbat împreună chiar câteva cuvinte. Mi-a ieşit în cale pe o stradă lăturalnică, am salutat-o şi am trecut înainte. După ce ne-am depărtat câţiva paşi, m-a strigat. Mai târziu mi-a spus că a visat în noaptea aceea că o să mă întâlnească şi înconjura pe cât putea străzile principale spre a mă evita. Am întrebat-o încotro se duce: „La biserică". Ce ciudat, ce să caute Ioana la biserică, unde mu mergea niciodată? Purta însă acum cu ea o viaţă atât de străină, că orice mi-ar fi spus iar fi părut posibil. Acum, când ştiu că avusese cu celălalt o epocă de misticism, îmi explic drumul ei. Probabil că era chiar aşteptată la biserică deci un *rendez-vous* deghizat. Poate de la biserică aveau să meargă direct la hotel. Dar în clipa aceea, febril, căutam să spun vorbele cele mai inteligente, reflecţiile cele mai surprinzătoare, înşiram în câteva minute tot ce gândisem mai de seamă atâta vreme lungă ca să o impresionez. La o teorie a mea s-a opus cu toată firea, aşa cum făcuse întotdeauna, şi m-am gândit, pierzând orice nădejde; „Nici acum nu se pricepe să fie mai bună şi să nu mă mai umilească!"

Şi unul din reproşurile cele mai vehemente pe care i le fac: „Cum ai putut să VEZI în ce hal de disperare eram (căci atunci apărusem pentru cel mai necunoscător în a citi fizionomii o zdreanţă) şi totuşi să te culci cu altul?" Iar alteori, când îmi povesteşte nefericirea ei lângă celălalt:

— Ah! Dacă te-ai fi despărţit de el înainte de întâlnirea noastră. Dacă n-ai fi trecut din braţele lui în ale mele, am mai fi putut încerca să fim fericiţi! Aşa mă agăţ de iluzii.

O! prima oară când am ţinut-o din nou în braţe, goală, după despărţire! Stângăcia mea unde s-o duc!

Ca şi altădată? Pentru o clipă aşa de mare, acelaşi decor? Să-i aduc aminte astfel de o mulţime de neânţelegeri pe care le avusesem în locul acela? Cu atât mai mult cu cât noi nu voiam să refacem vechea noastră existenţă, ci să încercăm o viaţă nouă. Sau poate că şi ei şi-au ales acelaşi loc?

Şi, în sfârşit, împreună. Ce dor îmi era de trupul ei! Ca şi cum în lipsa ei nu s-ar mai fi întâmplat nimic cu mine. Aceeaşi impresie a avut şi ea. Era emoţionată, ca şi cum m-ar fi aşteptat tot timpul, fără să se apropie nimeni de dânsa. Dar n-am avut curajul să-i spun tot adevărul în ce mă priveşte. Cu mine, atâţia ani, nu s-a întâmplat, într-adevăr, NIMIC! În timp ce ea... poate săptămânal? Mi-a spus, ca să mă consoleze: „N-aveam timpul şi nici nu eram amatoare. Amânam pe cât puteam. Poate de vreo douăzeci de ori cu totul"... Numai atât? Dac-ar fi numai atât! Să spunem treizeci, mai bine mai mult decât prea puţin. Şi, între timp, îmbrăţişări

ascunse şi sărutări când nu e nimeni de faţă. Ea încerca o nouă viaţă şi eu, bărbatul, aşteptam! Ce umilinţă! Cum aş putea uita? Corpul ei fermecător lângă mine, superb, virginal, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic! Ce nefericit eram şi totodată ce poftă aveam de el! Şi cum voiam să mă convingă că nu mă doare amăgit de dorinţa puternică de atunci. Am spus la întâmplare. „Fapta noastră de acum e sfântă. Ea şterge toate profanările de mai înainte şi te reface, pură, aşa cum te-am cunoscut”.

Şi acum, în discuţii, când Ioana vrea să mă pedepsească, îmi aminteşte vorbele mele: „Fapta noastră sfântă!” Închiriasem o cameră de hotel special pentru ea! Făceam acelaşi lucru ca şi celălalt! Şi după împlinirea faptei sfinte toaleta de rigoare!

Ioana are dreptate: spusesem cuvinte de roman-foileton, aşa cum se întâmplă totdeauna când eşti nenorocit, oricât de inteligent ai fi.

Lângă mine, Ioana mângâie pe Ahmed şi-i spune cu o nespusă dragoste: „Are mămica o bucăţică de pisică!”

Şi mă întreb: „Poate să fie Ioana rea vreodată?”

Cum azi a fost o zi plictisitoare, i-am sugerat Ioanei: „Ce-ar fi să facem o vizită Lidiei?” (O vecină mereu invizibilă.)

— Ştii bine că s-a eschivat să ne invite!

— Avea o scuză plauzibilă: scutura casa. Acum este totul aranjat, după spusele lui *madame* Pitpalac. În definitiv, o putem lua pe Lidia la plimbare, dacă îi face plăcere.

— Ce umilinţă, să depinzi de plăcerea acelei fete stupide.

— Nu ştiu de ce o numeşti stupidă. Nu poţi să o taxezi aşa după scurta noastră cunoştinţă.

— O să vie cu noi cu siguranţă, de-abia aşteaptă să o inviţi. Am văzut ce emoţionată este când îţi vorbeşte. Eu nici nu existam între voi.

— E normal ca noi să avem unele amintiri — inofensive — faţă de care tu să rămâi străină.

— Şi mai vorbeşti de sufletele noastre identice!

— Are vreo importanţă Lidia mai mult decât un mic amuzament şi ar putea schimba ceva dintre noi?

— Nu mă importă. Nu pot s-o sufăr!

— Poate că eşti geloasă.

— A ironiza gelozia cuiva este facil şi inuman.

— Aceasta echivalează cu o mărturisire.

— N-am toate drepturile?

Cu ce savoare m-am răzbunat! Parcă iscasem anume această discuţie ca să mă pot răzbuna:

— Nu mai ai nici un drept, ceea ce ai făcut m-a eliberat complect. Nu cumva ţi-ar conveni ca eu să-ţi fiu fidel? Şi să fiu imbecil până la sfârşitul vieţii? Pentru cine aş face acest sacrificiu? Am de gând să nu renunţ la nici o fată frumoasă, dacă mă va accepta, şi să n-am nici un scrupul!

Eram încântat, aproape credeam că am şi făcut astfel, şi Ioana a plecat fruntea, parcă ar fi aflat despre mine fapte împlinite, pe care ţi-e imposibil să le mai schimbi.

Nu mai are dreptul să fie geloasă! Ce nerozie! Ca şi cum chinurile noastre depind de drepturi şi datorii!

Dar alteori, în momentele ei de remuşcare, Ioana pretinde:

— Dacă m-ai înşela, aş suferi îngrozitor, dar n-aş face nici un reproş. Atât de mare este instinctul meu de dreptate.

Vezi tu, Sandule dragă, pe mine n-ar trebui să mă iei totdeauna în serios: sunt bolnavă.

Desigur că-i bolnavă. Un doctor, dacă ar cerceta-o bine, i-ar găsi fără îndoială un defect. Un al treilea care ar citi rândurile acestea s-ar grăbi să reflecteze: „Nu mă interesează eroina, este un caz patologic”. Ca şi cum asta ar împiedeca pe Ioana ca să fie bună sau rea, să-i simt trupul cald cerând dreptul la existenţă, aşa cum nu pretind fetele obicinuite, drăguţe şi neînsemnate. Ioana este bolnavă, dar dacă examinezi de aproape, orice gest al nostru se poate explica printr-un secret organic şi ajung la concluzia că nu avem nici un liber-arbitru, că suntem conduşi de fatalităţile structurii noastre. Îmi pot consola cu gândul acesta gelozia? În iubita mea se poate constata imediat că se găseşte ceva anormal. Însăşi inteligenţa ei care pâlpâie parcă, nu este rezultatul unor raţionamente, ci al unor iluminări, intuiţii uimitoare, întretăiate cu stângăcii faţă de unele întâmplări simple ale vieţii. Pare un matematician care pe tablă face cine ştie ce socoteli complicate, e pe cale de a demonstra cine ştie ce secret ai universului şi care se încurcă, din pricină că la un moment a înmulţit greşit pe 7 cu 8.

Atunci mă revolt: cum nu mi-am dat seama că Ioana avusese tot timpul febră şi că nu e capabilă să-mi suporte jeluirile? Nu pot însă să admit că ea depinde în întregime de boala ce o mineză. Pot explica aşa plecarea ei cu altul, dar nu şi reîntoarcerea la mine. Şi chiar în ziua când se încolăţăceşte împrejurul meu şi când tremură fierbinte, nu sunt în stare să mă gândesc este ceva anormal, şi frenezia ce o pune îmi place s-o explic: „Aşa au făcut toate îndrăgostitele”. Şi, orgolios, îmi spun: „Am avut prilejul să fiu iubit în mod excepţional”. Este posibilă o dragoste veritabilă, în care să nu consideri tovarăşul egal cu tine capabil să te înţeleagă? Să te porţi ca şi cum el ar fi un copil? Adică să-l alinţi, să-i dai jucării, să te amuzi de toate capriciile lui, să-i intri în toate voile, să te mândreşti că-ţi aparţine? Dar de câte ori ai vreo supărare, nu o împarţi cu el, te retragi în locuri ascunse, ca să reflectezi, te îndrepţi la străini, ca să ceri o consolare, iubita mea Ioana e numai o păpuşă?

— O să te vindecăm, Ioana, vom face tot ce va fi posibil ca să te vindecăm.

— Ce bun eşti! Tu eşti un sfânt!

Şi, fără să mă aştept, îmi sărută mâna. Ştiu că lauda ei nu mi se potriveşte, că nu e decât natural să doreşti vindecarea vecinului, oricine ar

fi el, iar până acum nu contribuisem cu nimic, la această vindecare. Vorba ei nu arată decât că se simte bine lângă mine în momentul acesta, că e îndrăgostită. Ioana e deseori excesivă. Când e supărată, la fel îmi exagerează vina. Dar deocamdată mă las în voia ei, încântat că poate, măcar pentru o clipă, să-şi facă o imagine aşa de minunată despre mine. Adoraţia Ioanei se pretează la ridicol, dar e binefăcătoare.

Am fost la Balcic şi am luat pe Arabella cu noi, iar în barcă, fără jenă de ceilalţi indiferentă la protestările mele, Ioana a ales pentru mine locul cel mai bun. A fost o noapte miraculoasă, pe ape, sub seninul complect, iar noi între vis şi viaţă, confundând mirajul visului cu al realităţii. Am ajuns la începutul dimineţii acasă. Portul Cavarnei era mai puţin pustiu de cum ne aşteptasem, căci aci oamenii se scoală devreme. Pe ponton, domnul Jianu stă de vorbă cu *madame* Pitpalac. Cum ne-a văzut, domnul Jianu s-a retras timid la el, dar doamna ne-a venit în întâmpinare, ne-a întrebat, a avut păreri. A vrut să apară Arabellei drept o persoană cu distincţie. Pe Arabella o cunoşteam de multă vreme înaintea tuturor, şi uimirea mi-a fost mare când am descoperit-o (îi uitasem numele), după ce mi se vorbise mult timp de ea. Fusesem cu câţiva ani mai înainte, ca student la cursurile de vară din Dijon, şi acolo, printre alţi români, se găsea şi Arabella. Apăruse zglobie, vorbăreaţă, ironică, amuzantă, având corpul bine împlinit, ochii şireţi, obrazul roz, nasul în vânt, ciripind tot timpul franţuzeşte, cu rochie de voal *rose* cu buline negre. Prea de aproape n-am cunoscut-o, dar am păstrat o impresie de primăvară şi o revedeam acum galbenă, ofilită, pământie, neglijentă în îmbrăcăminte, cu carnea ce nu mai păstrase nici o urmă de prospeţime. Iar în vorbe, exagerând acum un accent ţărănesc, pe care nu l-ar fi arătat pentru nimic în lume la Dijon, unde voise să fie cât mai exact franţuzoaică. Îşi luase acest accent poate fiindcă aşa se transformase gustul ei de răsfăţ de odinioară sau fiindcă aceasta o apropia mai mult de ţară — mama ei era ţărancă — către care o poartă uneori dorurile, dorind poate o viaţă mai simplă, dar mai curată. Multă vreme nici n-am recunoscut-o căci nu mai făcea nici o aluzie la Dijon. Numai ochii ei, cu o strălucire ciudată, mi-au dat bănuieli. În faţa mea apăruseră două fiinţe complect diferite, la fel de caracteristice amândouă, şi anevoie le pot suprapune. Între ele se răsturnase o prăpastie cumplită.

Ioana reflectează după obiceiul ei:

— Priveşte cum transformă dragostea pe un om. Această femeie care a fost deşteaptă, învăţată, frumoasă, cum e distrusă definitiv, în voia uşuratecului Charles. Cine ar mai putea să o mai readucă la viaţă? Cum să nu-i fie permise toate fanteziile? Şi n-avem dreptul să îndreptăm asupra ei nici o judecată burgheză. Fiecare vorbă spusă de ea, mai inofensivă, este un geamăt. Ce puteţi pricepe voi, bărbaţii, din toate aceste!

M-am dus pe plajă numai cu Arabella, căci ceilalţi aveau alte treburi şi acolo, fără nici o poză, ca unui vechi prieten, cu un ton de femeie

nenorocită, care nu mai păstrează nimic din gluma amuzantă şi artificială de odinioară, mi-a spus amănunte din viaţa ei tristă, la întâmplare, bucurii şi mai ales necazuri, aşa cum îi veneau în minte şi aşa cum le trăise. Şi în clipele acele m-am simţit frate cu Arabella, tovarăş, mi-am adus aminte că noi ne cunoşteam cel mai de demult, că toţi ceilalţi erau veniţi mai pe urmă şi ne complicaseră existenţele începute aşa de suav, eu urmărind cu atenţie, ca ceva extrem de important pentru mine, pe profesorul de la Dijon explicând tablourile din Colmar şi Arabella râzând inepuizabil, în rochiţa roză cu buline negre.

Soarta creează uneori astfel de situaţii, încât oricât de serioşi am fi, trebuie să procedăm superficial. Viky s-a îmbolnăvit pe neaşteptate şi doctorul, chemat grabnic, nu poate da nici o părere. Domnul şi doamna Axente au sosit şi ei, iar Arabella pare de prisos. Toţi şi-au pierdut capul, dau o mulţime de sfaturi şi leacuri, dar temperatura lui Viky persistă. În sfârşit, s-au hotărât şi au dus pe Viky la Cavarna, unde poate fi mai bine îngrijită. Rămâne ca noi să facem zilnic naveta până la Cavarna ca să aflăm veşti. Arabella, stingheră, a plecat. La necazul celorlalţi ea nu prea avea rol, totuşi ne cunoaşte destul de bine şi nu putea fi indiferentă şi, în definitiv, a râs cu Viky, s-a distrat cu ea. Şi noi am păstrat totdeauna o ciudă că a plecat înainte de a şti ce e cu Viky, dar nu pot spune cum ar fi trebuit să facă altminteri. Ce ridicol este însă să exagerezi părerea de rău, să cauţi s-o faci egală cu a celorlalţi direct interesaţi! Uneori trebuie să te nelinişteşti pentru o simplă durere de cap, cu toate că bolnavul a putut în absenţă să aibă o mie de dureri de cap, de care, departe chiar de ai fi ştiut, nu ţi-ar fi păsat deloc.

Zilele în port deveniseră aşa de asemănătoare, încât, ca să nu ascund nimic, pot mărturisi că boala lui Viky mă bucură. Aveam să scăpăm pentru câteva zile de o persoană care ne turbura intimitatea, oricât de discretă ar fi fost şi mereu în tovărăşia altora. (Iar dacă mai trecea până la noi, o făcea numai din politeţe, căci cu noi nu putea să aibă nici o distracţie.) Trebuie să ne ducem la Cavarna până la vindecare, în fiecare zi, să schimbăm atmosfera, să ieşim puţin între oameni. Ioana, cu toate oboselile ei, e gata să mă întovărăşească şi, susţinută de alte preocupări, nici nu observă cei patru kilometri ce sunt trebuitori să-i facem de cele mai multe ori pe jos. Ajutăm s-o aranjeze pe Viky în automobil, şi apoi pornim la Cavarna, în urma automobilului în care Viky luase loc cu soţii Axente. Când sosim, găsim pe Viky în pat în salon, camera cea mai mare a casei. Curat, fiecare lucru la locul său şi peste tot un covor imens, cu o admirabilă îmbinare de culori. Viky pare obosită; după obrajii roşii, se vede că are o arşiţă mare, dar nu uită deloc să se arate politicoasă cu toată lumea. Surâde ca de obicei şi răspunde la toate întrebările noastre, ce nu mai contenesc. Ioana se aşează chiar lângă dânsa, ca să probeze desigur, cum se obişnuieşte la cazurile acestea, că nu-i este frică de boala sorei sale, sau că e oricând gata chiar s-o împărtăşească. A venit şi un doctor al Cavarnei, bulgarul Petroff.

Întunecat, rar la vorbă şi, deoarece chiar vorbele acelea rare nu le spune cu convingere, făcând o impresie proastă. Constată şi el temperatura lui Viky, pune câteva întrebări şi, ca recomandaţie, spune înainte de plecare: „Boala trebuie să-şi urmeze cursul. În orice caz, nu intră în camera bolnavei decât doamna Axente. Poate să fie o boală contagioasă.” Ioana încearcă să protesteze, să asigure că ea vrea să îngrijească pe Viky, dar i se demonstrează că ar fi o imprudenţă inutilă. De altfel, în cazul acesta n-ar mai şti ce se întâmplă cu mine, rămas singur în vila din Port. Observând nedumerirea doctorului (oricât de nepriceput ar fi), se prevede o boală care poate dura mai mult. Cu temperamentul meu de a exagera, de a trece de la o limită la cealaltă, acum mă obsedează moartea posibilă a lui Viky. Colecţionez ultimele ei vorbe sau gesturi ca pe relicve de mare preţ. Mă simt la întretăierea misterelor supraterestre. Părăsesc camera cu ezitare, mă uit la toate obiectele ca să le înţepenesc în minte, să ştiu decorul unde Viky se va stinge în fiecare zi. Luându-mi rămas bun de la Viky, vocea îmi tremură, de emoţie. În antreu îmi dau lacrimile, iar Ioana îmi spune cald: „Ce copil eşti!” Uşa salonului se închide în urma mea, ca o uşă de temniţă, pe unde nu mai poţi pătrunde, pe unde pedepsitul nu va mai ieşi niciodată.

Ce încântată este doamna Axente de rolul important care i s-a încredinţat! Să fie singură „în secretul salonului”! Intră şi iese de două ori mai mult decât trebuie, îşi găseşte treabă şi cel mai mic serviciu îl face în mai multe etape, ca să dureze mai mult şi să o ocupe. Ne spune la fiecare moment noutăţi noi („Viky încearcă să doarmă”, „Viky a închis ochii”, „lui Viky îi este sete”) cu vorbe grăbite şi ca şi cum n-ar avea timp mult de pierdut, dar aceste amănunte făcând-o mai mult să întârzie. De fapt, se plictiseşte numai cu Viky nemişcată, iar ajunsă între noi, prin povestirile ample pe care le începe totdeauna singură — căci nu ne mai pricepem ce să întrebăm — vrea să arate că nu şi-a uitat nici un moment datoria şi că se va întoarce cât mai curând la locul de pază, de unde s-a îndepărtat numai silită. Chiar dacă n-am fi noi, tot aşa s-ar agita, ca să-l ţie în curent pe domnul Axente, sau ca să schimbe pentru moment decorul, să ia în antreu linguriţele de pe o măsuţă şi să le puie pe cealaltă. Noi suntem tot timpul în antreu, ca şi cum am aştepta noutăţi mari în fiecare clipă, sau ca şi cum datoria noastră ne obligă să stăm tot timpul acolo, să putem fi astfel oricând de folos. Doamna Axente este destul de mărinimoasă ca să împartă osteneala cu noi, şi pe mine mă trimite uneori după vreo cumpărătură în oraş, iar Ioana trebuie să prepare vreun medicament. Ce multe artificii întrebuinţează unele persoane ca să îndeplinească rolul cel mai serios. În definitiv, cu toate agitaţiile ei caraghioase, riscă în orice moment să ia boala.

Venim zilnic la Cavarna de obicei pe la ora patru după-amiază. Drumul îl facem într-un camion de ocazie, care a transportat sacii cu făină la port şi apoi se întoarce să încarce din nou. De multe ori ne ducem chiar pe jos, şi soarele loveşte cu toată forţa în noi. Ioana, preocupată de ce o să

afle, nu se plânge de drum. Dimineaţa rămânem în port, căci Ioana are treabă să aranjeze prin cameră (Helene e zilnic la Cavarna ca să ajute pe doamna Axente) şi să facem plaja. Încercăm chiar de dimineaţă să aflăm veşti şi atunci, prin bunăvoinţa vameşului, telefonăm la poşta din Cavarna la ore anumite. Primim de obicei aceeaşi vorbă: „Tot aşa”. La ora patru, sosiţi la oraş, aflăm iarăşi multe amănunte de la doamna Axente, dar din care nu se pot extrage decât aceleaşi concluzii: că Viky este tot mai slăbită, dar nu şi-a pierdut delicateţea obişnuită şi, în clipele cele mai rele, tot „nu are nevoie de nimic”. Temperatura se menţine, la ora şase întrece de 39 grade, iar doctorul tot nu spune o vorbă hotărâtă.

Începem prin a face o mie de planuri pentru Viky, dar renunţăm pe rând la ele. Fiecare emite tot felul de presupuneri, ne iritäm unul contra altuia şi câteodată ne supărăm chiar pe bolnavă, cu toţii în prada nervilor. Numai Viky, după cum ne spune doamna Axente, reuşeşte să rămână mereu calmă. Noaptea pornim înapoi. Ca să nu mergem prea pe întunerec pe un drum pustiu la o oră târzie, ne promitem să plecăm devreme, dar totdeauna întârziem. Nu avem îndrăzneala să părăsim prea iute casa bolnavei, unde la fiecare minut ni se pare că se poate întâmpla ceva neprevăzut. Şi mai sunt zile când doctorul vine în întârziere (ce treabă are în Cavarna minusculă?), iar noi voim ultima lui părere sau aşteptăm efectul unei doctorii. Când voim să plecăm în sfârşit, constatăm că noaptea a venit de mult, găsim inutil să ne mai grăbim. Ne aşezăm la o masă în faţa unei cafenele, luăm o bere şi câţiva mititei, iar un ţigan spintecă aerul cu o melodie tărăgănată. Cântecul lui, cu toate că e fals, căzând peste sufletele noastre în veşnică emoţie, în timp ce cerul se încovoaie miraculos cu stelele strălucitoare, pare plin de nostalgie. Obosiţi, spunem numai câte o vorbă, tot despre bolnavă, şi suntem cu toţii (Roza ne întovărăşeşte până la colţul de unde drumul o porneşte spre câmpie) pioşi, ca într-o biserică. După ce ne luăm rămas bun de la Roza, cu frica morţii lui Viky în noi şi a singurătăţii, sub stele şi lună, printre umbrele mişcătoare ale vreunui copac, abia vorbind, apropiaţi, coborâm spre mare.

Doctorul Petroff nu ne inspiră nici o încredere. De câte ori vine, aşteptăm cu emoţie decizia lui, dar totdeauna spune cuvinte nehotărâte, se arată încurcat, ca şi cum ar fi şi el un simplu om, fără cunoştinţe medicale. Asta nu-l împiedecă să-şi încaseze în fiecare zi taxa. Un tinerel, dar ursuz, încruntat, impresie de prost, cu nişte haine cenuşii care îl fac şi mai sumbru. Am chemat şi pe doctorul Abramoff, mai bătrân, gros, volubil, voind să fie spiritual dar de fapt şi el tot aşa de evaziv. Viky are dureri la pântec şi-i trebuie neapărat gheaţă. Ceea ce este foarte greu de găsit în orăşelul acesta. De fiecare dată trebuie o pledoarie întreagă ca să convingem pe vreun cârciumar să ne vândă. A găsi gheaţă este aşa de complicat, punem atâta panică înainte şi atâta bucurie după ce o găsim, încât avem impresia că numai de ea depinde vindecarea lui Viky, În sfârşit, doctorul Petroff a spus un nume de boală: febră tifoidă. Cuvântul e

înspăimântător, dar, în sfârşit, cunoşteam contra cui trebuie dusă lupta. Nesiguranţa medicilor fusese oribilă, cu atât mai mult cu cât ea se întâmpla în timp ce termometrul era mereu aproape de 40 de grade. Avusesem impresia că în târgul acesta Viky poate să moară cu zile.

Doctorul Petroff a luat sânge lui Viky şi l-a trimis la analiză la Constanţa. În două zile, sau cel mult trei, vom afla adevărul. Avem un moment de optimism, ca şi cum am afla că Viky merge spre bine. Doamna Axente este mai elocventă ca niciodată. După ce doctorul Petroff şi-a dat sentinţa, ea s-a dus imediat la Viky să-i spună „vestea bună". A găsit-o dormind şi a trezit-o din somn. l-a spus cu cea mai blândă voce: „Ştii că a aflat doctorul ce ai: (aici probabil că a făcut o minută de suspensiune pentru efect)... tifos... De-acum ştim cum să te vindecăm." Fără o vorbă, Viky a deschis ochii, a privit-o o clipă şi i-a închis din nou. Doamna Axente a adăugat, la povestirea ce ne-o făcea în antreu, ca şi cum ar fi voit să o scuze: „Sărăcuţa, nu-şi mai dă seama de nimic, aşa este de moleşită."

La istorisirea ei am sesizat că bucuria noastră e deplasată, că fusese produsă mai mult de o stare nervoasă ce nu suporta la infinit aceeaşi nelinişte fără nici un moment de discordare, şi ne-am posomorât din nou.

Una din impresiile zilnice ale doamnei Axente, pe care ne-o transmite imediat, este că parcă Viky ar fi chemat-o. Atunci îşi întrerupe povestirea şi se duce imediat în camera bolnavei, deschizând şi închizând cu precauţie uşa. Noi rămânem fără suflare, aşteptăm să aflăm ce s-a întâmplat. Si, în sfârşit, doamna Axente vine să ne anunţe că numai „I s-a părut". Şi cu toate că Viky nu o striga niciodată, fie că este prea bolnavă ca să facă un astfel de efort, fie că are răbdare să aştepte, totuşi, doamnei Axente continuă să i se pară că aude vocea lui Viky. Prin uşa o clipă deschisă izbutesc să văd interiorul camerei, dar parcă schimbat complect, căci misterul bolii ce se petrece acolo, cât şi toate doctoriile, sticluţele şi paharele, toate lucrurile care nu mai au ordinea de la început, au făcut transformări. Mirosul doctoriilor invadează toată casa.

Domnul Axente nu mai incomodează, iar în definitiv, este în casa lui. Se mişcă de pe un scaun pe altul şi vrea neapărat să-şi dea şi el părerea. Cu mine e ceremonios şi în faţa mea nu face nici cel mai mic gest de autoritate, dar Ioana mi-a povestit că a fost toată viaţa lui un despot, înspăimântă încă pe oamenii cu care are relaţii şi pe cei mai apropiaţi chiar ii terorizează. Roza suferă mult din pricina supărărilor lui. Însă am impresia că faţă de nevastă-sa e foarte supus şi, în orice caz, că ea face din el orişice, cu puţină şiretenie. Pe faţa doamnei Axente nu se întrevăd de loc urmele unor îndelungi nemulţumiri, dar ai impresia că nimic n-ar putea să o întunece, iar o moarte cât de apropiată nu i-ar furniza decât un nou prilej de a istorisi cu o bogăţie de amănunte. Acum domnul Axente o cheamă tot timpul tânguitor, răsfăţându-se, şi-l auzi „cum uiţi tu pe micul tău", „de mine nu vrei să ştii nimic", şi e anost să auzi astfel de scâncete din partea unui om bătrân, cu faţa toată încreţită. Doamna Axente îl ascultă

surâzătoare, cu înţelesuri către noi. Joc cu el tot timpul cărţi, reîncep pentru a suta oară ,şasezeci şi şase„ ca să-i întreţin simpatia şi să-i răsplătesc oarecum că i-am pus stăpânire pe casă, dar poate şi de enervare ca să treacă timpul mai uşor în aşteptarea doctorului. Când Viky doarme, doamna Axente joacă panţarola cu noi şi se antrenează ca şi cum nu se întâmplă nimic în odaia alăturată, schimbă spirite cu bărbatul său — lasă că o să te învăţ minte să nu mai ai curaj să joci cu mine", „te-ai îngălbenit de frică", mă las bătută la început, dar să mă vezi tu mai târziu„ etc. — şi dacă aude vreun zgomot de la Viky, se întrerupe cu destulă neplăcere şi, înainte de a pleca, ne face un semn cu înţelesul: "Mă întorc numaidecât!„ Iar noi aşteptăm. Cu nerăbdare. De ce n-aş mărturisi-o? În timpul acesta Roza stă cuminte intr-un colţ al odăii ca să n-o vadă domnul Axente şi să nu-i dea vreo nouă poruncă, iar Ioana, fără rost, se plimbă prin antreu, iese afără, se întoarce iar. Gândeşte desigur: "Ce oribil este să joci tot timpul cărţi!" Dar nu spune nimic, din jenă pentru menajul Axente, faţă de care se simte obligată sau din pricina bolii lui Viky, care face penibilă orice ceartă, iar când mai târziu plecăm, Ioana este aşa de fericită găsindu-se cu mine pe drumul pustiu, încât nu se mai gândeşte să-mi facă reproşuri sau epuizează reproşurile în câteva cuvinte neînsemnate.

Dimineaţa parcă nu s-ar scurge tot viaţa mea, aşa diferă de ce se petrece seara. Neliniştea e tot aşa de mare, dar nu asistăm la boala lui Viky decât de departe. Marea şi tot decorul portului continuă să aibă miragiu asupra noastră şi să se înfiltreze în noi. Cum servitoarea pleacă de dimineaţă la Cavarna, suntem în cea mai strictă intimitate. Nici o frică de a fi surprinşi de cineva. *Madame* Pitpalac, care ne făcea vizite odinioară, acum nu mai vine, căci simte că ar deranja. Curiozitatea şi-o calmează de departe, sau acum a trecut la alte întrebări, deoarece despre noi ştie tot. Ioana aranjează în cameră, prepară ceva de mâncare, şi o face fără stângăcie, poate pentru că, având alte gânduri, nu se mai sinchiseşte de ceea ce face. Sau pentru că eu lăsând-o în pace, nemaiobservându-i fiecare mişcare ca apoi să-mi spun observaţiile răutăcioase, nu-i mai înteţesc instinctul ei de împotrivire. Dar nu putem să profităm de singurătate, emoţiile ne sunt mereu întrerupte de gândul soartei lui Viky. Avem impresia că la fiecare clipă poate sosi vreo veste rea, şi ar fi oribil să ne surprindă fericiţi. Cavalerii lui Viky par fără rost pe plajă. Vin la noi să ia informaţii şi apoi se retrag, fără chef de amuzament. Nici domnişoara Ţurai, care probabil că ţipă la fel, nu ne enervează decât uneori, căci nu o auzim decât rar. Hacik stă mult de vorbă cu noi şi e deznădăjduit de boala lui Viky. N-am mai văzut un om de omenie mai perfect ca el, îndurerat de tot ce se întâmplă rău în jurul lui. Poţi să-i spui toate necazurile fără nici o jenă. Ai impresia, indiferent de fiinţa lui umilă, că eşti consolat. Ajungi la convingerea ca oamenii se împart numai în două categorii: cei răi şi cei buni. Şi marea pare pustie de când nu mai văd printre valuri strecurându-se graţioasa înotătoare Viky. Iar noaptea ne înspăimântă orice zgomot, şi

şobolanii fac tot felul de zgomote ciudate în pod, marea vâjâie, parcă ar fi un om care trage să moară, şi toate uşile magaziilor se zbat la vânt. Ni se pare că se pregătesc dezastre şi toate spiritele ne vizitează.

Mă căznesc să fac o plăcere lui Viky şi nu reuşesc. Este prea bolnavă ca s-o mai intereseze ceva. I-am trimis un buchet de flori, mi-a mulţumit pentru ele, dar după scurt timp doamna Axente a trebuit să-l aducă înapoi, căci mirosul tare îi făcea rău. Mi-am spus că poate muzica ar distra-o puţin; Viky prinde cu uşurinţă toate temele, dar de obicei nu are curajul să refuze vreo plimbare, vreo escapadă în mare din pricina unei melodii. Acum a trebuit ca doamna Axente să ridice diafragma patefonului înainte de terminarea bucăţii. (Şi doamna Axente, care întredeschise uşa ca să anunţe după primele note: „Ce fericită este! Parcă s-a vindecat dintr-o dată!”)

Cum Viky e bolnavă, are toate drepturile, şi mă simt umilit de insuccesele mele. Ioana are uneori, dintr-o dată, remuşcări că nu ajută cu nimic pe Viky, şi atunci se osteneşte pentru vreo treabă neînsemnată.

Complică inutil. O persecută mereu gândul să intre la Viky, ca şi cum ar putea fi de folos, şi de fiecare dată trebuie să-i demonstrez inutilitatea imprudenţei ei. Discuţia se transformă, pe tema aceasta, în ceartă.

La un moment dat, când stăm într-un colţ al antreului, am surprins-o ieşind pe furiş din camera lui Viky (în lipsa doamnei Axente). Era atâta mulţumire pe faţa ei, i se părea că desăvârşeşte o faptă atât de valoroasă, încât n-am avut răutatea să-i spun că am văzut-o.

Sunt multe mistere între noi...

Atât timp cât suntem la Cavarna, nu mai discut cu Ioana de trecut. La fiecare minut am putea fi întrerupţi, şi nu vreau să escamotez chestiunile importante. Temperamentul meu se împotriveşte ca să pun întrebările direct, imediat, am nevoie de îndelungi pregătiri. Totodată, am laşitatea de a afla adevărul şi cuceresc pas cu pas acest adevăr. Îmi prelungesc o suferinţă care altfel ar fi puternică, dar epuizată dintr-o dată. Dimineaţa însă, pe plajă, suferinţele noastre au rămas aceleaşi. Scene puternice nu se mai petrec, căci le considerăm, instinctiv, ca o impietate. Parcă am fi bătrâni şi ne facem socoteala vârstei pierdute zadarnic, cu multă melancolie, dar fără revoltă. Sărutările între noi sunt rare, frăţeşti, fără perversitate. Ne simţim obosiţi. Zilele mai calde ca totdeauna şi marea cuminte, legănându-se în cadenţă, ne influenţează în această amorţeală. Câmpie care a fost odinioară plină de flori şi de iarbă proaspătă, pe unde a trecut un uragan.

Ioana spuse tânguitoare:

— Cred că nimic nu s-ar mai putea întâmpla, că am ajuns la starea în care totul îmi este egal. Aşa am dorit întotdeauna: să nu mă mai impresioneze nimic şi să nu am nici o suferinţă prea mare. E drept că şi bucuriile au devenit în aceeaşi măsură neînsemnate.

— Cred că priveşti adevărul sub un singur aspect: al dragostei noastre. Urmăreşti starea lui Viky cu aceeaşi înfrigurare.

— Mă întreb dacă este aşa. Uite, îţi fac mărturisirea fără nici o remuşcare. Bineînţeles, aş vrea din toată inima să se facă Viky sănătoasă. N-ar fi sacrificiu pe care să nu-l îndeplinesc şi, fără ezitare, aş schimba soarta mea cu a ei. Nu mai am nici un optimism pentru viaţa mea, pe care o socotesc inutilă, nu sper în nimic, nu doresc nimic. S-a prăbuşit tot ce-am încercat să clădesc şi cred ca şi tine: deoarece m-am înşelat de atâtea ori şi aşa de funest, nu mai pot să mai am nici o siguranţă în vreo judecată de a mea. Şi în felul acesta poate cineva trăi? Viky îmi este dragă, am copilărit cu dânsa, îi admir sufletul curat, incapabil să supere pe cineva, dar n-avem nici o legătură amândouă. Să mai insist asupra deosebirilor noastre ar însemna să crezi că iarăşi sunt orgolioasă, nu pentru că ocupaţiile mele sunt de mai bună calitate ca ale ei, dar pentru că tu nu preţuieşti decât ceea ce îmi e şi mie familiar: gust pentru viaţa artificială, închisă în bibliotecă, sau pentru turburările interioare. Şi dacă ar trăi Viky şi dacă ar muri, faţă de dânsa aş rămâne la aceeaşi depărtare.

Cu ce accent a pronunţat Ioana cuvintele ‚moartea lui Viky", la care mă gândesc deseori cu spaimă, dar nu îndrăznesc să le aduc în conversaţie!

Ce disperată trebuie să fie Ioana ca să aibă un asemenea curaj!

— Şi eu nu mai am nici o însemnătate pentru tine? Ţi-a devenit indiferentă existenţa mea?

— Tu mi-ai fost tot ce-am avut mai scump pe lume, şi oricât nu ne-am înţeles, am fost perfect asemănători. Aceleaşi aptitudini am avut, aceleaşi preocupări şi aceleaşi defecte şi calităţi sufleteşti. Orgoliul ne-a fost egal şi, din pricina lui, n-am suportat nici unul nici o înjosire şi ne-am răzbunat pentru orice umilinţă. Asemănarea aceasta a făcut imposibilă o minciună între noi, care e esenţială între doi oameni ce vor să se împace şi poartă numele de ‚menajament": am ghicit imediat tot ce unelteşte celălalt. Şi acum n-aş putea spune că ţin mai puţin la tine, îmi eşti tot atât de necesar, dar s-au schimbat multe. Aş fi incapabilă să mai am conflicte, gelozie, ură, patimă. Aş suporta chiar să pleci cu altă femeie şi te-aş aştepta cu acelaşi calm. Ţi-aş lucra flanele ca să nu răceşti sau aş băga de seamă ca să ai mâncare bună. Dragostea celei mai devotate mame... Căci am îmbătrânit.

— Îţi închipui că într-un timp atât de scurt s-a putut face o transformare atât de mare! N-au trecut decât câteva zile de când îmi replicai, cu vehemenţă, la orice părere.

— Întotdeauna schimbările în mine s-au petrecut brusc. Probabil că se petrece o lucrătură ascunsă, dar hotărârea apare deodată. Aşa te-am părăsit şi aşa m-am întors la tine. Am fost bolnavă de dragoste, acum m-am vindecat.

Noutăţi grave. Definitive? Sau numai convingeri de moment, aşa cum obicinuieşte Ioana? Sunt obosit şi mi-este indiferent.

Astăzi am venit mai devreme la Cavarna, imediat după prânz, ca să aflăm rezultatul vizitei doctorului Bogdan, venit special de la Bazargic, în toate amănuntele. Era un eveniment prea însemnat ca să ni se transmită numai prin telefon. Doctorul Bogdan fusese de dimineaţă şi, după o cercetare atentă, opinase tot pentru tifos. Nu avea mare lucru de ordonat, dar să continuăm cu gheaţa şi cearşafurile ude şi, pentru reconfortarea bolnavei, injecţii cu ulei camforat. A făcut chiar el prima injecţie, fără ca Viky să fi încercat cea mai mică împotrivire. Acum, când căpătam siguranţa celor ce se întâmplă, ne calmăm puţin. Mi se pare insuportabil de petrecut atâta vreme la casa menajului Axente. Povestirile doamnei Axente au devenit de-a dreptul plictisitoare, iar tonul dezmierdat al domnului mă torturează. Am plecat cu Ioana şi cu Roza în orăşel şi, ca să găsesc un mijloc de distracţie, am intrat în cafenele, m-am amuzat la vitrinele sărăcăcioase. Am cumpărat tot ce mi s-a părut bun de mâncare, ca să avem provizii la mare. Am regretat lipsa oricărui mijloc de distracţie, a vreunei petreceri populare sau măcar a unui cinematograf. La urmă ne-am dus în grădina publică, mare dar neîngrijită. Ne-am instalat pe nişte fân şi am început să mâncăm cu poftă struguri cu pâine. Ca desert, şocolată. Eu am povestit istorii vechi şi am făcut planuri pentru viitorul Rozei. Bine dispuşi şi complect singuri în locurile acestea, ne-am jucat copilăreşte, chiar de-a prinselea. La întoarcere, în poartă, ne aştepta doamna Axente. Triumfătoare, îşi relua rolul mare pe care îl diminuasem zi cu zi şi chiar i-l desfiinţasem după vizita doctorului Bogdan.

— Ştiţi, copii, că a venit rezultatul de la Constanţa. Si, după o mică tăcere calculată abil: N-are tifos!

Vestea s-a transmis printre toate cunoştinţele noastre din Cavarna imediat. Unii ne felicită şi vor să scoată din rezultatul acesta argumente de fericire. Cei mai mulţi, influenţaţi de figurile noastre, nu ştiu ce să spună. Am telefonat doctorului Bogdan, de data aceasta enervaţi şi pe el. Şi dânsul n-a găsit decât să exclame: „Fir-ar al dracului!” Pe doctorul Petroff aproape l-am certat, şi a suportat cu o mutră imbecilă tot scandalul nostru. Apoi, tot aşa bâiguind: „Eu tot febră tifoidă cred că este. Am toată încrederea în analiza făcută la Constanţa (bulgar ipocrit!), dar cine ştie ce s-a întâmplat, poate că nu s-a găsit nimic în momentul acela, căci am trimis noi prea degrabă sângele. Simptomele sunt ca la febra tifoidă: temperatură mare, stare generală de prostraţie, lipsă de poftă de mâncare.”

Suntem exasperaţi contra lui. Vrasăzică, iar încearcă să ne aducă bănuieli. Nici măcar să nu reuşim să avem certitudinea că tifosul este exclus! După ce pleacă, îl batjocorim între noi din toată inima: „Cine l-a mai făcut şi pe ăsta doctor! Habar n-are! (Parcă doctorul Bogdan ştiuse ceva!) Si, pe deasupra, şi încăpăţânat!”

Ioana e tot aşa de indignată ca şi mine. Dar printr-un curios joc psihologic al ei, emite tocmai o pretenţie şi ea vagă, de a doctorului Petroff.

— Trebuie să ne facem injecţii antitifice!

Cum protestez energic împotriva acestei idei, căci e inutil să mai suportăm nişte injecţii cu efecte dezagreabile pentru o boală inexistentă, şi pentru că mă irită contrazicerea Ioanei, ascultând pe doctorul Petroff, pe care îl găsisem până atunci imbecil, Ioana, ca de obicei, se încăpăţânează cu atât mai mult în gândul ei. Şi o bucată de timp uită complect de boala lui Viky, şi toată discuţia evoluează numai dacă trebuie să ne facem injecţii sau nu.

La plecare am întâlnit pe *madame* Pitpalac. Ea ne-a spus misterios:

— Doctorul Abramoff susţine ca el a ştiut totdeauna că nu e tifos. Mai degrabă tuberculoza intestinelor.

Trăind aceste scene şi transcriindu-le, îmi dau seama ce ridicole sunt, ce amuzante chiar, parcă imitaţie după cine ştie ce pagină de satiră a lui Moliere împotriva medicilor. Dar pe un pat zace de o săptămână Viky între viată şi moarte, fără măcar ca să ştim ce să facem ca să-i venim în ajutor. Putem glumi?

De-abia pe la 11 noaptea, sub un cer superb, ne reluăm drumul spre port. Încep:

— Nesiguranţa este oribilă. Poate că numai eu am nenorocul că orice mi se întâmplă, rău sau bine, să-l aflu în etape, să am în fiecare zi, de mai multe ori, speranţe şi apoi deznădejdi. Sau poate că alţii suportă mai uşor aceste stări. Eu am impresia că mi-e bolnav tot sufletul din pricina nesiguranţei, şi aceasta e cauza că orice se transformă pentru mine în cataclism. Chiar şi o scrisoare întârziată cu o zi mă distruge. Aş prefera certitudinea cea mai gravă, căci până la urmă te deprinzi cu ea.

— De aceea faci tot posibilul să escamotezi adevărul şi să îndepărtezi cât mai mult aflarea lui. Dar spui o teorie cu ocazia lui Viky, care-ţi este, oricâtă milă ai avea, o străină. Dacă ar fi ceva personal, altfel s-ar întâmpla. Acum vrei să termini în orice chip o chestiune ce nu te interesează decât vag şi care te împiedecă de la atâtea planuri: să priveşti marea în tihnă sau să pleci, căci a trecut data pe care o hotărâseşi pentru plecare.

— Aceste sunt rautăţi gratuite. Sau mai degrabă sunt observaţii valabile pentru orice om, dacă are curajul să se examineze fără menajamente. Poate ca ai dreptate: aş vrea să pot privi marea în tihnă. Cred că privind marea sau ascultând muzică bună, parvin să ajung, numai atunci, la extaz, să nu mă mai întrerupă spiritul critic ce-mi distruge de obicei orice bucurie.

— Mă întreb uneori dacă eşti om. Am iubit o maşinărie. Oricât de subtilă ar fi, îi lipseşte singurul lucru care interesează în dragoste: umanitatea.

— Tragi concluzii prea grăbite, după obicei. Din moment ce sunt în stare, şi încă cu vehemenţă, să mă entuziasmez şi să mă deprim, nu pot fi numit maşinărie. De altfel, cred că nu se potriveşte acest termen nici unui

om. În fiecare se găseşte o altă structură a instinctelor, o altă combinare a lor. Deci, dacă mă iubeşti, trebuie să mă accepţi cum sunt, fără să mă numeşti maşinărie, oricâte contraziceri ai găsi. Aceste contraziceri există în orice om. De pildă, vezi pe unii foarte repezi în toate şi totuşi mâncând extrem de încet. Am avut din pricina ta, trei ani la dispoziţie ca să-mi verific caracterul.

— Mereu revii la aceleaşi fapte.

— Pentru că mi-au fost esenţiale. Toată experienţa mea de viaţă porneşte de acolo. Nu vei vrea poate să iau argumente din grija mea de student, când voiam la vreun examen să iau bilă albă în loc de roşie!

— Dar devine intolerabilă tovărăşia dintre noi, dacă discutăm numai despre ceea ce s-a întâmplat!

— Nu trebuia să se întâmple nimic!

— Totul a fost numai din pricina ta!

— Bine ca te poţi consola aşa de iute!

— Şi, în definitiv, puteai să împiedeci de la început orice. Dimpotrivă, ai avut perversitatea să ne împingi unul spre celălalt. Cine îmi făcea mai multe elogii despre el?

— Sunt încântat, căci cu atât mai scârnavă apare fapta lui de mai târziu.

— Eşti prea bun observator al celor ce te interesează ca să nu fi observat că între mine şi el se făceau trăsături de care NOI pe atunci nu ne dădeam seama. (O! Acest plural ‚noi", care îi leagă pe amândoi!).

— Nu-ţi dădeai seama... Se potriveşte asta pentru tine. Dreptul acesta ţi-l dau, dar nu se potriveşte deloc cu el, care s-a gândit de la început că trebuie să încerce. (Analizând fraza aceasta, îi descopăr mai multe motive: despărţeam pe pluralul ‚noi", care mă duruse ascuţit, în timp ce toată conversaţia mă doare numai molcom, cum, jucându-te cu un foc care numai te dogoreşte, ţi-ar sări pe piele o scânteie chiar; în acelaşi timp, cred că aşa este obiceiul lui; avea însă şi scuza căci abia o cunoştea pe Ioana şi proceda cu ea cum procedează oricine cu o fată ce nu i se împotriveşte prea mult; mai este şi un al treilea motiv al vorbelor: vreau să o umilesc pe Ioana.)

— Un bărbat trebuie să conducă pe femeia lui, s-o povăţuiască. Întotdeauna ai fost lipsit de orice autoritate.

— Nu eşti o zdreanţă, te poţi administra singură! Poate că am privit dragostea noastră dintr-un punct de vedere romantic. Nu m-am deprins cu ideea că tu nu mă înşeli numai pentru că te împiedec eu să ai ocazia! De-acum înainte voi şti cum să procedez; nu voi aduce în casă pe nimeni, căci s-ar putea întâmpla o catastrofă!

— Cum mă pedepseşti!

— Dar cum mă doare!

Şi cum aş putea înregistra întunerecul ce ne împresoară, umbrele pomilor, cerul albastru cu stele şi cu luna pe jumătate, plutind ca o barcă,

pornită poate de pe marea ce se zbate tot mai aproape! Atmosfera strecurându-se printre noi în toţi porii... Şi cum Ioana a tăcut, semn că e grozav de nenorocită (mai mult ca mine?), şi,că picioarele o duc la întâmplare, spun, apăsând pe cuvinte, cu imensa tristeţă:

— Abia câteva zile au trecut de când pretindeai că ai ajuns la o stare sufletească definitivă şi că nimic nu te-ar mai turbura!

— Şi Viky, care ar putea să moară!

În noaptea următoare, după ce la Cavarna am văzut că n-a fost nici o schimbare, pe acelaşi drum, aproape la aceeaşi oră continuăm conversaţia. Ioana spune:

— Ce oribilă am fost ieri! Când Viky este aşa de bolnavă, noi am uitat-o perfect (nu mai era către ea nici un gând), ca să ne certăm pe neînsemnatele noastre neînţelegeri. Căci nu sunt neînsemnate, comparate cu moartea? Şi când te gândeşti că, indiferent de luciditatea noastră, am fi în stare să pornim aceeaşi discuţie!

— Nu trebuie să ne iritäm, căci ce am făcut este profund omenesc. Nu poţi să susţii tot timpul o stare funebră fără să intercalezi preocupări puerile. Educaţia noastră tâmpită ne-a dat iluzia absolutului, şi de aceea suntem mereu nenorociţi, descoperind că orice sentiment nu este decât aproximativ.

— Aceasta nu-i decât o scuză deghizată, pentru a-ţi împăca conştiinţa. Deci nu mă poţi învinovăţi pe mine că mă scuz. Atât timp cât ai curajul să trăieşti, iţi aranjezi în folosul propriu tot ceea ce e convenabil. Cazul tău e curios: eşti mereu atent la tine şi la vecini, încerci să nu fii deloc binevoitor cu tine şi totuşi iţi scapă observaţii esenţiale, pe care le poate face din întâmplare omul cel mai puţin fin!

Sunt convins de nereuşita finală. Înseamnează că nu fac observaţii cu un scop, ci dintr-un viciu temperamental. O fi având acum Ioana dreptate? Numai în cazul acesta? Sau şi în alte cazuri? În care? Există o trăsătură atât de esenţială în mine, pe care eu n-am examinat-o niciodată? Mereu alte perspective ale omului.

— Ce îngrozitoare este nesiguranţa în care ne ţine boala lui Viky!

— Exact subiectul de la care am pornit ieri. Ce savoare pentru tine, care extragi fiori din moartea altora!

— Ce inutile ofense, pornite într-o clipă când nu sunt vinovat cu nimic.

— Sunt convinsă că, cu ocazia lui Viky, de o mie de ori te-ai gândit la moarte, ai imaginat o mie de cortegii funebre, dar te-ai jenat ca să mi-o spui.

— Acelaşi lucru făceam şi când Viky era sănătoasă.

— Atunci gândul tău era inofensiv, pe când acum apare oribil.

— Am trăit cu aceeaşi intensitate şi atunci şi acum. N-am fost farsor niciodată.

— E uşor de imaginat dezastre pe socoteala altora!

— La fel imaginez şi pe seama mea.

— Totuşi, Viky este aproape să moară şi tu eşti sănătos tun.

— Tot sufletul meu este bolnav. Mă vezi în fiecare clipă chinuindu-mă.

— Când te gândeşti că dacă aş muri eu, în loc să ţipi sau să te arunci în mare, ai combina scene funebre şi apoi le-ai scrie, bineînţeles, pricepându-te să le gradezi cum trebuie, ca să ajungi la punctul culminant şi la efectul dorit.

— Orice scriitor, cât de sincer ar fi, îşi aranjează suferinţe reale.

— Şi apoi publici volumul, vezi cum se vinde, te bucuri dacă ai o presă bună.

— Exact.

— Ce mediocru este acest „exact”, care nu explică sau nu scuză nimic, şi care împacă totuşi conştiinţa.

— Nu pot împiedica nimic din cele ce se petrec în mine, cel mult le pot observa şi taxa ce e bine şi ce e rău.

— Şi tu, care te crezi pedagog adică având pretenţia de a ameliora!

Urmează o lunga tăcere şi ni se aud paşii sonori lovind pietrele. Apoi Ioana reîncepe.

— În definitiv, ai dreptate. Trebuie să ne închipuim şi moartea lui Viky. Vom suporta-o mai uşor dacă ne deprindem cu ea.

Ce dezastru ar fi! Moartea nu i se potriveşte deloc graţioasei Viky, care niciodată nu şi-a pus întrebări prea profunde. Cu silueta ei delicată, îmbrăcată cu cel mai bun gust, cu nasul puţin în vânt, cu râsul frumos, care îi luminează întreaga faţă, mereu în tovărăşia băieţilor, glumind cu toţii, dar ştiind cum să păstreze distanţele, aşa am ştiut-o pe Viky! şi acum, deodată, s-o imaginez ţeapănă, galbenă, plecând în călătoria fără capăt, singură, descifrând taine sau strecurându-se, strigoi, printre umbrele nopţii. Acum, altă Viky, şi la fiecare moment iarăşi o schimbare, aceeaşi fiinţă multiplicându-se la infinit şi noi încercând inutil să explicăm toate aceste aspecte.

Ce ciudate sunt capriciile soartei sau ale lui Dumnezeu! De ce a ales-o tocmai pe mititica Viky să joace un rol atât de important? Şi eu, care mă crezusem predestinat pentru un astfel de rol şi care, alături de Viky, sunt un nevolnic, clovn intr-un mic circ de provincie pretinzându-se actor!

— Ce bucurii ne propuneam pentru Cavarna şi ce sfârşit lugubru închipuim acum!

— În nici un caz n-a fost o bucurie! (Am simţit ochii Ioanei cătându-mă prin noapte, să ghicească ce gândesc. M-am simţit obligat să spun:) A fost totuşi singura posibilitate de a suporta viaţa!

— Cred că suntem identici! Şi alipindu-se de mine: Te iubesc, Sandule!

În noaptea aceea n-am adormit decât târziu, atâtea preocupări m-au obsedat şi aşa de puternic se zbătea marea drept sub fereastră.

Am întâlnit pe Hacik în uşa cafenelei lui Mihali. Are obiceiul să-mi puie ca primă întrebare: „Ce mai face duduia Viky?” Azi, ca să mai variez programul, i-am vorbit eu mai întâi despre Viky: „Ştii că Viky a întrebat de dumneata. Spune ca îi e dor să-i cânţi.” Toată povestea era inventată numai ca să-i fac o mică plăcere. Am fost ruşinat de minciuna mea, aşa i s-a luminat faţa de bucurie, dar nu puteam să-mi mai schimb vorba. Pentru oamenii simpli orice cuvânt are o semnificaţie exactă, nu sunt în stare să bănuiască nimic îndărătul lui. Ce admirabili sunt aceşti oameni, şi ce reconfortanţi! S-a oferit imediat să se ducă la Cavarna să-i cânte lui Viky la fereastră, şi n-am putut să-i opresc decât mai adăugând o minciună că la ora asta Viky doarme. Do fapt, că stă zi şi noapte în letargie şi nu mai poţi deosebi când e trează şi când doarme. Dar Hacik va veni neapărat după-amiază... Trebuie deci să plecăm noi mai devreme, înaintea lui de e posibil, şi s-o anunţăm pe Viky prin doamna Axente să nu se mire când va auzi la fereastră sunet de vioară. Si, dacă se poate, să-l suporte un sfert de oră. Deci trebuie să pretindem lui Viky, aproape de moarte poate, să ia parte la combinaţiile noastre convenţionale de oameni teferi!

Seara, cu Ioana şi cu Hacik pe prispă, fac planuri pentru Viky, deoarece temperatura e scăzută. Ioana e preocupată dacă Viky trebuie să se mărite la vârsta asta sau e bine să mai aştepte. Şi apoi, ce fel de bărbat s-ar potrivi mai bine cu dânsa. Dar deocamdată o vom lua pe Viky din nou la port. O vom păzi, Helene îi va face mâncare bună şi multă, vom ţine-o toată ziua pe plajă, şi prietenii ei desigur că o vor amuza cât mai bine. O singură frică are Ioana: ca nu cumva Viky, profitând de un moment de neatenţie, să intre în apă ca să înoate.

— Înotul este pasiunea ei! E o mică zăpăcită şi e în stare de o asemenea nebunie!

Plimbarea noastră de noapte înspre port e o plimbare de tineri îndrăgostiţi care nu au nici o experienţă, se amuză de toate naivităţile, cred în jurămintele eterne. Complectă refacere interioară, fără nici o spaimă pentru viitor.

S-a terminat tot chinul. Îmi este egal tot ce s-a întâmplat, căci ştiu ca în clipa aceasta Ioana tremură pentru mine şi ar fi în stare să facă tot ce i-aş propune, să fugă cu mine, să-şi renege familia, să trăiască cu mine nemăritată, în văzul tuturor, indiferentă la bârfeala lumii, să se arunce în mare fără de nici o ezitare. Starea care o cuprinde în întregime (o simt în toate fibrele vibrând) este extazul.

Ce magnifică noapte! Ce parfumat e aerul, stelele ce sclipitoare şi luna halucinantă, pe razele căreia coboară şi urcă fără oprire strigoii şi toate arătările. Ursitoarele torc firul vieţii noastre din raze de lună! Iar marea! Tot mai aproape se simte mirosul, i se aude neîncetata ei legănare, neobosita ei încercare de a construi miracole şi apoi destrămarea înainte de a porni din nou. Simbol al tuturor planurilor omeneşti, construcţii mereu reîncepute, inutile poate, căci ştii perfect că nu vor ajunge la vreun

rezultat, dar ce superbă lucrătură! Este admirabilă îndeosebi dezinteresarea acestor osteneli!

— Te iubesc, Ioana! Nu trebuie să crezi că vorbesc numai din pricina unui entuziasm momentan. Logica cea mai strictă îmi dă dreptate. Ai făcut o greşeală fără ca dragostea pentru mine să-ţi fie deloc alterată. Ai avut toate scuzele: m-ai văzut indiferent! Poate că nu corespundeam cu febrilitatea ta de îndrăgostită şi când îmi simt acum sufletul în aşa mişcare, obicinuită la tine, îmi dau seama ce bicisnic am fost, ce stupid, ce nevoie ai avut să te vindeci cu orice preţ. Ai încercat ceea ce ţi-a stat la dispoziţie. Îmi închipui cu ce amar! Ai o educate prea burgheză, prea cinstită, ca să nu ţi se pară gesturile acestea oribile, chiar dacă inteligenţa ta are toate curajurile. Te văd acum: suferi în orice moment, nu atât din milă pentru mine — ai dreptate, în dragoste n-are ce căuta mila — cât din scârba că ţi s-a putut ţie întâmpla aşa ceva. Eşti umilă în orgoliul tău. Iubita mea orgolioasă, mi-e dor de buzele tale fierbinţi (‚fierbinte” nu este pentru tine, pasionată, un cuvânt convenţional?) şi de toate principiile înrădăcinate în tine, orice teorii ai susţine. Şi poate că fericită ai fi nu având la dispoziţie biblioteca cea mai imensă, ci cu un şorţ şi cu picioarele fără ciorapi în papuci, cu părul în dezordine, în faţa unei căsuţe de ţară aruncând grăunţe la o mie de păsări. Am învăţat atâtea, am chibzuit atâtea, şi încă să nu fiu în stare să diferenţiez sufletul de corp! Sufletul, care a rămas tot aşa de intact ca şi în prima zi de cunoştinţă, căci ai rămas tot aşa de naivă în dragoste, pe rând deprimată şi entuziastă, interesată de orice aş face eu, iubita mea, care, după ce citeşte cinci ceasuri în şir o carte grea, găseşte extraordinar un spirit prost de al meu şi râde dacă mă strâmb!

Şi corpul a fost profant? Când fiecare scenă era susţinută cu o voinţă încordată şi lăsa un gust amar, iar uneori un imens dezgust? Ce cunoaşte el din corpul tău? Oricât l-ar fi examinat, oricât se va fi încercat să-l murdărească, să limpezească toate misterele lui? Ce ştie el de vibraţiile corpului tău, starea ta normală pentru mine? Ce interes poate avea corpul tău fără acele vibraţii? Putea să te înlocuiască, fără nici o diferenţă. Ţi-aduci aminte de Tristan şi Isolda. Isolda, ca să nu fie obligată să se culce cu Mark, a pretins ca împreunarea să se petreacă în întunerec, şi trimitea pe Brangane în locul ei. Din această stratagemă, Mark n-a observat nimic. Desigur că Tristan ar fi observat imediat dacă într-o noapte n-ar fi fost Isolda în braţele lui numai după freamătul iubitei, acum absent!

Ce fericit sunt! Ce rar i se întâmplă unui om să aibă o astfel de superbă ocazie în viaţă! Să cântăm, să ajungă până la bolta cerului!

— Dacă ar dura tot timpul aşa!

— Dar ce ne pasă ce se va întâmpla mâine! Nu trebuie să aduci tocmai tu nelinişte în beţia noastră, aşa cum mă învinovăţeşti pe mine de atâtea ori. Se poate ca mâine să murim noi sau să moară Viky, să nu ne mai iubim, să ne despărţim iarăşi. Şi chiar avem siguranţa tragediilor viitoare! Este fatal ca emoţia noastră de oameni tineri să nu rămână identică şi ca, în

cel mai bun caz, dragostea să se transforme în prietenie, aşa cum ştim că s-a întâmplat cu toţi oamenii, în toate timpurile. Apoi vom îmbătrâni, ne vom urâţi, ni se vor ofili feţele. Ce frumoasă eşti Ioana, în seara aceasta! Şi la urmă, oricât de târziu, fatal, unui va părăsi pe celălalt, prin distrugerea totală, care este la capătul oricărei sforţări omeneşti! Poate că şi în lună au fost odată oameni şi se vor fi găsit şi acolo îndrăgostiţi tot aşa de febrili ca şi noi. Dar ce ne pasă! Ce contează ce a fost şi ce va fi în clipa aceasta de o aşa de intensă trăire!

— Ce transformări în tine!

— Probabil că totul a depins de boala lui Viky, s-au amestecat neliniştile geloziilor mele cu neliniştile morţi lui Viky, care la fiecare moment apărea ameninţătoare. Poate că teroarea, din pricina soartei lui Viky, a grăbit consumarea chinurilor din cauza trecutului. Şi dintr-o-dată am descoperit că vindecarea mea depinsese de coborârea temperaturii lui Viky. Nici măcar n-a fost boala ta, ci a lui Viky, adică a unei persoane care mi-e foarte agreabilă, dar, în definitiv, destul de indiferentă, numai în funcţie de existenţa ta. Şi tot timpul cât am fost despărţiţi m-am gândit doar de câteva ori la ea şi atunci cu ciudă: aveam convingerea ca ea continuă să surâdă spre toţi vecinii, să aibă ochii luminoşi şi fruntea fără nici o cută, ca cineva care nu cunoaşte ce e supărarea, continuând discuţiile ei neînsemnate cu tot soiul de cavaleri.

— Nici nu s-a vindecat complect, şi ai şi început s-o critici.

Ioana spune asta glumind, fără intenţii de a-mi face vreun reproş.

— Pentru că şi Viky redevine ceea ce a fost. N-am văzut-o, dar aş putea paria, căci în toate cazurile se petrece la fel. Boala şi apropierea morţii n-au învăţat-o nimic, natura s-a căznit cu dânsa dându-i o experienţă absolut inutil. Să vezi că mâine o să reînceapă să surâdă ca de obicei. (Dar oare cu mine nu se petrece acelaşi lucru, indiferent dacă mă consider mai profund decât Viky? Se va schimba ceva, aşa cum cred în momentul acesta? Nici acum, când mă simt invadat de bucurie, nu s-au potolit întrebările, semn că nu sunt complect vindecat.)

Ca să-mi înăbuş bănuielile care se ridică în mine, spun: “Te iubesc, Ioana! Pot să ţi-o afirm fără nici o ezitare. Ce să socotesc? Să precizez? La socoteală desigur ca oricărei dragoste i-ai găsi limite. Trebuie să ai încredere în tot sufletul meu, ce freamătă pentru tine şi mă îndeamnă să-ţi fac această mărturisire.

— Sunt fericită, Sandule!

Noaptea, îmbrăţişarea cu Ioana a fost frenetică, aşa cum nu mai fusese din primele timpuri.

A doua zi, doamna Axente ne-a anunţat că Viky îşi recăpătase temperatura mare. Chiar mai dinainte noi redevenisem la starea noastră obicinuită.

Se lasă seara, copacii se subţiază, şi, printre ramurile lor cerul e aproape alb. Doctorul Petroff a trecut pe la noi şi a constatat pe Viky tot

aşa de rău, ceea ce se putea constata fără nici o ştiinţă specială. Ne-am aşezat pe pridvorul casei, eu şi Ioana, în voia melancoliei orei, şi Hacik, venit să ia informaţii despre Viky, a acceptat invitaţia şi s-a instalat lângă noi. Îl simţim aşa de apropiat, că nu mă sfiesc să-i spun:

— Tare suntem necăjiţi, Hacik!

Această vorbă cuprinde multe dureri fără legături între ele şi totuşi împletite aşa de bine, înlocuindu-se una pe alta, suprapunându-se.

— Şi eu sunt atât de supărat!

Are curajul, umilul Hacik, să se jeluiască, poate pentru că accentul meu arată că am răbdare să-l ascult puţin sau pentru că el vrea să ne încurajeze pe noi. Omul, în egoismul lui, îşi găseşte o consolare că se mai găsesc şi alţii în aceeaşi situaţie, sau chiar mai rău.

— Dar ce-ai păţit, Hacik?

— Câte n-am păţit!

Este atât de amuzant spunând aceasta, încât îmi vine să râd. Deseori nu ne interesează o durere adevărată numai pentru că se prezintă caraghios.

— Şi nu poţi să ne spui şi nouă necazurile?

— Maşinka ne-a făcut familia de râs.

Hacik are o mulţime de fraţi şi surori mai mici decât el, care foşnesc cu toţii pe drumurile portului. N-aş putea să recunosc pe nici unul, dar, când văd vreun copil dezmăţat cu părul roşu şi cu pistrui (Hacik, singurul din familie, e negru ca un ţigan), sunt sigur ca e un reprezentant al familiei prietenului nostru. Hacik nu-i iubeşte, cu toate că face sacrificii imense pentru ei, îşi împarte mica lui leafă ca să-i hrănească şi să-i dea la şcoală (ştim asta de la *madame* Pitpalac). Sau poate că-i iubeşte, căci el e tot numai nevoie de a iubi şi de a sacrifica, dar nu mărturiseşte, de ruşine, căci ştie ce impresie proastă ne face această droaie de copii obraznici şi fără de nici o delicateţă. Nu l-am văzut pe Hacik stând de vorbă cu vreunul din ei. El se strecura pe cărările portului ca şi cum ar fi fost singur pe lume, dar *madame* Pitpalac pretinde că în fundul unei magazii se petrec deseori sindrofii de familie. Pe Maşinka am remarcat-o, roşie şi pistruiată ca şi ceilalţi, însă domnişoară care nu umblă cu picioarele goale şi care-şi păstrează o ţinută de fată ce se crede frumoasă. Cu *madame* Pitpalac se salută, dintr-amândouă părţile o înclinare delicată din cap şi un zâmbet fin, şi cred că le-a persecutat mult timp chestiunea care trebuie să salute mai întâi, iar acum fac tot posibilul să dea din cap în aceeaşi clipă.

Şi iată că Maşinka păcătuise şi ea în misterul vreunei magazii sau poate chiar pe pământ, la jocul razelor de lună. Cu cine? Hacik n-a vrut să ne spună decât vag: „Cu un parşiv”.

Faptul se întâmplase de multă vreme, nu se mai putea face nimic să se împiedice venirea copilului, ce avea să aducă ruşinea familiei. De un mariaj care să acopere păcatul nici nu putea fi vorba. Tipul o ştersese şi nu aveai cum să-i dai de urmă. Şi apoi, cum să aduci în casă pe un derbedeu!

„Câte planuri îmi făcusem eu pentru Maşinka! Îi cumpărasem o casă la Cavarna şi pusesem şi ceva bani deoparte. Ce s-a ales din toate acestea!”

Ce triste aceste mărturisiri! Dragostea lui Hacik pentru soră-sa spusă deodată! Dar cum putuse strânge aceşti bani din leafa lui neînsemnată? În cât timp şi cu ce sacrificii?

— Şi acum trebuie să stau aici să păzesc pe Maşinka să nu-şi facă seama şi să-i viu în ajutor la ceea ce se va întâmpla. Aş vrea s-o ascund undeva, să nu afle nimeni. Dar unde? Şi ce vom face cu copilul? Lumea e rea, bagă de seamă orice. *Madame* Pitpalac trebuie să şi fie în curent.

Ce prieteni trebuie să ne socoată Hacik că ne spune astfel de lucruri! Şi mai ales ce singur trebuie să se simtă!

— Şi eu, care voiam să plec imediat. Niciodată n-am avut noroc!

— Unde să pleci? Aveai intenţia să ne părăseşti fără să ne spui nimic?

— Nici eu nu ştiam nimic până astăzi. Am primit o depeşă care m-a chemat la Ada.

Hacik ne spusese odinioară, la o oră tot aşa de melancolică, despre dragostea lui fără nădejde pentru o fată frumoasă, Ada. Când încercasem să-l consolez (cu ce argumente facile te mulţumeşti ca să consolezi pe alţii!), „de ce nu încerci s-o uiţi, căci nu te iubeşte”, mi-a ripostat: „ce-are a face, o iubesc eu!” Ada îl chinuise, căci făcuse dragoste cu diferiţi tineri, numai pe Hacik nu-l băgase niciodată în seamă.

— Acum te cheamă? Asta înseamnă că te iubeşte. S-a prefăcut numai că nu te observă. Un mijloc de cochetărie, la care a renunţat imediat ce a văzut că te retragi dumneata.

— M-a chemat pentru că acum e bolnavă greu şi are nevoie de mine. Dar ce-are a face? Are toate drepturile.

Hacik nu poate să fie iubit, dar e necesar în timpurile de deznădejde. Ada ştie să se folosească bine de generozitatea lui.

— Ce să fac?

Întrebare pe care mi-o pun şi eu deseori. Am egoismul să cred că numai în mine se petrec cataclisme.

Uneori, la Cavarna, rămân singur în antreul de lângă bolnavă; doamna Axente nu poate părăsi pe Viky, domnul Axente citeşte vreun ziar şi fetele sunt duse după cumpărături. Şi atunci fac pasienţe şi sunt aşa de nenorocit şi încurcat în atâtea presupuneri, încât pun în reuşita pasienţei dovada vreunui mic amănunt din existenţa trecută a Ioanei (de pildă, dacă a dat celuilalt o anumită sărutare) de care n-am curajul să o întreb.

Întotdeauna sosim cu frică, după-amiază, la Cavarna. Ne temem de o veste proastă. Ne e frică să schimbăm vreo vorbă ca să ne spunem temerile, dar discutăm, pe măsură ce ne apropiem, tot mai molcom, tot mai distrat, ca odată cu apariţia primelor case ale târgului să ne întrerupem de tot. Tremurăm amândoi. La colţul străzii de unde se poate vedea casa familiei Axente, ne înfiorăm să nu vedem doliu. Şi apoi, după ce scăpăm

de această groază, îmi mai spun încă în restul drumului: „De fapt, nici n-ar fi avut timpul să puie doliu! Poate s-a întâmplat ceva de curând!” Şi când, în sfârşit, doamna Axente, totdeauna prima la întâmpinare, ca şi cum ne-ar fi văzut că venim, ne anunţă spunându-ne: „Viky e la fel. Temperatura a fost 40 grade”, răsuflăm uşuraţi. Totuşi, moartea posibilă a lui Viky nu ne-ar apărea ca ceva cu totul neaşteptat. De la timpul când ne temeam să ne gândim la aşa ceva până acum, când facem chiar unele aluzii, a trecut mult. Când sunt numai cu Ioana, în călătoriile noastre nocturne spre port mai ales, dacă nu pronunţăm chiar numele lui Viky, vorbim de moarte în general, mereu ca şi altădată, dar acum se simte că avem în noi o panică imediată. În noaptea miraculoasă, numai noi pe drumul pustiu, printre umbre, în apropierea mării prezentă în noi tot timpul, chiar când n-o vedem, discuţiile grave par la locul lor, şi spunem multe gânduri pe care ziua le ascundem cit mai bine! Câteodată, aceste generalităţi triste pe care le vorbim mi se par o impietate dacă mă gândesc a doua zi la ele: am impresia că exploatez cazul lui Viky. Taina în care se săvârşesc ele îmi măreşte impresia că fac un lucru nepermis. Alteori îmi iau apărarea: găsesc o dovadă că soarta lui Viky mă impresionează mult, indiferent de anumite clipe în care am convingerea ca totul mi-ar fi egal. În Ioana probabil că se petrece ceva similar, dar ne e penibil să ne facem mărturisiri.

Câteodată sunt cuprins de poftă de iniţiativă. Orice plan, cât de mare, nu mă înspăimântă. Clădesc o viaţă fericită cu Ioana sau mă indignez împotriva atâtor trândăviri, pricina tuturor necazurilor, în timp ce o lume întreagă munceşte şi nu mai are timp să se tânguie.

Sunt convins că-mi voi susţine energia şi că-mi voi pune în aplicare proiectele, cu toate că experienţa ar trebui să-mi aducă aminte că nu e prima oară când sunt invadat de astfel de stări şi că freamăt inutil.

Discut cu Ioana despre trecut, pe pridvorul casei familiei Axente. Am luat temperatura la ora 6 — mare — a fost doctorul, tot aşa de evaziv, şi, cum ştim că până mâine nu putem avea nici o noutate în ceea ce priveşte pe Viky, putem să ne ocupăm puţin şi de noi.

— Aş fi curios să ştiu cum s-au petrecut faptele în primele zile. A fost curând după despărţirea noastră?

— Vreo două luni jumătate.

— Mi-ai spus vreo trei luni.

Niciodată nu poate să-mi spuie ceva exact. E drept, nu ţii minte exact decât ceea ce te interesează. Dar cu patimă luptam cu Ioana ca să aflu că între ei intimitatea a durat cu o zi mai puţin.

— Reduci timpul ca să mă consolezi. Şi cum a fost? Tipul şi-a pledat mult timp cauza?

— Nici unul din noi nu bănuia nimic din ceea ce o să i se întâmple. Vorbeam literatură, artă. La un moment dat, a spus, tot cu ocazia unui subiect literar, cuvintele: „ei se doreau”. Deodată am tresărit amândoi, ne-am întrerupt şi am înţeles că se putea să ni se întâmple şi nouă la fel.

— Numai tu iai hotărârile dintr-o dată.

— Atunci am aflat numai că lucrurile ar fi posibile. Hotărârea definitivă am luat-o mai târziu.

— Când? După o lună?

— Cam o lună...

— A avut răbdarea să aştepte el atâta? Şi în timpul acesta ce făceaţi? Discutaţi tot literatură?

— Da... Dar mai stânjeniţi.

— Şi la urmă?

— La urmă m-a întrebat dacă vreau să mă dau lui.

— Te voia gratuit! Nici măcar nu ţi-a propus să te ia de nevastă! O femeie nu se dă gratuit decât în două cazuri: când iubeşte sau când este o cocotă.

— Probabil că există şi cazul meu, dar nu s-au priceput oamenii să-l puie în cazurile posibile. Nici n-am făcut observaţia c-ar fi trebuit să mă ceară de nevastă. Cum n-aş fi primit aşa ceva pentru nimic în lume, de aceea probabil că nu m-am gândit la procedeul lui.

— De ce nu te-ai fi măritat cu el?

— Ai fi auzit tu.

— Mi-ar fi fost egal dacă aş fi aflat că te-ai măritat cu el sau că trăieşti cu el. Sau chiar m-ar fi durut mai puţin dacă aş fi auzit că te-ai măritat cu el. Aş fi presupus atunci că m-ai părăsit numai pentru că nu-ţi oferisem căsătoria şi te-ai dus la altul imediat ce ţi s-a ivit ocazia. Deci ai fi semănat cu toate fetele ce vor să se aranjeze, şi nu m-aş fi chinuit din cauza ta sau n-aş fi fost invidios de norocul lui. Aflând numai ca eşti metresa lui şi cunoscându-ţi temperamentul burghez, aş fi presupus că te-ai dat din dragoste. Ceva asemănător cu ce-ai făcut pentru mine odinioară. Şi aş fi auzit şi de asta, după cum aş fi auzit de căsătorie. Lumea e avidă să te ţie în curent. Tu însuţi căutai prilejul să-mi spui ce s-a întâmplat cu tine.

— Îţi închipui că vedeam în mine aşa de clar? E drept că voiam să-ţi spun ce se întâmplase şi să-ţi arăt că te stimez şi nu te mint, chiar dacă în acelaşi timp consideram că n-am nici o obligaţie faţă de tine.

— Dar n-o făceai şi pentru el? Îl vedeai ce puţine scrupule are, ştiai chiar că continuă să vie la mine ca şi altă dată, foarte amical, şi încercai să nu-ţi apară laş, să-l reabilitezi. O faptă e urâtă mai ales dacă n-ai curajul să ţi-o susţii. De fapt, cinismul de a-ţi susţine imoralităţile denotă un adânc instinct de moralitate.

— Poate şi pentru el. Nu-mi surâdea să-mi fie atât de apropiat un personagiu dubios. Totuşi, pot să afirm că el mă interesa extrem de puţin. Mi-era ruşine să-ţi tăinuiesc hotărârile mele. Marturisindu-ţi-le, mi se părea că fapta mea e mai puţin urâtă. Şi apoi, poate că de la distanţă continuam lupta cu tine şi voiam să mă consider învingătoare. În orice caz, voiam să afli. L-am rugat de o sută de ori pe el să-ţi spuie tot şi n-a vrut. A pretins că nu e în stare să-ţi facă inutil rău.

— Putea să nu mă fi înşelat de la început dacă nu voia să-mi facă rău.

— Aşa sunt toţi bărbaţii. Şi tu ai face la fel!

— Gândesc: „Aş face la fel? Dar cum să reflectez la ceva ce-mi este complect străin în clipa aceasta?”

— Să-mi spuie el! Îţi dai seama ce oribil ar fi fost? Ce umilinţă! Din mărturisirea ta mă pot consola cu gândul că totuşi mi-ai păstrat stimă. Dar altfel? Aş fi suferit îngrozitor! Şi mai ales, văzându-l ce cavaler se poartă, fiind sincer! Aş fi suferit şi dacă aş fi descoperit pe figura lui dispreţ, (avea dreptul să se răzbune, căci îl supăra gândul că fuseseşi odată a mea şi ştia ca nu m-ai uitat încă) sau dacă ar fi arătat milă. Iar tu absentă, fără să ştiu intenţiile tale bune... Şi ce trebuia să fac? Sa râd, să mă prefac că ştiu totul de mai înainte? Şi apoi să continuăm conversaţiile noastre despre literatură? Şi peste câteva zile să mă viziteze ca de obicei? Sau să primesc vestea ca pe o surpriză, să par un tont care habar n-avea de nimic? Sau să plâng? Sa mă umilesc? Să-l rog să te lase în pace? Nu, hotărât, gândul tău demonstrează că eşti lipsită complect de orice umanitate. Instinctul singur, şi nu demonstraţia mea de acum te-ar fi putut învăţa că e hain acest procedeu.

— Ce mare rol joacă orgoliul la tine!

— Asta e tot ce găseşti să spui: vorbe, numai vorbe! Dar vezi că tot sufletul meu ţipă de durere. Dacă mă iubeşti, înduioşează-te. N-are nici o importanţă de partea cui e dreptatea.

Şi după o tăcere:

— Noroc că laşitatea lui m-a salvat. A fost mai blând el cu mine decât tu!

— Nici eu n-am avut curajul să i-o spun în faţă!

— Fiindcă nu ai avut ocazia, dar mi-ai spus-o prima oară când m-ai întâlnit!

— Pretindeai că a fost cel mai frumos gest al meu şi că pe el se sprijină toată dragostea noastră viitoare!

De ce vorbele cauzate de suferinţe, deci cele mai autentice, se contrazic între ele? Orice logică le lipseşte. Poate că în momentul suferinţei vorbele ies la întâmplare, nu trebuie să pui mare valoare pe sensul lor. Uneori întrebuinţezi numai interjecţii. Eu o surprind deseori pe Ioana contrazicându-se cu toate că se chinuie veritabil. Ioana, dacă ar fi mai calmă, n-ar putea să facă aceleaşi constatări asupra mea?

— Am acceptat ca totul să se petreacă iute, să nu mai prelungesc o situaţie turbure.

— Şi până în ziua aceea nu te sărutase, nu te mângâiase, nu pătrunsese cât mai adânc sub hainele tale?

— Tu ştii cum se face întotdeauna. De ce mă chinui?

— Eu te chinui pe tine? Povestesc numai ceea ce tu ai înfăptuit!

— Poţi face unele lucruri, dar nu poţi vorbi despre ele!

— Asta e bun pentru mediocri.

— Cu o zi înainte, mi-aduc aminte, eram singură în toată casa. Ţi-am luat scrisorile şi le-am recitit încet pe toate. N-am găsit un rând care să-mi arate că mă iubeşti şi să mă oprească din drumul meu. Numai grabă, preocupări străine de mine sau câte o declaraţie convenţională, pusă acolo din jenă de a trimite o scrisoare prea rece. Una câte una le-am aruncat în foc. Aruncam în foc întreg trecutul meu de îndrăgostită. La urmă, ca o încheiere, ţi-am distrus fotografia.

Fotografia mea, care mă reprezenta „frumuşel, elegant, făcut să epatez pe domnişoare" (tot vorbele Ioanei) şi acum arzând până la scrum!

— A doua zi m-am dus cu el!

— Ai fost în stare să te duci cu el, special pentru act? Şi în momentele mele de speranţă nebună, îmi spuneam: „Poate că nu s-a întâmplat nimic, căci nu au avut unde". În casa ta sunt rude, la el la fel, şi e imposibil să-ţi propună să mergeţi la hotel. La noi a fost norocul că locuiai singură pe atunci. Iar gesturile de la început sunt oribile dacă n-ai dragostea care să le susţie şi decorul, pentru clipa aceea, favorabil. Să nu trebuiască să pregăteşti nimic. Cu propuneri explicite nu se procedează decât cu fete versate în amor.

Ce copil am rămas! Ca să nu spun vorba care mi se potriveşte: ce naiv! Am ajuns aşa de mare şi aşa de complect lipsit de orice experienţă a vieţii!

— Şi în ziua aceea... (ce voi fi făcut eu în ziua aceea) s-a terminat tot?

— Nu încă. Mergeam amândoi pe stradă şi vedeam cu groază că mă duce tot spre hotelul unde ne întâlnisem şi noi. De la un colt al străzii am început să plâng şi m-am întors spre casă, în goană. El se ţinea după mine şi tot cerea explicaţii. Ce uşor pricepea unele chestiuni dificile, din cărţile cele mai subtile, şi ce străină îi era o problemă de viaţă. A doua zi am pornit iarăşi. Ca în La Fontaine: „*Les voila donc derechef en chemin*"... I-am pus condiţia să nu mă mai ducă tot acolo, şi el a fost încântat că nu i se strică socotelile, aşa cum crezuse un moment, şi că totul, n-a fost decât un capriciu de femeie. Dar, după ce am plecat, a devenit foarte încurcat. Nu cunoştea decât locul acela, nu mai ştia unde să mă ducă. Este foarte timid — timiditatea la astfel de oameni apare grotescă, nu mai păstrează nimic din prospeţimea ei — cu toate laudele lui şi povestirile prin care pretinde că a făcut toate poznele din lume. (Ioana arătând că-i cunoaşte caracterul şi sugerându-mi intimitatea lor!) Mă ducea pe o mulţime de străzi necunoscute, pretinzând că cunoaşte o adresă sigură şi discretă, dar, de fapt, ca să mai amâne. Eram ostenită, disperată, iar el în faţa fiecărui nou hotel îmi spunea că: „Aici nu putem intra, dar mai avem puţin". În sfârşit, în faţa unui hotel nou i-am pus condiţia: „Acum ori niciodată!"

L-am văzut bicisnic, ezitând caraghios, încercând încă să râdă şi să glumească, şi am urcat eu scara ca să întreb, lăsându-l pe el să aştepte în

stradă până ce l-am chemat. După o jumătate de oră plecam! Eram în sfârşit calmată, aproape fericită. Se îndeplinise fapta scârboasă, situaţia se clarificase, începeam în sfârşit viaţa mea nouă, cu toate riscurile ei. (Calm pe care ţi-l dă vreo rudă apropiată, care, după ce se zbate să moară îndelung, în sfârşit moare. Cu toate că în viaţă, oricât de bolnavă ar fi fost şi condamnată de medici, tot mai era o vagă speranţă de salvare).

— Cred însă că chiar de atunci îţi dădeai seama perfect de toată persoana lui, indiferent dacă nu era încă cu nimic vinovat faţă de tine.

— Ştiam totul cu precizie, căci nu m-am înşelat niciodată asupra lui. Voiam numai să mă mint, ca să nu apară dezastrul meu în toată tristeţea. Poate că este la fel cu toţi, dar, neiubindu-l, nu-i găsesc nici o scuză, în timp ce spre tine trimeteam toate învinovăţirile şi scuzele. El îmi este complect indiferent şi n-aş mai vorbi de el dacă tu nu m-ai întreba. Şi mă doare ce s-a întâmplat numai pentru că te doare pe tine. În braţele tale uit complect tot ce-a fost urât. Ne-am regăsit, suntem siguri că ne înţelegem perfect. Suntem tineri, nu este prea târziu pentru a ne construi o nouă fericire. Marea, cea mai perfectă lucrare a naturii, ne este în preajmă, dându-ne mereu noi spectacole admirabile. Trebuie să voim să fim fericiţi. Oare Viky este într-adevăr aşa de bolnavă?

Am întârziat, toată Cavarna e în întuneric, numai de la fereastra bolnavei vine o lumină slabă, arătând că acolo se petrec ciudăţenii. Domnul Axente nu se mai vede în antreu făcând pasienţe, probabil s-a dus la culcare. Roza a dispărut în camera ei. Doamna Axente poate ca a aţipit puţin lângă bolnavă. O iau pe Ioana de braţ, o strâng bine, şi încet, prin linişte şi umbre, fără să mai spunem nici o vorbă ne îndreptăm spre mare.

Ce încet trece timpul! Gestul meu de a mă uita mereu la ceasul de la mână a devenit un tic. Nu mai avem posibilitatea unei discuţii lăsată în voia ei căci mereu trebuie să ne aducem aminte că se apropie ora uneia din noile noastre îndatoriri. Dimineaţa, Ioana nu poate să stea fără grijă la plajă, căci e gospodină. După-amiază, la patru, trebuie să plecăm. Apoi, la Cavarna, aşteptarea doctorului, care întârzie regulat, şi ora plecării îndărăt. Avem deci multe ocupaţii, dar, tot aşteptându-le pe fiecare să le vie rândul, suntem nerăbdători. Odinioară, când n-aveam nimic de făcut, lăsam să treacă ziua, lâncezând la soare. Acum împărţim fiecare clipă, şi cu uimire am observat că de la îmbolnăvirea lui Viky abia dacă au trecut două săptămâni. Parcă am avea un drum greu de mers şi, după o imensă oboseală, am constata că n-am ajuns încă la jumătate. Atmosfera portului nu mai este aşa de obsedantă pentru mine. Cunoscând prea bine fiecare ungher, nu mai pot să-mi dau seama de multe nuanţe, totul a devenit banal, şi uneori sunt aşa de plictisit, incât mi se pare că nici mai târziu, după ce mă voi despărţi de aceste locuri, n-o să mă gândesc cu nostalgie la ele, oricât aş şti că am avut dese momente de puternică emoţie. Preocupările noi cu ocazia bolii lui Viky au făcut imposibilă vreo meditaţie mai îndelungată asupra colinelor uscate sau a mării. Gelozia şi dragostea mea

se integraseră perfect cu legănarea mării, se complectau parcă. Ce se petrece cu Viky nu are nici o legătură, şi deseori, când vin pe ponton cu intenţia să stau cât mai mult, sunt întrerupt de gândul ca să nu uit să duc vreun pachet doamnei Axente, aşa cum fusesem rugat.

Aşteptam cu încordare să treacă timpul, să scăpăm de situaţia asta turbure atât de obositoare. Ce va aduce ziua de mâine? Moartea lui Viky sau vindecarea ei? Primul caz ar constitui un dezastru, în al doilea, Viky ar redeveni graţioasă şi neînsemnată şi eu aş aştepta cu nerăbdare să mă descotorosesc de ea. Fiinţa ei n-ar mai putea să-mi furnizeze nici o reflecţie profundă. Oricum ar fi, mai târziu voi regreta clipele actuale de trăire intensă pe care fac toate sforţările să le alung.

Aştept să treacă timpul, căci aşa suntem predestinaţi. Şi la urmă, bătrâni, bolnavi, cu moartea alături, constatăm ca nu mai putem opri timpul în loc.

Ce încet trec zilele şi ce repede trec anii!

Şi dacă ar muri Viky?

Gândul acesta îmi vine uneori chiar dacă nu ia o formă netă şi n-am curajul să-l mărturisesc întotdeauna. Nu trebuie, când vrei să te reprezinţi în faţa oamenilor, să-ţi dăruieşti virtuţi, ca să capeţi elogii pe care nu le meriţi şi nu ţi se potrivesc. Ca şi cum ai înşela lumea, intr-o ţară străină, că eşti autorul unei cărţi celebre din ţara ta sau că te tragi din vreo familie însemnată şi te-ai bucura tu singur de minciună. Toată truda trebuie să-ţi fie să te cunoşti cât mai exact şi să nu porţi cu tine, toată viaţa, pe un străin. Eu surprind în mine în prima clipă, în faţa unei nenorociri, o savoare. Şi numai mai pe urmă îmi pare rău. Fac această declaraţie cu riscul ca ea să fie o micime personală şi nu un joc psihologic obişnuit pentru cei mai mulţi oameni, care trec ca foarte de treabă. Nu mă îndoiesc că dacă ar muri Viky, aş avea în primul minut o bucurie şi la fel procedez şi când mi se întâmplă mie însumi ceva rău, când, de pildă, nenorocul îmi spulberă în mod stupid un plan la care lucrasem cu crispaţii timp îndelungat. Asta înseamnă că din pesimismul meu temperamental trag satisfacţii. Am uneori o stare sufletească asemănătoare cu a copilului care se amuză să omoare o muscă, îi rupe pe rând şi fără să se grăbească aripile, apoi picioarele şi la urmă capul. Cred că instincte similare se găsesc în orice om. La mine iau forme oribile. Şi acum îmi imaginez moartea lui Viky, prelungesc scena şi-mi multiplic detaliile, ca să nu-mi epuizez prea repede spectacolul. Asta nu mă împiedică să fiu terorizat zilnic de această posibilitate şi aş face tot ce e posibil ca să împiedec această moarte, aşa de adânci sunt scrupulele săpate în mine de educaţie. Dacă ar muri Viky? S-ar duce importanţa doamnei Axente! Ar căuta să se despăgubească din plin, în cele două zile până ce merge la mormânt. Ar face tot ceea ce se obicinuieşte, fără să uite un detaliu. Chiar ar inventa, ca să îmbogăţească decorul şi să-şi găsească ocupaţie. Ar reuşi să fie peste tot locul în acelaşi timp, şi lângă mort, şi lângă noi să ne consoleze; prin camere dând ordine

şi făcând mereu noi aranjări, iar în oraş după cumpărături. Ce haine de doliu ar purta! Ce voaluri! Sunt convins că indiferent de truda ei imensă de femeie de treabă, care vrea să salveze pe Viky, a întrezărit hainele negre pe care le va purta cu toată prestanţa (după cum ca fată, cosând de dimineaţă până seara pentru gospodăria grea întrezărea vreun prinţ din poveste venind să-i ceară mâna). Moarta va fi aşezată în antreul din mijlocul casei. E loc mai mare acolo, şi poate încăpea cât mai mult public. Viky va fi gătită cu rochiile cele mai elegante şi la faţă va apărea frumuşică, roză, aşa cum o cunoscuse toată lumea.

Căci a îngrijit doamna Axente de toate şi e încântată de surpriza pe care a putut-o face tuturor, tăcând numai pentru ea mândria ei mare: tot ce-a lucrat ca să refacă pe Viky. Va reflecta la fiecare vizitator în parte: „Priviţi-o ce superbă este! Parcă n-a zăcut atâta vreme!" Ca şi cum Viky de-acum s-a înţepenit pentru totdeauna în această frumuseţe, astfel va vizita spaţiile interplanetare, şi viermii nu vor începe travaliul lor de alterare. Împrejurul lui Viky, flori multe, toată Cavama a fost epuizată de flori şi puse în valoare, pentru ca fiecare să fie văzută. La un capăt, loc pentru colive şi lumânări, iar în preajmă, cât mai mulţi musafiri. Să vie toţi cei ce au cunoscut pe Viky. Şi cunoştinţele ei mai vagi sau ale doamnei Axente. Şi chiar străinii. Toţi n-au decât de câştigat văzând o fată aşa de frumoasă, de care doamna Axente poate spune cu mândrie: „Este nepoata mea!" Ca să nu se întâmple încurcătură, oamenii să intre pe o parte şi să iasă pe alta. Şi doamna Axente se gândeşte cu emoţie că aşa a citit în ziare că s-a făcut la regele Carol I. O să avem lume multă, de asta nu trebuie să ducem grija. Moartea unei fete aşa de frumoase se întâmplă foarte rar la Cavarna. Gingaşă, bună, surâzând tuturor. Iar intimii vor avea o cameră alăturată, preparată special, unde vor putea sta mai multă vreme, comozi, fără să se amestece cu poporul. Domnul Axente va face onorurile. Va fi îmbrăcat în redingotă. Nu şi-a mai purtat redingota de la nuntă, adică de 30 de ani. Îi şedea foarte bine atunci. A fost strânsă în naftalină, desigur că-i tot aşa de perfectă, dar trebuie scoasă din vreme la aer. Numai dacă, cu reumatismele lui, n-ar fi prea bolnav în ziua aceea. Se va face cum va fi mai bine, nu te poţi împotrivi soartei (şi doamna Axente, după ce asistase în gând la moartea lui Viky, abia acum, cu ocazia reumatismului domnului Axente, constată că nu te poţi împotrivi soartei). Bineînţeles, printre primii vizitatori, *madame* Pitpalac pozând ca totdeauna în persoană remarcabilă, cu toate că probabil nu mănâncă decât o dată pe zi acasă. Domnul Jianu nu va veni decât o jumătate de oră mai târziu. Aşa cer convenienţele, ca nu cumva lumea să bănuiască ce se petrece între ei. Ca şi cum lumea nu a văzut totul de la început. Ce diferenţe între ei doi! Pe cât e *madame* Pitpalac de agitată, de bună de gură, de voluntară, pe atât domnul Jianu este moale, timid, incapabil să spuie o frază până la capăt. Fără îndoială, ea s-a agăţat de capul lui! L-o fi dezbrăcat ea, căci lui trebuie să-i fie ruşine să se dezbrace în faţa unei femei. Trebuie să-l fi găsit fecior. Poate că nici nu

ştia bine ce se întâmplă între o femeie şi un bărbat! I-a explicat *madame* Pitpalac! La urma urmei, n-au decât să facă după pofta lor. Tot erau singuri pe lume, şi, de altfel, domnul Jianu e mai îngrijit, mai periat. Orice se poate spune despre *madame* Pitpalac, dar e bună gospodină. N-ar putea veni la înmormântare şi domnişoara Lidia? Ar fi chiar obligatoriu, oricât de mare boieroaică s-ar ţine. Trebuie să aibă recunoştinţă către Sandu, şi Sandu a fost intim cu Viky. De la moară până aici nu sunt decât doi kilometri. Trebuie să vie neapărat, chiar dacă n-a văzut-o încă nimeni ieşind din casă. Nu poate scăpa cu un bilet de condoleanţe. În momente grave se cunosc prietenii, şi Sandu şi Ioana au nevoie de prietenia ei. Hacik nu arată prea elegant, dar va fi nevoie de dânsul. Cunoaşte bine Cavarna şi va putea face multe servicii, fără să mă mai ostenesc eu. Ce-ar fi oare dacă ar cânta din vioară la căpătâiul lui Viky? Atunci, când se va aduna toată lumea? Ar fi un păcat? Dar ce impresionant!...

Îmi imaginez toate gândurile doamnei Axente. N-am nici o probă că în capul ei se petrece tocmai aşa, dar cunoscându-i firea romanţioasa şi rolul prim pe care îi place să-l joace în târguşorul ei (face parte din mai multe comitete, care n-au decât păcatul că nu sunt de nici un folos) e precis că în capul ei se petrece sau se va petrece aşa. Asta n-o împiedecă să fie o femeie foarte de treabă, să fi slăbit cu două kilograme de când o îngrijeşte pe Viky, să nu mai aibă oră de somn şi nici timp măcar ca să se spele cum trebuie, iar noaptea nu poate să se dezbrace complect ca să se odihnească în aşternut. În timp ce eu, cel care ironizez, nu sunt în stare de astfel de sacrificii şi, în cazul morţii lui Viky, m-aş ascunde pe cât mi-ar fi posibil, ca să escamotez toată acea situaţie penibilă şi m-aş jena tot timpul de gesturile convenţionale ale celorlalţi. Şi dacă doamna Axente şi-ar arăta prea multă importantă, poate că nu m-aş putea opri, cu toate că moarta ar fi alături, s-o pedepsesc cu vreo mică răutate. Dar numai imaginând acest spectacol şi descriind-o pe doamna Axente în toate transformările ei posibile la o ocazie gravă, chiar dacă aş imagina realităţi, nu dau dovadă de incapacitate de a simţi o durere mai multă vreme fără întrerupere? Cine va suferi mai mult de moartea lui Viky, eu sau doamna Axente? Multă vreme după aceea, doamna Axente va poveşti la vecini, în toate amănuntele, ceea ce s-a întâmplat, va reface boala lui Viky şi apoi dispariţia şi punerea în mormânt, clipă cu clipă. Iar eu voi cugeta asupra morţii, a dezastrului iremediabil al tuturor planurilor şi la ceea ce mi se pregăteşte mie. Şi unul şi celălalt vom exploata pe Viky.

Pe cer, un şirag de berze. *Madame* Pitpalac glumeşte: „A venit toamna, se duc sezonştii!”

Preocupaţi cu boala lui Viky, care ne ţine jumătate din fiecare zi la Cavarna, Ahmed nu mai are pentru noi importanţa de odinioară. Noaptea ne întoarcem obosiţi, copleşiţi de soarta lui Viky şi de discuţiile noastre de pe drum, şi-l găsim adormit pe covor, în camera mea. Îl las acolo. Dimineaţa abia îl mângâi, căci mă grăbesc să mă duc la mare, în faţa

căreia sunt la fel de artificial, căci nu mai am timpul de singurătate la marginea ei. Şi dimineaţa, când căldura e mereu mai puternică, n-ai gustul melancoliilor. Azi îl găsim pe Ahmed uşor amorţit, parcă bolnav, şi de-abia astfel ne aducem aminte de el. Ahmed fusese amator de toate trândăviile, dar la ocazii şi foarte vioi, cu ochii rotunzi privind tot ce se petrece în jurul lui cu curiozitate, jucându-se cu vreun canaf şi fugind cu coada în vânt prin ungherele camerei. Acum nu se mişcă de la locul lui (când mă îmbrăcam totdeauna mi se încurca printre picioare), nu toarce dacă îl mângâiem, nu atinge laptele pe care i-l întindem, ne priveşte nenorocit. Glumesc, dar numai pe jumătate:

— Trebuie sa chemăm pe doctorul Petroff să-l examineze.

— Păţeşte ca şi Viky.

— Ce importanţă ar avea pentru noi boala lui, dacă Viky ar fi sănătoasă! Şi acum de-abia avem timpul să-l observăm. Ce s-ar mai agita Viky pentru el! Chiar ar fi în stare să cheme doctorul, să-l examineze. Am fost nişte ingraţi cu Ahmed, nici nu l-am mai băgat în seamă. Ai observat ce mare s-a făcut? Cavaler adevărat! Nu trebuie să-l închidem în cameră, poate din cauza asta tânjeşte.

Îi luăm coada şi i-o întindem, ca să ne amuzăm puţin, căci nici eu, nici Ioana nu credem prea mult în boala pisoiului.

În astă seară, întorcându-ne de la Cavarna, am vrut să mai întârziem pe ponton. Dar la capătul pontonului, pe neaşteptate, s-a ivit o umbră: domnişoara Ţurai. Prezenţa ei ne-a schimbat dintr-o dată toaie gândurile.

În faţa casei, lângă râuleţ, Ioana îmi spune: „Ţi-aduci aminte cum dădeai de mâncare gâştelor?” Uitasem gâştele! Mă amuzasem zilnic cu ele. Parcă istoria aceea s-a întâmplat în alt an. Şi câteodată, când îmi apare iarăşi în minte Ioana goală, căutând satisfacţii cu altul, mi se pare că nu s-a schimbat nimic.

În casă, Ahmed, şi mai jalnic decât îl lăsasem, ne aduce aminte de boala lui. Îl uitasem de tot şi eram pe punctul să mai întârziem vreme multă pe ponton, şi numai prezenţa domnişoarei Ţurai ne-a alungat. Laptele din farfurioară a ramas neatins. Când îl mângâiem, nu face nici o mişcare, dacă îl ridicăm puţin de labele de dinainte cade la loc. Numai ochii îi sunt tot aşa de mari. Nu mai are însă nici o bucurie în ei. Vrasăzică, Ahmed e bolnav cu adevărat! M-am revoltat şi am început să ţip, în timp ce lacrimile îmi veneau în ochi: „E oribil în aceste locuri păcătoase! Mori cu zile! Nu sunt decât doi doctori imbecili care să te îngrijească! Dar pentru un animal mititel nici nu poţi face nimic. Mi-a devenit viaţa aci insuportabilă. De-aş pleca odată!”

Luam instinctiv, ca pretext, boala unei pisici, ca să mă războiesc cu soarta pentru neliniştea în care trăim mereu din pricina lui Viky sau din pricina trecutului Ioanei. Poate ca să plec e dorinţa mea cea mai intimă, fără să mi-o mărturisesc nici mie, poate că vorbeam astfel numai din exasperare. După ce suportasem situaţii grave fără explozii (cuvintele, ca

să lovească bine, trebuie să aibă şi sonorităţi), acum ţip din pricina unei pisici. Neg toată încântarea ce pretindeam că o am în Cavarna, în viaţa comună cu Ioana. Măcar ridicolul situaţiei ar fi putut să mă oprească.

A trebuit să veghez toată noaptea pe Ioana, nenorocită ca să încerc să o consolez: „Nu trebuie să dai nici o importantă vorbelor spuse intr-un moment de exasperare, văzând atâta nenoroc!”

A doua zi, Ahmed puse capul pe o lăbuţă şi închise ochii. Dar încă respiră. Încercam să-l dezmorţim puţin, să-i dăm lapte cu de-a sila, la urmă ne dăm seama că facem o barbarie gratuită. Aşa stă, până ce plecăm la Cavarna.

Parcă moartea a intrat în casă şi s-a oprit o clipă să se odihnească lângă culcuşul mic, înainte de a porni la lucru.

Sărman pisic, care poartă tot atâtea mistere cu el ca si graţioasa Viky.

Cum îl vom găsi astă-seară?

Ajunşi la Cavarna, am aflat că Viky a avut 39 grade de dimineaţă chiar, ceea ce nu i se mai întâmplase. Seara la 6 termometrul s-a urcat până la 41 grade.

Şi aici moartea stă la căpătâi?

La înapoiere vorbesc cu Ioana despre moartea lui Viky fără nici o sfială. Văzând ca Ioana suportă discuţia cu destulă tărie, mă bucur, căci mă tem de mari disperări.

Ce tragedie pentru toţi cei care o cunosc pe Viky! Minunată fată... Niciodată nu ne-a supărat. Şi rămâne aici pentru totdeauna, în acest pustiu! Tocmai ea, căreia, îi plăcea societatea! Ce amuzant se strecura printre tineri! Ce trebuie să fie iarna aici!

Apoi ne aducem aminte deodată de Ahmed.

— Şi pisicul? Ce se va întâmpla cu el? O fi murit? Ce să facem cu el? Să-l azvârlim? Unde? Cum să punem mâna pe el? Să aducem un străin să-l ducă? Atâta laşitate pentru Ahmed, al cărui suflet mi se păruse uneori apropiat de al nostru! Să-i facem înmormântarea mâine? Cum să dorm cu un pisic mort în cameră? Dar cum să dorm, chiar dacă îl ia cineva, numai cu gândul că a stat mai multe ore mort în cameră? Sau, indiferent ce s-ar face, numai cu gândul că a murit? N-am văzut niciodată un pisic mort. Ce să fac, Doamne!

Întârziem cât mai mult pe drum, pe treptele casei, în faţa uşii. Şi imediat ce ne uităm pe deschizătura uşii, înţelegem: Ahmed a murit!

Pricepem că este o imensă diferenţă în a presupune moartea, oricât de serios ţi-ar fi temperamentul, şi între a asista la ea. Şi pricepem că orice presupuneri, oricât de cumplite, facem despre moartea lui Viky, ele ramân la suprafaţă, şi nu ştim nimic ce o să se întâmple cu noi, cu Ioana mai ales, în cazul unui deznodământ tragic.

Ahmed, poate emisar al lui Viky în ţinuturile sumbre... Ahmed! Viky!

Ce păcat ca n-am introdus religia şi printre animale! Nu pentru a asigura un loc în paradis sufletului lui Ahmed, căci sunt sigur că, dacă există vreun aranjament după moarte, pisicile, păsărelele şi alte gângănii vor fi instalate înaintea tuturor oamenilor. Dar aş fi dorit o înmormântare pentru Ahmed făcută cu tot dichisul. Dacă aş fi trăit în Franţa, în secolul al 17-lea, aş fi rugat pe La Fontaine să scrie o fabulă tristă, în care toate animalele ar conduce la groapă un pisic. Ar fi îndurerate foarte toate lighioanele pământului, şi chiar şi lui s-ar fi crezut obligat să nu lipsească.

Aşa, la miezul nopţii, eu singur a trebuit să organizez ceremonia. L-am găsit pe Hacik şi apoi, împreună, am trezit, pe Cadâr. Într-un şervet am luat pe Ahmed şi ne-am urcat în barcă, eu, Ioana, Hacik şi Cadâr. Barca a lunecat uşurel pe ape, iar lumina lunii se revărsase pe toate ţinuturile. Hacik a început un cântec de jale şi era aşa de transfigurat, că ai fi crezut că este în legătură directă cu tainele cerului şi ale mării. L-am aruncat pe Ahmed în apă. O imagine groaznică a apărut atunci, la care nu mă gândisem, arătând calitatea dubioasă a întregii scene, gusturile mele romanţioase şi farsa care se desprinde din emoţiile cele mai sincere: la lumina lunii, am văzut pe Ahmed plutind în voia valurilor, ca o mustrare de a fi organizat un spectacol din tragedia lui. Am spus lui Cadâr să lopăteze spre mal, să fugim de imaginea grozavă. Toată noaptea n-am putut să dorm, căci mi se părea că fiecare val care se zbătea sub fereastră ar putea să-l aducă pe Ahmed înapoi. Şi dimineaţa mi-era frică, păşind pe plajă, ca nu cumva să-l fi aruncat marea pe nisip...

A doua zi m-am înţeles dintr-o vorbă cu Ioana, fără să mai fie nevoie de discuţiile obicinuite: mergem la Bucureşti! Pregătirile au trebuit să se facă foarte repede, ca să nu pierdem trenul de la Bazargic, astfel că am făcut cu automobilul de mai multe ori naveta intre port şi Cavarna. Am plecat întâi la Cavarna, ca să spunem ce-am hotărât şi ca să fim siguri că nu există nici o împotrivire din partea familiei Axente. Nu s-a opus nimeni, numai au imaginat o altă combinaţie; eu cu Ioana vom pleca îndată, şi la Bucureşti vom alege spitalul, vom vedea pe doctor, vom tocmi pe cei ce-aveau să ia pe bolnavă din gară. După o zi, aveau să aducă soţii Axente pe Viky şi vor găsi totul aranjat. Cu toate că Viky continua să aibă temperatură, ne-a înviorat decizia noastră. Ne-am reîntors în port ca să facem în fugă bagajele, şi noroc că vestea plecării noastre s-a răspândit imediat, şi toţi cunoscuţii au venit să ne ureze drum bun, altfel n-am fi avut timpul să-i vizităm cu toate distanţele mici de aici. *Madame* Pitpalac s-a înfiinţat cea dinţii, şi chiar ne-a ajutat la împachetat. Domnul Jianu asista şi el mai la o parte cu un zâmbet plin de încurajare. Am descoperit lipsa lui Hacik, dar *madame* Pitpalac, cu o privire şireată, ne-a spus misterios: „Lasaţi-l în pace, s-a dus la Ada. Vine el îndărăt.”

De ce să vie îndărăt? Din cauza Maşinkei sau pentru că-l expediază Ada?

În schimb, Mihali, cafegiul, personagiu ursuz, s-a prezentat şi a

dorit toată sănătatea pentru Viky. Cum nu poţi cunoaşte pe oameni! Ce anost ni se păruse!

Speram să-mi iau rămas bun încet de la fiecare loc familiar. Numai întâmplător m-am uitat la mare. Până la şipotele ce făceau deliciile noastre nu ne-am adus aminte să ne ducem. Nici la ponton, nici pe plajă, nici printre magazii. Şi acum repede, în fuga automobilului, spre oraş, pe un drum pe care vibrasem la fiecare casă în călătoriile noastre nocturne. Măgăruşii, prietenii, acum ne indispun dacă împiedică drumul. Şi împrejurul nostru geamantane prost făcute, patefonul cu plăcile şi o mulţime de cutioare fără rost. Câteva minute la familia Axente şi mai departe, spre Bazargic. În sfârşit, putem fi siguri că nu vom pierde trenul, căci mai avem la dispoziţie tot timpul necesar. Lăsăm pe şofer să conducă în voia lui, şi eu mă alipesc de Ioana. Ioana, pe care a obosit-o enervarea plecării, se odihneşte, a închis ochii, doarme pe jumătate. În poziţia aceasta, rezemată de umărul meu, e fermecătoare. O fericire imensă mă invadează şi vorbesc Ioanei, însă numai cu ochii, căci nu vreau s-o trezesc şi mi-e frică să-mi aud vorbele.

Ioana, frumoasa mea iubită, s-au terminat toate necazurile, de acum vom începe o viaţă nouă. Vom aranja astfel existenţa ca să fim oameni întregi, vom risipi atmosfera artificială în care trăim. La Bucureşti vom face pe Viky sănătoasă şi apoi ne vom îngriji de dragostea noastră. Singuri pe lume, alăturaţi, cu atât mai puternici.

Ioana scânceşte, îşi întrerupe somnul:

— Am visat pe Ahmed...